

IN LIBROS ARISTOTELIS DE COELO.
PROOEMIUM.

A
89
218

QV S hoc Aristotelicum de caelo & mundo, quod nostris commentariationibus illustrandum suscepimus; partem quandam esse eius naturalis Philosophiae, perspicuum est, & in reliquis nostris Philosophiae libris ostensum. Etenim cum naturalis eadem Philosophia in explicanda natura entis mobilis vniuersalissimi versetur, & huiusmodi parte eiusdem entis mobilis explicandum sibi assumat, iure optimo partem eiusdem scientiae appellantur; non quidem primam, quia prima consideratio entis mobilis ea esse debuit, quae circa primum, quod de eo occurrit considerandum versatur, & id quidem certum est, non esse peculiarem aliquod ens mobile, sed vniuersalem rationem principiorum, ex quibus constat, & cuius notitia tradidere physicorum libri, & propterea primam Philosophiae partem, vocari debuerunt; sed post illam primam opus hoc secundum tenet locum, ut ex proprio subjecti

propriae materiae (circa quam versatur) expositione constabit.

Quod nam sit huius operis subiectum.

QVESTIO intelligitur de subiecto adaequato comprehendente omnia, quae tractantur in scientia, a quo certum est speciem sumere, non de principali, quod semper est, praecipua pars eius, ut constat in omnibus scientijs; maximam vero rationem dubitandi praebuit multitudinem, atque diuersitas rerum, de quibus differetur in his libris: nam in primo mundus, seu vniuersum, & proprietates eius consideratur in secundo solum caeleste corpus, in tertio, & quarto elementa. Haec igitur diuersitas rerum in diuersas quoque sententias abire coegit antiquos Aristotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syriacus cum eo, quorum meminit diuitius Thomas in prooemio huius operis tenet, corpus caeleste esse subiectum eius. Quod probant ex inscriptione

QVESTIO intelligitur de subiecto adaequato comprehendente omnia, quae tractantur in scientia, a quo certum est speciem sumere, non de principali, quod semper est, praecipua pars eius, ut constat in omnibus scientijs; maximam vero rationem dubitandi praebuit multitudinem, atque diuersitas rerum, de quibus differetur in his libris: nam in primo mundus, seu vniuersum, & proprietates eius consideratur in secundo solum caeleste corpus, in tertio, & quarto elementa. Haec igitur diuersitas rerum in diuersas quoque sententias abire coegit antiquos Aristotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syriacus cum eo, quorum meminit diuitius Thomas in prooemio huius operis tenet, corpus caeleste esse subiectum eius. Quod probant ex inscriptione

IN LIBROS ARISTOTELIS DE COELO.

PROOEMIUM.

PVS hoc Aristotelicum de cælo & mundo, quod nostris commentationibus illustrandum suscepimus; partem quandam esse totius naturalis Philosophiæ, perspicuum est, & in reliquis nostris Philosophiæ libris ostensum. Etenim cum naturalis eadem Philosophia in explicanda natura entis mobilis vniuersalissimi versetur, & libri isti partem eiusdem entis mobilis explicandum sibi assumant, iure optimo partem eiusdem scientiæ appellantur; non quidem primam, quia prima consideratio entis mobilis ea esse debuit, quæ circa primum, quod de eo occurrit considerandum versatur, & id quidem certum est, non esse peculiare aliquod ens mobile, sed vniuersalem rationem principiorum, ex quibus constat, & cuius notitiâ tradidere physicorum libri, & propterea primam Philosophiæ partem, vocari debuerunt; sed post illam primam opus hoc secundum tenet locum, ut ex proprii subiecti,

propriæ ve materiæ (circa quâ versatur) expositione constabit.

Quod nam sit huius operis subiectum.

Questio intelligitur de subiecto adæquato cõprehendente omnia, quæ tractantur in scientia, à quo certum est speciem sumere; non de principali, quod semper est præcipua pars eius, ut cõstat in omnibus scientiis; maximam vero rationem dubitandi præbuit multitudine, atque diuersitas rerum, de quibus disserteretur in his libris: nam in primo mundus, seu vniuersum, & proprietates eius considerantur in secundo solum cæleste corpus, in tertio, & quarto elementa. Hæc igitur diuersitas rerum in diuersas quoque sententias abire coegit antiquos Aristotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syriacus cum eo, quorum meminit diuus Thomas in prooemio huius operis tenent, corpus cæleste esse subiectum eius. Quod probant ex inscriptio-

no; nā apud Græcos inscribitur de cælo, sed in scripto continet materia totius operis; ergo corpus cæleste habet rationē cōplere, seu adæquatā materiæ, & si hinc sit totius operis. Secundo, quia subiectū sciētiæ illud dū raxat esse potest, quod per se cōsideratur. Sed in his libris solū cōsideratur per se corpus cæleste, de cæteris vero corporibus quæsi per accidēs agitur, nepe vt sub eo cōtētis, vel ad cognitionē illius cōducentibus, seu influxū eius participātib; ergo solū cæleste corpus erit subiectum huius operis.

Hæc tamē sententia improbabilis videtur. D. Thomæ, & merito, quia non cōuenit Aristoteles, nec ullus sciētiæ auctor maiore partem sciētiæ assignare rebus, nō per se, sed per accidēs solū ab eo cōsideratis. Sed cōstat Aristoteles partē secundi libri, atq; etiā tertii, & quartum integro solis elementis assignasse: ergo absurdum est dicere, quod non per se, sed per accidēs ab eo cōsiderentur, & solum cæleste corpus per se, præterea ab omnibus recentioribus rejicitur.

Secunda sententia est, quæ asserit, non solum cæleste corpus, sed elementa cōsiderari per se: & cū hæc omnia sint simplicia corpora, distincta à corporibus mixtis, subiectū adæquatū huius operis esse corpus simplex, sub quo cōprehēduntur quatuor elementa, & cælū. Ita que subiectū huius operis iuxta hanc opinionē, est corpus simplex, vt mobile ad vbi. Hæc est opinio simplicij in proœmio huius operis, quæ sequatur ibidē Conimb. & alij. Probāt ex progressu huius operis: nā in 1. & 2. lib. eius agit Aristoteles de cælo, & in 3. & 4. de elementis; mixta vero sub ratione nō scorsim

cōsiderari oportuit, sed ad eandē cōsiderationē simpliciorū reducere, quia ad eisdē situs elementorū pertinent, & iuxta naturam elementi in eis prædominantis mouētur; vt quæ terrestria sunt, ad sitū terræ, quæ aerea, ad situm aeris. Vnde sequitur sola simplicia corpora, in quantum ad proprios situs mobilia sunt, per se cōsiderari. Deinde rationē 1. quia euidentis est, cōsiderationē corporis simplicis, in quantum mobile est ad vbi, per se pertinere ad naturale philosophiā, & nō est minus euidentis quod in nulla aliaparte, præter istā, hoc modo cōsideretur: ergo euidentis erit ad hanc per se pertinere, & ex consequenti esse subiectum adæquatū eius. Secundo, quia si totum vniuersum, dicatur esse subiectum, vt plures opinantur, (ait Simplicius) sequeretur in his libris agere debere Aristoteles de omnibus partibus vniuersi, vsq; ad animā, & plātas, alioqui nō poterit naturam eiusdē vniuersi explicare: cū completa cognitio totius dependeat ex cognitione omnium partiū. Sed cōstat, non de omnibus partibus vniuersi agere, sed solū de quinq; corporibus simplicibus, videlicet, elementis, & cælo, ergo nō vniuersum, sed corpus simplex subiectum erit.

Tertia opinio est Alex. quæ sequitur. D. Thom. in proœmio huius operis, asserētis, mūdū seu vniuersū vt est cōpositū quoddā ex quinq; corporibus simplicibus, tāquā ex partibus, videlicet, cælo, & elementis esse subiectū huius operis. adæquatū, ipsa vero elementa cōsiderari præcise, vt partes: & videtur nobis probabilior, & magis ad mētē Aristot. Probatur, vt triq; quia subiectū

est, cuius proprietates cōsideratur in scientia: sed in hoc opere cōsiderat Arist. proprietates mundi, seu vniuersi: ergo hoc erit subiectum. Probatur minor ex tex. 4. huius libri, vbi promittit se acturū de natura vniuersi, & disputaturū, an sit finitū, vel infinitum, & ex tex. 77. vbi ostendit esse vnū, & eodē tex. 4. esse perfectū. & in fine eiusdem primi libri, atq; etiam in 2. probat esse ingenerabile, incorruptibile, atq; æternum, & tandem ca. 2. tex. 5. eiusdē 1. libri asserit, se acturū de corporibus simplicibus, in quantum partes sunt, ex quibus vniuersum cōponitur: ergo hoc per se primo cōsiderat, tāquā primariū, & adæquatū obiectū, corpora vero simplicia præcise, vt sunt partes eius.

Argumentum primæ opinionis difficultate caret, nā maior plane falsa est, quod in scriptio operis, vel sciētiæ, cōtinere debeat omne illud, quod per se cōsideratur ab ea, vel quod a tota materia accipitur, sed sæpe ab vna aliqua parte principali accipi solet: & ita accipitur in scriptio huius operis à cælo, tam quā à principali parte vniuersi per se primo, & adæquate cōsiderati. Ad 2. negāda est minor, quod de solo cælesti corpore differatur, per se in his libris, de reliquis vero corporibus per accidēs, nam primaria ac præcipua cōsideratio circa totū vniuersum versatur, & per se etiam cōsiderantur elementa tamquam partes eius.

Ad primum vero opinionis secundæ respondeo, ex progressu Arist. in his libris solū haberi posse quod cōsideret per se corpora simplicia, non tamen propter se, sed propter vniuersum, ad quod constituendum per se ordinantur: hoc est ergo per se, primo, &

adæquate cōsideratū, corpora vero simplicia, tāquā partes eius partitū ante rationē habent, ratione situs, quæ in vniuerso eis natura tribuit, & ad quæ mouetur, quare id est cōsideratū, vt mobilia ad propriū vbi, vel locū; ac cōsiderari, tāquā partes vniuersi, quod sub eandē ratione cōstituere potest.

Secundū vero argumētū solū probat, quod simplicia corpora in quantum mobilia ad vbi per se cōsiderentur in hoc opere, quia hoc modo sumpta, partes sunt vniuersi, primo, & adæquate cōsiderati, ex quo nō habetur, quod obiectū eius sint, sed solum quod sint obiecti partes. Ad 2. negāda est cōsequētia, quod agere debeat Arist. in hoc opere de omnibus corporibus mixtis, vsq; ad partes, quia sola simplicia corpora sunt partes per se primo constituentes vniuersum, in quantum ordinantur secundū sitū in eo mixta vero, quæ si secundariæ partes cōferri possunt, quas primariæ cōprehendunt, quia eis præbent situm in vniuerso, cū constet ad situm prædominantis elementi pertinere, & ad locum eius moueri naturaliter.

Ex his colligitur 1. opus hoc proxime post libros Phys. collocandū esse, quia vniuersū de quo agit, omnia ferme, de quib; differat cæterę partes continet. Quare statim post vniuersalia principia omnium naturalium corporum explicari debuit. Secundo intelligitur dignitas eius, nam præter animam, & animata corpora (simplicibus absq; dubio digniora) primū locum tenet inter partes philosophiæ; cum digniora sint corpora, ex quib; vniuersum cōponitur, præsertim cælestia, vt per se est manifestū. Intelligitur 3. quanta nobis proueniat utilitas ex opere hoc, vt certe ex notitia

titia, seu cognitione vniuersi: nam cognitio. Cum primis horum corporum (praesertim caelestium, vt pote nobilissimorum) cognitio, quoque effectum in his omnibus inferioribus ex influxu eorum prouenientium rationali creaturae dignissima est, valdeque utilis ad Dei notiam consequendam, propriaeque dirigendas operationes.

Totius operis diuisio.

Diuisio huius operis trimembris est, nam licet quatuor libris fuerit ab Aristotele ordinatum, atque distinctum, tria tantum in eis docentur; in primo quidem naturam vniuersi, & partes, quibus componitur, in vniuersali explicans, atque etiam proprietates in particulari. In secundo praecipuam eius partem, nempe caeleste corpus, variisque motus, atque virtutes, & influentias. In tertio, & quarto agit de elementis, & eorum motibus.

Diuisio primi libri.

Primum tandem librum in tres alias partes sic possumus distribuere: vt in prima ostendat Aristoteles vniuersum perfectum esse quinque corporibus constitutum; nam praeter quatuor consueta elementa, quae suis rectis motibus sursum, ac deorsum mouetur, quintum aliud ponendum esse probat alterius naturae, cui non motus rectus, sed circularis naturaliter conueniat. In secundo ostendit mundum, & numerum, & magnitudine finitum esse, ita vt neque vllum corpus actu infinitum completatur, neque plures sint mundi, sed vnus dum ta-

xat: & tandem ingenerabilem, & incorruptibilem, neque initium durationis habuisse, suam aliquando habiturum.

CAPVT. I.

Textus Aristotelis.

Scientia de natura fere plurima videtur circa corpora, & magnitudines, &c.

Breuis expositio textus.

Intentum Aristotelis in hoc capite primo, est ostendere, vniuersum esse perfectum. Diuiditur autem in duas partes: in priori quaedam praesupponit, & probat, ex quibus in posteriori concludit intentum. Primum praesuppositum vniuersalissimum est, videlicet naturalem philosophiam maxima ex parte versari circa corpora, & magnitudines, & eorum proprietates: corpora scilicet praedicamenti substantiae, & magnitudines praedicamenti quantitatis, quia philosophia naturalis versatur circa naturam, vel ens naturale: sed corpora, & magnitudines sunt entia naturalia, aut secundum naturam; ergo versatur circa haec. Vnde etiam sequitur ad eandem philosophiam pertinere, quod de vniuerso probet perfectum esse, cum sit corpus naturale, atque ex naturalibus corporibus compositum.

Cetera, quae praesupponit particularia sunt, & tria: Primum est definitio continui, quod sit diuisibile in semper diuisibilia, quae definitio materialis vocatur, quia per ea explicatur continuum secundum partes in-

An mundus perfectus sit, vt decernit Aristoteles.

EX tribus praesertim (omissis alijs) ostendi potest, mundum esse perfectum, vt contendit Aristoteles. Primo ex definitione perfecti, ab omnibus admissa, videlicet perfectum est, cui nihil deest; ex ipsa facte, quae suae naturae conuenire apta sunt; eiq; debita, sed mundo deest sunt plura, quae suae naturae conuenire apta sunt, ergo imperfectum quid esse celebratur. Minore probo, quia mundus est vniuersum quoddam, ad cuius vniuersalem rationem pertinent: in primis omnes gradus essendi, atque etiam species omnes possibiles, atque indiuidua, in quibus idem gradus essendi subsistere apti sunt: sed constat, pluribus carere speciebus, atque indiuiduum sub eisdem gradibus essendi comprehensis, quae a Deo fieri possunt: nam sub quolibet gradu essendi naturaliter potest Deus plures species condere, vt sub gradu essendi incorruptibili corporum, plures calos numero, atque specie diuersos, & pariter sub reliquis: ergo multa desunt huic mundo ei conuenire apta, & propterea perfectum esse non potest. Cui adungi potest proprietates illa mali ab omnibus admissas, videlicet ex quo cumque defectu con surgere: sed mundus plures defectus habet vt monstra, & peccata, ergo malum erit simpliciter, & ex consequenti imperfectum. Nec soluit argumentum vulgaris responsio, quod ex his defectibus con surgit mira quaedam varietas, maiorem perfectionem eidem mundo conferens, quam sine his haberet. Nam contra hoc est, quod loge perfectior foret mundus sine his, vt

regantes, quae sunt quasi materia eius; illa vero, quam assignauit Aristoteles ipse 5. lib. Physicorum: nempe continuum est, cuius partes copulatur ad vnum terminum communem, formalis dicitur, quia modi vnionis, quibus vniantur partes, & vocantur indiuisibilia earum, quasi forma sunt eiusdem continui, vt talis, cum continuitatem eius conseruant. Secundum praesuppositum est, quod corpus sit omniquaque, seu omni ex parte diuisibile, hoc est diuisibile secundum omnem dimensionem: quod sic probat: linea est diuisibilis secundum vnam dimensionem longitudinis: superficies secundum duas, longitudinis, & latitudinis: corpus secundum tres, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: sed praeter has dimensiones nec datur alia, nec probabilis est, quod fasius probat Aristoteles: ergo corpus est diuisibile, secundum omnem dimensionem, & ideo omni ex parte diuisibile.

Ex his probat iam intentum nempe vniuersum esse perfectum quid in sua specie, & ordine. Primo quidem ex eo, quod est corpus, quia corpus est perfectum quid, cum complectatur omnem dimensionem, sed vniuersum est corpus, immo ex quinque corporibus compositum: ergo est quid perfectum. Secundo, nam corpus, quod nec est pars alterius, nec ab eo continetur, autem circum scribitur perfectum quid est, cum careat imperfectione partis, & limitatione circumscribitis: quod enim ab alio circumscribitur, quasi limitari ab eo censetur; sed vniuersum continet omnia corpora, & a nullo continetur, vt patet, ergo perfectum quid est in sua specie, & ordine rei corporeae.

constaret, si in primo statu innocentiae duraret homo, & abessent peccata, quibus non solum deordinatur homo a suo fine, sed etiam suo modo reliquae creaturae; nam malus usus earum quandam deformitatem eis conferre, notum est. Secundo, quia mundus ex vna parte caret perfectioribus modis essendi creaturatum, nam spiritualia, ut Angeli extra mundum esse censentur, cum sub gradu essendi corporeo non comprehendantur. Unde super humanas mentes eos vocat D. Dionysius 5. ca. de caelesti hierarchia, quasi extra mundi ordinem consistentes, sed modi essendi censentur quasi partes essentialis eius: ergo aliquo ex eis carens mundus non erit perfectus. Ex alia vero parte multa habet superflua, qualia sunt mixta omnia, quibus carebit post diem iudicij, & sine quibus non erit minus, sed magis perfectus: nam quod perfectiore itatum tunc habiturus sit, docet sancti Patres, & ex sacra pagina id colligitur. Ex tertio tandem probatur, quia rationes Aristotele, quibus probauit vniuersum esse perfectum, nullius momenti sunt: ergo fundamento carebit id affirmare. Probatur antecedens, nam ratio prior eius est, quia corpus est perfectum quid, cum sit diuisibile secundum omnem dimensionem, nempe longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergo vniuersum ex corporibus constitutum vniuersum quid erit. Sed quam friuola sit haec ratio, constat, nam si hoc sufficeret ad perfectionem, etiam foret perfectum, quamuis confusa, & sine ordine haberet eadem corpora, quae nunc habet, quia corpus esset, & ex corporibus constitutum. Ratio etiam posterior inefficax est, quod vniuersum sit perfectum, quia a nullo loco

tinetur, nam locus non continetur ab alio, & est quid imperfectum. His tamen non obstantibus dicendum est, vniuersum esse perfectum, non quidem absolute, quia nulla creatura potest hoc modo esse perfecta, sicut nec potest carere imperfectionibus, in ratione ipsa creaturae necessario inclusis, sed in suo genere, & gradu, eo videlicet modo, quo creatura perfecta esse potest, si habeat quiddam naturae suae debitum, atque conueniens est. Quod probatur 1. ex verbis sacrae paginae Gen. 1. vbi postquam Deus vniuersum condidit, quasi actu quodam reflexo (nostro modo intelligendi) opus suum respiciens approbauit illis verbis: *Vidit Deus cuncta, quae fecerat, & erant valde bona*: quasi dixerit consummatum, atque in suo ordine perfectum esse. Probatur etiam ratione, quia illud est perfectum in suo genere, & ordine, cui nihil perfectionis suae naturae debita, atque congruentis deest: ut homo vel Angelus perfecti dicatur, si nihil debitum, aut congruens naturae humanae, aut Angelicae eis desit. Sed vniuerso nihil deest naturae eius debitum: ergo in suo ordine perfectum censetur. Minorem probem, quia perfectio essentialis totius conuenit ex perfectione partium essentialium, debito modo ordinarum: & perfectio substantialis, seu integralis ex partibus integrantes, quas aedat natura postulat; ab essentialibus vero sic perfecta emanant proprietates, aut passionem eidem naturae debitam, & suo modo accidentia, spectantia ad ornatum: sed haec omnia habet vniuersum: ergo perfectum censeri debet. Probo iterum minorem, quia partes essentialis vniuersi sunt omnes modi essendi per genera, & spe-

species distributi, & in earum indiuiduis subsistentes. Quod vniuersum continere manifestum est, cum non sint alij modi essendi ex cogitabilibus, praeter eos, ex quibus praedicamentum substantiae, & nouem accidentium coalescunt, sub quibus genera omnia, species, & indiuidua continentur, & consequenter eorum proprietates, & accidentia, ut modi essendi corporeae substantiae, & spiritualis corporum simplicium, atque mixtorum, viuientium & vitae expertium, modi item essendi naturae sensitiuae, atque insensibilis, & tandem modus essendi naturae rationalis, cum proprietatibus, & accidentibus omnium. Ex quibus nouem praedicamenta accidentium constituuntur, & haec sunt quasi partes materiales vniuersi: forma vero censetur esse debita ordinatio horum omnium, quam non est minus notum habere inter se: nam hos omnes gradus essentialiter subordinatos esse constat, genera etiam, atque species, per quae dispersi sunt, & singulis speciebus subordinantur indiuidua, a quibus participantur, & in quibus subsistunt. Proprietates vero, & accidentia eisdem generibus, speciebus, & indiuiduis, a quibus emanant, atque dependet, & sustentantur; negari ergo non potest, vniuersum habere quiddam perfectionis essentialis, substantialis, & accidentalis, materialis, & formalis, postulat natura eius, & ex consequenti, quod sit in suo ordine, & gradu perfectum, ut Aristot. cap. praesenti docet, & tenet cum eo communis consensus SS. Patrum, Scholasticorum, atque Philosophorum. Ad primum argumentum neganda est minor, quod vniuersum careat speciebus, & indiuiduis, quae potest

Deus efficere: nam licet ei plura ex his addere, non sunt tamen ei debita neque necessaria, quia ad finem cuius gratia illud condidit, & ad effectus, pro quibus praestandis conditum est, sufficiens ei species, & indiuidua, quae habet, per quae omnes gradus essendi sufficienter manifestatur. Ad aliud vero, quod de defectibus additur, fatemur eos habere, sed negamus, ita ab eis infiri, ut imperfectius reddatur, ac foret, si eis careret; nam huiusmodi defectus duplices sunt, naturales, & liberi; & de naturalibus notum est, occasionaliter perficere vniuersum, nam bona quae sunt in vniuerso, pulchriora ex eorum comparatione apparent, & ex vtriusque mira quaedam varietas conuenit, qua careret vniuersum eis orbatum. De defectibus autem liberis non est minus manifestum, nam etsi vitia, & peccata in se, & per se mala sint, multis virtutibus exercendis occasionem praebent, ut vindictiae iustitiae, patientiae, & misericordiae Dei, quae etiam magis vitiorum comparatione splendet. Et quamuis alijs bonis occasionem non praebuerent, id sufficeret profecto, quod iuxta D. Thomam, & aliorum sententiam, valde probabilem, bono quodam infinito careret mundus, nisi peccata adessent, nempe Christi incarnatione, per quam Deum nostrum verum hominem habemus, & veram vniuersi partem, a qua plus decoris accipit, quam a ceteris omnibus speciebus, & indiuiduis. Unde sit maiorem longe perfectionem habere potest post peccatum, quam habuisset, si status innocentiae duraret: praeterquam quod hic sermo est de perfectione vniuersi in esse naturali, non in esse morali. Ad secundum neganda est maior, quod

mundus careat gradu essendi rerum spiritualium; nam licet Angeli non sint partes mundi elementaris, sed quibus medijs plura ad eum spectantia administrantur à Deo, sunt tamen partes vniuersi, de quo præsens controuersia procedit ad plura se extendens, & omnes gradus essendi complectens. Ad aliud verò, quod de mixtis additur, negamus, quod superflua sint; imò in suo gradu essendi, & ad humanos vsus pro statu præsentis necessaria. In posteriori vero statu, videlicet post iudicium cessabit posterior hæc necessitas conditione hominis (cuius gratia facta sunt) variata & sufficere gradum essendi eorum in specie humana permanere.

Ad tertium respondeo vtrumque argumentum Aristotelis probabiliter tantum esse, & quali congruentiam quandam; nam si corpus in suo ordine quantitatio perfectum quid est, quia continet omnes dimensiones, sic vniuersum ex corporibus compositum, & omnia corpora, continens perfectum in suo genere erit, omnia vero continere intelligit ordinata, atque disposita, vt postulat natura eorum, quare non sequitur perfectum fore, etiam si confusa quadam ratione ea contineret. Ratio etiam posterior duo assumit, primum, quod omnia contineat vniuersum; ordinata quidem, & à nullo contineatur. Ex quibus probabiliter sequitur esse perfectum, sed ratio à nobis adducta in eisdem argumentis Aristotelicis virtute contenta efficax est. Ratio posterior etiam vnum præsupponit, nempe quod vniuersum omnia contineat, iuxta eorum naturas ordinata, & aliud assumit, quod à nullo contineatur,

ex quibus satis probabiliter sequitur, quod perfectum sit.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

De his autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, &c.

Brevis expositio textus.

Ostenso in 1. capit. quod vniuersum sit perfectum, incipit in hoc 2. agere de partibus eius, & primo de cælo, tamquam de perfectiori, de quo primo ostendit, quod sit in rerum natura. Diuiditur autem in duas partes, in priori quædam præsupponit necessaria ad id probandum, in posteriori id probat quinque argumentis.

Primum præsuppositum est, corpora omnia moueri motu locali, nam cum natura consentit, quæ principium motus localis est, necessario debent moueri tali motu. Secundo præsupponit motum localem in communi simplicem esse, nempe circulares; quo mouetur corpus ab eodem in idem, hoc est, in eodem loco, vel spatio circumuoluitur, & rectum, quo mouetur ab vno in alterum locum; & isti quidem sunt motus simplices, sed tertius, quasi ex utroque mixtus, vel compositus est, vt motus papyri, aut alterius rei, quæ hæc, & illac mouetur, & non à determinato in determinatum locum. Probat vero motus simplicis in communi duos tantum esse, videlicet, circula-

larem, & rectam, aut spatia, seu magnitudines, per quas sunt motus simplices duæ tantum sunt, nempe circularis, & recta: sed in particulari sunt tres, quia rectus diuiditur in motum seorsum, & in motum sursum.

Quibus præsuppositis probat, quod præter quatuor elementa, potèdum sit quintum corpus simplex, quinque argumentis. Primum est, omnis motus simplex conuenit naturaliter alicui corpori simplici, sed circularis motus est simplex, & non conuenit elementis, ergo præter quatuor elementa dari debet aliud corpus simplex, cui naturaliter conueniat. Secundum motus circularis conuenit cælo naturaliter, seu violentè, si naturaliter ei conuenit, cum elementa habeant proprios motus naturales, sursum, vel deorsum, & vnum corpus vni tantum motum habere possit, sequitur cælum elementum esse non posse: si violentè ei conuenit, & non est corpus distinctum ab elementis, cuiuslibet elemento erit duplex contrarium, scilicet motus sursum, aut deorsum, & circularis, eum tan en vnum plura contraria non habeat.

Tertium, nobilior motus, & natura prior cæteris, nobiliori corpori debet conuenire, sed motus circularis est nobilior, ac prior natura cæteris motibus, vt pote per lineam perfectiorem factus: ergo priori, ac nobiliori corpori, quam elementis debet conuenire.

Quartum, motus circularis naturaliter non conuenit elementis, cum ex propria natura moueantur motu recto sursum, aut deorsum: ergo conuenit eis præter naturam: sed motus conueniens alicui cor-

pori præter naturam, non potèdum alteri naturalis conuenire: ergo præter illa datur quintum corpus simplex, cui conueniat motus circularis.

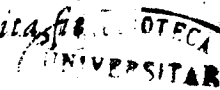
Vltimum argumentum, euidenter est dari in rerum natura motum circulares, & simplicem, vel ergo datur corpus, cui sit naturalis, vel non, non dari repugnat, quia cum motus circularis sit perfectissimus, alicui corpori naturaliter accomodari potèdum, & cum sit perpetuus, vt 8. lib. physicorum probauit; non potèdum conuenire alicui violentè, quia violentum non est perpetuum, ergo necesse est naturaliter conuenire alicui corpori, quod cum non possit esse aliquod ex elementis, necesse est quinque aliud corpus præter illa ponere, cui naturaliter conueniat, & quod longe perfectioris naturæ sit cæteris omnibus corporibus sublunaribus.

QVAESTIO I.

Andisio motus in rectum, circulares, & mixtum, ab Aristotele tradita, sit adæquata.

Adnotandum est, simplicitatem, vel compositionem motus desumendam esse ex simplicitate lineæ, seu spatij, aut contrapositione eiusdem, & ex simplicitate, aut contrapositione principij motiui: linea vero simplex mathematicè sumpta, si recta sit, ita definita est. *Quæ ab vno ad aliud punctum, quæ breuissime pertingit.* Circularis vero. *Cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æque distant.* Mixta autè erit, *quæ inter duo puncta non omnino breuissime extenditur.*

Potètia autem motiua simplex

ca est, quæ per se ad vnum tantum locum, seu vbi inclinatur potentia mixta, seu composita quæ ad loca vel vbi diuersa tendit. Iuxta hæc igitur sic definiiri debet motus simplex: *Qui sit a simplici virtute, seu potentia motiua Physica super magnitudinem seu spatium simplex.* Motus vero mixtus: *Qui sit a virtute motiua mixta, seu composita, per spatium, vel magnitudinem, aut lineam compositam.*

Sensus igitur quæstionis talis est, an motus localis naturalis, vt distinguitur à motu progressiuo, & solum cõuenit corporibus non viuentibus, recte, & adæquate sit diuersus ab Aristotele in tria illa membra, nempe, rectum, circularem, & ex vtroque mixtum. Et videtur, non esse bonam diuisionem, quia præter hos tres motus datur alij nõ comprehensũ sub eis, nec ad eos reducibiles: ergo non est adæquate, nec bona diuisio. Antecedens probõ ex tribus; nã si portio aliqua ignis, vel terræ proiciatur ab oriente in occidentem per lineam rectã, talis motus nõ erit rectus, quia nec est motus sursum, nec deorsum (in quos adæquate diuiditur motus rectus ab Aristotele hoc loco) cũ nec sit a medio, seu à centro, nec ad medium, nec centrum tendat. Præterea, si portio aeris moueatur à concavo Lunæ vsque ad proprium locum, seu spherã per lineã rectã, talis motus, cũ sit simplex, non est circularis, vt per se patet; sed neq; rectus, cum nec sit à centro mundi, nec ad idem centrum tendat; ergo sub hac diuisione non comprehendetur. Et tandem, si formica mouetur in circulo iuxta centrum terræ, talis motus non esset mixtus, quia fieret æqualiter circa mediũ

sed nec simplex, cũ esset corporis mixti, ergo nec potest comprehendi sub aliquo membro huius diuisionis.

His tamen non obstantibus, tenendũ nobis est, diuisionẽ ab Aristotele constitutam bonam esse, & adæquate sita sentiri omnes eius interpretes, capite præsentis. Alexander, simplicius, Themistius, Albertus Magnus, D. Thomas, atq; etiã D. Damascenus in sua physica capite 6. Et probatur hac ratione: motus naturalis proprie sumptus, hoc est, immediate, & per se procedens à natura mobili, nec ab intellectu, voluntate, aut appetitu depedens, quem Aristoteles diuisit, solum habet tria illa membra, nempe, rectũ, circularẽ, & mixtum ex vtroque: ergo recte, & adæquate in ea diuiditur. Probatur minor, quia non est ex cogitabilis particularis motus naturalis, qui non procedat ab aliqua virtute simplici, aut mixta, & qui nõ fiat per simplicem lineã, aut mixtam, & qui non procedat à medio, vel in mediũ tendat, seu circa medium fiat, & ita qui non sit circularis, vel rectus, aut ex vtroq; mixtus, vel sub his membris comprehendatur. Quod probatur etiam ex solutione argumenti propositi: nã ad formam eius negandum est antecedens, quod sub motu naturali proprie sumpto (vt accipitur ab Aristotele) comprehendantur alia membra, præter illa tria: nam motus, quo moueretur portio ignis, vel terræ ab oriente in occidentem, non foret naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, sed purè ab extrinseco proiciente, & quidem libero, vel casuali, aut contingente, vt per se est manifestũ, quare nec sub diuisio eiusdẽ diuisionis comprehenderetur, & pariter

pariter dicendum foret de motu formicæ circa centrum, cum sit motus progressibus, ab appetitu, & cognitione sensitua procedens, & ideo non naturalis proprie sumptus: motus denique particulæ aeris à concavo Lunæ ad propriã Spheram, vere est motus rectus, immo vere est motus sursum, quia ad locum, qui vere, ac secundam naturalem ordinem, ac dispositionem mundi sursum est, tendit per eum corpus, & quamuis à loco sursum proficiscatur, virtute dicitur, talis motus esse à centro mundi, eo ipso, quod tendit in locum centro oppositum, quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppositos versari debet: ac propterea, quilibet locus, à quo tendit mobile, in proprium, ac naturalem, habet rationem oppositi. An vero tales motus & oppositi, quibus corpus naturaliter tendit in locum proprium, mediũ quidem intercentrum, & concavũ Lunæ sint formaliter ad mediũ, vel à medio, ita vt mobile per se tendat in locũ extremum, ad quem perueniret naturaliter, nisi impediretur à corpore medio, vel certe in medio ipso sisteret, quamuis ibi nullum foret corpus impediens, inferius discutietur.

QVAESTIO II.

An motus circularis, quo mouetur celum, sit ei naturalis, vel præter naturam.

Quæstio procedit in cõmuni de cælesti corpore, ac motu eius circulari, & non inquiri

mus, an ei cõueniat violenter, quia neminem vnquam dixisse reperio violentum ei esse: cũ enim constet, celum esse præcipuum corpus simplex, ex quo vniuersam componitur, satis est per se manifestam, supremum situm, quẽ habet supra elementa esse ei naturalem; quod igitur in illo eodẽ situ circũuoluetur, non potest esse violentũ, quia nec illũ deserit per motũ, nec motus ipse eum non deserendo cõtra aliquam inclinationẽ naturalem, eiusdẽ corporis esse potest, nec proinde violentus, quia violentũ est cõtra inclinationẽ naturalem: solum ergo quærit titulus quæstionis, an sit ei naturalis, vel præter naturam.

Et prior sententia tenet motũ circularẽ nõ esse naturalem cælo, sed præter naturã: ita Auicena 9. lib. suæ Metaphysicæ cap. 2. Albertus Magnus 2. lib. Physicorũ tit. 1. cap. 2. Scotus in 2. distinctione 2. quæst. 6. & in 4. distinct. 48. quæst. 2. Ricardus in 2. distinct. 14. quæst. 6. Durandus ibidem, quæst. 2. & cum eis recentiores nonnulli. Probatur primo, quia non procedit ex naturali inclinatione cælo, nec ex contraria, sed à causa extrinseca mouente: ergo. Secundo, quia natura semper operatur propter aliquem finem, vt 2. lib. Physicorũ cap. 8. docuit Aristoteles; ergo omnis motus naturalis propter aliquem finem naturalem esse debet, ad cuius constitutionẽ ordinetur: sed nullus est finis naturalis, propter quem possit moueri celum: ergo motus eius naturalis esse non potest. Probatur minor, quia si aliquis esset maxime locus aliquis, aut vbi sibi adquirendum per motum, sed constat, in nullo locum naturaliter inclinari,

sed in illo, quem à principio dedit illi Deus, supra omnia corpora contentum esse, nec appetere modum aliquem se habēdi in eo diuersum ab eo, quem habuit in primo statu suae conditionis, quia omnes modi, omnesque dispositiones, quas habere potest, aut variare in eo, sunt eiusdem rationis, & propterea nullam appetit potius, quam aliam, ergo nec pro variatione earum potest naturaliter moueri. Immo, quod amplius est, nec locus ille, aut situs supremus potest esse ei naturalis, quare nec naturale esse potest ei in eo circunvolui. Probatur antecedens, quia solum esse potest locus naturalis corpori, vt in eo conseruetur, sed cælum nõ pender à loco in conseruari, cum sit sua natura incorruptibile, & ideo eodem modo in quocumque conseruetur loco; immo etiam si in loco non sit, vt de prima sphaera docuit Aristoteles 4. lib. Physicorum: ergo nullus locus potest esse ei naturalis. Præterea, quia si locus esset naturalis cælo; ergo naturaliter quiescit in eo, sicut terra, vel aqua in proprijs, quare quies erit ei naturalis, motus vero nullo modo. Probatur tandem, quia motus sua natura perpetuus opponitur quieti, ergo cui naturalis est talis motus, violenta erit quies: ex quo infertur, cælum non nisi violenter quiescere posse, & cum sit certum motum eius, vsq; ad diem iudicij, & non amplius duraturum, sequitur violentam ei fore quietem, quod patet esse impossibile, cum perpetuo duratura sit, & nihil violentum sit perpetuum, vt inferius docet Aristoteles. Immo ex alia parte, si naturalis sit ei motus, videtur necessario quietem quoque naturalē:

ei esse; quemadmodum quia naturalis est terra motus deorsum, naturalis est ei quies in centro: & vniuersaliter loquēdo cuiusque naturalis est motus, naturalis videtur esse quies ei opposita: quare si cælum mouetur naturaliter, quiescet quoque naturaliter, quod patet esse falsum: cum constet per miraculum quieturum post diem iudicij.

Secunda opinio opposita est asserens, motum circulaem naturalem esse corpori caelesti, quam sequuntur omnes fere antiquiores Philosophi, Porphyrius, Auerroes, Philo. quos refert, ac sequitur Simplicius 2. lib. Physicorum. tex. 3. atque etiam D. Damascenus capit. 6. suae philosophiae, Plotinus lib. 1. Enaidos 2. capit. 8. D. Thomas 3. contra Gentes, capit. 2. & ibidem Ferrariensis 1. parte, & 12. quaestione 6. articulo 5. ad secundum. D. Bonauentura in 2. distinctione 14. articulo 3. Capreolus in 2. distinctione 9. quaestione 1. articulo 3. Soncinas 12. metaphysicæ, quaestione 11. ad 2. Sotus 2. lib. physicorum, quaest. 1. & ibidem Toletus. Pererius libr. 7. suae philosophiae, cap. 7. & 10. Conimbr. lib. 1. de cælo, cap. 2. quaest. 3. artic. 2. Probatur ex illo principio Aristot. capi. præsentis, videlicet cuiusque corpori naturali conuenit aliquis motus naturalis, quia natura est principium motus, sed cælum est corpus naturale: cum componatur ex materia, & formis, quibus conuenit ratio naturæ: ergo necesse est ei tribuere aliquem motum naturalem, nec habet alterum præter circulaem: ergo hic erit ei naturalis. Probatur deinde ratione, quia perfectio propria naturæ cuiusque est naturalis, & in eam inclinatur naturaliter: sed motus circularis est propria

& ma-

& maxima perfectio celestis corporis, cum se communicet per eum his inferioribus, & maximam perfectionem eis tribuat, quare necesse est, esse illi naturalem, & in eum inclinari naturaliter.

Nostra sententia duabus assertionibus explicatur: prior sit, considerato cælo, vt est particulare corpus ex tali materia, & forma compositum, non est illi naturalis motus, sed præter naturam eius ab gente extrinseco, ac libero illatus. Probatur, quia cum motus sit via interminem, solum potest in eum inclinari corpus naturaliter, quia aliquem terminum per eum consequendum appetat: sed nullus datur terminus consequendus per motum, quem cælum appetat naturaliter: ergo nec potest motum ipsum naturaliter appetere, aut in eum inclinari, & ex consequenti, nec erit ei naturalis. Minorem sic probo, non est excogitabilis alius terminus, acquirendus per motum circulaem, nisi nouus aliquis modus præsentiae in eodem situ, per quem alio modo se habeat cælum, in ordine ad spacium secundum diuersam situationem partium, quam prius habebat, sed talis modus præsentiae est eiusdem prorsus rationis cum eo, quod prius habebat, nec aliquam nouam perfectionem ei affert diuersæ conditionis ab ea, quam habebat: ergo nec talem modum, nec talem motum, per quem acquiratur potest appetere, immo nec magis motum, quam quietem. Confirmatur, quia elementa, & alia corpora mixta, non appetunt moueri, nisi quando carent aliqua perfectione ad illam consequendam per motum: sed corpus caeleste nõ indiget alio vbi, vt conseruetur,

& per hanc ut ergo, per se, & rationis sui non appetit moueri, nec in motum localem inclinari, ergo, &c. & hoc probant argumenta prius sententiae, quæ in hoc sensu vera est.

Affertio posterior: si cælum consideretur, vt pars præparati uersificum hae varietate, ac vicissitudine generationum, & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas infertur inferiora corpora, naturalis est ei motus, & in hoc sensu loquitur posterior sententia, quam veram esse cõfitemur, & expressam ab Aristotele capite præsentis, vbi ex motu circulari probasse vidimus, ponendum esse quantum corpus, præter quatuor cõiuncta elementa, qui naturalis sit motus circularis. Ita enim arguit, motus recti naturales sunt alijs quibus corporibus, & ideo necesse est ponere corpora aliqua, quæ moueantur naturaliter sursum, & deorsum, quæ elementa vocamus; ergo circularis motus debet alicui corpori naturaliter conuenire, sed constat, non esse naturalem elementis, cum moueantur naturaliter sursum ac deorsum: ergo præter illa ponendum est quantum, cui naturaliter conueniat: & hoc est cælum. Expressa est igitur sententia Aristotelis, quod motus circularis sit naturalis cælo: sed probatum est, non esse ei naturalem, considerato secundum rationem particularis corporis; ergo necessarium est, in doctrina Aristotelis asserere, quod sit ei naturalis, vt corpori vniuersali, hoc est, vt partem vniuersi supremæ habenti naturales virtutes, atq; vniuersales, per quas vniuersalis est causa inferiorum effectuum. Quod etiam D. Thomas docet, quaestione 5. de potentia

B. 3. quaestiu.

quæstionæ 5. articul. 5. in 4. distinctione 48. artic. 2. & 3. contra gentes capite 2. affirmans. cælum æqualiter se habere ad omnia ubi vel ad omnes modos præsentia, quos acquirit per motum, & ideo vnum habens non appetit naturaliter alterum, quia ex eius acquisitione non acquirit perfectionem alterius conditionis ab eo, quam habebat, nec pro eo acquirendo moueretur, nec motus, quem habet, naturalis est propter eum acquirendum, sed præcise, vt diuerso modo applicatum secundum diuersas partes ad hæc inferiora, diuersam virtutem, diuersosque effectus eis communicet, & præsertim speciei humanæ, cui communicat noua individua, in quantum sua virtute disponit materiam pro introductione novarum, animarum, & generatione novorum hominum simul concurrêdo cum particularibus causis generantibus, & hunc asserit esse finem intentum per motum cælestis corporis, ex quo habet, quod sit ei naturalis.

Sed ratione probatur eadem assertio, quia pars quælibet naturalem habet inclinationem ad bonum totius, & longe maiorem, quo bonum totius maius, ac perfectius est bono cuiuslibet partis: sed cælum est pars vniuersi, & præcipua, ac prima, ergo habet inclinationem naturalem ad bonum eius, quod in generatione, & conseruatione sublunarium corporum consistere notum est, nec minus notum, quod idem bonum magna ex parte deriuetur ex virtutibus, atque influentijs cælestibus medio motu applicatis: ergo procedit idem motus ex naturali inclinatione cælestis corporis ad

idem bonum communicandum, quare naturalis erit cælo, vt principio passiuo composito ex materia, & forma, cum sit medium à natura ordinatum pro consecutione naturalis finis.

Et ex his constat ad primum argumentum prioris sententiæ: Ad secundum neganda est minor, & quæ adducuntur ad illius probationem solum probant nostram primam conclusionem. Ad tertiam negamus antecedens, & illius probationem, licet enim cælo non sit naturalis locus, aut præsentia ob illius conseruationem, quia incorruptibile est, sed tamen naturalis est præsentia super alia corpora & ratione propriæ dignitatis præ alijs corporibus simplicibus, & propter eius influxum in sublunaria trahendū.

Appendix dubium.

*An quies cælorum post diu
iudicij futuræ sit naturalis,
aut violenta.*

Circa quietem vero in eodem loco, vel ubi, quæ tangitur in eodem argumento, atque etiam in postremo, diuerso modo loquuntur recentiores Philosophi, nã quidam non esse cælo naturalem asserunt, ex mente Aristotelis, qui tenuit, Deum non libere, sed ex necessitate applicare intelligentias ad mouenda cælestia corpora, & ideo nõ libere, sed ex determinatione ad vnum ea perpetuo mouere, quo fit, non esse possibile à motu vnquam cessare, quod vt significaret lib. 9. Metaphysicæ cap. 4. text. 17. dixit non esse pertimescendum, ne cælestia

Ilesia corpora stent, quia non inest eis potentia contradictionis, hoc est, vt moueantur, & non moueantur & ita docent, tenuisse cū Aristotele omnes ferme Græcos interpretes 2. libr. Physicorum. Vt Themistium, Philopponū, Simplicium, & Alexandrum 2. libr. naturalium quæstionum, cap. 18. & ex Latinis nonnullos. Ipsi tamen recentiores putant, non esse ita sentiendum, sed potius quiete esse naturalem cælo. Quod probant primo, quia cælum sic mouetur naturaliter, vt non à principio effectiuo iatrinseco, sed extrinseco moueatur: ergo propria natura habet potentiam solum passiuam ad motum, & indifferenter quidem, vt moueri possit, & non moueri ab Angelo, quo fit, vt utrumque esse ei naturale, nempe moueri ab eo, & non moueri, aut moueri, & quiescere. Secundo omnis quies in loco naturali naturalis est corpori, vt elementis quies in proprijs locis, ergo cælo erit naturalis quies in loco supremo ei proprio, ac naturali.

Ergo vero (quidquid sit de mente Aristotelis, circa modum, quo mouentur cæli ab Angelis, de quo suo loco dicam) cum D. Thoma in 4. distinctione 48. quæst. 1. ar. 2. & cum omnibus fere recentioribus assero, cælum nullum habere principium actiuum motus, sed passiuum dum taxat, vt docui 1. libro Physicorum, explicans definitionem naturæ, & ideo quietem non esse ei naturalem, sed præter naturam, quia solum ex propria natura, & dignitate primi, ac nobilissimi corporis postulat, supra cætera corpora esse, quod

vero supra illa sit cum motu, vt sine illo, à causa extrinseca solum habet: ergo si solum habere considerationem particularis corporis præter naturam foret moueri, atque etiam à motu quiescere: vt vero habet aliam considerationem partis vniuersi, cum mutabilitate, ac vicissitudinæ conditi, & partis quidem vniuersalis, ac primæ, habentisque virtutes naturales, per quas multa bona potest conferre eidem vniuerso in eodem vicissitudinis statu existenti, quod non potest ea præstare nisi medio motu, postulat motum naturalem, quandiu idem vniuersum in eodem vicissitudinis, ac mutabilitatis statu perseverat: statu tamen variato, & eadem vicissitudine cessante, cessat quoque inclinatio naturalis ad motum, quia cessante fine, cessat necessitas medijs, & iam cælum non est pars mundi variabilis, aut vicissitudinem habentis, & cum varietur status mundi ab extrinseca causa, nempe diuina voluntate, ab eodem fit, vt quiescat cælum, & non à propria natura, & propterea quies non est naturalis, sed præter naturam.

Sed potest obijci aduersus hanc doctrinam hoc modo: inclinatio naturalis cæli ad motum prouenit ex situ naturali ad bonum mundi, quod tanquam pars eius sua virtute potest ei communicare: sed natura cæli est eadem, siue mundus perseveret cum transfmutabilitate, ac vicissitudine, cum quo conditus est, siue eam amittat: ergo eadem est inclinatio naturalis in eundem finem, & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium, quod

quod est motus: ergo eadem per se
venit in eo inclinatio naturalis ad
motum, contra quam erit quies, &
consequenter violenta. Et virgeri
possit hac ratio, quia cessatio ge-
nerationum non erit naturalis, sed
libere facta: Deo ergo non potest
toltere naturalem inclinationem
ad motum, nec proinde effice-
re potest, quod non sit violenta
quies: Respondeo, calum secundum
proprium naturam, & virtutes in-
fluendi naturales, naturalem quo-
que habere inclinationem ad illas
exercendas, si adsint corpora infe-
riora in statu transmutabilitatis, &
variationis, & hanc inclinationem
numquam amittit: his vero defici-
entibus, statuque eorum, non potest
eam naturaliter exercere, quare
nulla fit ei violentia, si ad eam exer-
cendam non moueatur, aut auxi-
lium ad operandum non tribuatur,
quare nec violenta erit quies, nec
cessatio ab operationibus, quas ha-
bit in statu transmutabilitatis infe-
riorum corporum. Et possumus e-
xemplum sumere in igne, natura-
lem habente inclinationem ad ag-
endum circa passum sibi approxima-
tum, cui absq; dubio violentia fiet,
si presente passo suspendatur ei co-
cursus ad operandum, & tunc quies
ab operando violenta erit ei, si ve-
ro nullum sit passum, circa quod
possit operari, vel certe non sit ei
approximatum, nulla profus vio-
lencia fiet ei, si non conferatur au-
xilium ad operandum, nec dicetur
ei violenta quies ab operando, eti-
a si eadem eius inclinatio ad oper-
andum perseveret, pariter ergo dic-
endum est in nostro casu.

Ad primum argumentum oppo-
sita sententia distinguenda est po-
terior pars prioris consequentis,

nam consideratum calum, vt cor-
pus particulare, verum est, indiffe-
rens esse ad vtrumque, nempe, vt
moueatur, & quiescat, sed neganda
est posterior, quod vtrumque sit ei
naturale, imo potius ex indifferen-
tia ad vtrumque colligitur plane
neutrum esse ei sic considerato na-
turale, quia quod naturale est res-
pectu alicuius, non est indifferens,
sed determinatum ad illud. Ceterum
si consideretur, vt pars vniuer-
si cum transmutabilitate, & vicissi-
tudine conditi, atque existens, na-
turalis est ei motus, & violenta foret
ei quies, si in tali statu rerum in-
feriorum sisteret a motu, quod ve-
ro variato eodem statu sistant, vio-
lentum non est ei, sed præter natu-
ram, vt expositum est.

Ad secundam vero distinguen-
dum est antecedens, quod omnis
quies in loco naturali, naturalis sit
corperi: nam si corpus dependeat
à loco in sua conseruatione, ita est
& propterea naturalis est quies sub-
lunarium corporum in locis natu-
ralibus: si vero corpus non depen-
deat in sua conseruatione à loco,
vt constat de corpore celesti, quod
cum sit incorruptibile, & perfectis-
simum, non indiget loco ad pro-
priam conseruationem, sed vbiq;e
conseruari potest, tali corpori non
est naturalis quies, nam quod natu-
rale sit ei supra omnia corpora esse,
non est quidem naturale prop-
ter indigentiam, vel propter ipsum
locum, sed merito suæ dignitatis
ei conuenit: eiusmodi autem con-
uenientia abstrahit à motu, & quie-
te, neutrum postulat, sed sufficien-
ter completur. siue vno, vel alio
modo supra illa sit. Ex quibus satis
constat ad duo postrema argu. prio-
ris opinionis questionis præced-
entis.

QVAE.

aut præter naturam.

QVAESTIO III.
An celeste corpus à sua se-
de extractum, vel pars
eius ab eo dimissa moue-
retur naturaliter ad il-
lā, vel naturaliter quies-
ceret.

Certa res est, nec posse celeste
corpus à propria sede extra-
hi, nec partem eius ab eo abscindi,
atque in loco inferiori collocari
naturali aliqua virtute, sed nec di-
uina per potentiam ordinariam:
nec est minus certum, vtrumque fie-
ri posse per potentiam Dei absolu-
tam, nam licet sit naturæ eius disso-
num, nullam tamen implicationem
contradictionis inuoluit: eadem
vero ratio est de toto celo, & par-
te eius, vt docuit Aristoteles capi-
sequenti, text. 19. in fine, quia eadē,
inquit, est natura vtriusque.

Conueniunt omnes opinantes,
quod calum, aut pars eius sic exis-
tens non moueretur ad propriam
sedem, motu naturali à principio
intrinsico actiuo, sed ibidem per-
maneret immobilis, nisi ab extrin-
sico principio, nempe Deo, moue-
retur, quod probari potest, quia cum
repugnet à propria sede remoueri
non fuit ei concedenda aliqua vir-
tus, per quam possit se restituere, fru-
stra enim foret. Quæ est doctrina
Aristotelis cap. 3. huius libri. Quo
præsupposito in duobus posita est
difficultas questionis: vnum est,
an quies in tali loco inferiori esset
illi naturalis, vel violenta, aut præ-
ter naturam: Alterum, an si restitue-
retur in propriam sedem talis motus
esset ei naturalis, vel violentus,

Et circa quietem sentiunt Patres
Contimb. hic, nullam quietem fore
violentam celo, & ideo, nec in ta-
li loco violentem quiesceret, quod
etiā sentiunt recentiores illi, qui
tenent non dari violentum, nisi il-
lud, quod est contra imperum rei,
hoc est, contra actiuam inclinationem
ad oppositum, vt videtur sentire
Aristoteles alibi à nobis rela-
tus: sed supponimus non dari in ce-
lo actiuam inclinationem ad mo-
tum: ergo repugnat vllam quietem
fore ei violentam, iuxta horum sen-
tentiam. Alij vero, qui ad rationem
violenti putant sufficere, quod sit
contra quamlibet inclinationem
naturalem rei, actiuam, aut passiuam,
seu formalem (quod Seneca scripsi-
mas libro de anana) asserunt vio-
lentam esse quietem celo, aut par-
ti eius in inferioribus existenti. Pro-
bant, quia naturale est ei esse in su-
periori loco toti coniunctam: ergo
separari à toto, aut loco eodem
violentum est ei: cum sit contra in-
clinationem naturalem, saltem pas-
siuam, ei motus, quo separatur, erit
quoque violentus: sed quies illa est
terminus eiusdem motus: ergo ne-
cessario dicendum est esse violentam:
probatur consequentia, quia motus
quicūq; à suo loco naturali, & quies
per eum acquisita, violenta sunt.

Circa motum vero totius calis,
aut parti eius in eodem loco inferiori
existentes, tenent recentiores qui
dā, moueri posse ab Angelo ad su-
premu locum, in quo erat, motu na-
turali. Probant, quia celo, aut par-
ti eius naturaliter deberi supremum
vbi ergo existens in loco inferiori
naturaliter illud appetit: sed motus
quo mouetur corpus in locum, quæ
appetit naturaliter, est naturalis, &

C

170.

procedat ex inclinatione naturali in terminum: ergo talis motus naturalis foret non quidē a principio actiūo intrinseco, quod dixim⁹ nō habere causā, sed solum a principio passius intrinseco, & actiūo extrinseco, sicut mouetur in propria sede. Secūdo, quia motus, quo a proprio loco naturali extraheretur, foret violentus: nā impossibile est aliquid separari a proprio loco naturali, nisi per violentiā: cū separatio sit cōtranaturalē inclinatio eius: ergo motus, quō rediret in eundē locū naturalē, naturalis esse deberet; probatur cōsequentiā, quia tales motus essent cōtrarij, & ideo si vnus esset violentus, alter deberet esse naturalis. Nostra sententia duplici assertione explicanda, & probanda est.

Prior est, quietem cæli, aut partis eius in loco inferiori, non esse violentā, sed præternaturalem, quam sic probō. Quies est priuatio motus, & proprius terminus, in quem tendit: ergo eodem modo se habebit respectu eiusdem corporis, cui conueniunt, ita vt si violenta sit ei quies, ita etiam motus, atque ex opposito: sed talis quies est terminus motus, per quem cælus, vel pars eius in loco inferiori perueniat, non ergo potest esse violenta, nisi violentus fuerit motus, quē terminat: sed talis motus non fuit violentus: ergo nec eadem quies violenta est: probatur minor, quia motus violentus debet esse oppositus motui naturali eiusdē corporis: sed talis motus, per quem cælus, vel pars eius in inferiorem locū peruenisset, non fuisset cōtrarius motui circulari eiusdē cæli in propria sede, quia motus rectus, & circularis nō sunt oppositi, sed quasi disparati: ergo quies per talē motū acquisita non potest

esse violenta, sed erit præternaturalis, quia a causā extrinseca præter inclinationē corporis. Secūdo, quia si aliqua ratione foret violenta quies illa, & motus similiter, per quē ad talē locū peruenit corpus, ideo esset, quia per vtrūq; extrahitur, vel extractū est a propria, & naturali sede: sed hoc non sufficit, vt violenta sit; ergo nō est talis cōsuetudo. Probat minor, quia extrahi corpus a proprio loco non est ei violenta, nisi extrahatur per motum oppositum proprio, ac naturali, & tendū in locū oppositum, aut contrariā proprio, aut propriæ naturæ, vel certē contra propriā inclinationē naturalem detineatur in loco alio: sed nihil horum reperitur in casu presentis quietis, ergo non potest cōsuetudo violenta: probatur minor, quia nec motus separationis (qui deorsum est) oppositum habet cōmotu circulari cæli, quāuis diuersus sit ab eo, & quasi disparatus, sed nec locus inferior, in quo detinetur, contrarius cælesti, aut naturæ eiusdē cæli, quia nec cælus, nec spatium eius cōtrariū habere potest, nec ratione dispositionū, aut qualitatum, nec ratione distantiarū, quia circularē spatium non potest per lineā rectā comparari alicui spatio inferiori, & ideo nec esse ei cōtrarium, vel oppositum cū oppositio harū rerum secundū rectā lineā sumi debeat. Nec tandem violenta est talis quies, quia per eam priuatur corpus loco supremo sibi naturali, & ideo cōtra naturalē inclinationē: nā esse supra omnia corpora solū est naturale cælo propter congruentiā suā naturæ perfectissimæ, nō ratiōe, vt acquirēdū per motū, vel retinēdū per quietē, quare nec motus ad talē vbi, naturalis esse potest,

est, nec etiam quies in eo. Loquimur vero in quæstione hac de corpore cælesti, aut parte eius abscissa secundum se consideratis; & vt est particulare corpus: nam vt pars vniuersi in statu transmutabilitatis existentis, non potest quiescere, quin ei fiat violentia, non ex eo, quod priuatur supremo vbi secundum se: sed quia extra illud nō potest influxum habere in inferiora corpora, ad quem exercendum naturaliter inclinatur.

Assertio posterior: cælum, aut pars eius in loco inferiori existens nullam motum naturalem habere potest, etiam ab extrinseca intelligentia, neque violentum, sed quicumque motus eius præter naturam foret. Hæc conclusio colligitur ex doctrina Aristotelis capite tertio huius libri vbi negat expresse, quod cælum, vel pars eius possit moueri sursum, vel deorsum, sed talis motus, si daretur, sursum foret: ergo impossibile esse sentit Aristoteles. Sed respondent recentiores, solum negare Aristotelem cælo, aut parti eius, motum naturalem sursum, ac deorsum a principio intrinseco actiūo, quia tale principium non potest esse nisi grauitas, aut leuitas, quibus carere affirmat corpora cælestia, sed non negat, quod possint moueri motu recto naturali a principio passiuo intrinseco, & actiūo extrinseco. Hæc tamen solutio omnino est infaciens, & contra mentem, & verba Aristotelis, qui capite præsentis docuit, vni corpori vnā tantum lazionem naturalem conuenire posse, & hanc respectu cæli esse circularem, quæ ei docet conuenire a principio pas-

sui intrinseco, & extrinseco a stiuo, nēpe, intelligentia, vt ostenditur inferius: ergo censet, nullam lazionem rectā naturalem ei posse esse etiam a principio passiuo.

Maneret ergo illa particula cæli immobilis prorsus in loco in quo per diuinā potētiā poneretur, quia elementa ita amant suā naturalia loca, vt non intendāt ab illis expellere aliud nisi quod forte acquisitionē ipsius naturalis loci impediāt, si cur aqua infusa vbi aerē expellit, vt locus inferior sibi vacet. Quod si elementū sit in sua regione nō intendit expellere aliquid quod sibi admisceatur, si autem esset aliqua violentia ab extrinseco posset pars cæli huc illuc circūferri, v.g. si ad implēdū vacuū oporteret, vt cæli pars ascēderet, ascēderet, & vtiq; nō tamē esset mot⁹ ille cōtra ei⁹ naturā, alias si motus sursum cōtra naturā esset motus deorsum, esset secundum naturam, quod falsum est. Præterea cum pars illa cæli neque grauitatem habeat, neque leuitatem nulli motui positivè resisteret, sed omnis motus ei esset præter naturam, non contra naturam.

Quod si obijcias. Idē est motus totius, & partis, sed totum cælum mouetur circulariter: ergo pars illa cæli in loco inferiori posita, etiā moueretur circulariter.

Huic obiectioni facile respondetur, illā cæli particula ab intrinseco nō posse moueri circulariter, sicut neque totam cæli ab intrinseco mouetur, sed haberet aptitudinē, vt ab extrinseco talē motū reciperet magis quam alium, & ita posset facile circumferri circa terræ centrum. Mot⁹ enim circularis quæ circa terræ centrū nō fit nō est simplex, sed cōpositus ex sursum, & deorsum.

Probatur deinde ratione 1. quia aut talis motus conueniret naturaliter cælo, secundū rationem particularis corporis, vel ut pars est vniuersi cū transmutabilitate existentis, non sub consideratione priori, sub qua probauimus (& concedūt aduersarij) nec motum circula-rem in propria sede esse illi naturalem, sed præter naturā: ergo erit multo minus naturalis ei motus rectus. Secūdo, quia nō est cōcessa à natura, cælo quomodo libet considerato; vlla inclinatio ad motum, per quē se restituat in propriam sedē, si ab ea extractum fuerit, nā cū repugnet naturaliter ab ea extrahi, vel extra eā fieri, frustra daretur ei talis inclinatio, quam exercere naturaliter nō posset: sed motus naturalis debet procedere ab inclinatione naturali mobilis: ergo repugnat talē motum fore naturalem cælo, sed præter naturā eius diceretur, & eisdē rationibus probatur violentū esse non posse: cum constet, nulli inclinationi naturali esse oppositum.

Ad primum argumentum contrariæ sententiæ distinguendū est antecedens, quod naturale sit cælo, aut parti eius supremum vbi: nam si naturale accipiat pro congruēti dignitate, ac nobilitate naturali eius, verum est, si vero ad conseruationem eius necessarium, vel vt consequendum per motum ex inclinatione aliqua naturalis; sicut terra est naturale cætrum, erit falsum, vnde quies in alio loco nō potest esse ei violenta, nec motus ad proprium vbi naturalis. Ad secundum negandum est antecedens, quod motus, per quem separaretur à propria sede foret violentus, & cum dicitur fore contra inclinationem naturalem eius, etiam negamus,

quia talis motus esset rectus, cum procederet mobile per eum de loco ad locum. Motus autem rectus non est circulari oppositus, neque alicui inclinationi cælestis corporis, quæ determinatur ad supremū vbi, & non ad motum, per quem illud consequatur, neque ad quietem in eo, cum sit priuatio motus, & ideo nō possit habere inclinationem naturalem ad quietē, quod non habet illam ad motum, per quem acquirenda est.

QVAESTIO III.

An cælum sit diuersæ naturæ à corporibus sublunariis.

EX motu circulari à posteriori probauit efficaciter Aristoteles cap. presenti, dari in natura rerum quintā quandam substantiam corpoream, cælum vocatā; præter quatuor consueta elementa: & hęc sententiam primus inuexit in scholam Perypateticā, cuius parens, caputq; ipse extitit, & ideo vulgo quasi in proverbium vocata est, quinta substantia Perypateticorum; & hoc pertinet ad quæstionē, an sit cælū. Quare ordine scientifico sequitur inquirendum, quid nā sit, ad quod pertinet proposita quæstio.

In qua fuit prior opinio. Philosophorum Aristotele antiquorum, ferē omnium, qui existimant, cælū eiusdem naturæ esse cum elementis, aut cæteris corporibus sublunariis, vt Philo Judæus retulit in libro de somnijs, Plutarchus 2. li. de placitis philosophorum cap. 1. D. Theodoretus in lib. de materia, & mundo, & Picus Mirandulanus, li. 1. de examine vanitatū c. 12. Heracl.

enim

enim dicebat, esse de natura ignis, Empedocles, quasi crystallum, ex aere, & igne confectū. Thales, ter reum quoddam corpus, & graue. Plato vero, & Djuus Augustinus retulit 8. libro de ciuitate Dei, capite 11. quasi compactam esse voluit, ex elementorum floribus, vel vt Proclus exponit, in libro, qui inscribitur: obseruationes eorum, in quibus Aristoteles contradicit. Thimeo Platōnis, ex elementorū delictijs, præfectum ignis, & terræ: & tandem plures ex sanctis Patribus Platoniceam doctrinam sequuti, videntur cælum igneum fuisse, vt Ambrosius 2. lib. Exameron capite 3. Augustinus 2. libro de Genesi ad literam cap. 3. & Theodoretus 9. lib. in Genesim. Fundamentum eorum videtur fuisse; quia accidentia oriuntur ex ipsamet natura substantiæ, vt eis ornetur ac perficiatur, eisdemque vtatur ad operandum. Sed cælestia corpora constant accidentibus eiusdem naturæ & rationis, & sublunaria corpora: ergo sunt eiusdem naturæ substantialis cum eis: Antecedens probatur ex quantitate eorum, ex raritate, & densitate, ex diaphaneitate, aut transparentia: nam stellas, quæ partes cæli sunt, densiores esse constat cæteris partibus eius, & propterea splendorem in se receptum in nos reuerberant, ex colore, quem caruleum esse videmus, & diuersos alios colores tribuunt Astrologi Planetis, Marti rubeum, & pariter cæteris; & vniuersaliter docere videntur, Planetas, secundum frigus, & calorem vicissim se trāsmutare: vnde Lunam dicūt esse humidam, Saturnum frigidum, & siccū, Martem vero calidum. Præterea lumen videmus esse commune ac-

cedens calorū, atque elementorum, & soliditatem, per quam tangi possunt communem quoque habent cum his corporibus tangibilibus, & ex conseqenti mixtam substantiam ex elementis.

Secunda sententia asserit, corpora cælestia esse quintam substantiam, & naturam simplicem ab elementis, & mixtis diuersam, & eis perfectiorem. Hęc est expressa Aristotelis capite 2. & tertio huius libri, quam receperunt philosophi omnes, atque Theologi, & nobis tanquam vera tenenda est. Probatur primum ratione Aristotelis cap. 3. allata ex loco, & motu de sumpta, nam corporibus concessit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideo corporibus eiusdem naturæ eundem locum, & motum, diuersæ vero naturæ diuersos, vt grauibus locum, & motū deorsum, leuib; sursum: sed cælo concessit diuersum locū, & motum ab elementis, ergo diuersam naturam. Probatur minor, quia locum ei concessit supra omnia elementa, motum, vero circula-rem, qui valde diuersus est à motibus rectis sursum, & deorsum elementis concessit. Et speciali ratione de igne probauit idem Aristoteles, quod cælū non sit de natura eius primo lib. Metheor. capite 3. quia cum tam magna sit voracitas, atque accrimoniam ignis: & ex alia parte tanta sit magnitudo, & densitas cæli, & astrorum, absque dubio operarentur ad longissimam distantiam, & iam pridē totus hic inferior mundus incendio deflagrasset. Probatur tandē ex insuetijs vniuersalibus cæli, & astrorum circa omnia sublunaria corpora. Nam virtutes influendi,

C 3;

& ope-

& operandi tam varios, ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuersa specialis est in celo, & elementis non concessa: sed talis virtus oritur ex natura eius, sicut alie virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeo diuersæ, diuersæ etiam naturæ censi debet: & eiusdem argumentis probatur efficaciter, quod cælum sit diuersæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppositæ sententiæ distinguenda in primis sunt duo genera accidentium: nã quædam sunt quasi vniuersalia, quibuslibet corporibus communia, vt quantitas, densitas, raritas, & magna ex parte lumen, quo omnia fere corpora aliquo modo capacia sũt; & cum hæc sequantur vniuersalissimam rationem corporum, non indicant diuersam naturam eorũ, nec ideo ex eis colligi potest, nisi forte ex particulari modo alicuius eorum, vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius colligimus, solem diuersæ naturæ ab alijs corporibus, eam ab eodem sole participantibus. Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundum specialiore[m] rationem, vt colores, qualitates singulas, grauitas, leuitas, & alia, quæ vocantur secundæ qualitates, quia ortum habent ex concursu aut permixtione primarum; de prioribus igitur concedimus, cõmunia esse celo cõ corporibus sublunariis: sed ex eis nõ colligitur diuersa natura corpora, quibus conueniunt, vt vidimus, habent tamen alia cælestia corpora, ex quibus colligi potest, diuersæ naturæ esse à corporibus sublunariis, vt probant argumenta, quibus nostram, atque communem sententiam corroborauimus. De

posterioribus verò accidentibus negamus, quod communia sint, cælis, elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, sed apparentes dum taxat, circa quos absque dubio fallitur visus nõster eos pro veris accipiens: nam lucem cælestem, quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo artemperatur, iudicat esse colorem cæruleum, vel alium similem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, alij que colores. De qualitatibus vero tangibilibus, præsertim actiuis, quas Aristologi attribuant Aristoteli, dicimus, non formaliter in eis esse, sed eminenter, aut virtualiter, in quantum specialiori ratione eas producant, in corporibus inferioribus. Quod vero ad sanctos Patres attinet, satis bene exponit D. Bonauentura in 2. dist. 14. num. 6. afferens inter eos, & Peripateticos philosophos ponentes cum Aristotele quantum corpus diuersæ naturæ, ab elementis de solo nomine, aut modo loquendo discernenda esse: nam quia ignis nimis est lucidus, per quandam cum eo similitudinem, in modo elucendi, calos igneos appellarunt sancti: Retamen veras, alterius esse naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, sicut sentit Peripatetica schola, quam sequimur.

QVAESTIO V.

An cælum sit compositum ex materia, & forma.

Quauis cælestia corpora sentiamus percipimus, propter maximam tamen distantiam à nobis non est adeo explorata natura eorũ,

eorũ, sicut aliorum corporum sublunarium, ideo non est vsque quaque certũ inter Philosophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua simul, & forma sint cõposita, sicut cætera corpora. Et prima sententia habere negat materiam, sed formas quasdam esse velut subsistentes, atque cõpletas in genere corporeæ substantiæ, quemadmodũ Angeli sunt formæ subsistentes, & complete in genere spiritali.

Primus auctor huius positionis videtur fuisse Auerroes in libro de substantia orbis cap. 2. & 1. libro de celo ad textum 7. & 10. quem secuti sunt postea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. distinctione 12. quæst. 1. num. 14. Gabriel ibidem, quæstione secunda, Aureolus apud Capreolũ quæst. vnica, ad secundũ, Maior distinctione 14. quæstio 2. Bassalus quæstione prima articulo 4. Godfredus quodlibeto 2. quæstione 2. Antonijus Andreas 8. libro Metaphysicæ, quæstione 4. Iandun. ibidem quæstione septima, Saxonia libro de celo, quæst. 4. articulo 1. immo & Diuus Thomas in 2. distinctione 12. quæstione 1. articulo 1. ad 5. eam referens, probare videtur. Scotus vero ad 12. eiusdem libri, quæstione 1. in principio asserit, secundum Theologos dicendum esse, cælum compositum esse ex materia, & forma: secundum Aristotelem vero, denegandum esse celo, omnem materiam: & addit Auerroem melius in hac re, quam cæteros philosophos, mentem Aristotelis assequutum fuisse. Probatur hæc sententia prima egregijs testimonijs Aristotelis. Primum habetur 9. libro Metaphysicæ textu 17. vbi incorruptibi-

libus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem, ad qualitatem, vel vbi, aut motum, sed substantialem, quæ est materia, & reddit rationem huius, quia omnis potentia contradictionis est. hoc est, indifferentiæ ad esse, & non esse, & substantialis quidem ad esse, & non esse substantiale, accidentalis vero ad esse accidentale: sed repugnat æternis, & incorruptilibus non esse substantiale: ergo repugnat eis habere materiam, quæ est pars substantialis; & cum constet, cælum esse incorruptibile, & ex mente Aristotelis, æternum, sequitur apud ipsum non habere materiam, quod hisce verbis concludit: *Nihil igitur simpliciter incorruptibile simpliciter potentia est; eundem aliquid autem, nihil prohibet, vt quale, aut vbi actu ergo omnia.* Vnde libro 12. textu vigesimo probat, intelligentias materia carere, quia sunt sempiternæ, idem ergo de corpore cælesti (apud ipsum æternum) sentire necessariũ est. Secundũ testimonium reperio, in lib. de longitudine, & breuitate vitæ c. 1. sic habens: Impossibile est habenti materiã non existere aliquid contrariũ: sed celũ caret omnino cõtrario, docente, & probante eodẽ Arist. 1. lib. de celo cap. 3. & 4. ergo apud ipsum materia caret. Probatur deinde ratione. 1. quia gradus essendi pertinent ad essentiam vniuersi, vt supra statimus: sed in natura spiritali datur duplex gradus formæ cõpletæ, vt angeli; in cõpletæ, vt animæ rationalis: ergo in natura corporea debetur duplex alius, incompletus quidem, vt formæ eorũ sublunariũ, completus

vt cælestia corpora, quæ cum sint in tali genere perfectissima, nõ potest denegari eis ratio formæ completæ. Et vigenti potest argumentû hæc modo: possibilis forma est cõpleta in rebus corporeis, quia nulla poterit implicatio cõtradictionis de signari, in eo quod datur, quãdo quidem in genere spiritali datur; poterit ergo à Deo fieri, & eo ipso probatur efficaciter esse factû, alioqui careret tali gradu essendi (satis perfecto) vniuersum: probatur, quia ex transmutatione subtili corporum inuestigarunt philosophi materiam, ergo solum in eis reperiri potest, quæ sunt transmutabilia substantialiter: sed constat, cælum nõ esse hoc modo trãsmutabile, nam transmutatio secundum substantiam est generatio, & corruptio, à quibus alienum est corpus cæleste: ergo alienum quoque à materia erit: quia omnia, quæ in celo desiderari possunt, saluantur sine materia, vt motus, diuersæque omnes influentiæ, & modus omnis concurrenti cum inferioribus causis, ad suos effectus: ergo non est in eo ponenda, quia non debent multiplicari res sine necessitate, præsertim in hac parte: cum perfectius longe sit cælum sine materia, quam cum illa. Probatur antecedens, quia virtutes influendi conueniunt celo, vt est in actu, cû conueniant ei, vt vniuersali agenti, non ergo ratione materiæ, quæ ideo nec est necessaria ei: nec tribuenda. Ad hanc sententiam ex parte reducitur ea, quæ distinguit cælos quantum ad materiam pertinet, asseritque de solo empyreõ nõ habere materiam propter maiore perfectione, & simplicitate eius, reliquis vero eam tribuit.

Secunda opinio omnes celos ponit compositos ex materia, & forma: quam vniuersaliter docuerunt Plato, & ceteri Philosophi Aristotele antiquiores, vt testatur Diuus Thomas 1. part. quæst. 66. articulo 2. & do ceat omnes illi, qui tenent, materiam sublunarem eiusdem rationis esse cum cælesti, vel diuersæ rationis; cum inter omnes conueniat, celos habere materiã, vt videbimus q. seq. Eandem sequuti sunt plures ex sanctis Patribus, vt Basilus, Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius, & ceteri omnes, qui tenuerunt, prius tempore creatam fuisse à deo materiã informem, hoc est, sine forma, quã perficeretur per aliquam formam, vel non prius tempore, sed simul fuisse creatam, & informatã: quos citat Diuus Thomas articulo 1. eiusdem quæstionis, loquebantur enim de materia tam sublunariũ corporum, quam cælorum, tanquã certum præsupponentes, celos habere materiam. In speciali Alberti pace, quem citat Albertus Magnus 1. lib. de celo titulo 1. capite 3. Albertus cembron. in libro fontis vite. Alexander lib. primo naturalium quæstionum capite 10. Simplicius in libro de celo, commento 3. & 35. Diuus Thomas prima parte quæstione 66. articulo 2. & ibidem Caietanus. Diuus Bonauentura, Aegidius, Capreolus, & ceteri scholastici in 2. distinctione 12. Hericus, quodlibeto 4. quæstione 3. Soncinas 12. metaphisicæ, quæst. 7. Iauellus libro 1. quæstione 11. & omnes recentiores, ita vt opposita ab scholis prorsus sit relegata. Et in primis hæc sententia est expressa ab Aristotele 1. libro de celo capite 9. textu 95. his verbis

Cælum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt, & eorum, quæ ex materia. Et lib. 8. cap. 2. text. 3. (Sensibiles verò cunctæ substantiæ materiam habent, est autem substantia id ipsum, quod subijcitur, aliter quidem materia, aliter ratio: materiã autem dico, quæ eum non, quod quid actu sit, potètia est quod quid) Constat vero, & ad aduersarijs præsupponitur tanquã euidens, quod cælum sit substantia sensibilis, & per visum sentiat ab omnibus, ergo euidens est apud Aristotelem, habere materiã. Et tandem lib. 1. de generatione, docet expresse, eandem esse principia secundum numerum, ex quibus sunt generabilia, & ingenerabilia: ac sempiterna, quæ sunt cælestia corpora, quia principia vtriusque duo sunt, vnũ tanquam materia, & alterum tanquam forma: hisce verbis: Sunt igitur, & numero æqualia, & genere eadem, quæ & in sempiternis, & in primis. Illud enim, vt materia est, hoc autem, vt forma.

Ratione vero (mea quidem sententia) non foret probanda, si vellet aduersarij his, quæ naturale lumen intellectus ostendit, ex sola notitia terminorum acquiescere. Nam cum per se sit euidens, & ab eis admissum, cælum esse corpus, eandem prorsus euidenciam habet per se, quod sit materiale, quia corpus idem prorsus significat, quod materialis substantia, propterea apud me principiorum veritatem continet, quod cælum habeat materiam, ita vt probatione non indigeat. Et hæc fortassis est causa, quod vix possit inueniri efficacis ratio, ad eam probandam. Et à priori nulla, quia non possunt principia à priori demonstrari, & vniuersaliter lo-

quendo, quia quo principia euidenciora sunt, eo possunt minus efficaciter ostendi, aut probari: sed probatur à posteriori. Primo, quia cælum habet duas alias compositiones, longe inferiores, atque imperfectiores, quam compositio ex materia, & forma; hæc igitur tanquã perfectior non potest ei denegari, euidens est consequentiã, quia propter solam imperfectionem ei denegatur, sed antecedens admittunt aduersarij, concedendo celo quantitatem, & ideo partes integrantes substantiæ eius, ex quibus componitur, atque etiam compositio ex subiecto, & accidentibus sensibilibus, vt ex substantia, & quantitate, luce, figura, raritate, ac densitate, de quibus speciali ratione conuincitur, non esse nisi in materia, aut composito ex ea. Probatur tandem, quia sensus, & operationes eorum, non solum corporei sunt, sed materiales: ergo repugnat sentire, nisi materialia: sed euidenti experientia constat, cælum esse sensibile ab eis, & sentiri actu: ergo euidens est, quod sit materiale, & veram materiam sensibilem habeat.

Ad primum testimonium Aristotelis responderet ipsam negare celo potentiam substantialem, quæ non sit semper coniuncta cum suo actu, sed indifferens, quia æternũ, & incorruptibile est, non verò potentiam, cum eodem actu substantiali semper coniunctam; quia hæc non obstat æternitati compositi, vt patet, ac proinde, nec intentio Aristotelis. In alio vero testimonio colligit carentiam materiæ, in intelligentijs non ex sola æternitate, sed quia sunt puri actus sine principio mouentes.

Secundum testimonium, absq;

vlla expositione debet intelligi, quod habens materiã, aliquam contrarietatem habere debeat, sed minor neganda est, quod cælum careat omni contrarietate, nam licet actiua, & passiua careat, & omnia, quæ principiu est corruptionis, sed aliquam habet ad corruptionem non disponentem vtari, & denti, & secundum motum tardi, & velocis, & alias huius conditionis: de illis igitur, quæ ad corruptionem disponunt asseruit. & probauit Aristoteles in hoc libro, non reperiri in cælo, non de omnibus: quare non probatur ex his testimonijs quod ex mente eius contrarietate careat.

Ad primum argumentum negandum est, possibilem esse substantiã corpoream completam, & simplicem, hoc est, quæ sit sola forma, sicut angelus in ordine spiritali, & non sit composita ex materia, & forma, primo, quia sicut probatum est, impossibile dari corp^o sine materia, ita probatur impossibile dari formam corpoream, & non materialem; quod si materialis est, intelligi nequit, quin sit apta componere corpus cum materia. Secundo, quia si corporea forma est, & cetera quantitatibus, & accidentibus essentialibus, (vt concedunt aduertarij) de corpore cælesti, necesse est alias valde inferiores, atque imperfectiores compositiones habere ex partibus integrantes, atque, ex subiecto, & accidenti, quæ nõ possunt esse in eo, quod caret compositione ex materia, & forma, neque in forma nisi materiali. Quod vero dicitur dari in genere spiritali completam, & incompletam formam, admittimus, sed negamus, quod sub genere corporis dari debeant, nã

cum sit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit esse compositum sine compositione ex materia, & forma; quo enim res inferioris ordinis sunt, eo maiorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

Ad secundum negandum est atcedens, quod ex sola transmutatione substantiali cognouerunt Philosophi materiam, quin potius nec eam cognouerunt primo, ex tali transmutatione, sed ex accidentali; ac sensibili, vt ex alteratione, & latione, ex qua substantialis transmutationem in rebus sublunarijs assequuti sunt, & per eam eam distinxerunt corpora cælestia à sublunarijs, indicantes intransmutabilia esse illa, secundum substantiam, & solum transmutari secundum accidentia sensibilia, ex quo satis efficaciter intulerunt, materiam habere, quauis alterius conditionis, à materia sublunarij.

Ad tertium negandum est etiã antecedens, quod sine materia saluentur omnia, quæ sunt in cælo, in primis enim, nec saluatur lux corporea, ac visibilis, nec saluatur raritas, & densitas, nec saluatur motus, & consequenter non saluatur insipientiã inferiora, quia pura in fluxu per lumen tanquam per virtutem agendi, plura per motum, tanquam per conditionem, immo & ceteras influentias conueniat esse corporeas, & materiales, quarum subiectum non potest non esse compositum ex materia, & forma, vt probauimus.

QVÆSTIO VI.

An materia cælorum sit eiusdem speciei cum materia sublunarij corporũ, vel diuersa.

IN presenti controuersia tenet prior sententia materiam sublunariam, & cælestem esse eiusdem speciei, quæ communis fuit in schola Philosophorum, Aristotele antiquiorum, vt testantur Theodoret. in lib. de materia & mundo, & Plutarco. 2. lib. de placitis Philosophorum, ita enim tenuisse aiunt Trimegistrum, Empedoclem, Heraclitũ, Thalem, Melisum, Xenophorem, Anaximadrum, Xenocratem, Platonem, & alios, & eandem sequuti sunt postea Auicena 1. lib. sue sufficientiã, cap. 7. & ex Theologis D. Bonaventura in 2. distinctione 12. quæstione 1. Scotus in distinctione 14. quæstione 1. §. secundum Theologos. Aegydius eadem distinctione, & opusculo de materia cæli, Okam in 2. quæstione 22. Abulensis in caput 1. Genes. fol. 27. Tuelmanus libro 1. Philosophiã, capite 12. Argentina tractatu de materia cæli, noster Molina 1. parte. tractatu de opere sex dierum, disputatio 5. & alij. Probatur primo, quia actus est, qui distinguit species, vt docet expressè Aristoteles 7. libro Metaphysicæ, textu 49. Sed tam sublunarij, quàm cælestis materia, est pura potentia, nullum actum includens: ergo non potest inter vnã & alteram dari distinctio speciei, & certe si talis distinctio ad

mittatur, verum esse non potest commune illud proloquium, ab omnibus receptum: materiam esse in sum omnium entium, summe distans à Deo. Probatur ex alio principio Aristotelis 8. libro Metaphysicæ textu 10. quod species omnes sunt inæqualis perfectionis, sicut numeri: ergo si duæ sunt species materiæ sublunarij, atque etiam cælestis, inæqualis perfectionis erant, & aliqua eorum perfectior altera, & ex consequenti non erit infimum ens, illa quæ ponatur perfectior, nec summe distabit à Deo, neque denique erit prope nihil, vt D. Augustinus asseruit 11. libro confessionum. 7. & 8. Secundo, quia si materia cæli debet poni distincta specie à sublunarij, ideo erit, quia ex identitate speciei vtriusque, statim sequitur cælum non esse incorruptibile, vt supponimus, sed hoc non sequitur: ergo non est necessaria talis distinctio, & consequenter non est admittenda. Probatur minor, quia vt cælum sit incorruptibile, satis est, quod vnio formæ cum materia sit naturalis: ex quo fit vt indissolubile sit compositum ex vtraque, & ideo ex propria natura incorruptibile, sed hoc potest stare absq; diuersitate materiæ, propter modum informationis formæ, & carere dispositione contrariarum. Nã si forma talis sit, quod expleat capacitatem materiæ, nec postulet in ea pro sui informatione contrarias dispositiones, nec materia appetat aliam formam, nec poterit recipere ab villo agenti dispositiones contrarias. Ex quibus omnibus plane inferunt, non repugnare, quod cælum sit incorruptibile ex propria natura, quauis materia eius sit eiusdem speciei cum sublunarij.

Posterior sententia distinguit speciem materiam non solum cæli Empirei, sed omnium corporum cælestium à sublunari. Ita D. Thomas 1. parte, quæstione 66 articulo 2. & ibidem Caietanus, Alexander Aletensis 2. parte, quæstione 44. membro 2. Albertus Magnus in 4. distinctione 6. articulo 8. Ricardus in 2. distinctione 12. quæstione 8. Hispanensis & Capreolus ibidem quæstione vñca, articulo 1. Henricus quodlibeto 4. quæstione 16. Ferrariensis 3. libro contra gentes capite 20. Iabellus 8. libro Metaphysicæ, quæstione 13. Sonzinas libro 12. quæstione 9. Alexander libro 1. naturalium quæstionum, capite 15. Pater Fonseca 2. libro Metaphysicæ, capite 3. Pater Suarez tomo 1. Metaphysicæ, disputatione 13. sectione 11. Patres Conimbricenses 1. libro de cælo, cap. 2. quæstione 6. (quamvis oppositam quoque partem vt probabilem defendant.) Et tandem hanc sententiam tenuit Diuus Dionysius 4. capite de Diuinis nominibus, quæ citat pro ea Diuus Thomas in 2. distinctione 15. quæstione 1. articulo 2. affirmans in hac re, sicut in alijs fere omnibus Philosophicis doctrinam Aristotelis sequutum fuisse. Et hæc est iam fere communis sententia, quam vt longe probabiliorem sequiatur, & imprimis expressa est apud Aristotel. in 12. libro Metaphysicæ, textu 10. hisce verbis: *Cuncta verò quæcumque mutantur, materiam habent, sed diuina sunt, nam & ipsorum sempiternorum, quantumque non sunt generabilia, sed latetione mobilia, at tamen non generabiles, sed vnde quo.* Idem docet 8. lib. Metaphysicæ textu 12. Argumentum verò præcipuum huius senten-

tia est, quia si materia cælorum, & sublunaris essent eiusdem speciei, sequeretur corpora cælestia incorruptibilia esse, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia materia cæli esset capax aliarum formarum, nempe, elementorum: nam vbi eadem est natura materia, eadem est capacitas recipiendi easdem formas, vt patet in materia quacumque sublunari: & cum careat alijs formis, habebit priuationem earum, quare quantum est ex se eas appetere. Sed constat, hanc priuationem & hunc appetitum aliarum formarum esse totam radicem corruptionis elementorum: ergo pari ratione essent corruptibilia corpora cælestia. Cui arguimento non fit satis varijs solutionibus. Non enim satis fit dicere, appetitum illius materię expleri per informationem formæ ad eò perfectæ continentis alias eminenter, quia nec continet perfectiones aliarum formarum in tenent, nec extensiuè, cum anima rationalis, & quælibet sensitua perfectior sit formæ cæli, ac proinde perfectius actus & materia. Et idem est de aliquibus formis cælorum comparatione aliorum, & omnes absque dubio perfectius aduarent extensiuè: ergo.

Nec satisfacit, quod probabilius respondent alii, hanc incorruptibilitatem prouenire ex speciali modo informandi formæ cælorum, cū speciali scilicet accommodatione, & specialibus dispositionibus non habentibus contrarium, vnde materia cæli non habet capacitatem proximam ad alias formas, sed solum remotam. Hoc, inquam, non sufficit, quia vel materia cæli respicit essentialiter formam inseparabili modo informantem, & cum talibus dispositio-

ni.

nibus carètibz contrario, & ex hoc sequitur distinctio specifica materię cum ex se respiciat actum speciem distinctum in ratione formali actus, vel materia ex se indifferens est, & accidentaliter determinatur per tales dispositiones ad formam in amissibiliter informatam: ergo potuit recipere alias dispositiones, & aliam formam, & cū semper maneat eadem natura materię, modo poterit illas recipere naturaliter, cū cuilibet potentię passiuæ naturali respondere possit, & debeat potentia actiua naturalis, quæ illam ad actum reducat, igitur cælum erit corruptibile: ob hanc enim rationem indifferentiæ materia sublunarium est principium corruptionis.

Probatur secunda nostra sententia, quia si materia ista sunt eiusdem speciei, sequitur corpora cælestia esse generabilia, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia si sunt eiusdem speciei, ergo habet potentiam passiuam essentialem eiusdem rationis. Ex quo efficaciter infero, easdem formas contineri in potentia vtriusque, vt forma solis continebitur in potentia materię ignis, quia capax illius est, non minus quam propria materia, & cum eam non habeat, habebit priuationem, & appetitum eius: sed cuilibet potentię passiuæ naturali debet correspondere actiua naturalis actu existens, vel saltem naturaliter possibilis, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit: possibile est ergo agens naturale, quod educi possit forma solis, quantum est ex se de potentia materię ignis, & ita erit sol secundum se generabilis ex materia ignis, quod patet esse falsum. Et si materia ignis habet capacitatem naturalem

ad formam solis, habebit etiam ad dispositiones illius, quod enim respicit finem, debet etiam eadem ratione respicere media ad illum naturaliter ordinata, aliàs frustra erit talis capacitas proxima, vel remota perpetuo impedita naturaliter.

Ad primum argumentum dico, actum distinguere, vel id, quod se habet ad modum actus, & ideo licet materia non habeat in sua essentia aliquem actum physicum, cum sit pura potentia, nec actum metaphysicum perfectum, & completum, cum sit pars, habere tamen aliqualem actum, nempe, aliquem gradum, seu prædicatum perfectiuum, & determinatiuum rationis communis, & imperfectissimæ materię ad talem rationem, & speciem partialem imperfectam materię in ordine ad talem modum informandi formam, cum hoc tamen semper manet materia imperfectissima aliorum omnium entium, licet in se habeat species inæqualis perfectionis. Ad secundam probauimus ex vnitate specifiæ materię cæli, & sublunaris rectè inferri, cælum esse corruptibile. Nec nobis contrariatur locus ex primo Genesis, vbi videtur indicari ex communi materia aquæ facta fuisse corpora cælestia, nam & si expositionum sensus varius sit, quem ex pendere à nostro instituto alienum est, tamen nihil contra nostram sententiam inferri efficaciter potest, vt bene adnotat sanctus Thomas 1. p. q. 68. ar. 1. 2. & 3. qui etiã q. 66. ar. 2. ad 1. probè docet, aliquos Patres scholæ Platonis additos illius sententiam retulisse, & ideo in hac parte non potiri plusquam Platonica auctoritate.

QVAESTIO VII.

An materia caelestis sit perfectior sublunari.

Quia species iuxta Arist. sunt sicut numeri, de quibus constat, duos aequales dari non posse, ita repugnat dari duas species aequalis perfectionis, & propterea si materiae specie distinguuntur, necesse est, unam esse perfectiorē altera, utraque sit perfectior, hoc est, quod quaeritur titulus quaestionis.

Et quod materia sublunaris sit perfectior, videtur efficaciter probare haec argumenta: Primum, quia perfectio essentialis potentiae sumitur in ordine ad actum (ut 2. libr. de anima, tract. de potentis animae in communi scriptimus) sed sublunaris materia respicit nobiliorē actum, quam caelestis, nempe, animam maxime rationalem, ergo erit nobilior. Secundum argumentum, quia actus adequatus sumit suam perfectionem ex maiori extensione ad particulares actus, praesertim perfectiores, qui sufficientes perfectiorē constituerationem communem adequatam eius, ut ratio adequata potentiae vilis ex eo solū foret perfectior rationibus adequatis aliorum sensuum, quia se extendit ad perfectissimam qualitatem, quae est lux: sufficit ergo quod actus adequatus sublunaris materiae se extendat ad animam rationalem, & ceteras forma caelesti perfectiores, ut perfectior censetur actus adequatus, quae respicit per se, actu adequato caelestis formae, quod respicit per se materia caelestis, & consequenter eadem ipsa mate-

ria sublunaris sit perfectior:

Tertium argumentum: quia si materia caeli esset perfectior, ex eo quod, licet forma in entitate sit minus perfecta, in modo tamē informandi in amissibilibus, subque formaliter materia respicitur, perfectior est, ex hoc sequeretur, quod si materia lapidis foret capax soli formae lapidis, & materia sublunaris esset capax aliarum omnium, sicut est modo, nihilominus materia lapidis foret perfectior sublunari nunc existenti, quod parerit esse absurdum. Sed probatur consequentia, quia materia lapidis in eo casu haberet perfectiorē modum informandi, cum informaretur modo inseparabili, propria tantum respicienti formā sicut materia caeli.

Oppositam sententiam, quod materia caelestis sit perfectior essentialiter sublunari, tenet Ricard. in 2. distinctione 12. quaestione 2. & quodlibeto 3. quaestione 5. Durandus eadem distinctione 1. quaestione prima, in eamque videtur inclinare Scotus quaestione 2. in solutione argumenti. quamvis dubium permaneat, Argentina in 1. distinctione 4. quaestione prima, articulo secundo, & Abulensis in caput 22. Marthae quaestione 222. & est communis in schola, & longe probabilior: nam in primis colligitur efficaciter ex doctrina Aristotelis 7. libro metaphysicæ capite 6. textu 22. ubi expresse docet, materiam sublunarem esse principium corruptionis rerum his verbis: *Cuncta vero, quae sunt natura animalium, esse sunt habet materia possibile est eis in esse, & non esse, eorum unum quodlibet, hoc autem cuique, materiam.* Ex quibus ita arguo, corruptio rerum, cum datur ad non esse,

est

est maxima imperfectio earum: sed sublunaris materia est quasi principium, & fons eius; ergo est imperfectissima, quā imperfectiorē, cum non habeat materia caelestis, minus imperfecta erit. Praeterea maxima illa imperfectio provenit ei ex eo quod, habens unam formam desiderat alias, quas non habet; unde sequitur esse eis priuatā, immo, ut docet Aristor. 1. libr. tex. 81. infinitis subditur privationibus, quantum ratione turpis, & malefica vocatur, & malum, hoc est corruptionem rei, in qua est, machinari dicitur: quibus omnibus imperfectioribus caret materia caelestis, quia vnam tantum formam habere potest, nec appetit aliam, immo nec capax eius est, ergo iuxta sententiam Aristotelis essentialiter est perfectior. Probatur deinde ratione. Primo, quia materia ex propria natura est potentia passiva; sed potentia passiva est imperfectissima (quam propterea Deo nullo modo tribuimus) ergo, quo materia fuerit magis passiva, erit imperfectior, sed constat, sublunarem esse magis passivā, quā caelestem, tum quia indifferens est, ad recipiendum omnes formas, & quae potest vilissimā, ac nobilissimā recipere, immo & eas, quas semel habuit, potest quantum est ex se, iterum recipere: unde potentia passiva quāsi infinita, hoc est, receptivam suam termino habet, caelestis vero minimum habet de potentia passiva, cum unius dum taxat formae capax sit, & semel tantum possit eam recipere: ergo longe minus imperfecta erit. Secundo, & efficacius probatur a priori, nam perfectio passiva materiae sumitur in ordine ad actum: sed materia caelestis recipit actum

essentialiter, atque formaliter perfectiorem, ergo essentialiter, ac positivè est perfectior. Probatur minor, quia propria, & formalis ratio actus sumitur ex perfectiorimodo actuandi potentia: sed forma caelestis perfectiori modo actuatur materiam, ergo est perfectior actus formaliter, quare materia, cum respiciens erit perfectior potentia, & materia perfectior. Minorem probabo, quia forma caelestis actuatur materiam satiando appetitum eius, & totam eius capacitatem cōplendo. Praeterea actuatur se uniendo materiae unione indissolubili, & sua natura perpetua, sublunaris vero forma nec explet capacitatem materiae, nec unione indissolubili unitur, sed naturaliter indissolubili, illa ergo erit longe perfectior.

Ad primū argumentū, cōcessā maiori, distinguenda est minor, quod materia sublunaris respiciat perfectiorē actum, vel formam, nam consideranda natura eius, atque essentialia praedicata, verū est, sed sub ratione praedicata ac formalis actus, & forma, quae sumitur ex modo informandi, falsum: nam licet forma sublunaris perfectiorē naturā habeat, & perfectior esse tribuat materiae, & cōposito, modum informandi habet imperfectissimum, nempe, seperabilem, non explendo capacitatem materiae, cum tamen caelestis forma, quantum imperfectiorem naturam habeat, & imperfectius esse materiae tribuat, perfectiori modo ei uniat, nempe inseparabiliter; & satiando appetitum eius, explendoque omnem eius capacitatem.

Ad secundum respondetur, ut actus adequatus formae sublunaris perfectior sit secundum esse, & quantum si materialiter, sufficit, quod se ex-

32

De celo, & mundo.

tendat ad animam rationalem longe perfectiorem sub hac consideratione formæ cælestis, non tamen sufficit, ut sit perfectior secundum modum informandi, quod est, esse perfectiorem sub formali, ac præcisa ratione formæ, sub qua non est verum, quod eam excedat anima rationalis, immo ab ea exceditur, ut probauimus.

Ad tertium argumentum, de materia lapidis capaci solius formæ lapidis, respondent recentiores quidam, non esse casum possibilem, quia cum forma lapidis corruptibilis sit, repugnat, quod sola respiciatur à materia, sed eo ipso, quod eam respicit, cæteras omnes corruptibiles, ac sublunares respicere debet, cum conueniat cum eis eadem forma in modo informandi, sed licet hoc verum sit, non satisfacit argumento, quod non solum loquitur de materia lapidis, & forma eius, ut nunc se habent, sed si per possibile, vel impossibile talis materia respiceret talem formam solam, & non alteram, nec eius capax foret, & forma eadem solam hanc materiam posset informare, & non alteram, tuæ enim non foret eiusdem rationis cum cæteris materijs sublunarijs, nec etiam forma cum cæteris formis. Quo supposito, respondeo in eo casu materiam lapidis fore eiusdem conditionis, & ordinis cum cælesti, atque etiam forma eius cum cælestibus formaliter, quia eodem modo inseparabili informaret, ex plendo capacitatem suæ materiæ, & se vniendo illi modo, ac modo indissolubili, & medijs dispositionibus contrario carentibus, atque constituendo lapidem naturaliter incorruptibilem: hæc enim omnia sequuntur

per locum abintrinseco ex casu sic proposito in argumento. Quod vero dicitur formam lapidis esse infirmæ sortis secundum esse, verum est, non secundum modum informandi perfectissimum, quem haberet, & ex quo sumitur formalis, ac præcisa ratio formæ ut forma est.

Si autem aliquis dubitet, an materia sublunaris non solum sit imperfectior cælesti, sed imperfectissima omnium, quas potest Deus creare, ita nec per potentiam Dei absolutam creabilis sit alia inferior, aut imperfectior. Respondeo, valde probabile esse, quod non sit creabilis altera imperfectior, quia non videtur ex cogitabilis altera potentia magis passiva, cum possit recipere omnes formas corruptibiles: nam de incorruptibilibus euidens est, nullam esse possibilem materiam, quæ possit utrasque recipere, ita ut rationem corruptibiliū sit incorruptibiliū naturaliter sic capax, quia incorruptibilis sua natura inseparabiliter informatur: quare vnam tantum earum respicit materia, ita ut plurimum non sit capax, cum eo ipso quod capax plurimum foret, non posset ab aliqua modo inseparabili informari, nec satiari potentia eius: sed constat eo esse materiam imperfectiorem, quo magis passiva est, & eo magis passivam, quo ad plures formas respiciendas indifferens est, & plures recipere potest. Ergo sublunaris materia à Deo creata omnium est imperfectissima, quæ creari possunt per potentiam Dei absolutam. Quod satis clare docuit D. August. dicens, esse prope nihil, hoc est, nihil minus à nihilo distare, quod est, dari non posse aliud intra genus substantiæ imperfectioris entitatis.

QVAESTIO VIII.

An materia celorum sint diuersæ speciei inter se, vel solo numero distinguantur.

Præsupponimus plures celos dari specie distinctos, vel solo numero, ut ostenditur inferius; & de eorum materijs controuersiam instituiamus, an specie inter sese distinguantur, vel solo numero.

Et prima opinio non specie, sed solo numero distingui docet, quæ sequuntur Capreolus in 2. distinctione 13. quæst. 3. Hispanensis, ibidem Soncinas 11. Metaphysicæ quæst. 10. Iabellus, quæst. 11. lib. 8. & vnica ratio eorum est, quia materia non distinguuntur specie per ordinem ad formas specie distinctas, secundum gradus essentialis, sed secundum modum informandi, sed formæ celorum, etiam si specie distinguantur secundum gradus essentialis, habent eundem modum informandi materiam, quia omnes informant eam modo inseparabili, satiantes appetitum eius: ergo omnes sunt eiusdem speciei, in ratione præcisa formarum: ergo omnes etiam materiæ erunt eiusdem speciei, cum respiciant actum eiusdem speciei formaliter; Quod argumentum sic videtur, forma sublunares (ut elementorum) distinguuntur specie secundum propriam naturam, & nihilominus non distinguunt specie proprias materias, sed eiusdem speciei censentur, quia formæ habent eundem modum informandi modo sepa-

rabili non satiantes appetitum materiam: ergo nec cælestes quantumlibet specie distinctæ secundum propriam naturam, distinguuntur specie materijs proprijs, quæ habent eundem modum informandi inseparabilem. Quod facilius apparet iuxta aliquorum opinionem, existimantium formas celorum adhuc secundum se, & corpora ipsa cælestia non distinguuntur inter se specie, sed solo numero de quo infra: si enim formæ secundum gradum essentialis sunt: eiusdem speciei: non possunt habere modum informandi specie diuersam, quia per eundem gradum essentialis non potest non satiari eodem modo appetitus materiam.

Secunda opinio distinguit specie materias cælestes inter se, atque etiam formas in modo informandi inseparabiliter speciali cuiuslibet, & videtur mihi vera, quam sequuntur Albertus Magnus tractatu de quatuor coelis, quæst. 2. art. 6. Caietanus 1. part. questione 66. art. 2. §. Ad euidenciam Aquilinus lib. 1. de orbibus, questione 2. P. Suarez 1. tom. suæ Metaphysicæ disputatione 13. sectione 11. num. 20. Patres Conimbrienses 1. lib. de celo cap. 1. questione 6. articulo 1. & est iam fere communis inter recentiores, quam in primis colligo ex D. Thoma 1. part. questione 66. artic. 2. in fine corporis, & 12. questione 24. articulo 11. quibus locis docet, formam corporis cælestis, ita replere totam capacitatem materiam, ut nulla in ea remaneat potentia ad aliam formam: si autem omnes materiæ celorum essent eiusdem speciei, quælibet esset capax formæ alterius, nam ubi eadem est natura materiam

E cadem

eadem est capacitas: quælibet ergo esset capax non solum propriæ formæ, sed aliarum, & ideo non satiaret appetitus eius ab una. Sed ratione efficaci probatur, non potest saluari incorruptibilitas cælorum, si omnes materiæ eorū sint eiusdem speciei, sed corpora cælestia sunt incorruptibilia, ut concedit opposita sententia; ergo erit falsa, ponens materias cælorum esse eiusdem speciei. Maiorem sic probo. Omnes istæ materiæ sunt eiusdem speciei; ergo habent capacitatem, potentiam, & appetitum, eiusdem rationis: consequentia eandem est, quia capacitas, potentia, & appetitus eadem ipsa materia sunt, solaratione ab ea distincta, ut i. Physicorum, tractatu de materia ostendimus: sed materia Lunæ capax est suæ formæ, ac dispositionum, quibus medijs eam informat; ergo eiusdem formæ, & eorūdem dispositionum capax erit materia Solis, & in eius potentia contineri necesse est, cum sit eiusdem rationis cum potentia formæ Lunæ: sed forma, quæ continetur in potentia naturali materiæ, potest naturaliter educi ex ea; ergo poterit educi forma Lunæ de potentia materiæ Solis, & ita poterit Sol ex materia Lunæ generari, & erit generabilis. & ex consequenti Luna ipsa corruptibilis. Et Virgei argumentum hoc modo: in materia Solis est potentia passiva naturalis ad formam Lunæ, & dispositiones eius; ergo necesse est posse dari agens naturale, à quo possit per dispositiones convenientes tali formæ disponi, & per educationem eiusdem formæ reduci in actum, quod non potest fieri sine corruptione copulatis; probatur consequentia, cui

cunq; enim potentia passivæ naturali correspondere potest, ac debet naturalis activa, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit talis potentia. Et si dicatur, talem potentiam passivam esse remotam, nihil refert, quia etiam si remota sit, dieit ordinem ad agens naturale, à quo potest fieri proxima; nulla est enim potentia passiva naturalis remota, quæ non possit fieri proxima ab agente naturali per dispositiones: nam eo ipso, quod non possit fieri proxima, esset frustra, cum non possit perduci ad actum. Secundo probatur, quia si in materia Solis est capacitas, & potentia naturalis ad formam Lunæ, & dispositionum eius; ergo sicut à principioeducta fuit de potentia eius forma Solis, possit educi naturaliter forma Lunæ, & induci dispositiones eius, ad quas etiam recipiendas habuit, & habet naturalem potentiam, & modo educi poterit naturaliter eadem forma, & eorūdem dispositiones, & si eadem forma educi potuit tunc, ac modo potest, impossibile est capacitatem, eiusdem materiæ variatam esse per formam, quam habet, cum potuerit habere aliam. Et virgei argumentum, quia potentia materiæ sublunaris habentis unam formam, ad recipiendam aliam quamcumque non dum tamen habeatis dispositiones alterius, sed eius tantum, quæ habet, est potentia, seu capacitas remota, ac radicalis; & tamen est principium sufficiens corruptionis compositi per illum; ergo quælibet materia cælestis, habens eandem capacitatem (licet radicalē, atq; remotam) respectu cuiuscumq; alterius formæ cælestis (ut concedit opposita sententia, & convincitur vi argumenti eā concedere) ergo erit principium corru-

ruptionis eiusdem cæli. Quare evidenter convincitur contra eam, per locum ab intrinsicæ omnia corpora cælestia habere principium radicale corruptionis, esseque corruptibilia ex suis principijs essentialibus; si materiæ sunt eiusdem speciei; falsum igitur repugandum hoc est.

Ad primum argumentum respondetur cum distinctione minoris: omnes enim formæ cælorum habent eundem modum inamissibilitatis informandi genericū, per quod distinguuntur à sublunariis, non specificum, per quem inter se formaliter distinguuntur, ac proinde earum materiæ, ut ex dictis constat.

Ad aliud respondetur, formas elementorum habere eundem modum specificum, amissibilitatis informandi; formæ vero cælorum licet habeant eundem modum genericū, gaudere tamen diverso modo specifico, in ordine ad quem materiæ diversitatem specificam sortiuntur.

Q V A E S T I O IX.

An quantitas cælorum, & corporum sublunarium sine eiusdem speciei, vel diversæ.

Videbitur statim alicui, quæstionem hanc difficultate carere, præsertim cum non sit hucusque in schola agitata, nec proposita, nihilominus ex discursu eius patebit, difficultate non carere: nam affirmatiivam partem videntur prebære hæc argumenta. Primum, quia quantitas est proprietas consequens corpoream substantiam, vel materiam primam, sed tam hæc,

quam substantia corporea celestis, & sublunaris distinguuntur specie; ergo quantitates utriusque specie distinguuntur. Secundo, ad rationem intrinsicæ quantitatis spectat, esse receptivam aliorum accidentium, sed hæc potentia receptiva, aut passiva diversæ speciei est in utraque quantitate; ergo distinguuntur specie: minorem probo, quia potentia passivæ distinguuntur per diversos actus, quos respiciunt: sed potentia passiva quantitatis cælestis ordinatur ad recipiendam accidentia, neque activa, neque contraria: quantitas vero sublunarium corporum sua natura est receptiva qualitatum activarum, & contrariarum; ergo habent potentias passivas diversæ speciei, & ideo specie distinguuntur. Et virgei argumentum hoc modo: materia cælestis, & sublunaris eundem modum habent compositionis ex partibus sublunariis integrantibus, & nihilominus distinguuntur specie per diversas capacitates, vel potentias passivas, quas habent ad recipiendas formas substantiales: pari ergo ratione licet quantitates istæ habeant eundem modum habendi partes extra partes, possunt differre specie per diversas capacitates, vel potentias passivas recipiendi accidentia valde diversa.

Communis tamen, & vera sententia est, quantitatem corpoream cælestium, & sublunarium esse eiusdem speciei a thomæ: ita Soncinas 8. libro Metaphysicæ, quæstione 13, ad 4. Probatum primo, quia ratio essentialis, & propria cuiuslibet accidentis colligitur evidenter ex effectu formali, quem tribuit subiecto; ut propria

ratio caloris ex eo quod natus est constituere subiectum formaliter calidum: ergo essentialis, & propria ratio quantitatis intelligentia est ex effectu formali, quem nata est tribuere substantiæ: sed eundem effectum profus tribuit substantiæ quantitas cælestis, & sublunaris, ergo erunt eiusdem speciei. Probat minor, quia formalis effectus quantitatis est. constituere partes substantiæ: extensas extensione molis, aut quod idem est, constituere eas radicaliter impenetrabiles, quod constat eodem modo præstare utramque quantitatem sup̄ substantiæ: ergo erunt eiusdem speciei, nec distinguuntur ratione potentie passivæ diuersæ, per quam vna potest recipere qualitates actiuas, & contrarias, alia vero non: in quo decipitur plane prior sententia, quia si secundum se accipiantur quantitates istæ, utraque potest eandem accidentia recipere, quod euidens et constaret, si Deus separaret utramque à propria substantia, sicut separat quantitatem panis in Eucharistia, tunc enim nulla posset ratio repugnantie assignari, cum circa quantitatem cæli possit naturaliter agere ignis ei applicatus, & producere in ea calorem, sicut producit naturaliter in quantitate hostiæ consecratæ: ergo quod non possit naturaliter recipere similia accidentia, dum est in proprio subiecto, non provenit ex parte eius: sed substantiæ cælestis, quæ non est eorum capax, ut mox ostendetur: quare, ex parte potentie passivæ non potest sumi differentia specifica harum quantitatum. Et potest hoc

exemplo valde simili ostendi, quia quantitas sublunaris corporis potest naturaliter diuidi in partes integrantes, & actu diuiditur, quoties eodem modo diuiditur substantia, in qua est, & tamen quantitas corporis cælestis dum in eo est, non potest diuidi naturaliter, quod non ex parte eius provenire affirmant omnes, cum sit evidens separaram per miraculum à suo corpore posse diuidi naturaliter, sicut diuiditur quantitas Eucharistiæ; sed ex incorruptibilitate substantiæ cælestis, cui inhaeret, & quæ diuidi naturaliter non potest: ergo ex eadem causa provenit, quod non potest suscipere accidentia actiua, & contraria, & non ab essentia eius; quare non potest desumi argumentum ex hoc, ad probandam distinctionem specificam eius à quantitate sublunari. Secundo probatur, quia communis est, & vera sententia in prædicamento quantitatis, quod tres illæ species quantitatis continuæ, videlicet, linea, superficies, & corpus, sint athomæ sub genere quantitatis continuæ, ac permanentis: quia nec dantur lineæ distinctæ specie, nec superficies, nec corpora tamen dimensionis, sed quantitas cælestis, & sublunaris pertinent ad has species; ergo solo numero distingui possunt, specie vero nullo modo.

Ad primum oppositæ partis distinguenda est minor, quantitas enim non consequitur materiam primam, aut corpoream substantiam, in specie, sed in genere, communi quidem materię cælesti, ac sublunari, vel utriusque substantiæ, non eiusdem, ut specie ditin-

distinctis. Itaque quasi proprietates subalterna censetur, sicut sensibilitas respectu hominis, & equi non athomæ, ut est insibilicas respectu hominis, unde ex diuersitate materiæ, aut substantiæ, non inferet diuersitas specifica quantitatis.

Ad secundum neganda est minor, iuxta doctrinam traditam, ex qua constat, potentiam passivam utriusque quantitatis esse eiusdem prorsus rationis, & eorundem accidentium per se receptivam, licet quantitati cælesti repugnet per accidens suscipere qualitates contrarias disponentes ad corruptionem, quia substantia cæli, cui inhaeret quantitas, incorruptibilis est, ex quo constat ad confirmationem.

CAPUT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem hæc quidē supponuntur, hæc autem ex dictis ostensa sunt, &c.

Brevis expositio textus.

Aristoteles in præsentī cap. intendit constituere discrimen inter cælum, & alia corpora, ex omnibus speciebus motuum, & mutationum, localis videlicet, generationis, corruptionis, alterationis, augmenti, & diminutionis. Diuiditur autem caput hoc in duas partes, nam in priorī id ostendit rationibus; & præter dicta in præcedentibus capitibus, vnam aliud asserit

esse præsupponendum, videlicet, quid sit corpus graue, quid leue, quid grauissimum, & quid leuissimum: quorum rationes ex professo affert 4. lib. huius operis: graue corpus esse asserit, quod anatum est moueri ad medium mundi, hoc est ad centrum leue, quod natum est moueri à medio, seu à centro: grauissimum, quod natum est esse sub omnibus, quæ ad medium, seu motu deorsum mouetur (ut terra) leuissimum, quod natum est esse supra omnia, quæ sursum mouentur, hoc est, immediatè infra lunam. Hoc præsupposito probat, quod cælum non sit graue, aut leue, quia si haberet grauitatem, moueretur naturaliter ad medium, seu ad centrū motu recto, sicut elementa grauiora: sed talis motus naturalis est elementis, ut terræ, & aquæ ergo cælum esse eiusdem naturæ cum elementis. Si verò calo conuenit motus deorsum præter naturam; ergo motus sursum contrarius motui deorsum erit ei naturalis. Si motus sursum sit ei præter naturam, motus deorsum erit ei naturalis. Et ita sequitur, cælū esse de natura elementorum, quia cum præcedat motus à natura mobilis, eiusdem naturæ debent esse illa corpora, quibus idem motus est naturalis. Ex dictis colligit, non solum integrum corpus cæleste carere grauitate, ac leuitate, sed & quamlibet partem eius quia eadem est natura totius, & partis, quantum ad hoc, & ideo si pars aliqua cæli separaretur ab eodem, non moueretur separata motu sursum, nec deorsum: quia motus isti sunt proprii, conueniunt corpori graui, aut leui.

Probat deinde, cælum non esse generabile, aut corruptibile, sic, Ge

neratio, & corruptio fiunt ex contrarijs, & inter contraria: sed cælo non conueniunt contrarij motus, vt inferius ostendet; ergo nec potest ei conuenire, quod generetur, aut corrumpatur; vnde probat, nõ posse aut diminui, quia quod augeatur ex parte generatur, & quod minuitur ex parte corrumpitur, cum hæc non accidant, nisi cum acquisitione, vel deperditione alicuius partis substantiæ. Inde etiam infert, repugnare cælo alteratione propriæ: quia hæc vtpote inter qualitates contrarias, disponit ad corruptione.

In posteriori parte cap. authoritate probat, cælum esse ingenerabile, & diuersæ naturæ à corporibus alijs: illud quidem, quia apud omnes nationes, etiam Barbaras, cælum sedes Dei vocatum est, ex eo quod omnes arbitrantur, æterno Deo, æternam quoque, & nunquam interituram deberi sedem. Cui accedit, quod Astronomi à principio, quo motum cæli, & astrorum ceperunt contemplari, nullam vnquam mutationem, vel minimam adnotarunt, aut in motu supremi orbis, aut aliorum sibi subditorum. Quod verò diuersæ naturæ sit cælum sublunarium tenuerunt antiqui Philosophi, qui propterea vocarunt cælestia corpora ætherea, nõ quasi ignita, vt malè interpretatus est Anaxagoras, & post eum Tullius lib. de natur. Deo, sed quasi semper, ac perpetuo curretia, tanquã sua natura perpetua.

Colligit tandem Aristoteles, præter hæc quinque simplicia corpora, nempe, cælum, & elementa, non dari aliud in natura rerum, quia nec datur aliud motus simplex, præter circulare, & quatuor rectos: quare necesse est, perfectionem mundi in his quinque corporibus sic ordinatis consistere,

An cælestia corpora sine ex propria natura ingenerabilia, & incorruptibilia.

Prima sententia fuit Platonis in Timæo, asserentis, cælos sua natura corruptibiles esse, sed liberè Dei voluntate perpetuo conservandos: quare Deum sic eos alloquentem introducit: *Natura vestra est dissolubilis, voluntate autem mea indissolubilis: neququam tamen vos ullum eis fata perment, quia mea voluntas maius, potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quã ad ill. d. quo fuistis, tunc cum gignebamini colligata, &c.* Platonem sequuti sunt omnes illi Philosophi à nobiscitati, qui cælestia corpora eiusdem naturæ cum elementis esse crediderunt. Immo ex sanctis Patribus plures, atque grauissimè Basiliius homilia 1. & 3. in Genesim, Ambrosius lib. 1. Exameron capite 6. Chrysostomus homilia 9. & 10. ad populum Antiochenum, Damascenus 2. libro Fidei, capite 6. Iustinus Philosophus, & Martyroratione Parœnetica ad Gentes, & in opusculo contra Aristotelem, immo ex sacris literis eam accepisse Platonem docet in paren. ad Gentes, Irenæus lib. 4. cap. 16. Theodoretus super 8. caput Epistolæ ad Romanos, Genad. de Ecclesiast. dogmat. cap. 7. Eucum. & Catherin. in 2. Epistola D. Petri, cap. 3. Eug. lib. 7. perennis Philosophiæ capite 49. Probatur primò ex sacra pagina, in qua innuatur, cælos aliquando corrumpendos: si d. constat, Deum nihil peccisus

ex

ex propria natura incorruptibile destruere: ergo si destruendi sunt à Deo, sua sunt natura corruptibiles. Probatur maior ex illo Job 14. *Homo postquam dormierit, non resurget donec aueratur cælum, & Psalmo 101. Operam tuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt. Eiaie 24. & 51. Tabescent omnia milia calororum, & cæli sicut sumus liquefcent, & Lucæ 21. Cælum, & terra transibunt. Apocalypsis 21. Vidi cælum novum, & terram novam, prius enim cælum, & prior terra iam abijt. Et tandem 2. Petri 3. vbi cæli, qui nunc sunt, dicuntur igni reseruat in diem iudicij: deinde additur: *Adueniet autem dies Domini, vt sur, in quo cæli magno impetu transibunt, elementa vero calore solvantur: & post pauca: Cæli ardentes solvantur. & elementa ignis ardere tabescent.* Quibus verbis exclusa videtur expositio eorum, qui cælorum nomine aerem intelligi hac in parte docent, nam cum cæli distinguantur ab elementis, non potest locum habere talis expositio, quamuis alijs in locis admittatur. Et tandem D. Clemens lib. 2. & 3. recognitionum, refert Petrum dixisse, supremum cælum, quod sedes est beatorum, omnino immutatum permanens, Sydereum vero, quod aspiciamus, in consummatione sæculi dissolendum. Probatur etiam ratione ex principio illo Aristotelis 8. libro Physicorum, capite 10. textu 78. *quod virtus finita non potest persistere in motu tempore infinito, cù proportio seruari debeat inter virtutem mouentem, ac tempus, quo durat motus: sed constat,**

virtutem cælestis corporis esse finitam; ergo repugnat durare in motu tempore infinito à parte post, & ex consequenti repugabit durare tempore infinito in suo esse, à quo emanat motus: quare necesse est aliquando fore corrumpendam. Quod potest videri hoc modo, cælum non solum est finitæ virtutis, sed habentis contrarium: ergo erit corruptibile: probatur antecedens ex accidentibus eius, vt ex densitate, & raritate naturali, enumerata ab Aristotele 2. libro de generatione, inter secundas qualitates, quæ naturaliter oriuntur ex permutatione primarum, necesse est igitur, has ponere in cælo, quæ cum sint proprie contrariæ, & actiue, mutuo possunt se expellere, quod non fiet sine corruptione subiecti.

Secunda opinio tenet, corpora cælestia non posse naturaliter corrumpi, quia naturalis corruptio fieri debet ab agente naturali, per inductionem contrariarum dispositionum in materia, quibus expellatur forma præexistens, & introducatur alia, & ideo corrumpatur compositum, & generetur aliud, aut etiam per diuisionem totius compositi in partes integrantes, in quibus non possit conservari eius forma: sed neutro ex his modis potest corrumpi cælum, nec generari, quia forma cæli informat materiam omnino independentem à contrarijs, dispositionibus, vt à primis qualitatibus, quia neque his medijs introducta fuit à principio, neque ab eis conservatur, sed à proprijs contrariis carentibus: ergo non potest ab aliquo agente

nata.

naturali per eandem inductionem corrumpi, sed nec per diuisionem in partes integrantes, quia nullum est subiunare agens, potens sua virtute cælum diuidere. Vnde fit, quod si aliquo ex his modis corrumpetur, non foret naturalis, sed supernaturalis corruptio, à Deo immediate efficienda: nihilominus verum non est, corpora cælestia sua natura esse ingenerabilia, & in corruptibilia, quia naturale principium corruptionis habent, nempe materiam ex se capacem contrarijs dispositionibus, facta enim sunt à Deo in principio ex materia præexistente sub forma aquæ per generationem, & in die iudicij inuouanda sunt per aduentum nouæ formæ substantialis, sola antiqua materia aquæ in eis permanente, & ideo substantialiter corrupenda, vt plane significant testimonia sacræ paginæ, in confirmationem primæ sententiæ relata. Ita sentiunt nonnulli de omnibus corporibus cælestibus, præter Empiræum, quos sequitur, noster Molina 1. part. ar. 2. ar. de opere sex dierum, disputatione 2. 3. 5. & 10. addens, non repugnare doctrinæ Aristotelis, quia solum loquitur de generatione, & corruptione ab agente naturali facienda.

Communis tamen, & longe probabilior sententia affirmat, corpora cælestia ex principijs intrinsicis suæ naturæ ingenerabilia, atque in corruptibilia esse, ita vt nō possint desinere per introductionem alterius formæ in materia eorum, etiā per potentiam Dei absolutam, sed solum per reale separationem miraculosam formæ à materia à Deo immediate efficiendam, vel per annihilationem, & hæc nobis placet,

quam tenet expresse Aristoteles, capit. 3. huius libri, vt vidimus, & libro 2. cap. 1. atque etiam in libro de mundo ad Alexandrum capi. 2. & cui euidenter est repugnare expositionem Patris Molinæ, cum expresse teneat his locis Aristotelis, id prouenire ex parte materiæ diuersæ rationis à materia sublunari, & prorsus incapaci alterius formæ ab ea, quam habet: quare ex principijs propriæ naturæ repugnare censet. Ita sentit tota fere Peripatetica Schola, & in primis D. Thomas lib. 1. de celo, lectione 6. lib. 2. lectione 1. & 2. libro contra Gentes cap. 40. & 4. parte quæst. 66. arti. 2. & quæst. 75. arti. 6. & cæteri Scholastici in 4. distinct. 44. D. Dionisius 4. cap. de diuinis nominibus, & tota iam Schola Philosophica. Quod absque dubio senserunt D. Augustinus 14. libro, de Ciuitate Dei, capit. 24. D. Hieronymus in illud Isaia 51. *Calliscent firmus liquefacte*, & ad illa verba capit. 69. *Eccce ego creio celos novos*. Et D. Gregorius libro 17. Moralium cap. 5. quibus locis docent, celos duraturos in perpetuum cum eadem substantia, & solum habitu os mutationem. circa aliqua accidentia, & propterea D. Paulum 1. ad Corinthios 7. dixisse, *Præterit enim signa huius mundi*: nihil de substantia eorum locutus, vt pote in perpetuum duratura.

Sed ratione probatur primo, quia si cæli ex principijs naturalibus fieri possunt per generationem, & desinere per corruptionem: ergo habent in materia natura sua transformabilem per diuersas formas, ita vt habens vnā recipiat alteram, immo omnes, vt euidenter probatur in materia sublunari. & præterea suæ naturæ capacem quatuorlibet

bet dispositionem earum; sed cuiuslibet potentia passiuæ naturali debet correspondere naturalis actiua, a qua possit reduci in actum; ergo potest talis potentia passiuæ reduci in actum ab agente naturali, & ab eodem disponi pro sua forma recipienda, atque introducenda naturaliter: quare sequitur esse naturaliter corruptibilis. Quod hoc modo vrgeri potest; si materia cæli Lunæ fuit naturaliter sub forma aquæ, & consequenter sub dispositionibus eius, vt affirmat secunda opinio, vel ex sua natura potuit esse, vt affirmat prima, sequitur euidenter, fuisse tunc naturaliter capacem materiæ ignis, ac dispositionum eius, & nunc esse, & cum natura eius eadem perseueret, sed elementum ignis contiguum est idem cælo, etque proinde sufficienter approximatum, agente vero, & passo approximatis sequitur necessitate naturæ actio, passio, introductio dispositionum, & formæ substantialis, atque expulsio præexistentium: ergo absque dubio foret iam corruptum cælum illud nimia actiuitate ignis, si haberet naturale principium corruptionis. Quod vero Plato aiebat, sola voluntate diuina, à corruptione præseruari, sola etiam voluntate humana absque vllio rationis fundamento asseritur, immo contra ipsam rationem naturalem admitendo perpetuum quoddam miraculum sine necessitate. Nec minus friuola est solutio secundæ opinionis, quod forma cæli informet materiam aquæ (ex qua factum est) independentem à dispositionibus contrarijs primarum qualitatum, & ideo non possit eas recipere ab

agente naturali; nam siue dependeat ab eis, vel non, certum est, vt præsupponit eadem sententia, tales dispositiones habuisse eandem materiam, dum fuit sub forma aquæ, & ideo non minus posse modo eas habere. Probatur euidenter consequentia, quia forma, quæuis illa sit, non tollit capacitatem naturalem materiæ, immo nec impedit actionem agentis naturalis potentis ei imprimere dispositiones sibi naturales, quas habuit naturaliter, vt euidenti inductione potest probari in quibuscunque materijs. Ex quo efficaciter colligitur, non posse impedire dispositiones cæli, nec formam eius quin ignis, approximatus imprimat materiæ quandam aquæ, & ideo capaci caloris, & siccitatis, has qualitates, & consequenter propriam formam.

Secundo, quia Deus condidit immediate mundum, & præcipua corpora eius naturali modo, & ordine, hoc est, vt natura eorum postulabat; ergo sicut singulis corporibus contulit formas naturales iuxta naturam speciei, in qua ea condere volebat, quia forma substantialis tribuit speciem, ita eisdem formis contulit dispositiones sibi naturaliter conuenientes, quibus medijs adaptaretur naturaliter materia ad receptionem formæ. Sed formæ cælorum, & dispositiones, quas habent in materia, carent contrarijs, vt probauit Aristoteles 1. libro de celo, cap. 3. docetque experientia, & fatentur oppositæ sententiæ: ergo tales formæ, & tales dispositiones postulat naturaliter materiam incapacem formæ, & dispositionum habentium contrarias, alioquin non

foret accomodata materia naturæ formæ, ac dispositionum, nec posset modo naturali componere eum ea compositum; sed talis debet esse, ut non sit capax cōtrariæ formæ, ac dispositionum, & ita constituat cum eis compositum ex suis naturalibus principijs indissolubile.

Testimonia scripturæ adducta in fauorem Platonis duo continent: vnum pertinens ad dissolutionem, aua corruptionem cælorum, alterum ad immutationem eorum. Ad primum quidem non de cælo pro supremis corporibus, sed pro aëre accipiendum esse, docet D. Augustinus 3. libro de Genesi ad litteram, cap. 2. & 3. & in expositione Psalmi 101. in quo etiam sensu de cælis iuxta eundem Sacræ paginæ cōsuetudinem, quæ Psalmi 103. *Volucres cæli*: air, hoc est aëris, & alibi sæpè, loquitur D. Petrus, ut verba antecedentia euidenter ostendant. Postremum vero de cælis posterioribus in fine mundi innouandis, aut immutandis, pro corporibus cælestibus accipit D. Petrus, sicut cætera scripturæ testimonia: sed immutationem, aut innouationem, non de substantiali, sed de accidentali intelligendam esse docent idem Augustinus 14. libro de Ciuitate Dei, capite 24. D. Hieronymus in illud *Isaie 51. Cæli sicut formæ liquefuerunt*, & ad illa verba, cap. 69. *Ecce ego creo cælos nouos*, & D. Gregor. lib. 17. *Moralium* capite 7. & sic exponendum est testimonium Clementis. Eiusmodi autem accidentalis mutatio, quantum ad lucem erit, nam tunc maiori luce fulgebunt, mutabuntur etiam quantum ad motum, & modum influendi, & ele-

menta igne purgabuntur a vaporibus, & aliorum qualitatum permixtione, atque etiam ab immunditijs, quas ex malo vsu iniquorum hominum susceperunt, permanente quidem integra substantia, tam elementorum, quam cælorum; quare nihil ex sacris literis probare potest incorruptibilitatem eorum ex suis principijs intrinsecis, sed neque ex sanctis Patribus, qui oppositum videntur docuisse. Nam, ut docet D. Thomas 1. part. quæst. 66. artic. 2. ex mente Platonis, cuius doctrinam sequuti sunt in hac parte, id protulerunt, nisi forte verbum incorruptibile desumpserunt, ut significat orationem necessitatem essendi, & soli Deo conuenit, iuxta Paulum 1. ad Thimotheum 6. *Qui solus habet immortalitatem*, in quo sensu nulla creatura incorruptibilis esse potest.

Ad argumentum respondeo; virtutem finitam in materia existentem, & quæ defatigatur, in mouendo, non posse moueri tempore infinito, & de hac sola loquitur Aristoteles: si vero spiritualis sit, vel potius incorruptibilis, bene potest, & ideo absque fine potest moueri cælum ab Angelo, vel posset à principio intrinseco efficiente, si illud haberet, quantumlibet finitum, secundam virtutem intentionem: non est enim necessaria proportio inter eiusmodi principia, & tempus durationis motus, ut attente consideranti facile constare potest.

QVAESTIO II.

An aliquando noua aliqua stella, vel mutatio alia in cælo apparuerit, & quomodo id contigerit.

Autores primæ opinionis re late sententiæ, quæstione 1. ut adstruant cælorum corruptibilitatem, obijcere nobis solent aliquas reals mutationes, in cælo, deprehensas, ex quibus inferri videtur, cælum generari, & corrumpi, & ideo de illis nobis ex instituto agendum est in hac quæstione, ut præcedētis veritas magis eluceat. Et in primis anno nostræ salutis milleesimo, quingentesimo septuagesimo secundo, orantibus Astrologis illius temporis consentientibus, iamto & vniuersis hominibus spectantibus, apparuit in Cassiopea noua quædam stella, quæ post biennium euauit: interim tamen in gentem omnibus, qui rei nouitatem perceperunt, admirationem attulit; & ideo Astrologos ad sententiam de ea ferendam compulit. Quæ, ut ipsi notarunt, initio stellam Veneris magnitudine, & claritate vincere videbatur. Præterea post aliquot menses adeo decreuit, ut deinceps toto suæ existentie tempore non maior, quam aliud sydus tertiæ magnitudinis apparuerit, nec alio, quam diurno motu simul cum primo mobili cieri videbatur.

In ferenda tamen de hac stella sententia distracti sunt huius temporis Astrologi (quorum hæc partes maxime sunt) nonnulli existi-

marunt hoc subar. non stellam, sed cometam fuisse infra Lunæ globum degentem: huiusmodi sunt Maurolicus Abbas Messanensis, Paulinus, Pridianus, P. Christoforus Clavius, Thadæus, & Agestus. Quorum fundamentum esse potest cæli incorruptibilitas, & in generalitas, quæstione præcedenti stabilita, quæ stare nequit, si aliquid de nouo productum in ipso cælo admittamus. Horum tamen sententia admittenda non est: quia omnes qui in elementari mudo sub Lunæ globo videntur, non possunt eodem modo, & sub eodem aspectu, omnibus vndeunque cernentibus apparere, nec in eodem loco ab omnibus notari, si cum stellis in errantibus conferrantur, ut ratum est apud Astronomos, & per se apparet manifestum, cum lineæ vitales per quas fit visio, ex diuersis, & fere oppositis partibus circumferentiæ ductæ nequeant idem medium seruare, ac proinde nec visiones per eas factæ possint corpus interruptum præsertim maxime distans ab alio quasi ultimo terminante eiusmodi visiones sub eodem aspectu, & positione cum illo pertere. At omnes Astrologi stellam illam denuo ortam sub eodem aspectu, & distantia ad inerrantia astra ex diuersis mundi plagis cōspexerunt. Ergo sequitur manifeste iubar illud non in elementari regione, sed in ætherea apparuisse. Præterea cometæ noui eadem velocitate, qua sydera circumferuntur, ut in omnibus alijs liquido constat; siquidè aër, in quo degunt (etiam si ad motum cæli rapi dicamus) non eadem celeritate circumuoluitur, ut omnibus cōpatur estimatione eam finidæ naturæ totum cæli rapientis.

impulsum non excipit. Igitur cum illud iubar eadem, qua cælum velocitate circumageretur, non cometa aëri insidens, sed vera stella cælo affixa, vel certe illic residens, censenda est.

Aliorum sententia fuit, stellam illam in regione ætherea apparuisse, non tamen fuisse de nouo productam, sed quæ prius ibi quasi occulto constiterit, & tum denuo nobis apparuerit: sed non eodem modo id explicant: quidam enim eorum existimarunt, illud astrum fuisse vnum è tredecim, quibus Cassiopeæ Sydus constat; quod eo tempore ob ingentem exhalationum copiam, inter ipsum, & nostrum aspectum interceptam, maius, & splendidius solito visum fuerit. Alij vero sibi persuasum habuerunt, stellam illam fuisse aliquam ex minimis octauæ orbis, quæ præ exiguitate aliàs non cadit sub nostrum aspectum; tunc autem plurium exhalationum interuentu sese in conspectum dedit. Hæc sententia stabiliri potest argumentis, quibus nos priorem refellimus.

Verum enimvero horum auctorum placitum nobis placere non potest, quippe quod veritatis scopum non attingit. Et in primis priorum via præcluditur ex eo, quod plerique Astronomi per otium réattente insipientes, se obseruasse testantur, alias tredecim stellas in Cassiopea, præter illud nouum astrum, quod excitandæ controuersæ occasionem præbuit: quibus sane in hac re fides est adhibenda: aliàs eadem facilitate omnibus possemus inficiari apparitionem illam nouæ stellæ, vt nos à difficultatum tricis expediremus. Deinde

contra omnes possumus argumentari. Nequit intelligi naturaliter, quod tam in signis exhalationum copia inter stellam aliquam, & nostrum aspectum intercedat, quin etiam interuicinum aliud Sydus, & eundem aspectum interiaceat: ac proinde si hæc expirationum terrestrium multitudo in causa fuisset, vt stella illa solito splendidior, & maior apparuisset, enecisset quidem, vt propinquior alia lucidior, quam antea videretur, quod Astrologi omnes vno ore inticiantur. Præterea credibile non est, tam longo temporis tractu tantæ exhalationum multitudinem in eodem sicut, & positione, in illa stella perseverasse, & eadem celeritate continuo fuisse motam. Obest enim eadem exhalationis conditio, quæ suapte natura sensim euanescit, & à quolibet contrario absumitur, vel distrahitur, nec non in quieto, & inæquabili motu, huc illuc fertur: ac denique etiã si tanto temporis spatio in eadem quantitate perscuerasset ac constanti, & æquabili motu semper moueretur, nihil prodesset ad præsens institutum: quia illa exhalatio, seu exhalationum multitudo moueretur ad motum aëris, vel ignis, in quibus esset, vt per se patet: sed hæc elementa non eadē velocitate cientur, ac stellatū cælum, nec eadē proportionem, & commensurationem ad illud, nec huius extat. aliquod fundamentum: ergo neq; exhalatio illa, in illis residens, quæ proinde non posset esse causa constantis apparitionis diuersæ eiusdem stellæ. Tandem contra hanc sententiam etiam militat efficacæ argumentum primo loco factum contra priorem. Quia si propter

exha-

exhalationem existentem in sub-lunari plaga alterantem medium potentia visiva, stella illa diuerso modo apparuisset, cum ex diuersis terræ partibus, diuersa media ad eandem stellam conspiciendam occurrant, non vndique stella illa noua, aut quasi innouata videretur, vt per se patet; quod contradicit omnibus Astrologis illius temporis. Nisi quis ex suo cerebro plures velit in medio confingere exhalationes, pro diuersitate locorum, ex quibus Astronomi nouam illam stellam obseruauerunt: verum hoc naturaliter est impossibile; & plane commentitium, ad eludendum argumentum: priorum tamen vim non effugit, nisi aliam fabricetur chimeram.

Tertia sententia est aliorum, qui conuicti argumentis à nobis factis contra duas præcedentes statuerunt. hoc iubar effulxisse in octaua Sphæra, non tamen fuisse veram stellam, sed cometam solis naturæ viribus productum per transmutationem cælestis orbis. Hitamen Auctores vere constituunt cælum corruptibile natura sua, contra Perypateticam Scholam, & ea, quæ in prima quæstione stabilita sunt, quibus refelli facile possunt, priuatim tamē, & breuiter recundandi sunt: quia nequit assignari in cælo causa naturalis eiusmodi effectus, etsi adstruatur, nõ poterit nõ naturaliter similes effectus frequentius habere, quos Astronomi experti nõ sunt. Signum ergo est manifestum, talē causam fictitiã esse, ac proinde realem effectum in eam reduci nõ posse. Præterea ille cometa naturaliter genitus in octauo cælo, produceretur ex cæli materia, quæ tenuissima est, quod non videtur pos-

se contingere, neque intelligi, nisi aliqua pars cæli densarentur, pro illius productione, aliàs rareficeret. At hoc nequit per naturam contingere, cum cælum non sit natura fluida, sed solida, & consistentis, vt alibi diximus, suffragante Iob: alias stellæ fixæ aliquando magis sibi appropinquarent, vt interdum à se recederent, & orbis inferiores non æquali celeritate à primo mouerentur, vt in elementis contingit, quæ cum plane falsa sint, falsa quoque censenda est prædicta sententia.

His igitur efficaciter confutatis sententijs quarta, & vltima, quippe quæ verisimilior longe apparuit, nõ bis amplectendã est: nempe nouam hanc stellam à Deo fuisse productam in octaua Sphæra, supernaturali virtute, à communi, & statuta lege libera. Hanc sententiam tradidit Patres Conimb. cum alijs in 1. libro de cælo, capi. 13. quæst. 1. art. 4. Quæ sufficienter probata manet: ex refutatione præcedentium, illis namque explosis, nulla alia superesse videtur, præter istam. Præterea hoc modo recte potuit ortum habere stellam illam, & omnia, quæ apparuerunt optime constare: neque contra est difficultas alicuius momenti. Superest ergo, vt hac ratione contigisse pleno ore fateamur. Quod vno è duobus modis intelligi potest: aut ita vt producta fuerit per creationem nouæ materiæ, ex qua educeretur forma, & simul penetraretur cum aliqua parte octauæ Sphære, in qua apparuit: qua ratione integre, & perfectè saluatur in corruptibilitas cæli, & omnimoda incorruptio, etiam respectu absolutæ potentia Dei, quæ propter hic modum videtur con-

gruentior, & magis consonus naturæ cæli. Aliter etiam potuit hoc euenire, videlicet sic corrupta à Deo aliqua parte cæli formæ, in eius partiali subiecto, & materia, inducere tur ab agenti supernaturali forma illius stellæ, quæ biennio transacto ab eodem agente corrumperetur, informata iterum materia, alia partiali forma, cum reliquis partibus formæ cæli integram constituunt, qui modus, vel alius similis, etsi minus consonet naturæ cæli, non tamen adeo dissonat, vt cõparatione agentis supernaturalis aliquam contradictionem inuoluat. In hoc enim stat cælum esse per se incorruptibile natura sua, & cõparatione cuiuslibet agētis naturalis. Nec mirum est, si difficultates expediendæ gratia ad miraculū cõfugiamus. Cū enim effectus insolens, & præter cõsuetudinem earum naturalium cursum euenit in quod, nisi in primū efficiens à cõmuni lege liberū illud reseruemus. Id quod nō semel ab omnibus necessario admittendū est, & simili ratione philosophandū censeo in alia cælesti apparitione si vera fuit, quæ ex libris Marc. Varro. Refert D. Aug. 1. o. de Ciui. c. 8. fertur enim stella Veneris semel mutasse magnitudinē, cursum, & figurā id quod Rege Ogige cõtrigisse Mathematici nō vulgaris auctoritatis testantur, Adrastus Cyclicanus, & Dionis. Creapolites. id nāq; nō in naturæ vim, causarūq; naturalium cursum referendū est, sed in absolutā primæ causæ potētia, quæ nō sine causa licet frequētius nobis ignota, talis exhibet portēta, vt ex lacris licetris didicimus. Legimus enim Ios. 10. Solē diuina virtute cõstitisse, vt Iesus Naue inchoatā victoriam ad perfectū vsq; statū perduceret;

Isai. 38. eundē Solē retrorsum cõmeasse ad lōgioris Regis Ezechie vitā denotandā: & Christo Dami no moriente Solē fuisse obscuratū Euāg. testatur historia. Hæc igitur ad diuinā, & absolutā Dei potētia præter leges rebus creatis statutas operantē referenda esse, quis arbi get? Ex histamē nō licet colligere, orbium cælestium naturā ex se esse corruptioni obnoxia, cætra quod supra stabilitum reliquimus.

QVÆSTIO III.

An insint celo vera raritas, & densitas eiusdem rationis cum sublunariis.

Occasione alterius arg. quod
 1. addidimus q. 1. pro opinione Plat. de rarit. & densitate. ex orta est q. 3. in qua duo quaruntur: vnū est, an vera raritas, & densitas sint in celo: alterū an sint eiusdem speciei, cū his quæ reperiuntur in corporibus sublunariis. vt in aere, & aqua. Et circa primū sentiunt recēriores quidā, verā raritatē pro qualitate, quæ in corporibus sublunariis reperitur, nō esse in celo, nec densitatē, sed quodā tantū ratione impropria pro maiori multitudine partium, sub minori presentia, vel pro minori multitudine sub presentia maiori. Probat primo, quia raritas, si vera est separat partes corporis inter sese, & quasi eas cõpellet ad maiorem locum se extendere, & densitas magis eas coniungens, quasi cogit, vt ad maiorem locum, sed omnia hæc repugnant partibus cæli, quod cum sit sua propria natura incorruptibile, non

nō potest pati similes mutationes ex se tendentes ad corruptionem: ergo etiam repugnat celo vera raritas, & densitas.

Secundo vera raritas, & densitas sunt secundæ qualitates ortū habentes ex permixtione primarum, vt docet Aristoteles 2. libro de generatione, capit. 2. textu 8. Præterea sunt causæ grauitatis, & leuitatis, atque etiam molitudinis, & duritiæ, vt docet 4. lib. Physicorum, capite 9. textu 87. Sed corpus cælestē caret primis qualitatibus, atque etiam grauitate, & leuitate, duritie, ac molitudine, ergo carebit vera raritate, ac densitate.

Nihilominus posterior sententia longe probabilior ponit veram raritatem, & densitatem, in corpore cælesti non minus, quam in sublunariis. Ita Aegidius lib. 2. Exameron. capite 37. Patres Conimbrienses 1. libr. de generatione, cap. 5. quæstione 17. articulo 1. ad finem, & plures alij, quod ratione probatur à priori, ex natura harum qualitatum. Effectus formalis veræ raritatis, & densitatis in corporibus sublunariis repertæ reperitur in celo: ergo vera ipsa raritas, & densitas, euidentis est consequentia ab effectu formali ad inherētiam formæ. Sed probatur antecedens, quia effectus formalis raritatis est, partes corporis separare inter sese: & consequenter, & quasi secundario ad maiorem presentiam localem eas extendere: sed vtrumque reperitur in celo; ergo vera raritas, & densitas. Minorē probō, quia in Sole, Luna, & stellis videmus plasmateria reperiri sub minoribus dimensionibus, quam in partibus inter-

medijs cæli, sicut in modo tabula: respectu aliarum partium, sed non potest reperiri plus materiae sub minoribus dimensionibus, nisi reperiuntur plures partes inter se coniunctæ, vt in corporibus sublunariis constat: ergo reperitur in celo formalis effectus raritatis, & densitatis, ac proinde vera ipsa raritas, & densitas.

Circa secundum vero an raritas, & densitas cæli sint eiusdem, vel diuersæ speciei, cum raritate, & densitate corporum sublunarium. Non desunt, qui negent esse eiusdem speciei, propter testimonium illa Aristotelis opposita in fauorem primæ opinionis: nam diuersitas specifica effectuum procedentium ab vna & altera causa conuincit diuersitatem specificam earundem causarum; cum procedant per se ex virtutibus earum; sed raritas & densitas corporum sublunarium habent effectus per se in eis diuersæ speciei, nempe grauitatē, & leuitatem, molitudinem, ac duritiem, quos repugnat habere raritatem, & densitatem cælorum; ergo diuersæ sunt speciei. Quod etiā probari potest, ex diuersitate causarum per se, ex quibus procedit vtraq;: nam raritas, & densitas sublunaris procedit ex permixtione primarum qualitatum, ex qua non possunt procedere in celo, in quonon sunt primæ qualitates, nec permixtio earum, sed ex alijs virtutibus, ac dispositionibus in materia requisitis, ad vniuersi formæ valde diuersis, vel ex forma ipsa.

Oppositam sententiam merito tenent omnes citari pro posteriori opinione, de existentia veræ, ac propriæ raritatis, & densitatis in celo. Probat vero primum, ex vtrius-

veriusque raritatis, ac densitatis effectu formali, hoc modo. Qualitates conferunt effectum formalem subiecto, cui inhaerent iuxta propriam naturam, & essentiam, ut calor facit subiectum formaliter calidum, & albedo formaliter album, ergo implicat contradictionem, conferre eundem effectum formalem illa, quae sunt diuersae speciei, vel diuersum, si sint eiusdem speciei. Sed raritas, & densitas caelestis corporis, & sublunaris, conferunt subiectis effectum formalem eiusdem rationis: ergo repugnat esse diuersae speciei: minorem proba, quia effectus formalis raritatis est separatio partium quantitatis inter sese; ita ut pauciores partes, & minor multitudo materiae contineantur sub maioribus dimensionibus; & effectus formalis densitatis, coniunctio partium inter sese; ita ut plures partes, maiorque multitudo materiae contineatur sub minoribus dimensionibus, ut probaui i. libro de generatione, cap. 5. tractatu de rarefactione, quaest. 1. Sed tam raritas, & densitas caelestis, quam sublunaris praestant hos effectus suis corporibus, quod non est minus manifestum in caelo, quam in quocumque corpore sublunari, ergo sunt eiusdem speciei. Addendum vero est, quod raritas, & densitas caelestis, nec sunt prima, nec secunda qualitas, nec sequuntur omnino ex commixtione primarum. Quod facile probari potest, nam si in caelo non sunt qualitates verae contrariae, & actiue, ut ferè omnes admittunt, & probabitur inferius, sequitur, nec dari in eo permixtionem earum, & ideo nec raritatem, nec densitatem, quae sit qualitas prima, vel secunda, nam secunda qualitates dicuntur, quia

ex prioribus oriuntur: prima, ex quibus consurgunt aliae: sed se habere, sicut se habet lux, de qua ostendimus i. libro de anima, cap. 7. nec esse primam, nec secundam qualitatem, nec diuisionem qualitatis in primam, & secundam esse adaequatam, sub quo proinde comprehenduntur omnes.

Ad primum argumentum oppositae sententiae distinguenda est maior; nam si ita sint causae productiuae effectuum diuersorum, ut per se adaequate, ac ideo semper producant diuersos, & in quocumque subiecto: arguit quidem distinctionem specificam earum, si vero nec eos producant semper, nec semper eodem modo, sed iuxta capacitatem & dispositionem subiecti, solum arguit distinctionem accidentalem, ut patet in caeteris qualitatibus, & ideo certissima regula cognoscendi specificam distinctionem, ex solo effectu formali primario statuenda est, quem implicat contradictio nem, non tribuere cuiuscumque subiecto in quo inhaerent, & eodem modo semper, & cum raritas, ac densitas, nec semper, nec eodem modo producant illos effectus, sed secundum dispositionem subiecti, non potest ex illis colligi distinctio specifica caelestis à sublunari, etiam si in caelo eos non producant: sicut lux caeli non producit calorem in caelo, producit tamen in inferioribus, ob specialem eorum capacitatem, cum tamen ipsa sit eiusdem speciei.

Ad secundum negandum est, quod raritas, & densitas per se procedant ex permixtione, aut concursu primarum qualitarum, sed talem causam efficientem habere, accidentale est eis, atque etià hoc vel illo modo, secundum hunc, vel illum

modum gradum à talibus causis procedere, quod prouenit ex tali dispositione subiectorum, & secundum diuersum modum eius variatur processio, & modus procedendi, quare licet procedant in corporibus sublunariibus ex permixtione, aut concursu primarum qualitarum, & in caelo non ex hac, sed ex alia causa diuersa, nempe, ex dispositione, aut forma eius, non bene colligitur esse diuersae speciei. Et possumus exemplum sumere in diaphaneitate, aut transparentia corporum, quae in elementis procedit ex concursu duarum qualitarum primarum, in mixtis, ex permixtione quatuor, ut in crystallo, & in pupilla oculi, in caelo vero ex nulla causa harum, sed ex alio diuersa, & tamen in omnibus (absque dubio est) eiusdem speciei, & pari ratione in opacitate est manifestum. Aristoteles ergo in omnibus illis testimonijs loquitur de raritate, & densitate, quantum ad causam à qua procedit, & effectus, quos producit non in toto suo ambitu, sed solum de ea, quae est in corporibus sublunariibus; quare non potest colligi ex eis, quod specie distinguatur à raritate, ac densitate caelesti, quantum procedat à diuersis causis efficientibus, & diuersos effectus habeant, iuxta diuersam dispositionem corporum.

(?)

Appendix dubium.

An caelum possit sua natura alterari.

Duplicem alterationem in primis oportet distinguere, communem, & propriam: communis est illa, per quam producitur qualitas, ita alterans subiectum, ut non disponat ad introductionem formae contrariae, & expulsionem propriae, sed potius ipsum perficiat, ut constat de lumine, quare illuminatio non est propria alteratio, sed communis. Alteratio propria illa, per quam producitur qualitas, disponens subiectum, ad introductionem formae contrariae, & expulsionem propriae, ut calefactio, aut infrigidatio, per quas calor, aut frigus produciuntur, disponens subiectum, ad expulsionem propriae formae, ac introductionem contrariae. Et de altera impropria certa res est, caelum ex propria natura esse alterabile, cum constet experientia illuminari a Sole: & illi, qui tenent, caelum habere principium corruptionis, quia constat materia aquae, ex qua à principio fuit factum, consequenter tenentur fieri, quod possit sua natura suscipere qualitates, per quas disponatur materia eius ad suscipiendas formas elementares, vel saltem, quod talis alteratio non repugnet naturae eius, si adsit naturale agens approximatum, à quo alterari possit: cuius ratio est manifesta, quia si habet materia eius naturalem capacitatem

tem ad formam aquæ, & aliorum elementorum, necesse est eandem habere ad dispositiones per se ordinatas ad illam, quales sunt eadem qualitates elementorum. Et hoc idè tenentur concedere, qui tenent materiam cæli eiusdem rationis esse cum sublunari, ut superius probauimus. Vel dicendum est, capacitate, sicuti potentiam passiuam naturalem, quam necesse est habere materiam cæli ad sublunares formas, & consequenter ad earum dispositiones, ociosam, ac frustraneam esse, cum non possit ab aliquo agente naturali reduci ad actum.

Nihilominus sciendum nobis est, materiam cæli, cum sit diuersæ naturæ à sublunari, incapacem esse omnium formarum sublunarium, & consequenter, repugnare illi naturaliter suscipere qualitates contrarias earum, per propriam alterationem. Quod sic probatur.

Qualitates istæ contrariæ ex propria natura sunt dispositiones materice ad introductionem formarum, à quibus emanant, ut calor ignis est dispositio per se ordinata ad introductionem formæ ignis in materia, & expulsiōem præexistentis in ea. Præterea eadem qualitates, cum sint sua natura actiue, sunt etiam instrumenta substantiarum formarum, per quas alias similes educunt de potentia subiecti, easque in eo producunt, ut per eas expellunt formas oppositas: sed materia cæli non est capax substantiarum formarum sublunarium, sed et repugnat: ergo repugnabit etiam dispositiones per se ordinatas ad introductionem, & expulsionem præexistentium. Probatur consequentia, quia cum repugnat figuris, non potest non repugnare medium per se ordinatum

ad illum, quare repugnabitur cælo quæcumque alterationes propriæ, quæ media sunt per se ordinata ad easdem qualitates producendas, in cælis autem ipsis non sunt similes qualitates actiue, & propriæ contrariæ, quare neque alterationes propriæ ad eas producendas.

Quare non potest vnum cælum alterari ab alio, neque alterare aliud propria alteratione. An verò alteretur vnum cælum ab altero per impulsum, quem ab eo recipiat, ut moueatur, vel quodcumque cælum à sua intelligentia, à qua mouetur, per impulsum ab ea impressum, vel sine tali impulsu moueatur ab ea, per immediatam applicationem suæ virtutis, discutietur in secundo libro: illi tamen alteratio, si datur, non est propria, sed communis.

Ex dictis colligitur in cælo non esse grauitatem, nec leuitatem, nec nimius colores, odores, & sapes, ut communis omnium sensus tenet: quia hæc omnes secundæ qualitates, ortum habent necessariò ex quatuor primarum permixtione. Et ideo cum cæli primarum qualitatibus capres non sint, nec affici possunt secundis ex illis naturaliter inspectis, quod de grauitate & leuitate in specie probat Aristoteles: hic: quia corpus graue mouetur ad medium, & leue à medio, quorum neutrum cælo conuenit, ut constat & latius profequitur ipse.

Cap.

CAPVT IIII.

Textus Aristotelis.

Quod autem non est circulari rationi contraria, alia ratio, &c.

Breuis expositio textus.

Præsupponit Aristotelis capite precedenti, motum circulari non habere contrarium, & hoc intendit probare capite præsentis vnicâ ratione polita satis, quam hoc modo placuit ad breuitatem simul ac methodum contrahere. Si motus circulari foret contrarius alteri motus, aut esset rectus, aut circularis (nam ad hos reducuntur omnes motus localis) sed neuter horum est ei contrarius, ergo nullum contrarium habebit. Memorè probat primo de motu recto hoc modo: vnus motus rectus est contrarius alteri, ut motus sursum motui deorsum: ergo idem motus rectus contrarius est circulari, habebit idem rectus duos motus contrarios, videlicet alium rectum, ac ue circulari, ideo vni essent duo contraria, quod supponit impossibile in precedentibus. Probat deinde, quod circularis non habeat pro contrario alium circulari, quia quocumque ex quatuor modis huius motus considerentur, numquam proprie contrariatur, cum numquam tendant in terminos, ad quos proprie contrarios quod facit conuenit, & suis

prosequitur Aristoteles, & quæst. sequenti nos alius expectemus.

QVAESTIO VNICA.

An probauerit Aristoteles efficaciter, quod motus circulari nihil sit contrarium.

Thomas in libro de cælo, ad questionem 8. inter exponendam literam huius capituli, tria, vel quatuor argumenta profert ad probandum inimum, quæ in efficacem esse hunc discursum Aristotelis, & ideo non bene probare, quod motus circularis cæli careat contrario: & primum est aduersus illud, quod tanquam principium videtur præsupponere, videlicet, vni vnquam tantum contrarium esse: quod tamen videtur falsum, quia eadem virtus liberalitatis habet duo vitia sibi contraria, nempe, auaritiam, & prodigialitatem; hanc quidem per excessum, quia prodigus excedit in dando, nam vel plus tribuit, quam secundum rectam rationem tribuendum est, vel sine modo, quia ei tribuit, cui non est tribuendum, vel in loco, aut tempore, quibus dandum non est. Auaritiam vero per defectum, quia auarus non tribuit villo modo. Secundò contra secundum dictum, quod scilicet, si diuersi motus facti per diuersos semicirculos contrarios super extrema eiusdem rectæ lineæ, modo opposito, hoc est, ab hoc puncto extremo ad aliud, & rursus ab hoc extremo ad primū, forent contrarii: sequeretur, eundem motum habere posse infinitos motus con-

tra, quæ ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud infiniti possunt duci semicirculi. Contra hoc igitur sic argui potest. Sicut inter duo extrema rectæ lineæ possunt duci infiniti semicirculi, sic etiam possunt duci infinitæ lineæ rectæ, ergo possunt fieri super eas infiniti motus recti. Sed ex his motibus, quidam possent fieri sursum, & alij deorsum, ut si fierent quidam à puncto centri terræ ad punctum designaturæ in concavo Lunæ; alij vero deorsum ab hoc puncto ad centrum, essent igitur contrarij, & ideo quilibet motus sursum eorum haberet infinitos motus deorsum sibi contrarios, & quilibet motus deorsum infinitos alios motus sursum. Vel ergo hoc reputatur inconueniens, & ita probaretur eadem ratione, motum rectum non habere contrarium, sicut probatur de circulari: quod tamen constat esse falsum; vel non reputatur inconueniens, & ita non probabitur hoc argumentum, quod circularis contrario careat, ut intendit Aristoteles.

Aduersus tertium, quod Aristoteles præsupponit, motus scilicet contrarios fieri debere inter terminos à quo, & ad quem maximè distantes, quia contraria sunt, quæ maximè distant, obijcitur tertio, quia motus à medio, & motus ad medium, hoc est, motus à centro terræ ad concavum Lunæ, & motus à concavo Lunæ ad centrum terræ, sunt contrarij, ex omnium sententia: & tamen non versantur inter terminos maximè distantes: nam maior distantia est inter polos mundi, cum distent per integrum diametrum, eiusdem mundi, quam inter centrum terræ & concavum Lunæ, quæ solum distant per se-

midiametrum: ergo motus inter hæc extrema non sunt contrarij, cum non versentur inter maximè distantia, quod cum sit falsum, falsum quoque erit principium ab Aristotele præsuppositum, & ideo corrumpit argumentum super illud fundatum.

Vltimo intulit Aristoteles, quod si motus circularis facti per oppositam partem integri circuli, forent contrarij, mutuo se impedirent mobilia, & ideo vnum, vel alterum, aut etiam vtrumque esset frustra, quia motum non posset conferere.

Contra hoc tamen potest opponi, quod idem sequatur incommodum in motibus rectis contrariis sursum & deorsum per eandem lineam factis, & ideo mutuo se impediunt: & tamen hoc non tollit, quin motus contrarij sint, ergo non probabitur tali argumento, quod motus circulares non sint contrarij, præsertim, cum ipse Aristoteles 8. libro Physicorum, capite 8. textu 64. id docuerit, probaueritque tales motus circulares esse contrarios, quia mutuo se impediunt, & capite 9. textu 72. motum factum per semicirculum ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud, non posse continuari cum motu facto ab extremo ad primum, quia sunt contrarij, & contraria non possunt continuari. Constat verò, duo hæc opposita esse his quæ docet capite præsentis, nempe motum circularem nullum habere contrarium.

His tamen non obstantibus, ipsemet Diuus Thomas, & cæteri omnes interpretes huius capituli sequuntur sententiã Aristotelis, quod motus circularis non habet contrarium

& ræ-

& rationes, quibus id probauit, recipiunt, quare non oportet multiplicare aliquas, sed sufficit, argumeta aduersus eas soluere, ex quorum solutionibus constat, non parum efficacitatis habere. Pro solutione igitur primi (omissis alijs solutionibus, quas ex aliarum, ac propria sententiã afferunt Patres Conimbrienses tamquam insufficientibus) adnotare oportet, contrarietatem duplicem esse, adæquatam, & inadæquatam; illa censetur adæquata, quæ est oppositio, quasi completa, & integra, ita ut vnum oppositorum contrarietate completæ, atque integræ rationi alterius, & non partiali, & quasi incompletæ. Inadæquata vero vocatur ea, quæ est quasi dimidiata oppositio, quia non extoto, sed ex parte inter duo aliqua intercedit. Adæquata censetur contrarietas inter ignem, & aquam ratione qualitatum, quia per vtrâque opponuntur, videlicet, per calorem, & siccitatem ex parte ignis, per frigiditatem, & humiditatem ex parte aquæ; inadæquata vero inter ignem, & aerem, qui per vnam tantum qualitatem contrariantur, videlicet per siccitatem ex parte ignis, & humiditatem ex parte aeris, non per calorem. Principium igitur ab Aristotele præsuppositum, quod vni vnum tantum contrarium esse possit, de contrarietate tantum adæquata accipiendum est, quæ cum sit completa, vna tantum esse potest in quolibet contrario, & ideo respectu vnius tantum extremi; inadæquata vero, cum sit incompleta, & quasi partialis multiplex, quia completa ratio eiusdem extremi, pluribus partibus, aut rationibus partialibus

constare potest, & iuxta singulas singulis opponi, pluraque habere contraria inadæquata, & ita se res habet in liberalitate, cuius integra, & quasi completa ratio obiectiua, est dare, cui, quomodo, quando, & ubi dare oportet: prior igitur ratio est opposita, & non dare vllb modo: & hæc est ratio auaritiæ. Posterior vero consistit in tribuendo sine ordine; hoc est, non cui tribuendum est, neque eodem tempore, vel loco, sed modo, quibus tribui debet: in quo consistit ratio prodigalitatæ, longe diuersa à ratione auaritiæ. Et ecce tibi duo vitia eidem virtuti liberalitatæ contraria, sed inadæquata ratione, quia quodlibet non opponitur ei secundum totam eius rationem, sed secundum rationem partialem, & incompletam, ita quidem, ut sicut ex vtraque completæ integræ ratio talis virtutis, sic ex vtroque vitio opposito constat quasi vnum integrum, atque completum, quibus pacto sumi debent, quæcumque alia contraria vni, & eidem rei, nã multa opponi eidem secundum adæquatam eius rationem repugnat: & ex hac doctrina soluitur primum argumentum, & declaratur principium quod præsupponit Aristoteles.

Ad secundum, concedendum est antecedens, quod inter duo puncta extrema rectæ lineæ possunt duci aliæ infinitæ lineæ, sicut possunt infiniti semicirculi; sed diuerso modo se habent isti, & illæ, nam lineæ rectæ habent eandem distantiam, & ideo sunt eiusdem rationis, & partem motus sunt per eas facti, quare licet sint contrarij, solum sequitur, quod vni possint infinita opponi, solo numero, & non specie distincta, quod

G. 3. nullus

Nullum in eodem habet suppositio, quod talia infinita fiat possibilis, linea vero curvata, quae in modum semi-circulorum duceretur ab extremitatibus eiusdem lineae rectae non haberent eandem distantiam, sed maiorem, nec proinde forent eiusdem rationis, sed diversae, & ideo si admittatur, esse contrarias, statim inferretur, vni in finita contraria diuersae speciei dari posse, quod est maximum inconueniens.

Ad tertium responderetur, motus contrarios versari quidem inter terminos maxime distantes non qualicumque distantia, sed ea, in qua potest fieri naturaliter motus, & talis est distantia inter centrum terrae, & concavum Lunae; quae quidem maior est distantia inter polos mundi, sed per hanc non potest naturalis motus fieri, quia nullum est naturale corpus, nec naturaliter possibile, quod motu naturali ab vno polo in alterum moveri possit, quare in ordine ad motum naturale illa est maxima, & cui non est comparabilis distantia inter polos, maxime quia maxima distantia requirita ad constituendos motus contrarios, debet sumi formaliter, hoc est, ex opposito modo formalis attingendi terminum.

Ad ultimum respondeo, diuersam esse rationem de motibus rectis, & circularibus, nam motus recti sursum, & deorsum, etiam si non fiant per eandem lineam, sed per diuersas, contrarij sunt eodem modo vno a centro terrae ad concavum Lunae fiat, & ex opposito alteri, cui versentur inter contrarios terminos; ergo necessarium non est, vt mobilia se impediant, nec vt alterum eorum sit frustra. Motus vero circularis est ab eodem in idem punctum: quare vt duo motus circulares con-

trarij fiat ab eodem in idem punctum eiusdem circuli in verso ordine fieri debent, quod ad esse possibile, nisi fiat super eadem lineam & vtrunque corpus per eam motu iam prorsus percurrat spatium: ex quo euidenter colligitur, se impedire, & vnum eorum, vel vtrunq; frustra esse, vt intulit Aristoteles, cuius argumentum efficacax est.

Ad testimonium Aristot. adducta in eodem argumento dicendum est, diuerso modo sumere contrarietatem motuum in eis locis, ac sumptis capite praesenti, sibi enim improprie pro quacumq; repugnancia, hic vero pro contrarietate propria, iuxta leges contrarietatis motus a se laras physycorum, quo pacto verum est, & a se efficaciter probatum, quod motus circularis nullum contrarium habeat, sed iuxta primam acceptionem impropria contraria habere potest. Bene tandem adnotauit D. Thom. circa eandem vitiosam rationem, ex ea colligi, quod senserit plane Arist. corpora caelestia facta esse a Deo, quod ex tota eius doctrina vix forte colligi possit. Quod vero colligatur ostendit, quia si motus circulares duo, vni corporum caelestium forent contrarij, mutuo se impedirent, & ideo vnam eorum, vel vtrunq; frustra foret; quod ait Aristot. esse falsum, quia Deus, & natura nihil frustra faciunt, eiusmodi autem consequutio in corporibus caelestibus frustra esset, nisi supponeret, corpora caelestia facta esse a Deo, vt congerantur facile patebit.

CAPVT

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Sed quoniam manifestum est de his, & de reliquis considerandum est, & primum, vtrum sit quoddam corpus infinitum.

Brevis expositio textus.

Incipit iam Aristoteles agere de perfectione vniuersi, & ad eam cognoscendam inquit, an aliquod ex quinque corporibus infinitum sit, vt ex hac parte constet, an infinitus sit mundus; & in hoc capite aliquibus praebitis, doct, non dari corpus infinitum magnitudine, quod circulariter moueatur, quia si corpus tale esse infinitum linea ducta a centro eius ad circulerentias, infinitum distaret, quia, quo magis protrahuntur, magis distant, ergo non posset vna ad situm alterius peruenire, hoc autem est necessarium, vt corpus circulariter moueatur, nequit igitur dari infinitum corpus: & idem conuincitur, si ponamus lineam deductam a centro in infinitum, & aliam secante corpus infinitum per centrum vsque ad circulerentias, illa enim necessario per motum attinget partes alterius, quae secant totum corpus, & tamen ponimus claudere infinitum spatium. Praeterea si caelum esset infinitum magnitudinis, non posset moueri spatio vigin-ti quatuor horarum, contra expe-

rientiam, quia si linea ducatur a centro caeli, & alia infinita ponatur iuxta caelum quiescens, linea illa recta spatio finito transiret successue aliam, & spatium infinitum, quod est absurdum: & eandem vim habent argumenta, a quocumque puncto corporis infiniti ducantur lineae, si sibi non est assignabile centrum. Vltremo, caelum infinitum non posset tempore finito circulariter transire corpora finita, sub contentantiae potest non corpus claudere extremis, quia figura importat extrema, & inseparabilis est a quantitate: ergo nequit esse infinitum. Denique caelum infinitum infinito moueretur tempore, cum infinito deberet spatium transire, quod experimento pugnat: nequit ergo caelum, aut aliud corpus circulariter motum esse infinitum.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Sed adhuc neque quod ad medium, neque quod a medio fertur, infinitum erit, &c.

Brevis expositio.

Intendit Aristoteles, non posse dari elementum actu infinitum, & probat duplici ratione, quia corpora, quorum loca finita sunt, finita etiam erunt, vt patet; sed loca elementorum sunt finita, quod de terra, & igne probatur, quia vt pote contraria maxime distant sub eodem genere, sed maxima distantia est determinata,

96

De Calo, & Mundo.

CAPVT. VII.

Textus Aristotelis.

Necesse itaque, corpus omne aut infinitum esse aut finitum.

Breuis expositio textus.

nata, nempe, ultra quam non est maior, & quando vnum contrarium est finitum, similiter, & aliud: At locus terræ finitus est, cum illum possit corpus per motum attingere, nec potest ultra procedere, nisi eum deserendo, ut patet: de aere vero, & aqua facilius, nam quidquid extremis clauditur, finitum est, sed media elementa, & eorum loca clauduntur extremis, ergo sunt finita: nam, si infinita forent, nullum corpus moueri posset ab vno extremo elemento ad aliud, quia oporteret eadem media pertransire, & hoc patet esse impossibile, quia infinitum non est pertransibile.

Secundo, si aliquod elementum foret infinitum secundum magnitudinem, sequeretur, fore etiam infinitum secundum virtutem motuam, & ideo habere gravitatem, aut leuitatem actu infinitam, cum eadem sit proportio magnitudinis, & gravitatis, vel leuitatis, si quidem addita parte magnitudinis, additur pars gravitatis, aut leuitatis, & ex opposito aliqua inferuntur absurda. Sed impossibilis est gravitas, aut leuitas actu finita: ergo impossibile quoque erit, dari elementum magnitudine infinitum. Minor probatur, quia quomaior est gravitas, vel leuitas, velocior est motus, hac ergo crescente in infinitum, similiter cresceret velocitas, ac proinde fieri motus in non tempore, seu instanti, quod implicat.

Tribus diuisionibus præsuppositis corporis, in finitum, & infinitum partium, in homogeneas, & heterogeneas, & harum infinitas & infinitas quasi continuato sermone prosequitur Aristoteles idem et intentum præcedentis capituli, nempe probare, quod non detur in mundo corpus aliquod magnitudine infinitum. Diuiditur vero capitulum in duas partes, in prima probat non dari corpus actu infinitum dissimilariarum, nec simulariarum partium ex motu locali: in secunda probat ex actione, & passione, & alijs argumentis dialecticis, & infine refutat opinionem quandam antiquorum: Primo probat, quia si partes illius corporis heterogeneæ essent infinitæ, cum deberetur cuiuslibet proprius motus distinctus, essent infiniti specie motus: si vero essent finitæ aliquæ earum, vel omnes deberent esse infinitæ magnitudinis, ac proinde infinitæ gravitatis, quod supra probatum est absurdum: præterea occuparet infinitum locum, immo nullum reliquis spatium relinquerent, si vero partes essent eiusdem rationis, corpus infinitum esset infinitæ gravitatis, vel leuitatis, ut supra in tulit, & non posset moueri.

Secun-

Secundo probat, quia corpus infinitum non potest mouere aliud corpus finitum, vel infinitum finito, aut infinito tempore, neque ab eorum aliquo moueri: vtrique enim manifesta inferuntur absurda ex dictis, siue moueatur motu recto, siue circulari, & cum quidquid mouetur ab alio moueatur, deberet poni aliud corpus infinitæ virtutis ad mouendum illud, quod futius refellit Aristoteles, & ex eisdem, & alijs absurdis refutat opinionem Democriti, & Leucippi, ponentium corpus infinitum constatum ex infinitis atomis indiuisibilibus, medio vaco.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem, neque plures esse calos, possibile est, dicamus, &c.

Breuis expositio textus.

Incipit Aristoteles hoc capite probare, non esse plures mundos, quia si plures darentur, quilibet haberet suum cælum, suam terram, cæteraque elementa distincta, à cælo, terra, & elementis alterius; ergo terra alterius mundi moueretur ad cætrum terræ huius, vel ergo moueretur naturaliter, aut violenter, non naturaliter, alioqui in proprio loco quiesceret violenter, quod patet esse falsum: sed neque moueretur violenter, alioqui motus à cætro huius terræ ad proprium foret eius naturalis, quod patet etiam falsum,

quia impossibile est, corpori graui naturali esse motum à centro, sed terra illa foret grauis, ergo non posset, naturaliter moueri à centro. Confirmatur, quia motus huius, & alterius mundi eiusdem essent speciei, ergo motus sursum ab eodem centro & deorsum ad idem centrum fierent; quod in eo euentu stare non posset. Præterea corpora vtriusque mundi eandem haberent inclinationem, & virtutem motuam. Ergo ad eundem locum naturaliter mouerentur, & extra illum essent violenta.

Infine capituli refutat Aristoteles opinionem aliquorum asserentium, corpora naturalia non habere illum motum naturalem, sed ab extrinseco: quia quæ ab extrinseco per viam lentiam mouentur quomaioris sunt magnitudinis, eo tardius mouentur, sed oppositum constat in grauiibus: ergo. Præterea nullum corpus mouetur violenter ad locum, à quo violenter extrahitur, sed graua, & leuia extrahuntur violenter à loco infimo, & supero: ergo ad ea non violenter, sed naturaliter mouentur. Confirmatur, quia hoc motu velocius mouetur in fine, quam in principio, cuius oppositum violentis accidit. Quæ maior velocitas prouenit, inquit Arist. ex augmento gravitatis, & leuitatis, quod non de gravitate naturali, sed de acquisita, nempe impulsu, intelligendum est. Tandem probat Aristot. vnitatem mundi ex vnitatem primi motoris, & primi motus circularis, & ex locis determinatis, in quibus sunt corpora hunc mundum constituentia.

H

CA.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Quod autem non solum vnus est, sed & impossibile esse plures, &c.

Breuis expositio textus.

Intentum Aristotelis in hoc capite est, probare non esse plures mundos posibles, quod præmissa ratione dubitandi pro opposita parte hoc argumento confirmat; quo simul rationem in contrarium adductam soluit. Quia nõ potest alius mundus fieri sine noua materia, sed hic mundus continet omnem materiam possibilem, ultra quam non est possibilis alia, cum comprehendat omnia corpora celestia elementaria, & mixta; ergo nõ datur alia ratio materia, perquam ratio mundi contrahi possit. Quod vero extra caelum non sit vllum corpus probat, quia superius caelum continet omnes alios, & elementa, ac proinde omnia mixta, quæ ex elementis generantur, & eorum locis continentur. Vnde infert Aristoteles, extra caelum, & mundum non dari locum, quia cum ex se sit receptaculum corporis, frustra esset, vbi non potest esse corpus, vnde nec dari potest vacuum, cum hoc sit locus non repletus corpore, sed aptus repleri. Tandem, ibi nequit dari tempus quia est numerus motus, ergo non potest esse, vbi esse non potest mobile & motus. Addit tamen Aristot.

extramundum esse entia quedam perfectissima incorporea, & vitam indefectibilem, & perfectissimam habentia, quorum nomine intelligit Aristot. supremam intelligentiam, nempe, Deum, & alias inferiores à prima factas, & dependentes.

Tractatus de mundo, seu vniuerso, & his, quæ ad ipsum pertinent.

QVÆSTIO I.

An sit vnus mundus, vel plures.

Ad priorem sententiam redit Acipit sicut omnes illi philosophi, qui plures mundos posuerunt, quas sic alij affirmantur, infinitos dari videtur, Xenophanes, Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Anaxarchus, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxagoras, quem (vt Plutarchus retulit in libro de tranquillitate animi) cum Alexander Macedo de mundorum infinitate differenciam audiuisset, ille chrymase ferunt: rogantibusque anticis, num aliqua ei dignum lachrymis accidisset in indignum est, inquit, nos flere, si cum infiniti mundi esse probentur, nondum vnus domui sumus? Alij vero finitos quidem, sed penè innumerabiles, vt Democritus ponens in eis magnam diuersitatem, ita vt in quibusdam, neque Sol esset, neque Luna in alijs vero spè didiora longe sidera, quam quæ in hac nostro sunt; quosdam etiam animalibus carerent, & plantis,

tis, & alios eisdem rebus abundarent: hæc & alia veterum philosophorum placita referunt Diuus Ambrosius libro 1. Exameron, capite 1. Diuus Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei capite 14. Theodoretus in libro de materia, & mundo. Plutarchus primo libro de placitis philosophorum capite 5. Albertus Magnus in summa de homine q. de hominis habitaculo art. 2.

Posterior vero sententia omnino opposita vnicum profiteretur mundum, quem tenuerunt Thales, Pythagoras, Hipassus, Anaxagoras, Parmenides, & Melissus, Heraclitus, Zeno, Plato atque Aristot. cum tota Peripatetica schola, quam posteri omnes sequuti sunt. Sed duo argumentorum genera attulerunt antiqui, ad probandam hanc veritatem mundi. Plato quidem in Timæo (vt testatur Alcibiades in libro de doctrina eius capite 12.) ex duobus eam probat, nempe ex vnitatem sui principij, atque exemplaris intelligibilis; Deum enim, à quo tanquam à suo principio, & fonte prodijt, vnus est, vnus etiam intellectus diuinus, à quo ordinate sunt res omnes, ex quibus conflatum est mundum, ergo eandem quoque vnitatem participare debet. Secundo ex propria ratione, ac perfectione mundi, quem propterea vniuersum vocamus, quia in se complectitur vniuersa à Deo condita: ergo vel nõ est, vel vnicus est: quia eo ipso, quod penaneur multi, nullus poterit vniuersum vocari, cum non omnia comprehendat.

Aristoteles vero ex natura, & inclinatione corporum (præsertim sublunarium) atque ex mo-

tibus eorum naturalibus processit. Ex quibus hoc vana in commodum inferre voluit ex multitudine mundorum, quod elementa cuiusque naturaliter mouerentur ad loca aliorum, quod videretur impossibile, cum non possint ad ea moueri, nisi defereado propria, à quibus repugnat motu naturali discedere, & hoc argumentum est quasi aliorum summa, quare non est necessarium, ea in particulari repetere.

Circa hanc quæstionem dicendum est primo, nec ratione Philosophica; nec Metaphisica, vel alia quacunque euidenti, immo nec efficaci probari posse, quod non sint plures mundi, sed coniecturis tanquam probabilibus. Quod sic ostendo: creatio vnus mundi, vel plurium est opus liberum Dei, ergo quod vnus, vel multiplex sit conditus, ex sola eius voluntate libera dependet, & non ex aliquo principio vel causa naturali, sed seclusa experientia. & clara reuelatione Dei non potest constare nobis euidenter de effectibus liberis voluntatis liberæ suæ. an in natura rerum sint, vel nõ: ergo nec possumus euidenti ratione cognoscere, quod vnus mundus tantum, aut plures sint ab eo facti, immo nec ratione efficaci, quia nullam inueniret argumentum ex principijs euidētibus efficaciter deductum, quod id ostendi possit, vt statim patebit. Sola igitur coniectura probabilis deduci potest, ex duobus, nempe, ex vnitatem ordinis, quo disposita sunt ab eo superiora, & inferiora corpora per eundem modum dependentiæ horum ab illis, quod certe congruū satis fuit, vt ex hoc mirabili effectu, ex tot, ac tantis

diuersis rebus compositis, vno, eodemque modo ordinatis ostenderetur ab vno artifice per vnam, eandemque sapientiam eius conditū fuisset: quam rationem attigerunt Diuus Athanasius in oratione contra Idola, & Diuus Thomas 1. parte, questione 47. articulo 3. Quod ex alio etiam deduci potest, quia nullum profus indicium inuenitur, ex quo diuinare quispiam possit, plures mundos esse à Deo factos. Temere ergo excogitatum est, & absque vilo rationis fundamento, ab antiquioribus Philosophis, immo præter comunem omnium hominum existimationem dari plures mundos. Vnde sequitur argumenta Platonis pro confecturis dumtaxat esse recipienda, primum enim solum probat, ex quadam congruentia desumpta, ex vnitatem principij effectini, à quo tamen plures mundos non processisse, non conuincit: sicut nec secundum argumentum; quamuis enim ad rationem vniuersi essentialē requiratur omnes gradus essendi in aliquibus generibus, speciebus, & indiuiduis constitentes, nõ tamen necessario exiguntur omnia genera, species, & omnia indiuidua, vnde posset quis excogitare eosdem gradus essendi sub alijs speciebus, & indiuiduis constitentibus alium mundum sub alia ordinatione, & collocaione. Argumentum Aristotelis futile profus est. Nam si ponantur alia corpora caelestia, & alia elementa, & mixta, distincta specie, vel numero, à constitutib⁹ hunc mundū & inter se ordinata, sicut sunt modo corpora huius mundi, manifestata foret, corpora illius mundi nullum ordinem habitura dependena-

tia, subordinationis loci, aut situs cum corporibus huius mundi, sed solum interesse, sicut si hic mundus non stare, ergo non mouerentur naturaliter ad idem centrum, vel locum, sed vnum quodque ad propriam proprii mundi, quo adeptoque fieret naturaliter, & à quo vni-lenter extraheretur.

Secundo dicendum est, consonum valde esse nostræ fidei, quod vnicus sit mundus, nec plures dentur, quare temerarium, vt minimum fore existimo, plures admittere. Ita Diuus Thomas 1. parte questione 47. art. 3. Probat, quia sacra pagina semper de mundo in singulari loquitur, præsertim Ioannis primo, & mundus per ipsum factus est: Matthæi, vltimo, & Marci etiam vltimo, dum Apostoli ad propagandam fidem mittuntur, dictū est eis: Euntes in mundū vniuersum prædicate Euangeliū omni creaturæ. Quod ex ordine etiā creationis coniungitur: post cuius enarrationem dicitur Gen. 1. vidit Deus cuncta, quæ facerat, & erāt valte bona: & post quā omnia fecit cessasse dicitur ab vniuerso opere: quasi dicatur, præter continuam propagationem rerum omnium conditarum, nihil nouum amplius condidisse. Et cū constet illa omnia, quæ ex sex die rum spatio creauit ad vnicum hunc mundum pertinere, colligitur non esse alium a Deo conditum. Præterea Actuum 17. ad Romanos 5. docuit Paulus, fecisse Deum ex vno homine genus humanum, & per vnum etiam hominem peccatum in hunc mundum introisse: constat vero ex fide omnes homines infectos fuisse peccato eiusdem homi-

ais,

nis, ita vt absque erroris nota admitti non possit, quod homines alij præter eos, quos mundus iste continet, dentur ab originali peccato immunes; ergo nec potest admitti alter mundus præter istū, nisi aliquis dicere velit, ab hoc mundo in alterum fuisse aliquos homines translatos, quod ridiculum est. Quare D. Augustinus in libro de hæresibus hæreticis 77. & D. Hieronymus 8. libro archimolog. capite 5. inter errores contra fidem enumerant positionem de multitudine mundorum, & quod amplius est 24. questione 3. capite. Quidam autem hæretici circa finem, numeratur probare si inter alias, ponere mundos innumerabiles.

QVÆSTIO II.

An per potentiam Dei ab solutam possibiles sint plures mundi, specie, ac numero distincti.

Prius quam diuersas auctororum sententias referamus excludi debet impius error Viclephi, & Abaylardi, quem refert, & reijcit Vualdenſis capite 10. doctrinalis antiquæ fidei, afferentium, Deum non posse quidquam aliud facere, præter ea, quæ facit, quia non libere: sed ex necessitate naturæ operatur, sicut calefacit ignis, naturales autem causæ quidquid possunt, operantur, & nihil aliud possunt, præter ea, quæ faciunt: sed constat, Deum vnum tantum fecisse mundum; ergo impossibile est plures facere; nam si plures possent facere; iam omnes produxi-

ſent. Quem errorem impium voco, quia omnia ferme nõdum fidei mysteria euerit, & licet eum velint aliqui Aristoteli tribuere, putantes eum propterea negasse, quod plures mundi dari possent, ex eius tamen doctrina plane colligitur, modum libere agendi Deo non denegasse, nec propterea, quod senserit agere ex necessitate naturæ, docuisse, quod nõ posset plures mundos facere, sed quia re ipsa illi visum est, repugnare, ex eo, quod existimauerit possibilem non esse aliam materiam specie distinctam, ac proinde omnia corpora ex materia hac conflata eandem habitura inclinationem ad locum eundem, & eandem virtutem motiuam ad ipsum: vnde corpora vtriusque mundi ad eundem locum naturaliter mouerentur, quod est impossibile: non tamen negauit Aristoteles, vt aliqui putant esse possibilem aliam materiam numero distinctam. Cognouit enim materiā fuisse factā immediate à Deo, proinde Deum posse aliam producere: sed esse possibilem materiam ad corpora distinctæ naturæ constituentia alium mundum, vt constat ex fundamentis ipsius & in hoc sensu sequuntur sententiā Aristotelis, Alexander, Simplicius, & Auerroes, immo D. Thomas hic ad finem sectionis 19. & expressius 1. parte questione 87. articulo 3. ad 3. sic: *Mundus constans ex sua tota materia, non est enim possibile, esse alium mundum, quam istum, quia omnis terra fertur naturaliter ad hoc medium, vbi cumque est, & eadem est ratio de alijs corporibus, quæ sunt partes mundi fundamenta huius sententiæ iacta sunt in præcedentibus.*

Secunda opinio communis, & vera tenet, posse Deū sua absoluta potentia plures mundos efficere. Ita Albertus Magnus 1. libro de cælo, tractatu 3. capite 6. Saxonia ibidem quæstione 11. Pater Clavius ad caput primum spheræ pagina 28. Patres Conimbrienses 1. libro de cælo 9. capite quæstione 1. articulo 2. & ex scholasticis, D. Thomas in 1. distinctione 44. quæstione 2. articulo 2. D. Bonaventura quæst. 1. Durandus, quæstione 3. Gabriel & Okam quæstione 1. articulo 2. Maior quæstione 1. Capreolus in 1. distinctione 43. quæstione unica articulo 2. quam tanquam veram præsupponit Caietanus 1. parte quæstione 47. articulo 3. & tandem sancti Patres eam profiterentur: Præsertim Athanasius in oratione contra Idola, Ambrosius 2. libro Exameron capite 2. Basilii homilia secunda Exameron. Iulianus martyr in libro de quorundam decretorum Aristotelis reprehensione, iuxta quam respondemus quæstioni duobus assertionibus, quarum prima est.

Possibiles sunt plures mundi specie, ac numero distincti: probatur utrumque hoc argumento: non repugnat ex parte diuinæ omnipotentie, neque ex parte rei faciendæ, ergo possibile est, utroque modo fieri plures. Antecedens, quantum ad diuinam omnipotentiam, per se est evidens, cum se extendat ad omne illud, quod non inuoluit contradictionem: ergo selam restat probandum, quod ex parte effectus non inuoluit contradictionem, ut eo ipso probatum sit posse fieri. Probatur autem primo, non repugnare, quod plures mundi sint

specie distincti, quia mundus dicitur ordinationem multorum, corporum simplicium inferiorum, ac superiorum, hoc est, elementorum, ac cælorum sub vno primo mobili, & vno primo mouente, nempe Deo, à quo dirigente, & gubernante inferiora per superiora mouentur omnia, diriguntur omnia, multiplicantur, & conseruantur, omnes species mixtorum ex simplicibus factis: sed potest Deus aliam congregationem corporum specie distinctorum efficere, & ordine specie distincto ea ordinare; ergo potest efficere alium mundum specie distinctum ab isto. Minorem probō, quia ordo huius mundi consistit in situ corporum grauium, & leuium sub cælo: sed poterit Deus producere alios cælos habentes alia virtutes, & insubertias, ita ut sine motu, vel in alio alio motu diuerso videri operentur, atque etiam alium numerum elementorum, seu corporum simplicium, quæ sub cælo illo contenta haberent naturas, & condiciones, potentiasque motus diuersas à grauitate, & leuitate, & alio modo longe diuerso ordinarentur inter se, & eum cælo, in quo nulla potest excogitari repugnantia alicuius momenti: ergo possibiles censendi sunt plures mundi specie diuersi. Quod cum hac sola limitatione intelligendum censeo, ut ex parte speciei humanæ (comodo, quo ad mundum pertinet) non sit possibile, quod sint plures mundi specie distincti, quia non videtur mihi possibile fieri alium hominem specie distinctum. Quod vera non repugnet fieri plures mundos eiusdem speciei probatur, quia nulla potest ostendi

repug-

nantia in eo, quod fiat aliud elementum terræ eiusdem speciei cum isto; nam sicut hoc fecit Deus ex nihilo, & ideo absque vlla prorsus difficultate, ita ut sola sua libera, & efficaci voluntate, qua voluit fieri, factum sit, & pariter cætera elementa, ita potest terram aliam, aliaque elementa eiusdem naturæ cum his ex nihilo condere, & alios etiam cælos, & modo etiam similitalia corpora inter se ordinare, ita ut sub alio primo mobili inter se ordinentur alia corpora cælestia, & sub eis elementa alia, modo etiam similitalia inter se ordinata; & ecce tibi aliam congregationem corporum simplicium ordinatorum sub vno primo principio, & ad vnum, eundemque finem, & ideo alterum mundum numero distinctum sub eadem specie. Et argumenta Aristotelis in contrarium præfacta, nullam prorsus repugnantiam in hac multiplicatione dari probant, ut vidimus, & mox copiosius ostendimus.

Affertio posterior: sententia Aristotelis, quod non sint possibiles plures mundi in eo sensu, quem ipse tenuit, accepta, nec est error contra fidem, nec etiam contra principia Philosophiæ, sed opinio minus probabilis, quam opposita. Quamuis enim hanc impossibilitatem reducere in defectum potentie Dei, ab initio producentis, necessario quidquid potest producere, ut somniant Viclephus, & Abaylardus, aut etiam efficiētis libere ab initio quantum potuit, sit error contra fidem, ut ostendit D. Agostinus 12. de Ciuitate, capite 17. & D. Thomas 1. parte quæstione 25.

articulo 5. cum etiam de homine liberè operante stultissimum sit, hoc dicere. Tamen asserere, non posse fieri alium mundum, quia etiam alia creaturæ denuo fiant, repugnat, eas ordinari alia ordinatione distincta, ac proinde constitui alium nouum mundum, tametsi minus verum, nihil tamen erroris habet: & hoc solum docuit Aristoteles, ut rationes eius allata supra demerant, & tenet D. Thomas supra. Probatum non esse errorem, quia nullam imperfectionem Deo tribuit, neque inde aliquid in fidei præiudicium inferitur, sed totum reducitur in defectum possibilis alterius ordinationis, & rationis distinguendæ in quo locus potest dari opinionibus: & qui opinionem Aristotelis damnant, in alio sensu ex duobus prioribus eum intellexerunt, secus D. Thomas, & alij, quorum plures docent, Aristotelem loqui de potentia ordinata, & sic vera esse eius sententiam, & hoc modo traditur à D. Thoma.

Fundamenta autem Aristotelis non conuincunt pluralitatem mundi esse impossibilem. Hæc enim est ratio (inquit Sanctus Thomas 1. parte quæstione 47. articulo 3. ad 1.) quare mundus esse vnus, quia debent omnia esse ordinata vno ordine ad vnum. hoc est, vnitas mundi deseri debet ex ordinatione corporum inter se ab vno principio, & ad vnum finem, sed possunt esse ordinationes specie distinctæ, & solo numero, nihil enim obstat quominus diuersa numero, aut specie corpora producantur, & inter se, & ad vnum diuerso modo ordinentur, ut patet: corpora autem, ut ordinantur

ordinata in vno mundo ad proprium locum in illo occupandum, naturaliter mouerentur, & licet secundum se sublato hoc ordine in hoc mundo possent moueri ad centrum alterius mundi, quatenus ordinata ad hoc non inclinatur, sed ad proprium locum mundi, cuius partes sunt: falso ergo Aristoteles putauit, quodcumque elementum, & corpus aliud idem centrum appetere sub quauis ordinatione, ac si in eodem mundo esset, & alius non satiari, neque quiescere: qui etiam ex nullo capite hoc implicare probat, ut consideranti argumenta illius allata patebit.

QVASTIO III.

An Deus possit efficere alios, atq; alios mundos in infinitum perfectiores.

Sensus questionis est, an sit possibile alius, atque alius mundus essentialiter, vel individualiter perfectior in infinitum sine theorematice, vt aiunt, hoc est, ita vt datis quibuscumque possint semper alij perfectiores fieri, non enim agimus de infinito actu, de quo diximus ad 3. Physicorum.

Prior sententia affirmat, hoc esse possibile de multiplicatione perfectionis individualis, non tamen essentialis, quam tenet Durandus in 1. distinctione 44. questione 2. quod etiam tenere debet necessario omnes, qui opinantur, non esse producibiles species in

infinitum, sed ad aliquam necessario perueniendum, vltra quam non sit alia producibilis, vt tenet Aureolus apud Capreolum in 1. distinctione 44. questione 2. & ita sensibile Scotum in 3. distinctione 13. questione 1. testatur merito Caietanus 1. part. questione 25. articulo 6.

Ex hoc enim sequitur, non posse mundos essentialiter perfectiores multiplicari in infinitum: & quod dicitur de perfectione individuali, infra probabitur, aliud vero de perfectione essentiali, probatur efficaciter hoc argumento; si possibile forent plures mundi essentialiter perfectiores in infinitum, ita vt nunquam perueniri possit ad mundum ita perfectum, quin alter possit produci essentialiter perfectior, sequitur omnes mundos factibiles essentialiter perfectiores non habere ultimum, & ex consequenti esse infinitos. & cum omne factibile, oraneq; possibile reduci possit ad actum, dari poterunt in rerum natura infiniti mundi perfectiores, essentialiter actu producti, actuque existentes. Ex quo duo sequuntur: primum, quod datur infinitum in actu secundum multitudinem; postremum, quod datur species aliqua infinita secundum perfectionem essentialem; & quod sequatur primum, euidens est, vt cuique patet, quod vero sequatur postremum, sic probant: Si dantur mundi actu infiniti, & specie distincti; ergo dantur species actu infinita. Tota igitur latitudo essentialis perfectionis specificæ earum erit actu infinita: sed latitudo hæc infinita perfectionis est in eisdem spe-

speciebus: ergo necesse est dari aliquam speciem determinatam, aut vage sumptam, actu infinitam, & quouis modo datur absurdum est: quia infinita perfectio essentialis actualis in solo Deo reperiri potest, creatura vero essentialiter repugnat, quia ex intrinseca ratione creaturæ habet perfectionem essentialē participatam, & ideo limitatam, & actu finitam. Sed probatur consequentia, quia species (vt sæpe inculcat Aristoteles, & repetit D. Thomas) sunt sicut numeri, & ideo inæqualis perfectionis, quia sicut non dantur duo numeri æquales, sed vnus necessario addit unitatem supra aliam, ratione cuius variatur species: ita species quælibet addit generi essentialē differentiam distinctam ab ea, quam addit altera, ratione cuius variatur alia species, & necesse est non dari duas æquales in perfectione, aut gradu essentiali, sed inæquales esse omnes: ergo si sint actu infinita, necesse est aliquam tandem euadere actu infinitam in perfectione essentiali, quemadmodum si in infinitum multiplicentur numeri, & numerus actu infinitus datur, necesse erit esse vnum numerum actu infinitum, eum infinita sit et additio unitatum facta. Ex quo non sequitur potentiam Dei esse finitam, semper enim ipsa poterit facere, quidquid non implicat contradictionem; ex parte enim solius effectus est repugnantia, ex modo etiam operandi sine vlla independentia & inmediate ne suppositi, satis colligitur infinita potentia Dei.

Nihilominus, etsi probabilis sit prior sententia, valde probabile censeo, posse Deum sua potentia abso-

luta producere alios, & alios mundos perfectiores, secundum numerum, & speciem in infinitum, ita vt quibuscumque productis possit non alios, ac distinctos vtroque modo producere. Quod in primis elicio ex doctrina D. Thomæ, 1. parte, quæst. 25. art. 6. ad 1. sine limitatione asserentis, posse Deum, quocumque data creatura, aliam producere meliorem, idque confirmat Caietanus ibidem. Ex hoc enim sequitur possibile esse alios mundos in infinitum perfectiores, nam sicut possunt alie creaturæ perfectiores in infinitum produci a Deo, ita possunt diuersis modis sub eo, ac inter se ordinari, ita vt qualibet data ordinatione, possit dari alia perfectior in infinitum, & proinde alius, atque alius mundus perfectior sine termino, quia mundus non est aliud, quam ordinatio diuersarum creaturarum sub vno principio ac inter se. Probatur deinde ratione, quia possibile est a Deo fieri, quidquid non inuoluit contradictionem, sed nullam contradictionem inuoluit, quod datis quibuscumque creaturis, aut etiam mundis, perfectiores alie fiant a Deo secundum numerum, & speciem; ergo possibile iudicandum est: maiorem sic ostendo, ex parte diuinæ omnipotentia, cum infinita sit, nulla potest dari repugnantia in quibuslibet rebus producendis, sed nec ex parte ipsarum rerum repugnat, non eas semper posse produci, sicut nulla potuit aliquid repugnantia ex parte productarum, vt producerentur, quia sicut materia harum ex nihilo creata est, & ex potentia eius educta sunt omnes forme, non potest ostendi repugnantia in creanda noua materia,

ria ac educendis alijs formis diuina specie i ex ea, sed neque terminatur aliquis in utroque præstando, quia nulla apparebit maior, aut noua repugnantia ex parte ipsarum in producendis nouis, aut sequentibus, neque potest cum fundamento excogitari: ergo sine pondere aliquo rationis ponitur diuina omnipotentia terminus in nouis, creaturis, aut nouis mundis numero, aut specie diuersis, ac perfectioribus semper in infinitum producendis: quod ex solutione oppositi fundamenti clarius constabit.

Ad quod concessio antecedente, distinguendum est consequens prioris consequentia, videlicet, quod mundi factibiles sint infiniti, nam de infinito in potentia verum est, de infinito in actu falsum, quod patet in diuisionibus continui possibilibus, & non habentibus vltimum, quia datis quibuscunque aliæ sunt possibles in infinitum: pari ergo ratione mundi factibiles infiniti sunt non actu, sed potentia, quia factibile, vt sic non actum, sed potentiam significat. Posterior vero pars argumenti procedit ab infinito in potentia, ad infinitum actu, quia omnis potentia est reducibilis ad actum: ergo si infiniti mundi sunt creatibiles in infinitum perfectiores, cura hæc potentia possit reduci ad actum, poterunt dari infiniti mundi actu creati, & actus infiniti perfectiores secundum speciem. Respondent illi, qui tenent infinitum actu esse possibile, vtrumque dari posse, & mundos actu in infinitis, & quemlibet perfectorem alio secundum speciem. Nos vero, qui nullam infinitum actu admitti posse, probauimus 3. libro physicorum, non putamus ar-

gumentum hoc probare, quod sit possibile, immo nullius roboris esse, ex hoc ipso, quod procedit ab infinito in potentia ad infinitum in actu.

Quare ad formam eius distinguendum est, quod omne producibile, vel possibile potest reduci ad actum, nam potentia duplex est, vna imperfecta, & quasi inferior, quia partem actus includit, & partem potentia, & ideo incompleta etiam vocari potest, qualis est immobile respectu motus successiui, hæc enim partem actus dicit, & partem potentia, hoc est aliquem gradum termini productum, & alium, vel alios producidos, & hoc genus potentia non potest totaliter reduci ad actum, & talis est etiam potentia in continuo, & partibus eius ad actum diuisionis, & per eam distuluit Aristoteles infinitum in potentia 3. lib. Physicorum, textu 63. dicens esse id, cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid accipere extra est. Talis est etiam potentia, quasi passiva producibilitatis in tota latitudine creaturarum, respectu diuina potentia actiua ad producendum, quia si repugnat potentiam passiuam respectu diuisionis reduci ad actum, aut reductam esse, ita repugnat, omnes creaturas possibles actu produci, aut esse productas, sed quibuscumque productis supersunt alia, quæ produci possint, etiam si per possibile, vel impossibile producantur, actu infinitæ, vel infinities infinitæ, cum non sit maior ratio vnius quam alterius. Quod hæc ratione satis efficaciter ostendo, productis quibuscumque creaturis non dimittitur potentia actiua infinita Dei ad producendum, nec ex-

hau-

hausta deici potest, sed sic integra, arque in finita manebit, ac prius potens producere de nouo quidquid non implicat contradictionem, nec dimittitur potentia passiva in tota latitudine creaturarum, vt produci possint, quia creatura iam producta, etiam si essent infinitæ non addunt, alijs nondum productis, implicationem contradictionis, vt producantur, vel vt sint in rerum natura, sed sic permanent possibles producti nostro modo intelligendi, ac erant prius, immo acerrantia, quæ iam fuerunt producta antequam producerentur: ergo non est intelligibile villo modo, omnes producibiles esse productas: ex quo efficaciter sequitur, nec esse potentiam hæc passiuam producibilitatis totaliter reductam ad actum, sed semper & necessario superesse ei aliquid reducendum. Quare non sequitur ex eo quod possibile sit alios, & alios mundos perfectiores in infinitum fieri a Deo, posse fieri actu infinitos: ex quo constat ad primum incommo- dum argumenti.

Postremum vero incommo- dum erat, quod si forent possibles mundi perfectiores in infinitum, daretur aliquis mundus infinitæ perfectionis, quod repugnat, sed negandum est id sequi, quia licet vnus sit altero perfectior, non datur vltimus, & ideo non datur aliquis infinite perfectus, immo etiam si daretur actu infiniti, nullus talis daretur, quia nec daretur vltimus. Et si dicatur, saltem dari infinitam perfectionem extra Deum, respondeo, non sequi in nostra sententia, in qua totum, quod datur extra productum semper est finitum, qui

se, respondent non dari vnam aliquam perfectionem actu infinitam, neque vnum aliquod infinite perfectum, sed quamlibet perfectionem, & quodlibet perfectum finitum est, quod, vero, infinita sit perfectio per infinitos mundos sparsa, nulla est incommo- dum, quia solum ex hoc habetur dari infinitum numerum perfectionum, aut rerum finitarum, ex quo nulla implicatio contradictionis sequi auit.

QVAESTIO III.

An sit Deo possibile, hunc mundum perfectiorem reddere.

Conueniunt Doctores, hunc mundum non posse perfici essentialiter, quia vt arguit D. Thomas, 1. parte, quest. 5. articulo 6. eo ipso, quod mundus, vel partes illius quoad essentialia perficiantur, non erit idem mundus, sicut non erit eadem species numeri 7. g. variata differentia essentiali. Preterea certum est, non posse mundum perfici accidentaliter, ex parte modi, quo a Deo fit, vt tradit Sanctus Thomas supra, quia repugnat, Deum ex meliori sapientia, & bonitate mundum, & partes eius facere. Difficultas vero est, an possit mundus accidentaliter perfici ex parte ipsarum rerum, siue materialiter, ex eo, quod aliquæ partes accidentaliter perficiantur, siue formaliter, ex eo, quod ordo, & proportio partium inter se, & ad totum perfectior reddatur.

His præmissis asserit prima opinio non esse villo modo possibile, hunc

hunc mundum perfici à Deo, quàm illis, melius fieri: unde sequitur, tenuerunt illi, qui videri saltem dicebant, non esse possibile Deo, quidquam producere melius his, quæ prodiderit, quos suppresis nominibus citant Patres Conimbrienses ex Eugone Victorio, potestque probari primo ex illis verbis Genesis 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, quasi dicere voluerit, perfectissima esse; quibus proinde nihil perfectionis addi possit. Probatur deinde de ratione, quia si corpora hæc, & mundus iste perfectior fieri potuit iniuria quodam modo, videretur ei irrogata à Deo, qui talem perfectionem ei potuit conferre, & non contulit, quemadmodum fieret ei iniuria, si aliqua ei deesset essentialis perfectio, quam non tribuens ei Deus, cum potuerit, iniuria argui posset.

Secunda sententia asserit vniuersum non posse perfici formaliter, hoc est, ex parte ordinationis formalis rerum, licet possint ex parte aliquarum rerum, ac proinde materialiter reddi perfectius. Ita videtur sentire Diuus Thomas prima parte, quæstione 25. articulo 6. atque etiam in prima distinctione 44. quæstione prima, articulo secundo, & cum eo, Capreolus ibidem, atque etiam Alexander secunda parte, quæstione 18. membro 3. Antistodogensis libro primo Summæ, capite 12. quæstione 7. & ratio Diui Thomæ est, quia ordo est perfectio formalis vniuersi, sed ordo, quem Deus hisce rebus contulit, ex quibus fecit vniuersum, non potest esse melior, ergo neque res ipsæ possunt esse melius ordinatæ, & ideo ex hac parte non potest vniuersum, hisce rebus permanen-

ter, melius fieri: unde sequitur, quod dicitur, quod possit ex parte rerum melius fieri, nisi res omnes perfectatur, quia si vna tantum, aut altera melior fiat, cæteris eodem modo permanentibus, destruetur ordo consistens in proportionibus omnium, & consequenter destruetur vniuersum formaliter in ordine rerum, & quasi harmonia ex eo resultans consistens. Quemadmodum, inquit D. Thomas, si ex chordis citharæ vna, vel altera plus debito intenditur, corrumpitur melodia, confurgens ex proportionibus omnium attemperatorum. Hinc rationi adiungi potest testimonium D. Augustini lib. 3. de libero arbitrio capite 5. ubi sic ait, Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse Deum, tàmquam honorum omnium conditorem, & in Enchyridio capi. 10. Bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: ergo sentit, nihil melius hisce rebus, & huic mundo adesse posse, quod eis non contulerit Deus.

Vltima sententia admittit, partes aliquas huius vniuersi meliores effici posse, secundum aliqua accidentia, & nunc dum ipsum accidentiter perfici, non solum quantum ad easdem partes, sed etiam quantum ad ordinationem earum; sic sentiunt Durandus in 4. distincti. 44. quæst. 3. Argentina, quæstione vnica, articulo 3. Aureolus apud Capreolum in 1. distinctione 41. quæst. 1. artic. 2. Patres Conimbrienses 1. libro de celo capite 9. quæstione secunda, articulo 1. atque etiam Pater Vzzquez tom. 1. in 1. partem disputatione 107. ca-

pitæ

pitæ 3. Probat primo, quia perfectissima creatura est homo, qui deterior effectus est per peccatum, & meliorem statum haberet, si in statu innocentie perseverasset, ex quo etiam quandam accidentalè perfectionem inferiores creature susceperunt, quia meliori creature subsistent, atque obedirent, & consequenter non solum non dissolueretur ordo vniuersi, sed perfecteretur potius, & vniuersum ipsum accidentaliter perfectius foret. Secundo, quia aliqua species, in paucis indiuiduis, quæ habent, suscipiunt mutationes accidentales, vel iniuria temporum, vel alia ex causa, & nihilominus non ob id dissoluitur ordo vniuersi, quantum ex parte illarum aliqua ratione deterius fiat idem vniuersum, ergo non est censendum impossibile, quod secundum rationes accidentales varietur, & idemmet suscepta tali variatione permaneat.

Nostra sententia hac distinctione explicanda est: Dupliciter excogitari potest quod partes huius vniuersi perficiantur secundum rationes accidentales: priori videtur, ita ut ex eo, quod vna vel altera perfectior fiat, non varietur naturalis collocatio aliarum, vel certe eius cum illis, vel aliqua earum, quantum modo aliquo accidentali perficeretur idem ordo, eademque collocatio, sed eodem modo permanent iuxta propriam naturam, ac modo collocata sunt, vide licet in infimo loco terra, supra eam aqua, supra hanc aer, supra aerem ignis, & iste sub concauo Lunæ: cælestiaque corpora, vniuerso sunt collocata. Et similem variationem videtur accepisse mundus post peccatum, nam licet inferiores creatu-

re, non ita obediant homini, ac in statu innocentie obedebant, & obedient, perseverante eodem statu; nihilominus ei (licet minus bene) subiiciuntur, ut perfecta natura eius, & inferiores naturæ earum postulat; & pari ratione ordo, adque collocatio elementorum perfectior accidentaliter modo consisteret maiori puritate elementorum conseruata & perfectiore subordinatione corporum inter se, & ad alia, excellentiorique virtutis communicatione; & hac ratione perfici potest mundus accidentaliter, non variato, & destructo ordine principali, & quasi essentiali, quem habent, & semper habuerunt corpora inter se, & ad primum motorem, & primum mobile, quod non negat Sanctus Thomas, & hoc solum probat tertia sententia: modo vero posteriori posset vna, vel altera pars mundi ita perfici intra rationem accidentalem, ut ex tali perfectione variaretur naturalis collocatio aliarum, vel eius cum eis, aut aliqua earum, quo pacto variaretur, si hoc idem elementum aquæ rarius, aut subtilius aëre efficeret Deus, vel aërem subtiliorem igne, quod constat posse fieri inuariabilis eiusdem elementis secundum substantiam, vel substantiales formas: si vero id fieret, absque dubio variaretur collocatio, quam nunc habent, & quam à principio suæ conditionis habuerunt eadem corpora; quia natura eorum postularerit, leuiora esse supra minus leuia, & hæc sub illis. Postularerit igitur eadem natura, supposita tali mutatione, ut aqua leuior ere facta super eam collocaretur, & in locum eo superiorem

per motum sursum tenderet, & aet leuior igne factus supra illum, & per motum tenderet in concuum Lunæ. Ex quo constat, naturalem collocationem, quam nunc habent, & habuerunt à principio variari, & hac variata, variari consequenter ordinem, & proportionem eorundem corporum, immo & destrui, sicut destrueretur cytharæ harmonia hebetiori, aut grossiori eius chorda acutiori, aut subtiliori omnibus facta, vt acute satis loco superius relato asserit D. Thomas: ac proinde mundus hic consistens formaliter in hoc ordine, & subordinatione hac corporum non posset subsistere cum tali variatione, & per consequens huiusmodi perfectione accidentali partium perfici, & hoc sensum amplectitur hanc sententiam D. Thomas, & citati cum ipso, quæ nobis probabilior apparet, neque forte intendit plus quam nostra prior conclusio.

Ad primum argumentum secundæ opinionis dicimus, verba illa sacræ paginæ nostræ potius sententiam ita expositam continere, nam vt D. Augustinus ea exponit de paribus huius vniuersi, non tam secundum substantiam, quam secundum ordinem resultantem ex situ, & collocatione naturali earum, quo nec potest melius fieri, nec excogitari. Præterea secundum ordinem ad finem, qui est Deus, non enim possunt in meliorem finem ordinari, quare merito dicitur Deo ea inspicienti, quasi reflexa cognitione, valde bona apparuisse, hoc est in summo gradum bonitatis constituta. Quem

ordinem modo quodam valde accidentaliter perfici dumtaxat posse dicimus.

Ad secundum vero dicendum, inuidiam solum habere locum in his, quæ ex debito aliquo, aut ex necessitate naturæ tribui debent: Deo vero nemini quidquam debet, sed quasi ex gratia, hoc est, ex mera liberalitate, & non ex debito tribuit esse quibuscumque creaturis, & præterea perfectio illa accidentaliter, secundum quam cesere possunt, non est eis debita, vt satis est per se manifestum.

CAPVT X.

IN his tribus c. 10. 11. & 12. quæ hoc lib. supersunt, q. hanc proponit ac dissoluit Arist.

An mundus sit generabilis, & corruptibilis.

Capite hoc 10. varias philosophorum antiquorum sententias proponit: c. vero 11. quædam pro eiusdem q. dissolutione adnotat; & eadem capite 12. ex propria sententia eam diluit, & hoc est intentum horum capitulum.

Diuiditur vero caput 10. in duas partes, in quarum prima questione proposita asserit opinionem Platonis, & aliorum, eamque duplici ratione confutat in postremo vero refert, & rejicit duas alias; Asserit ergo Aristot. omnes ferme Philosophos se antiquiores conuenire circa productionem mundi, in eo, quod genitum, seu productum fuisse assererent; distere vero, quia Plato sequutus Orphæum, & Hesiodum, eum ponebat in corruptibilem: alij vero corrupendum esse aliquando censuerunt, quauis non eodem, sed diuersis

modis. Sententiam igitur Platonis & aliorum, quod mundus fuerit genitus, & incorruptibilis duplici argumento refutat, quorum primum ita habet; Illud ceterum in Philosophia certum, quod vt plerimum euenit, sed fere semper videmus, genita tandem corrumpi, immo in se habere principium suæ corruptionis: ergo si mundus fuit genitus (vt asserit hæc sententia) necesse est, aliquando fore corrupendum: falsum ergo est, eum ponere genitum, & non corruptibilem. Secundum, si mundus fuit genitus: ergo ex aliquibus principijs, nam ex nihilo nihil potest fieri. Vel ergo principia illa, prius quam ex eis gigneretur mundus, potuerunt aliter se habere, vel non: si hoc secundum dicatur, plane sequitur, quod si ex eis non fuit prius constitutus mundus, ita nec postea potuit constitui: quia idem in quantum, idem, & eodem modo se habens, semper facit idem. Si verò dicatur, prius quam ex eis gigneretur mundus, potuisse aliter se habere, non minus bene infertur, posse etiam aliter se habere, postquam mundum constituerunt, & ideo posse mundum ex eis constitutum aliter se habere, quod est posse non esse, & corrumpi. Vtrūque hoc argumentum procedit de generatione physica. Deinde rejicit expositionem mentis Platonis adductam à Xenocrate, & alijs auditoribus Platonis, & teste D. Thomas hic, bene Aristoteles impugnat, quod y. verba Platonis sonant, siue id Plato conceperit, siue non.

Secunda sententia fuit Democriti, asserentis, ex casuali athomorum, conuersu genitum fuisse mundum, aliquando, & fere corruptibilem, & aliquando corrupendum, nec

iterum reproducendum, sicut contingit ceteris corporibus ex elementis genitis. Hanc sententiam impugnat Aristoteles hoc argumento, si mundus genitus est, ergo ex aliquo præexistente, quia ex nihilo non potest aliquid fieri (scilicet, generatione physica) vt ergo illud ex quo factus est, prius quam ex eo fieret, potuit generationi subijci, ita vt ex eo gigneretur mundus, vel non potuit: si dicatur hoc secundum euidenter sequitur, non potuisse mundum ex eo fieri, si vero potuit generationi subijci: ergo destructo mundo ex eo genito per manebit, vt possit iterum generationi subijci sicut potuit, prius quam ex eo fieret mundus, cum à mundo non dependeat, sicut nec prius.

Tertia tandem sententia fuit Empedoclis, & Heracliti, qui mundum non solum genitum posuerunt, atque etiam corruptibile, sed ita generari, & corrumpi dixerunt, vt post corruptionem iterum generetur, iterumque corrumpatur, & quasi perpetuus quidam circulus ex vicissitudine generationis, & corruptionis eius constituat, nam amicitia congregante elementa, generatur mundus, & lite eadem separante corrumpitur, & ita lite succedente amicitia, & hac illi in perpetuum, perpetua quædam vicissitudo generationis, & corruptionis mundi, efficitur. Quæ sententiam hoc argumento refutat Aristoteles: Eiusmodi vicissitudo perpetuæ generationis, & corruptionis mundi, constare non potest, nisi salua semper eadem substantia mundi, hoc est, si idæ elementis per amicitia coniunctis, & per lite separatis, semper propria loca, redeuntibus, quod si ita est, sequitur, nec proprie mundum

72

De celo, & mundo.

dum generari, nec proprie corrumpi, sed quasi infenscere, & iterum sepeuascere, vel ex puero senem fieri, & iterum ex sene in puerum reuerti, quod patet esse absurdum.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

Primum autem diuidendum est, quomodo generabilia, & ingenerabilia dicimus, &c.

Breuis expositio textus.

Quædam prænotat Aristoteles capite præsentis, ut cõmodius possit in sequenti explicare propriam sententiam: & primò explicat, quot modis accipiuntur generabile & corruptibile, & consequenter ingenerabile, & incorruptibile. Deinde explicat significatio nes vocum, possibilis, & impossibilis: consequenter docet, quonam modo definiendæ sint potentiaæ actiua.

Tribus igitur modis (ait) accipi solet ingenerabile. Primo pro eo quod incipit esse, cum prius nõ fuerit, non tamen per veram generationem, sed alio modo, quo pacto incipit esse motus, atque etiam tactus, non enim generatur, aut fit motus, quia ad motum nec generatio, nec motus terminantur, ut dicitur idemmet Aristoteles 5. libro physicorum, cap. 2. nec etiam ad sensationem tactus, & propterea verque ingenerabilis dicitur in

hac prima acceptione. Secundo modo dicitur ingenerabile illud, quod quidem incipere potest per generationem, sed nondum est genitum: ut ignis, vel aqua. crastino die generanda, dicitur hodie ingenerabilis, quia licet gigni possit, nõ dum tamen est genita. Tertio modo dicitur ingenerabile illud, quod non potest incipere esse, cum prius non fuerit, nec per generationem, nec alio modo, quo pacto caelestia corpora, & prima materia apud Aristotelem dicuntur ingenerabilia, quia sine ulla inceptioe ea posuit, immo talis esse natura videtur cõsuisse, ut aeterna sint, & nullo modo possint incipere esse. Apud nos verò solus Deus hoc modo ingenerabilis dicitur, quia non per generationem, vel alio modo, sed ex propria natura habet esse aeternũ. & totidem modis accipitur incorruptibile, ut cuique patebit facile applicatis eisdẽ acceptionibus significationi eius. Totidem etiã modis dicuntur generabile & corruptibile, ut ex accommodatione eorundem acceptionum fit manifestum. Sed ut clarius pateat significatio possibilis & impossibilis, docet id, quod alicui possibile est, seu id, quod potest, intelligendum esse atque explicandum, seu definiendum, per maximum; hoc est, nõ per quamcumque partem eius, sed per vltimam, aut summam, vltra quam non se extendit potentia eius: hoc enim explicat integram rationem potentiaæ, & non quod est minus, quæ namque tantum potest, minus etiam poterit, non contra. Impossibile verò, hoc est, id, quod aliquis non potest, ex opposito ait explicandum, seu definiendum esse per minimum, quod non, ut si quispiã potest

potest portare decem libras dum taxat, minimum, quod non potest, erit vndecima, per quam explicari debet illud, quod sibi reputatur impossibile, vel quod idem est, potentia eius, quantum ad id, quod non potest per. minimum, quod non, est explicanda, seu definienda. Ad notat tamen Aristoteles, in aliquibus potentijs maximum sumi secundum excessum magnitudinis, ut constat in potentia portandi pondus: ita alijs vero per excessum paruitatis; sed in quibuslibet eodem modo veram esse doctrinam, quod per maximum fit potentia actiua explicanda, ac definienda, nam sicut maximum desumptum per excessum magnitudinis, continet quiddam inferius se est, ita a minimum desumptum per excessum paruitatis, ut intuenti patet.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Determinatis autem his, dicere oportet, quod deinceps est, &c.

Breuis expositio textus.

Relatis supra varijs Philosophorum sententijs circa propriam questionem, & explicatis terminis eiusdem, intendit Aristoteles capite hoc proferre sententiam propriam. Diuiditur autem caput in duo membra: nam primo duobus præmissis, propriam sententiam statuit, atque confirmat, ac deinde ex eius confirmatione

reiecit sententiam Platonis ei oppositam. Igitur præmittendum est, quo esse genera rerum, primũ est eorum, quæ circa propriam se immutabilia sunt, hoc est, ita habent esse, ut ipsum amittere nõ possint, vel ita sunt, ut non possint nõ esse, & hæc dicuntur sempiternæ; alia vero mutari posse à proprio esse, quod est, sic esse, ut possint non esse, ut de equo, vel homine singularibus notum est; & hæc æternum, ac definitum tempus habere existendi in natura rerũ. Deinde præmitti oportet, possibile, & impossibile verum, & falsum, posse accipi simpliciter, & ex suppositione, quod latè explicat Aristoteles, & per se patet, & non est idẽ simpliciter falsum, & simpliciter impossibile, ut exemplis constat, secus e contrario.

His prænotatis propriam sententiam tria con. inere asserit: primum est: omne sempiternum corrumpi non posse; quare verum esse non potest, quod mundus sit corruptibilis, & duraturus in perpetuum, quod hæc ratioe probat. Si res aeterna per infinitum tempus, ponatur corruptibilis, sequitur possibile esse, quod corrumpatur, sed possibili posito in esse, nullum incommo. sequitur, ergo potest poni in esse, quod corrumpatur, quod vero corrumpitur definit esse: ergo verum est de eo, quod aliquando non sit, cum vero semper futurum sit, ut pote sempiternum, verum pro aliquo tempore erit, quod sit, & simul non sit, quæ sunt contradictoria, quod latius prosequitur.

Secundum est, sempiternum necessario esse ingentũ, quod hæc probat: si sempiternũ nõ necessarium est

ingenitam, ergo poterit esse genitum, sed repugnat esse genitum, quia quod generatur procedit de nō esse ad esse, & ita quidē, vt pri^o tempore non sit, & eodem tempore transacto incipiat esse; ergo eo ipso, quod ponatur sempiternum simul, & genitum, necessario debet concedi, quod pro aliquo tempore sit, & non sit, quod est absurdum, ex quibus colligit Aristoteles, ingenitū, & incorruptibile; genitum, & corruptibile reciprocarī, cum idem sit principium generationis, & corruptionis, deinde sempiternum cum ingenerabili, seu ingenito, & incorruptibili, reciprocatur, quia ingenerabile, & incorruptibile, nūquā potest incipere esse, aut desinere: ergo, quae procedunt de generatione naturali, & sic vim habent, non tamē aduersus nos dicentes iuxta fidem, mundū factū fuisse in tempore per productionem ex nihilo.

Tertio refutat sententiam Platōnis relatā c. 10. quia necesse est, rem quamlibet genitam definito, seu limitato tempore agere, & patī esse, & non esse, nam si tempus agendi, vel essendi eius sit infinitum, & tempus patiendi, aut non essendi finitum, sequitur plane semper esse, & non esse aliquādo, quia infinitū tēpus esse cōprehēdit omne tempus, & ideo cōprehēdere debet finitum tempus, in quo non fuit. Necesse est ergo tēpore illo finito non essendi, simul esse, & non esse, quod praesuppositum fuit repugnare. Secundo, quia nō minus repugnat aliquid in genitū corrumpi, quam aliquid genitum esse incorruptibile, vt ex superioribus constat, sed impossibile, rem ingenitam corrumpi, ergo etiam

repugnabit, rem genitam nunquam corrumpi, vt de mundo docuit Plato.

Denique, quia genitum esse corruptibile non potest esse fortuna, aut casu, sed ex principijs propriae naturae, nempe materia, quae principium est totius corruptionis, sed materia semper est eadē, & seipse per se habet eodem modo, cum sit naturale principium, determinatūque proinde ad vnum: ergo genitū semper habet potentiam ad corruptionem, & ad non essendum.

QVAESTIO VNICA.

An mundus solo generali cōcursu Dei perpetuo durare possit, an maiori indigeat ad perpetuitatem.

DVPLEX Concursum Dei distingui solet; generalis, & specialis: generalis vocatur ille, quem postulat conseruatio cuiusque rei iuxta exigentiam suae naturae: specialis vero dicitur quicumque alius huic superadditus, & naturis rerum non debitus, quamuis ordinis naturalis: de quo quaerimus, an necessarius sit ad perpetuitatem mundi, vel generalis sufficiat.

Et quod mundus non possit cū solo auxilio generali Dei perpetuo conseruari, hisce argumentis probare possumus. Primo, quia ideo sublunaria corpora corruptibilia sunt, & ad non esse ex propria natura tendunt, quia non solum materia constant priuationi obnoxia (quae totius corup-

corruptionis naturale principium est) sed ex contrarijs componuntur, quae per mutuam actionem & reactionem se destruunt, sed mundus in sua naturali compositione vtrumque claudit: nam ex sublunari materia, priuatione subdita, atque etiam ex contrarij elementis perpetuo inter sese repugnantibus constat: ergo ex propria conditione tendit in corruptionem, & ex consequenti in non esse, quare perpetuo durare repugnabit, nisi maiori, atque speciali Dei auxilio conseruetur: Secundo, quia mundus secundum omnes partes eius, praeserim quantum ad corpora vitae praedita quantitatem, ac materiam perit in aeterno termino definitam, ita vt sub minori nec esse, nec conseruari possit: etenim ad tam paruum quantitatem peruenire poterunt elementa, vt pro continujs generationibus mixtorum non sufficiant, sed tandem consumantur, & eis consumptis mundus pereat, & viuientia adeo diminui possunt, vt non possint sub tam parua quantitate conseruari, nec proprias operationes exercere; sed elementa, vt potest contraria, atque contigua vicissim se corrumpunt, & staturam hominum constat indies minorem fieri, rariorque homines proceriores parentibus euadere, minori etiam temporis periodo durare. Ex quibus efficaciter sequitur, deuenturum tandem mundum ad eum statum, vt vterius conseruari nequeat, sine maiori, ac superaddito concursu diuino. Quod corroborari potest, ex proportionem finis eius cum principio, nam generationes non poterunt

esse aeternae ex parte principij (vt octauo libro Physicorum ostendimus) ergo nec possunt esse aeternae ex parte finis, sed cessare debent, spectata earum natura, & cōcursu naturali, atque ordinario Dei, & ideo maiori ac speciali indiget mundus concursu, vt perpetuo durare possit.

Nostra sententia duplici assertionem continetur: prior est: mundus in eo statu imperfecto, quem habuit à principio, & habiturus est vsque ad diem iudicij, conseruari potest cum solo auxilio generali Dei, pro qua nullum auctorem refero, quia quaestionem hanc nullus attigit: sed eam probō primò, quia neque ex aliquo effectu, nec ratione alicuius momenti probabiliter ostēdi potest, quod à prima conditione contulerit Deus speciale aliquod auxiliū mundo, aut alicui eius parti propria conseruatione, neque id necessarium fuisse aliquando, vel tali auxilio indiguisse; sed eodem concursu, quo creauit materiam primam, & rationales animas, illam quidem formis unitam, has vero materiae, eodem inquam: eas conseruat, neque maiori indigent, cum conseruatio sit continuata ipsa productio. Vniorem vero materiae, cum formis per continuas corruptiones dissolutam medijs secundis causis nouas generationes cum solo concursu generali edentibus reparat; & modo simili, quidquid elementa sibi detrahunt per continuas, ac reciprocas actiones, & reactiones ex eadem ipsorum materia eductis nouis partibus formarum restauratur, semper enim corruptionem vnus generatio alterius

consequitur, quia materia non potest naturaliter denudari omni forma: quod in futurum effici posse, usque ad diem iudicij, facile constat. cum eadem res, eademque causæ naturales, eodem modo se habentes, atque eodem modo ex determinatione ad vnum operans permanent: nam idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, eodemque modo operans, semper atque eodem modo idem efficit. Secundo, quia ad diuinam providentiam naturalem, & ordinariam spectat sic mundi exordium & continuationem attemperare proportionem, atque conseruationem, & propagationem partium eius, vt nulli tantum permittat facultatem circa aliam, qua possit eam extinguere, immo nec notabiliter consumere, sed in tali ordine conuincit omnes, vt eisdem modo, cum eodemque, ac solo concursu, quo eas condidit, sese restaurare possint, & in eodem statu, ac dispositione, quam habuerunt, a principio, conseruare, ita ergo censendum est fieri, usque ad diem iudicij, cum eundem statum, eandemque dispositionem habeat, & habiturus sit mundus.

Affertio posterior est: mundus in eo statu, quem habiturus est, post diem iudicij, per totam æternitatem, non potest cum solo concursu generali Dei, cum quo conseruatur modo, conseruari, sed maiori, atque specialiori indigebit, vt in eo conseruetur. Hæc efficacia ratione probatur, quia status ille mundi longe diuersus, & perfectior erit eo, quem habuit a principio, nam corpora ipsa, ex quibus componitur, non iam perfectionem accidentalem recipiant, & non naturaliter

eis debitam, sed naturam eorum seruarentem, in eo enim statu celestia corpora a proprijs motibus quiescent, vt colligitur ex illo Apocalypsis 10. ubi dicitur iurasse Angelum per virtutem in secula seculorum, quod tempus non erit amplius, nimirum postquam alter Angelus tuba ceciderit, qua insonante moritur ad vitam reuocabuntur, vt asseruit Paulus 1. ad Corinthios 15. Quod si tempus amplius non erit, neque motus celorum esse poterit, cum quo realiter, vel idem est, vel sine quo nullo modo esse potest. Et probatur satis congrua ratione, quia cessante fine, cessant ea, quæ eius gratia sunt constituta, sed præcipuus finis, cuius gratia mouentur cæli, sunt generatio, atque conseruatio viuentium corporum, & aliorum, ex quibus fiunt, & alatur hæc vero omnia expleto, nominum numero igne consumuntur, vt pluribus locis docent sacre literæ, præsertim 2. Petr. c. vi. imo: ergo motus ipse cælorum cessabit. Præterea corpora ipsa celestia ampliori luce ventientur, iuxta illud, Isai. 30. *Lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis erit septupliciter*, quod explicans Isaias, c. 60. ait. *Eccce ego creo celos novos, & terram nouam, & Ioannes Apocalyp. 21. *Ubi cælum nouum, & terram nouam.** Elementa etiam non solum à corruptione, & vicissitudine alterationum, vaporumque atque exhalationum permutatione liberabuntur, sed noua, atque eximia luce perfundentur, ita vt quasi celestia corpora reddantur, & in hoc nouo ac felicissimo statu mundum in perpetuum permaniturum esse censendum est, vt colligitur ex illo Ecclesiastes 3.

Didici

vidici, quod omnia opera, que fecit Deus perseverent in se perpetuum. Sicut ergo maior erit necessarius concursus, nouusque, & superadditus generali, per quem conditus fuit mundus, immo, & superans naturalem ordinem, vt tale nouum esse eis conseruatur, quantum ad noua, & perfectissima accidentia, ita nouus, ac superadditus specialis concursus generali superadditus omnino necessarius erit, vt in eadem nouo esse conseruetur.

Ad primum in oppositum factum, cōcesso antecedenti, neganda est cōsecutio, quod nō possit mundus, cum solo concursu Dei generali conseruari, quia neque ex parte materiæ, neque qualitatum contrariarū nouum postulat concursum: sed sicut per solum generale condita fuit materia prima, ita per solum generale conseruatur, cum conseruatio non sit aliud, quam cōtinuatio eiusdem esse recepti. Neque obstat tali conseruationi priuatio ei annexa, quia propter illam necessarium non est, quod decursu temporis omni forma denudetur, sed per solum concursum generale omnibus causis à principio concessum disponitur, ac præparatur, pro noua forma suscipienda, priori expulsa, & cum ea non secus atque cum præcedenti conseruatur.

Contrarietas vero elementorum, atque qualitatum sic est naturaliter attemperata, vt sibi continua conseruentur, & superius sit locus naturalis, atque conseruatiuum inferioris, & si vnum aliqua ex parte alterum destruit, ab alio etiā vicissim destruitur, sed vtriusque iactura reparatur partim ex

materia alterius, partim vero ex materia alterum, & ita cōseruatur naturalis integritas omnium, per solum generale auxilium eis, & superioribus causis concessum, ad suas actiones, & reactiones exercendas. Quare non est eadem ratio de corpore mixto, ac de toto mundo, nam victrix qualitas, per quam dissoluitur temperamentum ad conseruationem substantialis formæ, totiusque cōpositi requisitum, non potest semper ab eodem corpore per alteram qualitatem valde remissam superari, aut iactura temperamentum reparari per solum concursum generalem, & ideo necessitate naturæ perijt tale compositum, per dissolutionem temperamentum, modique vnionis materiæ cum forma. Mundus vero potest iacturam vnus corporis reparare per virtutem alterius, medijs continuis generationibus, solo cōcursu generali factis, & semper efficiendis, vt expositum est.

Ad secundum de viuentibus corporibus, concedimus, aliquando filios parentum staturam non adæquare, sed etiam aliquando proceriores euadunt, non tamen possibile esse iuxta ordinem naturalem à diuina providentia in rebus constitutum, semperque continuatum, ad tam paruum quantitatem reduci viuentia corpora alicuius speciei, in qua non possint naturaliter conseruari, quia nec potest naturalis virtus vitalis eorum tantum deficere, nec alimentum, ex quibus nutriantur, cum pertineat ad eandem diuinam providentiam naturalem vim illorum, & corpora, ex quibus alenda sunt conseruare, & id quidem sicut hucusque fecit cum solo concursu

K. 3,

genera-

generali efficiet etiam in futurum toto tempore, quo mundus in hoc imperfecto statu generationum, & corruptionum duraturus est.

Tractatus de terminis potentiarum, & qualitatum.

Adem, aut similis est consideratio de potentijs, & qualitibus, & ideo de utrisque differendum est, reuocatis in memoriam notionibus terminorum, paruitatis, & magnitudinis traditis ex instituto r. Physicorum.

Q V A S T I O I.

An potentie actiue terminis magnitudinis, & paruitatis definiantur quoad intensiōnem suorum effectuum.

Q Væstio procedit naturaliter, & negatiua pars, quod non possunt actiue potētiae terminos intrinsecos, nec extrinsecos magnitudinis, ac paruitatis. his argumētis probatur. Primo, quia virtus, seu potentia actiua proportionari debet passiuæ, nempe, subiecto, circa quod operatur, & in quo effectus recipitur; sed potentia receptiua, seu passiuæ subiecti nullum refinitum magnitudinis, aut paruitatis postulat; ergo neque potētia actiua agentis eum postulat: minorem probō, quia potentiam passiuam recipere effectum ab agente, est ab eo perfici; sed quo plus

perficitur, est capacior maioris perfectionis secundum intensiōnem suorum effectuum; ergo data qualibet intensiōne effectus, potest intensiorem in infinitum recipere, quod repugnat, quin possit ab agente per potentiam actiuam eodem modo produci: quare neque habebit vllum terminum magnitudinis actiua potentia: & eadem est ratio determino paruitatis, cum nō sit excogitabilis effectus à Deo remissus, quin remissorem possit recipere subiectum ab agente, & ab hoc produci per actiuam potentiam.

Secundo probatur, quia corpora naturalia eo velocius mouētur, quo magis appropinquant ad centrum proprium, quod non est intelligibile, nisi intelligatur, grauitatem, aut leuitatem eorum eo magis crescere, vel intendi: nam sicut motus naturalis sursum, vel deorsum procedit à grauitate, vel leuitate; sic motus velocior à maiori, seu intensiori. Si ergo centrum distaret in infinitum (vt constat fieri posse) cresceret in infinitum celeritas motus, & ex consequenti grauitas, ac leuitas, quæ est potentia actiua, ac productiua motus: quare non postulat minimū versus maximum, quod videtur expresse docere Aristoteles 4. capite huius libri textu 88. hisce verbis: *si autem infinitum esset, infinita vique esset, & velocitas: si vero velocitas, & grauitas, & leuitas, &c.* Neque etiam versus minimum habent terminum, cum constet, magis, ac magis in infinitum decrescere posse celeritatem motus, & ex consequenti grauitatem, & leuitatem. Probat tandem, quia si terminum aliquem intensiōnis postula-

stolarent, vel esset diuisibilis, vel indiuisibilis, sed uterque est impossibilis; indiuisibilis quidem quia indiuisibile, nec facit rem maiorem nec minorem; ergo nec postulat maiorem virtutem, nec arguit minorem in agente, à quo per illam producatur: quare non est excogitabilis virtus, potens producere intensiōnem infra indiuisibile, quo terminatur, quin possit producere indiuisibile ipsum terminans eandem intensiōnem; sed intensiō infra indiuisibile quodque est indeterminata, cum sit in infinitum diuisibilis: ergo cum ad illam exigatur productiua potentia, & non ad producendum indiuisibile, non poterit esse determinata intrinsece, per maximum, quod sic: sed neq; extrinsece, per minimum, quod non: quia impossibile est, potentiam posse producere intensiōnem, infra indiuisibile, quin possit producere ipsummet indiuisibile; quare nō poterit esse verum, quod non possit producere effectum tantæ intensiōnis, & bene quolibet minorem, hoc est enim minimum quod non: quare neque extrinsece iste terminus dari potest.

Vera tamen sententia est, actiue potentie, secundum virtutem naturalem consideratæ, terminum magnitudinis intrinsecum postulant, (qui dicitur maximum quod sic) quoad intensiōnem suorum effectuum: paruitatis vero neq; intrinsecum, neq; extrinsecum. Vtræque partem tenent Patres Conuentices 1. lib. de celo, cap. 11. quæstione 1. art. 2. cum cæteris interpretibus eiusdem capituli. Qui omnes ex eo deduxerunt, Aristotelem concessisse actiuis potentijs intrinsecum ter-

minum magnitudinis quoad proprios effectus producendos, quod præcipue verum est de intensiōne eorum. Probatur autem prima pars duplici argumento, quia potentie oriuntur ex ipsius met rei entitate, aut essentia, vel certe eam naturaliter sequuntur: sed essentia, vel entitas finita est, ac determinata, ita vt tantæ perfectionis sit & non maioris, vt euidenti inductiōne constat in quibuscūq; rebus creatis: ergo naturales potentie eam consequentes habent perfectionē eodem modo determinatā, hoc est, tantam, vt non maiorem, quod est habere determinatam, maximo quod sic. Probatur consequentia, quia non potest effectus perfectior esse eius causa; nec vllam habere perfectionem, quam ab eadem nō accipias; perfectio autem potētiae præcipue consistit in eo, quod effectum tantæ intensiōnis producere possit: ergo necesse est, definiiri termino intrinseco magnitudinis, quantum ad intensiōnem effectus, ita vt vsque ad tantam perfectionem perducere eū possit, & nō maiore ei conferre.

Secundo, quia potentie naturales non impeditæ operantur ex determinatione ad vnū, hoc est, sine deliberatione, & ideo quantum possunt, aut secundum vltimū suæ virtutis: vt potentia ignis adualefaciendum: ergo producunt semper effectum maximæ intensiōnis, ita vt maioris intensiōnis producere nō valeant, alioquin non operentur quantum possunt, quod patet esse impossibile: quare necesse est eis concedere terminum intrinsecum magnitudinis, quod vocatur maximum quod sic: Quod cōmunis cōsensu scholæ sæper tenuit, tribuens igni calorē vt octo, vltra quē nō possit crescere, &

& pariter ceteris virtutibus elementorum, ac potentijs aliorum corporum.

Probatur deinde secunda pars, negans eis terminum paruitatis tam intrinsecum, quam extrinsecum triplici ratione: & prima procedit ex primo modo operandi harum potentiarum, videlicet, per applicationem, seu approximationem ad passum, quia quo magis ei est approximatus ignis, v. g. intensius illud calefacit, remissius vero, quo minus approximatur, aut magis ab eo remouetur, vt eui denti experientia notum est: sed constat, posse magis, ac magis ab eo remoueri, ita vt nunquam possit tam remotum ab eo esse, quin possit plus remoueri, quo vsq; extra sphaeram eius idem passum positum esse censeatur. & ab eo non possit villo modo caleferi: ergo nullus datur tam remissus effectus, quin remissior dari possit in infinito, quod est, nulli dari terminum, nec intrinsecum, nec extrinsecum paruitatis secundum intensionem effectus in potentijs naturalibus.

Secundo probatur ex conatu potentiae, quo modo operatur, de quo etiam est euidentis, & experientia notum, quod non potest ita remissus esse, quin remissior adhuc in infinitum adhiberi possit a potentia, sed constat, quo minorem praestat conatum potentia, ad operandum, eo remissior eedere effectus; ergo data quacunque remissione eiusdem effectus, remissior in infinitum poterit produci a potentia: quare nulli habet terminum paruitatis intensio eius. Probatur tandem ex natura eiusdem effectus, quia non datur tam remissus calor, quin remissior in infinitum dari possit, si-

cut non datur tam parua quantitas, quin minor possit dari semper. Et eius ratio a priori est, quia imperfectio effectus in infinitum procedere potest. Ex quibus plane sequitur, non dari effectum adeo imperfectum ab agente productum, quin imperfectior dari possit, & ex consequenti, nulli dari terminum paruitatis, in processione eius ad potentiam, nec ideo potentiam ipsam vllum habere terminum paruitatis intrinsecum, nec extrinsecum, quoad intensionem effectus.

Ad primum argumentum concessa maiori, negata est minor, nam cum potentia passiva sit eius essentia, sicut habet essentiam limitatam tantae perfectionis, ita habet potentiam passivam limitatam, & consequenter terminatam termino magnitudinis intrinseci, quae non crecit receptione effectus, quia verum est, tantae perfectionis esse, & non maioris, ex ea igitur non probatur, quod actiua potentia, seu qualiter termino intrinseci magnitudinis careat, quantum ad intensionem effectus.

Ad secundum argumentum dicemus dubio sequenti. Ad tertium respondeo, terminum intrinsecum, quem postulat actiua potentia, diuisibilem quidem esse, sed completum quoddam indiuisibile, vltra quod nihil amplius potest producere. Quare nec solum latitudinem incompletam, aut interminatam importat, nec solum indiuisibile eam terminans, sed vtrumq; vel vt vno verbo explicetur, dicitur latitudinem intentionis completam vltimo indiuisibili, vltra quod non potest potentia procedere; hoc autem non habet terminum extrinsecum, vt constat, quia nec importat latitudinem intentionis completam, aut termi-

terminatam, sed interminatam, & quasi indefinitam, quam idcirco non intelligimus, nec explicamus per tantum calorem, & non plus, sed per non tantum, & bene quodcumque minus. Quod vero dicitur, potentiam eo ipso, quod potest producere latitudinem infra indiuisibile, quo terminatur, aut completur, posse etiam producere idem indiuisibile complens, quia non requiritur maior virtus ad producendum indiuisibile, verum est: sed ex hoc non bene inferitur, idem esse, potentiam terminari extrinseci, minimo quod non, & intrinseci, maximo quod sic: nam maximum quod sic non dicit latitudinem intensionis terminatam proprio indiuisibili, quomocumque, sed ita vt vltra illam nihil amplius producere possit, quo pacto sumptam repugnat, produci a potentia non postulante intrinsecum terminum magnitudinis, sed solum extrinsecum: nam de ratione potentiae talem terminum postulantis (si daretur) foret, vt data quacumque latitudine intensionis completae, ac terminatae a se producta, maiorem possit producere, quod patet repugnare potentiae terminatae termino magnitudinis intrinseci. Ita que discrimen inter vtrumque terminum, ac potentiam, non consistit in solo indiuisibili, sed in latitudine intensionis per eum completa cum tali modo, vt sic eam producere possit potentia, vt non plus possit, quod constat conuenire potentiae postulanti intrinsecum terminum magnitudinis, & omnino repugnare ei, quae extrinsecum tantum postulat. Dari vero potentiam vtrumque postulante, & contradictioem implicat, sicut contradi-

ctio reperitur in ipsis terminis, & quia tantum posse, & non plus, quod est terminari maximo quod sic, & tantum non posse, sed quodcumque minus, quod est terminari minimo quod non, manifestam continet repugnantiam, vt consideranti facile patebit.

D Y B I V M.

An necesse sit corpus naturale ad suum centrum naturaliter motum velocius semper moueri, quo magis ad ipsum appropinquat.

AD secundum argumentum supra propositum respondet Patres Conimbricenses v. libro de celo, cap. 11. quest. 1. art. 3. concedendo corpus naturale motum ad suum centrum velocius moueri, quo magis ad ipsum accedit ob augmentum grauitatis, vel leuitatis, non tamen ideo (aiunt) crescet velocitas in infinitum infinite pertracta distantia centri, sicut nec grauitas ista, vel leuitas, qua perueniente ad certum gradum intensiohis sibi intrinsecum cessabit intensio, & de cetero motus eadem prorsus vniiformi celeritate procedet, quod augmentum grauitatis vocant, grauitate accidentali 2. libro, cap. 6. quest. 1. art. 2. id est, impulsu emanante a corpore graui, ratione naturalis grauitatis, dum ad proprium centrum mouetur. Alij vero dicunt, corpus media propria grauitate, & motu, hanc grauitate accidentalem sibi imprimere, &

alij media hac grauitate accidenta-
li docent, ingenitam, & propriam
grauitatem conforari, verum re-
lati solum inter se differunt in mo-
do loquendi.

Sed verumque assertum nobis
displicet, primum quidem, quia si-
ne aliquo fundamento rationis di-
citur a grauitate naturali emanare
accidentalem, seu aduentitiam, cū
a nulla alia qualitate, seu potentia
naturali emanet alia similis accide-
ntalis, seu aduentitia, non a calore,
nec frigore, nec ab alia secūda qua-
litate (vt euidenti inductione cui-
cumque potest constare) ergo nec
a grauitate, & leuitate emanare po-
test, cum nulla assignetur specialis
ratio ex parte earum talis emanati-
onis, & solum videatur consista-
ad reddendam rationem, ob quam
motus naturalis sit velocior in fi-
ne, quam in principio & medio. Et
potest vrgeri hoc argumentum,
quia grauitas hac accidentalis nō
est pondus, sicut naturalis, cum cō-
stat, lapidem non habere plus pō-
deris, dum eam habet, quam dum
est sine illa, si ad trutinam exami-
netur: solum igitur potest esse im-
pulsus, quem sibi imprimit per mo-
tum, sed omnes impulsus a quocū-
que, & quomodo cumque impressi
sunt eiusdem speciei, quia omnes
possunt mouere corpus versus quā-
libet differentiam loci, iuxta dire-
ctionem imprimentis: ergo sequit-
ur impulsus esse eiusdem speciei
cum ceteris. Vt cum eo, quem ali-
quis imprimeret lapidi, dum moue-
tur deorsum, vnde sequitur nō pos-
se emanare ab ipso lapide, sed ex-
tra se, ut impressus esse debet a se,
vel ab alio: ab alio vero constat nō in
primis, sed nec a se, vt mox probabi-
tur, ergo falsa est predicta sententia.

Præterea, impossibilis probatur
talis emanatio grauitatis acciden-
talis, eo præsupposito, quod ab au-
thoribus huius sententiæ dicitur,
nempe grauitatem accidentalem
non emanare a naturali secundum
se, nec dum corpus quiescit, sed so-
lum dum mouetur, ex quo euiden-
ter sequitur, medio motu, vt mini-
mum, tamquam causa, sine qua nō,
vel conditione emanare, quare ne-
cesse est, motum se tenere ex parte
agentis, nempe grauitatis natura-
lis, esseque vt minimū natura prio-
rem impulsus, vel grauitate acciden-
tali, eo medio emanante, & aliquo
modo causam, aut causationem ei-
us. Quemadmodum approxima-
tio agentis ad passum prior natura
est effectu producendo, quare re-
pugnat eundem motum esse effe-
ctum eiusdem impulsus, aut graui-
tatis accidentalis, & natura poste-
riorem ea in eodem ordine effici-
tis cause: sed id sequitur necessario
ex tali doctrina, ergo plane falsa
censeri debet. Probaturo vero, quia
euidens est, motum procedere a
grauitate naturali, tamquam a cau-
sa effectiua: ergo euidens est, velo-
ciorem motum procedere a tali
grauitate accidentali (si datur) se-
tenente ex parte eiusdem grauita-
tis naturalis, & ideo cum ea con-
currense suo modo effectiue ad eū-
dem motum celeriore, & ex cō-
sequenti essentia prior em eo, &
tandem non est minus euidens, eū-
dem motum se tenere ex parte gra-
uitatis naturalis ad causandam gra-
uitatem accidentalem, quæ non ni-
si per motum, vel medio motu e-
manat ab ea iuxta hanc sententiā.
Ergo euidens est, eundem motum
esse causam, seu causationem ei-
usdem grauitatis accidentalis, & pro-
inde

inde natura priorem ea: habet ergo
ratōnes causa, & effectus respe-
ctu eius, & est prior natura, atque
etiam posterior ea in eodem gene-
re efficientis cause, quod manife-
stum continet repugnantiam. Ar-
gumentum hoc efficacissimum so-
lum hac via eludi posset, si diceretur,
non eandem partem motus esse
se causam, & effectus grauitatis ac-
cidentalis, quia hoc plane repug-
nat, sed diuersam, ita vt media prio-
ri parte motus velocioris emanet
pars eiusdem grauitatis, non qui-
dem concurrentes effectiue ad ean-
dem partem motus, nec prior na-
tura ea, sed posterior tamquam ef-
fectus eius, concurrentes vero ef-
fectiue ad partem motus sequen-
tem, quæ ab ea procedit tam-
quam effectus, & natura posterior.
Cæterum euasio hæc non minus
euidenter falsa ostenditur. Primo
quidem, quia accidentalis grauitas
producit medio motu, tamquam
causa, sine qua non, vel causatione
aut conditione: ergo eodem mo-
do, quo incipit motus, incipit pro-
ductio grauitatis, videlicet per vlti-
mum non esse. Quemadmodum
ergo verum est dicere, nunc non
est motus, & immediate post ori-
ta verum esset dicere, nunc non
est productio grauitatis, & ex con-
sequenti grauitas ipsa, & immedia-
te post erit. Præterea, sicut verum
est, in toto tempore immediato ef-
se motum, ita debet necessario ef-
se verum, in toto tempore immo-
diato esse grauitatem, ita vt nulla
possit dari motus pars, immedia-
te post, cui nō respondeat aliqua pars
grauitatis ea media emanans: sed
ita naturaliter, & necessario proce-
dit velocior motus a grauitate ac-
cidentalī, & singule partes eius cor-

respondent singulis partibus graui-
tatis accidentalis: ergo omnino ne-
cessarium est, totū motū futurū im-
mediate post, & omnes eius partes
procedere a tota grauitate, & om-
nibus eius partibus, & eodem modo
totā grauitate, & omnes eius par-
tes procedere a toto motu, & om-
nibus eius partibus, & id quidē in
eodem genere efficientis cause, ex
quo necessario etiam sequitur, totū
motū futurū, & omnes eius partes
esse causam totius grauitatis, & om-
nium partium eius, atque etiam ef-
fectū esse priorem natura, ac poste-
riorem in eodem ordine efficiētis.

Secundo vero falsa ostenditur
euasio, quia si grauitas accidentalis
emanat a naturali medio motu, &
ideo emanatio est successiua: ergo
necessarium est, partem grauitatis ac-
cidentalis in eadem duratione exite-
re cum eadem parte motus præce-
dente, qua media emanat. Probaturo
cōsequentiā, quia quilibet effectus
debet coexistere in eadem duratio-
ne suæ cause, vel causatione, aut cō-
ditione actu eam causante, in eadē
quidem duratione instantanea, si
in instanti operetur causa, vel inc-
essante, si operetur successiue. Vnde
igitur est, & necessarium, lapidē eo-
dem tempore partem motus præce-
dētis habere maiorem grauitate, quā
partē eadē pars motus: ergo neces-
se est, tūc velocius moueri, quia ex
maiore grauitate sequitur naturali-
ter motus velocior, sed eo tempore
habet lapis maiorem grauitate: ergo
eodē tempore necessario debet ha-
bere motū velociorē. Et vrgeri po-
test idē argumentū, ac declarari si-
mul hoc modo: si motus fieret in in-
stanti, & eo medio emanaret velo-
citas, in eodē instanti, in quo esset
motus emanaret: ita vt verū foret

in primo instanti in quo esset motus, dari etiam primam grauitatē accidentalem, sed in eodem instanti in quo est causa naturalis, producit suum effectum in instanti producibilem, ergo in eodem instanti sequeretur accidentalis grauitatis causata medio motu, quem necessario ipsa producit: & ita motus, eademque grauitas erit prior natura, atque posterior, atque etiā causa, & effectus in eodem ordine efficiētiis.

Postremum vero, quod asserit eadem sententia, nempe dilatato spatio in infinitum, inter terminos motus grauis, aut leuis corporis per virtutem diuinam, non moueri semper velocius, quo magis appropinquaret ad centrum, sed solum vsque ad certam distantiam: reliquum vero via vsque ad centrum eadem velocitate conficere, solum nobis etiam videtur. & omnino necessarium, quod celerius semper moueretur, quod sit probabile causa naturalis grauitatis accidentalis est grauitas naturalis, aqua emanat medio motu, & medio motu velociori emanat intensior grauitas accidentalis, quod constat ex toto motu lapidis a concavo lunae usque ad centrum terre: sed dum lapis suo motu tendit in centrum, adest eadem naturalis causa intensioris grauitatis, nempe eadem grauitas naturalis, & intensior grauitas accidentalis cum velociori motu: ergo naturaliter procedet ab eadem intensior effectus, qui est intensior grauitas accidentalis, & eadem est ratio de ceteris partibus motus vsque ad centrum, quare semper erit necessarium, celerius moueri lapidem, quo magis ad centrum appropinquat. Et si respondeant, ean-

dem esse causam naturalem intensioris grauitatis accidentalis, a qua intensior procederet, nisi haberet ex propria natura intrinsicum terminum suae intensioris, qui vocatur maximum quod sic, & quem excedere non potest naturaliter: in primis solutio hęc manifestam continet petitionem principij, tū quia pro ratione recedit illud, de quo est cōtrouersia, nēpe, an potentia, & qualitates habeāt terminū intrinsicum suae intensioris versus maximum, tum etiam, quia praesupponit id, quod probandum est, nā licet de potentijs, & qualitatibus naturalibus, quae sequuntur naturas rerum, secundum se consideratas, probatum sit terminum magnitudinis intrinsicum suae intensioris habere, de ceteris vero, quae eas sequuntur, media aliqua causa extrinseca, neque probatum est, neque probari potest, vt statim ostendemus: & tandem neque in his, neque in illis possibile est naturaliter, quod ex vna parte postulerent ralem terminum, & ex altera detur naturalis causa, a qua vltra illum intendi possint, quia si effectus est naturaliter impossibilis, impossibilis quoque censenda est naturaliter causa, vt patet in viuētibus, quod eo ipso, quod postulant terminū intrinsicum magnitudinis, postquam illum pertingunt, nulla potest dari naturalis causa maioris augmenti, sed potentia nutritiua, & augmentatiua: quarum virtute perueniunt ad terminum, non possunt iam plus substantiae conuerrere, quam deperdetur: immo ratio harum potentiarum, vel cuiuscunque alterius causa potentissima ratio est eis concedendi intrinsicum terminum. Vnde sequi-

tur,

tur, quod si qualitatibus concederetur talis terminus intensioris intrinsicus concedi non possit, quod postquam eum pertingunt, possit dari causa naturalis maioris intensioris eorum, & eo ipso, quod dari possit, nequit eis talis terminus concedi.

Vera igitur solutio illius argumenti hac distinctione explicanda est: Potentiae, & qualitates actiuae duplices sunt, quaedam namque ex propria natura rebus conueniunt, vt igni calor, & frigus aquae, vera grauitas, & leuitas elementis, ac mixtis. Aliae non quidem ex propria natura eis conueniunt, sed ab extrinseco eis imprimuntur, vt impulsu proiectis, & intensio conuenit illis ex propria natura, a qua procedunt, & propterea limitata esse debet, atque definita per terminum magnitudinis intrinsicum, sicut ipsa natura: ceterae vero qualitates (vt pote propriam naturam rerum non consequentes, sed ab extrinseco impressae) non postulant ralem terminum intrinsicum, sed extrinsecum tantum, ita vt licet actu infinitam intensioris habere non possint, bene tamen quālibet finitam, quantumcumque magnam, quia in rebus, quibus ab extrinseco imprimuntur, solum postulant potentiam obedientialem passiuam, seu receptiuam, non perentem intrinsicum terminos: & cū impulsus corporibus impressus ad motum huius sit conditionis, caret termino intensioris intrinsicum. Vnde sequitur, quod si imprimatur lapidi deorsum moto, poterit semper de nouo imprimi intensior, per quem celerius semper moueatur, quo magis appropinquat ad centrum, quod verum erit, ac necessa-

rium, quantumcumque centrum diuisa virtute separetur a loco, a quo moueri coepit, ita vt numquam cōtingat, immo neque possit contingere, motum eius centro propinquiore motum celeritate ferri, ac magis ab eo distantem, ex quo nullum incommodum sequi, facile poterit cuique constare.

QVAESTIO II.

An potentijs actiuis concedendus sit terminus intrinsicus quoad extensionem suorum effectuum.

Sensus quaestionis est, an potentiae actiuae ad quamlibet distantiam spatij effundere possint proprios effectus, vt ignis producere calorem in aquam, quantumlibet a se distantem, vel ad tam magnam, vt nō ad maiorem. Et de termino paruitatis, re se est certa apud omnes nullū postulare, quia euidentis est, agens non solum posse effectum proprium effundere in passum, vel circa spatium sibi propinquius, sed perfectius eum effundere, vt ignis fortius calefacit aquam, aut lignum, quo sibi propinquius est: ergo impossibile est ad tantam distantiam extendere effectum, quin possit ad minorem, ac minorem in infinitū, immo quin possit quo minor est, perfectius illum extendere, quod est nullum terminum paruitatis admittere.

Sed aduersus hanc veritatem opponi possunt potentiae sensuales, de quibus euidentis est obiectum ita proximū organo sensus posse percipere, vt si proximius accedat, nō

percipiatur, & multo minus, si supra organum ipsum, vel potentia ponatur, quod de sensibus saltem medium externum postulantis, ut de visu, & auditu, atque odoratu docet experientia. Ita ergo potentia paruitatis intrinsecum, quo ad extensionem suorum effectuum, vel operationum: Probatur consequentia ex definitione intrinseci termini paruitatis, qui est tanta distantia, ad quam potest produci effectus, ita ut ad minorem non possit, quod expresse videtur asseruisse Aristoteles libro de sensu, & sensibili capite ultimo ad finem hisce verbis: *Est itaque aliquid ultimum distantia, unde non videtur, & primum unde videtur, hoc itaque necesse indui sibi esse, ultra quodque non contingit sentire existens, circa autem necesse sentire.*

Pro solatione adnotare oportet in sensationibus duo reperiri, primum est immutatio potentie sensitivae ab objecto, quae est impressio speciei, & receptio eius in eadem potentia. Secundum operatio ipsa vitalis, quam elicit potentia informata specie, nempe, visio, vel auditus, & impressio, quidem speciei non est actio, aut operatio potentiae, sed objecti in ipsam: ex parte vero eiusdem potentie sola receptio aut passio: operatio vero est ab ipsa potentia simul, & objecto media specie concurrente cum illa, tanquam ab uno principio per quam operatione non agit potentia in objectum, neque in aliquid aliud, quia non est actio transiens, sed intra se producit per illam speciem expressam, in qua consistit sensatio, seu perceptio objecti sensibilis. Et ex his soluitur argumentum oppositum concessio antecessa

dente, quod datur determinata distantia, a qua, & non a minori possit potentia sentire obiectum: negando tamen ex hoc sequi, quod potentia activa ad tantam distantiam extendat suum effectum, & non ad minorem, quia sensatio non est effusio, seu extensio effectus per spatium, cum constet sensationem, vel speciem expressam non produci, vel extendi circa spatium, vel usque ad obiectum, sed intra potentiam ipsam remanere: postulat vero ad hanc operationem intra se eliciendam certam distantiam obiecti a se tanquam conditionem necessariam, quod constat non esse terminari, quoad extensionem sui effectus, sed neque sequitur actionem obiecti in potentiam (quae vere est effusio, seu extensio sui effectus ad medium, & potentiam) terminari versus paruitatem, nam licet potentia non percipiat obiectum, nisi ad aliquam distantiam, ceterum a quocumque, & quantumcumque minima imprimitur ei obiectum, propria specie, quia distantia obiecti conditio potentiae est ad percipiendum obiectum, non conditio obiecti, ad agendam circa potentiam, & extendendum proprium effectum per medium circa illam. Unde constat, potentiam activam obiecti, ad extendendam proprium effectum, nullam paruitatis terminum postulare: neque id probare testimonium Aristotelis, etiam ut verba eius sonant intellectum. Quia ex eo, quod datur certa distantia, a qua primum videri color, & audiri sonus possit, non tamen datur ex hoc terminus extensionis alicuius effectus activae potentiae, aut virtutis obiecti, versus minimum, ut ostensum est.

Sola igitur potest quaestio procedere

de termino intrinsecum magnitudinis, an videlicet ad tantam distantiam possit extendere proprium effectum potentia, seu qualitas activa, ut non ad maiorem. Cui hac distinctione respondendum censent Patres. Conimbricenses I. libro de celo, capite 11. quaestione 3. articulo. distantiam spatij, ad quam potentia activa proprium effectum potest extendere, dupliciter consideranda est, aut includendo ultimum indivisibile, quo clauditur, aut terminatur, vel illud excludendo, & priori modo potentiae activae non habent terminum intrinsecum, quo ad distantiam, seu extensionem spatij, sed tantum extrinsecum, e contrario autem posteriori modo.

Probant primo hoc argumento, constituto, quod luminosum possit ad tria stadia spatij, nempe, aeris, effundere lumen, & ulterius non possit, & tunc ita arguunt. Lumen effusum per totum illum aerem non potest attingere ultimam superficiem claudentem eandem extensionem aeris, sed solum se extendere ad totam latitudinem indivisibilem eius eadem superficie clausam, ita ut in ea recipiatur: ergo verum erit ad totam latitudinem aeris se extendere lumen, & ulterius non se extendere, sed hoc est intrinsecum terminari per illam versus magnitudinem, ut ex definitione intrinseci termini magnitudinis constat: ergo huic postulat activa potentia, quoad extensionem sui effectus. Minorem ita probat: vel lumen in ea superficie receptum est alicuius intensiois indivisibile, vel indivisibilis: sed indivisibilem intensioem dari repugnat: ergo necesse tale lumen habere intensioem indivisibilem, praesertim cum minorem

habeat, quam eadem indivisibilia procedentia spatij agentis proximiora. Eam igitur intensioem necesse erit ad partem sibi proximioram effundere, eam illuminando. Probatur consequentia, quia nullum accidens productivum sibi simile, ad tam remissum gradum pervenire potest, quin remissior possit producere in passio sibi appropinquato, se se porrigendo usque ad non gradum. Quare falsum erit, quod supponitur, illam superficiem pertinere ad terminum intrinsecum extensionis luminis, aliquid eius in se recipiendo, & totam extensionem eius intrinsecum claudendo, ita, ut ulterius non se extendat. Et consequenter erit etiam falsum, dari terminum intrinsecum luminis, vel alterius activae qualitatis versus magnitudinem, quoad extensionem. Postremo vero facile ostendunt, quia si effectus non extenditur ad superficiem claudentem, seu terminantem totum spatium, illa erit terminus, ad quem non se extendit effectus agentis, bene tamen extenditur ad totam latitudinem per eam terminatam: ergo est terminus extrinsecus.

Haec tamen sententia videtur mihi plane falsa, quantum ad verumque, quod probat primo argumento ad hominem hoc modo. Ideo asserit lumen, vel quamlibet aliam qualitatem activam proprium effectum extendere per totum spatium trium stadiorum, usque ad superficiem ipsam terminantem, non quidem intensioe, ita ut in ipsa et superficie recipiatur, sed exclusioe tantum, ita ut in tota, ac sola latitudine spatij, ipsa vero superficies

non illuminetur. Hoc itaque sic necessario fieri (aiunt) quia si superficies aliquid luminis reciperet, necessarium foret, ut in parte sequenti illud produceret, quia agens approximatum passo, naturaliter & necessario in ipsum agit, quare non posset superficies esse terminus intrinsecus extensionis effectus, cum ultra illam se extenderet. Sed hoc quidem sequitur de tota latitudine spatij, superficie clausa: ergo non poterit hæc (vraiunt) esse terminus intrinsecus, nec superficies extrinsecus. Antecedens sic ostendo. Lumen recipitur in tota latitudine: ergo necessarium debet produci in superficie eam terminante & in ea recipi. Probatur consequentia eodem argumento eorum: quia si lumen receptum in superficie, necesse est, quod in parte sequenti producatur, quia agens naturale necessario extendit suum effectum ad passum sibi approximatum: ergo lumen receptum in tota latitudine spatij, superficie terminata, necessario producit, atque extendit suum effectum ad eandem superficiem. Probatur euidenter consequentia, quia non est ipsa minus approximata parti spatij illuminata, quam terminata, quam pars sequens sit approximata sibi: ergo nec minus recipit lumen ab illa, quam producat in hæc, quare nec potest esse terminus intrinsecus tota latitudine spatij excludens superficiem: nec potest eadem superficies excludi à receptione effectus, ut sit terminus extrinsecus extensionis eius. Eodem igitur argumento eorum aduersus propriam sententiam retorro, probatur falsa.

Sed rursus eam impugno duplici argumento. Primo, quia si ab effectu producto per totam latitudi-

nem spatij excludatur superficies ipsum includens, sequitur non dari vllum terminum magnitudinis intrinsecum ea eundem potentiarum, aut qualitarum, quoad extensionem effectus, quem tamen opposita sententia eis concedit. Probatur consequentia, quia talis terminus vel est superficies, vel latitudo ab ea clausa: non primum (ut concedunt ipsi) & probat euidenter ratio, cum ad eam non perueniat effectus, nec in eadem recipiatur, quod ad rationem intrinseci termini à primo necessarium est. Sed nec tota ipsa latitudo, in qua lumen recipitur, intrinsecus terminus esse potest. Probatur minor, nam terminus extensionis intrinsecus magnitudinis debet esse quid certum, ac determinatum, ad quod effectus perueniat, & ulterius non se extendat: sed latitudo totius spatij, exclusa superficie eam claudente, non est quid determinatum, cum non habeat vltimam partem, sed qualibet signata habeat vltiorem aliam in infinitum: ergo repugnat esse terminum intrinsecum extensionis effectus.

Et si dicas, esse determinatam, quia clauditur superficie, probat pertineat id non sufficere, ut sit intrinsecus terminus, quia terminus intrinsecus talis esse debet, ut ad illum perueniat effectus, sed constat non peruenire ad superficiem: ergo impossibile est, superficiem terminare latitudinem, ut recipientem effectum, sed quantum ad receptionem effectus, ita se habet latitudo spatij, ac si per illam non terminaretur, nec vllum prorsus haberet terminum. Quare eius ratione non potest vilo modo latitudo spatij recipiens lumen esse terminus intrinsecus extensionis:

extensionis eius, sed extrinsecus tantum. Itaque latitudo spatij materialiter tantum accepta, ut est extensio spatij, intrinsece terminatur tali superficie, ceterum, ut est passum, ad quod, & per quod extenditur lumen, repugnat eam terminari, nisi ratione prorsus extrinsecæ: quia quod lumen non recipit, nec potest intrinsece pertinere ad spatium, per quod aliquid extenditur, ut constat euidenter in motu locali facto per spatium, ad quem motum non potest pertinere vltimum indiuisibile, claudens idem met spatium, nisi ad illud perueniat mobile, habens in eo presentiam indiuisibilem terminantem intrinsece motum. Pari ergo ratione vltimum indiuisibile spatij, per quod se extendit lumen, nequit pertinere ad terminum intrinsecum talis extensionis, nisi ad ipsum perueniat lumen, in eo que recipiatur.

Secundo probatur, quia si latitudo spatij, in qua lumen producit, posset esse terminus intrinsecus extensionis eius, non recepto lumine in superficie eam terminante, euidenter sequitur, terminum magnitudinis extrinsecum, qui vocatur minimum quod non, esse intrinsecum, qui vocatur maximum quod sic, & ideo res omnes cuiusque generis, & ordinis, habere intrinsecum terminum magnitudinis. Probatur consequentia, quia in minimo quod non, verum est, ac necessarium effectum non peruenire ad certum aliquid, quod constat habere modum, vel rationem indiuisibilem, cum sit vltimum quid, quo clauditur tota latitudo, ad quam peruenit idem effectus, bene tamen peruenire ad totam ipsam latitudinem tali indiuisibili clausam: sed hoc sufficit in

extensione luminis, vel alterius effectus (iuxta hanc sententiam) ut latitudo ipsa sit terminus intrinsecus magnitudinis potentie quoad extensionem, qui est maximum quod sic: ergo quilibet terminus magnitudinis extrinsecus cuiuslibet rei, qui est minimum quod non, erit intrinsecus, qui est maximum quod sic, quod patet esse falsum.

Non ita ergo sententia est, potentias actiuas, actiuasque qualitates, quoad extensionem postulare intrinsecum terminum magnitudinis proprio indiuisibili clausum, ita ut vsque ad illud inclusivè possint extendere proprium effectum in toto spatio, atque etiam in eodem indiuisibili effundendo, & non alterius. Quam in primis colligo euidenter ex Diu Thomæ doctrina 1. 2. quæst. 5. art. 6. ad 2. ubi sic loquitur. *Nec etiam omnia, quæ sunt illuminata, aut calefacta, possunt aliter calefacere, aut illuminare, sic enim illuminatio, aut calefactio essent vsque ad infinitum.* Sentit igitur spheram actiuitatis cuiuslibet agentis extendi vsque ad aliquid determinatum, quod quidem calefieri, aut illuminari possit ab eo, sed non posse aliud iuxta se positum calefacere, vel illuminare: ergo hoc est vltimum, ad quod potest agens extendere actionem, & ultra illud non potest, quod est extensionem sui effectus procedere vsque ad vltimum inclusivè, hoc est, circa quod producatur, & ultra illud non transeat.

Probatur deinde ratione primo, quia impossibile est, potentiam, seu actiuam virtutem, posse extendere proprium effectum per aliquam latitudinem spatij, & non posse eam communicare vltimo

indivisibili, seu superficiei terminanti, atque claudenti eam, ut asserit opposita sententia: ergo necessarium est, terminum propriæ extensionis idem indivisibile claudere, & ex consequenti talem potentiam postulare intrinsicam terminum proprio indivisibili clausum, ad quod idem effectus se extendat. Antecedens probatur, quia agens potest producere suum effectum, circa totam latitudinem spatij, tali superficie clausam: ergo potest eum producere circa eandem superficiem claudentem, & ex consequenti actu produceret, cum operetur naturaliter, & secundum ultimum potentiam. Probatur consequentia, quia indivisibile terminans latitudinem spatij, non efficit eam maiorem, & ex alia parte capax est eiusdem effectus, & non impeditum ad illum recipiendum: ergo non postulat maiorem virtutem in agente, ut ad se extendat effectum, quam ut eum extendat circa totam latitudinem à se terminatam: ideo necesse est, indivisibile effectus in tali superficie produci eo ipso, quod circa latitudinem spatij producit, ut sit terminus extrinsecus talis effectus proprio indivisibili completus, sicut latitudo ipsa spatij, in qua producit, proprio indivisibili terminata est.

Secundo probatur, quia terminus intrinsecus magnitudinis eiusdem rationis est in qualitate, quo ad inextensibilem effectus, & quo ad extensionem, cum eodem modo definitur in omnibus, sed in quantitate importat tantam, ad quam potest pervenire corpus, & non ad maiorem, & pariter in intensione, & eiusmodi tanta, ad quam

potest pervenire, claudit necessarium indivisibile terminans, pari ergo ratione terminus intrinsecus extensionis effectus importare debet. Probatur minor, quia quantitas non est tanta, nisi ratione indivisibilis eam terminantis: nec qualitas secundum intensionem est tanta, nisi indivisibili eiusdem intensionis compleatur, ut calor non est tantus, hoc est ut unam, aut dimidium, nisi compleatur indivisibili eiusdem intensionis: ergo nec potest esse, aut dici tantus quoad extensionem, nisi indivisibile extensionis includat. Unde sequitur, totam latitudinem spatij non esse tantam, nisi includat superficiem eam terminantem, nec tantum esse calorem, aut lumen, nisi includat indivisibile luminis, aut caloris producti in eadem superficie indivisibili terminante extensionem eiusdem effectus.

Ad argumentum respondetur negando, quod lumen intensum receptum in superficie spatij possit ulterius illuminare, & idem contra Doctores primæ sententiæ inferri potest de lumine intenso producto in latitudine spatij comparatione superficiei terminantis spatium. Quare minor hanc sententiam negantem ex una parte lumen in latitudine ipsa spatij receptum illuminare superficiem se terminantem, & colligentem ex altera, quod si recipiatur in superficie debeat illuminare, seu lumen producere in parte sequenti. Deinde verò ostendo non esse bonam consequentiam, quia ut bene adnotavit Dr. Thomas verbis illius testimonij superius relatis, neque omnino calidum potest calefacere pas-

sum

sum sibi proximum, neque omnino illuminatum illud illuminare, quia cum evidens sit longe maioris perfectionis esse, se communicare alteri, per aliquam formam agendo in illud, quam habere esse, ut eumque per talem formam, evidens quoque erit, maiorem virtutem requiri ad primum, quam ad secundum, ut copiose ostendimus in libro de generatione, capi. 6. quæst. 2. ad sensum; probantes, ad eum minimum posse esse virtutem, ut non possit agere in aliud. Quod non minus probavit evidenter eisdem verbis D. Thomas. Si omnino calidum posset calefacere aliud, in infinitum procederet calefactio, quoad extensionem effectus, & non haberet limitatam spheram agendi, sed infinitam, cum tamen necesse sit habere determinatam, & termino quidem intrinseco magnitudinis, quem attingere possit, & ulterius non procedere: quemadmodum virtus ipsa agendi intrinsece limitata est. Et hæc doctrina non minus vera est in formis accidentalibus, quam in substantialibus, nam rationes æque de utrisque probant, ut per se patet: & de accidentalibus loquitur D. Thomas, ut verba eius ostendant.

Q V A E S T I O III.

An potentia active quoad resistenciam terminentur, & quibusnam modis.

Contraria duplicia sunt, alia activa, ut primæ qualitates,

& quæ lures ex secundis, alia non activa (actione quidem naturali) ut albedo, nigredo, & ceteri colores, & plures aliæ qualitates, nam actione intentionali, effundendo proprias species intentionales, circa medium, & potentiam, omnes ferme qualitates activæ usuari possent. Sed actione naturali adhuc dividuntur in eas, quæ circa idem subiectum sibi contrarias extollunt; quales sunt primæ qualitates, & in alias, quæ non agunt extollendo opposita, sed aut movendo subiectum ad locum, ut gravitas, levisitas, & impetus omnes, aut modo alio producendo effectum. Quare illis duntaxat conveniunt propriissima contrarietas communi illa definitione explicata, contraria sunt, quæ sub eodem genere posita maxime distant, & ab eodem subiecto mutuo se extollunt; quamvis minus propria contrarietas (vera tamen) multis alijs conveniat, ut albedini, & nigredini, gravitati, & levitati, & omnibus alijs similibus: & eodem modo propria resistenciam eisdem duntaxat propriissimis contrarijs conceditur; ut primis qualitatibus, ceteris vero minus propria, aut nulla. Propria tandem resistenciam dividitur in activam, & formalem, & activa non est aliud, quam actio ipsa, prout impedimentum præstat contrario, ut in eodem subiecto introducatur, ut ignis per eandem calefactionem, per quam calefacit aquam, præstat ei impedimentum, ne eadem igni frigus imprimat, & proprie dicitur ab ea se defendere. Resistencia vero passiva, est inhærentia formæ in proprio subiecto, per quam

M 2 quam

quam impedit receptionem formæ contrariæ, & vocatur etiam forma jū (vt libro primo de generatione docuimus). quia fit per inhæſionem formæ in ſubiecto, & non per actionem, vel aliud extrinſecum. De vtraque igitur petit quæſtionis titulus: An potentia, ſeu qualitates actiue terminos magnitudinis, & paruitatis poſtulent, & quonam modo.

Et prima opinio aſſerit, non poſtulare terminum magnitudinis intrinſecum, ſed extrinſecum tantum, qui vocatur minimum quod non, & nullum terminum paruitatis eſſe illis concedendum. Ita ſentiunt Patres Conimbricenſes primo libro de cælo, capite. 11. quæſtionem ſecunda, articulo primo. Probant primum, quia actio non eſt niſi a vincente, atque adeo à proportionem maioris in æqualitatis ex parte agentis. Nequit igitur potentia actiua agere in reſiſtentiam æqualem ſuæ virtuti à ſua, poterit vero agere in quamcumque minore: æqualis igitur reſiſtentia erit terminus extrinſecum, & minimum quod non, cum ſit tanta, in quam agere non poteſt virtus actiua, bene tamen in quamcumque minorem. Secundo, ſi daretur maxima reſiſtentia, in quam potentia actiua poſſet agere, eiſmodi reſiſtentia excederet apotentia actiua, quia vbi nullus eſt exceſſus, ſed tanta eſt reſiſtentia paſſiua, quanta actiuitas agentis, non ſequitur actio: ergo excederet, exceſſu diuiſibili, quia indiuiſibile non reddidit maius. Quare ſi reſiſtentia deſcenderet, ad dimidium talis exceſſus, adhuc nihilominus ſequeretur actio, maneret enim adhuc proportio maioris in æqualitatis ex parte potentia acti-

ua. Vnde ſequitur, reſiſtentiam priorem non fuiſſe maximam, quæ potentia poſſet vincere: cum adhuc maiorem vincat. Secunda pars infra probabitur.

Tribus aſſertionibus explicamus propriam ſententiam. Prima talis eſt, tam reſiſtentia actiua, quæ paſſiua, ſeu formalis, ſecundum propriam rationem conſiderata poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, qui dicitur maximum quod ſic, probatur hoc diſcurſu: Quælibet potentia, aut qualitas actiua per eandem virtutem, per quam poteſt agere in paſſum, poteſt reſiſtere agenti contrario, tam reſiſtentia actiua, quàm paſſiua, aut formali. Eadem eſt igitur ſecundum entitatem virtutis actiua, & reſiſtentia, quamuis diuerſo modo conſiderata, hoc eſt reſpectu diuerſorum, ſeu diuerſi effectus; nam actiua vocatur in quantum poteſt per actionem agere in contrarium, & ei ſe communicare: reſiſtiua vero in quantum per eandem actionem poteſt præſtare impedimentum contrario, ne circa ipſam operetur, eam expellendo per impreſſionem propria, vel certe per inhæſionem in proprio ſubiecto formaliter impedire inhæſionem formæ contrariæ: hæc enim vocatur paſſiua, ſeu formalis reſiſtentia: ſed eadem ipſa virtus, vt actiua poſtulat intrinſecum terminum magnitudinis, vt ſuperius probatum eſt, & admiſſum à ſententia oppoſita: ergo eundem terminum poſtulat, in quantum eſt reſiſtiua, actiua quidem reſiſtentia, aut formali, quæ non eſt aliud, quàm natura ipſius formæ, aut actiua qualitatis, vt inhærentis in ſubiecto. Probatur conſequentia, quia cum ſit eadem

dem virtus, & per reſpectum, vel comparationem ad propriam actionem, vel impedimentum præſtandum oppoſita, non varietur, eundem terminum poſtulare neceſſe eſt: & virgo argumentum hoc modo. Eadem qualitas in quantum eſt virtus actiua, ideo poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, quia naturaliter agit, & quantum poteſt: & quia tantæ perfectionis eſt, ita vt non maioris, ideo tantæ actiuitatis eſt, tantumque poteſt agere, & non plus, quod eſt terminum intrinſecum poſtulare: ſed eodem modo, vt eſt virtus reſiſtiua, actiua quidem, aut formalis, naturaliter, & quantum poteſt reſiſtit agenti, ſequitur ab eo defendit, ne à propria ſede expellatur, per actionem quidem impedimentum præſtando agenti contrario, aut per inhæſionem in ſubiecto impediendo inhæſionem, aut receptionem formæ oppoſita (quo pacto vocatur reſiſtentia formalis) ergo poſtulat eundem terminum intrinſecum magnitudinis.

Secundo probatur, quia virtus actiua ignis, & cuiuſlibet alterius agentis, ſecundum ſe conſiderata, tantum poteſt agere, & non plus, & propterea, vt actiua poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, quoad effectum, tam ſecundum intentionem, quàm ſecundum extensionem: ſed hoc idem habet, vt virtus reſiſtiua, ſecundum ſe conſiderata, ſive vt actiua, ſive vt paſſiua, aut formalis, vt tantum poſſit reſiſtere agenti contrario, quod non poſſit ei plus reſiſtere, quia per propriam virtutem, vel inhæſionem formalem in

ſubiecto naturaliter, & in quantum poteſt, reſiſtit vtroque modo. Et go ſicut datur maxima virtus actiua, quæ non poſſit eſſe maior, ita dabitur virtus reſiſtiua maxima, hoc eſt, quæ maior eſſe non poſſit, quod eſt, ſi terminum magnitudinis intrinſecum poſtulare. Quod docuit expreſſe Ariſtoteles, primo libro de cælo, capite vndecimo ſequentibus hiſ verbis. *ſ igitur quibusdam per decem millia paſſuum moueri poteſt, aut pondus inuare id, quod maximum poteſt, dicere ſemper ſolemus, vel ut centum leuare libras, aut per decem millia paſſuum ambulare, quamque & parres, quæ circa ſunt, poteſt, ſi exceſſum poteſt. Quo patet ad finem, a: que exceſſum deſimiri. potentiam oportere. Id igitur, quod poteſt totum per exceſſum, & ea, quæ ſunt circa neceſſe eſt. Quibus egregiam, atque efficaciem ſatis rationem non obſcure inſinuauit, videlicet dari maximum, ſive ſummum, vel vltimum, quod poteſt actiua virtus, ſeu potentia, ita vt ulterius nihil poſſit, & propterea talem terminum vocari intrinſecum magnitudinis, & maximum quod ſic, per quem ideo definiendam eſſe aſſeruit, quia continet, quicquid minus eſt, & propterea totum id, quod poteſt potentia, & eſt veluti adæquatum eius obiectum, à quo ſpeciem ſumit, & quod adæquatum eius rationem continet, adæquate, atque complete explicat eſſentiam per ordinem ad idem obiectum adæquatum deſumptam, cui ſi adiungamus illud, nempe reſiſtiua potentiam, reſiſtiua eandem eſſe, cum actiua, vel eandem entitatem eius, & ſola ratione diuerſam, per compara-*

tionem ad agens, vel effectum. Videbimus non minori efficacia prebari, ex mente Aristotelis esse, quod potentia actiua, quoad resistantiam secundum se considerata, postulet intrinsicum terminum magnitudinis, quam eandem potentiam, vt actiuam.

Neque satisfacit solutio Patrum Contimbricensium, afferentium Aristotelem locutum vulgari modo, non stricto, & mathematico, quia nec talis modus profertur, ad explicandas naturas potentiarum, quod ipse intendebat, nec decebat philosophum tantum iuxta vulgarem modum loqui, nec huius est fundamentum in Aristotele, & iuxta proprietatem, & strictam acceptionem termini intellexerunt illum omnes expositores, de colligentes terminum intrinsicum potentiarum, qui sit maximum quod sic: & alias posset dici terminari per illum, & per extrinsecum minimum quod non, quod est absurdum: de resistantia vero in ordine ad victoriam agentis, aliter loquutus est Aristoteles, & iam iam dicemus.

Secunda conclusio: considerata resistantia, tam actiua, quam formalis, vel passiva in ordine ad victoriam agentis, hoc est, vt in eam agens agere potest, non habet terminum intrinsicum, sed extrinsecum tantum, qui est minimum quod non. Hanc admisit opposita sententia, & hoc probant argumenta illius. & nihil aliud, & ideo non indigent solutione: quod exprima nostra assertione efficaciter colligitur hoc modo. Euidens est, dari maximam resistantiam æqualem virtuti actiue agentis, in quam

proinde non potest agens agere, & euidens etiam est, per se agere in quamlibet minorem, quia cum minori quacumque efficitur proportio maioris inæqualitatis ex parte agentis, à qua potest actio procedere: ergo æqualis resistantia erit prima, ac minima, quam non potest vincere agens, & ideo inquam non potest agere, sed bene inquamcumque minorem: habet ergo resistantia in ordine ad victoriam agentis considerata, extrinsecum terminum magnitudinis, qui est minimum quod non, & non intrinsicum, qui est maximum quod sic.

Tertia conclusio: Resistentia siue actiua, siue formalis, nullum terminum intrinsicum, vel extrinsecum paruitatis postulat. Hæc est per se manifesta, quia quo minor est resistantia vtraque, eo facilius vincitur ab agente: ergo cum possit in infinitum decrescere, impossibile est, dari minimam, in quam agens possit agere, ita vt non possit facilius agere in minorem quare impossibile est, naturaliter resistantiam habere terminum intrinsicum paruitatis, qui sit minimum quod sic: nec est minus impossibile, dari tam exiguam resistantiam, quam non possit vincere agens: possit autem vincere quamcumque maiorem: ergo nec admittere potest terminum paruitatis extrinsecum, qui est maximum quod non. Contra hoc tamen videtur esse euidens experientia fulminis, quod cum minorem resistantiam inueniat in vagina, quam in ense, illam tamen parum, vel nihil lædit, enssem vero liquat, fortius absque dubio agens in maiorem resistantiam

An potentia passiva postulet terminos magnitudinis, & paruitatis, quorum ad intensionem suorum effectuum.

Prior questionis pars de potentia passiva naturali.

tiam, quam in minorem, quantum libet minus à se distat: cuius non videtur posse rationem aliam designari, nisi terminum paruitatis, quem resistantia postulet, ita vt tã exigua detur, in quam non valeat agens agere. Nihilominus mirabilis iste effectus absque dubio prouenit ex alia causa, & non ex minori resistantia, quam in vagina reperiri fatemur. Causa verò est, quia vagina rarior est, & longa minus dura, quam ens, plures etiam poros habet, quorum omnium ratione facilius præbet exitum fulmini: ideo citissime ipsam peruadens, breuissimeque transiens, nihil fere eam lædit, & eadem est ratio de veste tensis verò ob nimiam densitatem, ac duritiem difficile cedit, plus detinet ac retardat fulmen à celerissimo suo motu. Cum ergo virtus eius ad agendum sit intensissima, & in densa materia intensissimum, celerissimumque effectum longiori tempore producit. Rationem hanc de sumpsimus ex Aristotele 3. libro Meteororum, capite 1. non longe à fine, cuius verba hæc sunt: *Clypei iam aramentum quidem liquefactum sunt, lignum verò nihil passum fuit: propter enim raritatem præuenit spiritus penetrare, & pertransire, & per vestimenta similiter non comburent, sed velut attritio.*

non fecit.

In primis passiva potentia, quæ est materia, dupliciter considerari potest. Primo in ordine ad formam substantialem recipiendam medijs qualitibus, vel dispositionibus, sub qua consideratione infra agens de illa. Secundo consideratione ista potentia, abstracta ab ordine ad formam substantialem, & ita de ea nunc differemus. Sed adhuc hoc modo sumpta duplicem aliam considerationem habere potest, priorem quidem, eã abstracta ab ordine ad agens: posteriorem verò in ordine ad agens, vel ad actiuam potentiam, à qua reducit ad actum recipiendi formam substantialem, vel accidentialem, sed tandem considerata in ordine ad agens, duobus alijs modis concipi potest, vel in ordine ad agens naturale, hoc est, proportionatum naturæ eiusdem materie, quæ potentia passiva naturalis vocatur, vel in ordine ad agens non sibi commensuratum, sed cui aliquo modo subijci potest in ordine ad aliquem actum ab eo recipiendum: ordinis naturalis, seu supernaturalis ordinis, saltem quo ad modum

modum recipiendi: & idem est de subiecto quocumque recipiente formas accidentales, quare indifferenter de potentia passiva præfens quæstio procedit, vt subiecto cuiusque conuenire potest, & hæc vocatur potentia obediens, quæ quasi per obedientiam agenti subijcitur, & non per naturam propriam, talis est potentia ligni in ordine ad artificiatam formam; talis potentia passiva subiecti in ordine ad Deum supernaturali modo ei imprimentem formam, vt cæco visum: talis denique potentia ignis ad motum circulearem recipiendum: à prima sphaera, & cuiuscunque corporis grauis, aut leuis ad recipiendum impetum, seu impulsum ab agente extrinseco in ordine ad motum, versus quamcumque differentiam loci. Quare sub potentia obediens comprehenditur omnis alia à naturali. Et ex hoc infero, minus bene ab Scoto, & alijs recentioribus, qui eum sequuntur, præter potentiam passiuam naturalem & obedientiam addi tertiam, quam vocant neutram, vel quia non est vna nec altera: hoc est, nec naturalis, nec obediens, vel quia nec dicit determinatum ordinem ad aliquem actum, nec eum excludit. Minus autem bene hanc potentiam addi affirmo, quia absq; dubio sub obediens comprehenditur; nam passiuam potentiam non potest recipere actum, vel formam ab agente ordinis naturalis, non tamen sibi naturaliter commensurato, nisi quia ei potest subijci ad eam recipiendam: ei autem posse subijci idem est, ac ei posse obedire; ergo potentia passiva eius in ordine ad tale agens, & ad talem formam, obediens

talis vocari debet. Et qui huic rationi non acquiescit, sed adhuc vult potentiam neutram non solum esse veram, sed ab obediens separare controuersiam, prorsus de nomine sibi assumit, & cum eo non oportet disputare:

His necessario prælibatis, primò nobis loquendum est de potentia passiva naturali, quæ scilicet respicit agens naturale, & ab eo nata est reduci in actum, de qua tenet prior sententia, nullum terminum magnitudinis, nec paruitatis intrinsecum, vel extrinsecum admittere, quoad intensionem effectus. Pro hac sententia referunt Patres Conimbricenses Gabrielum in 3. distinctione 13. quæstione vnica, articulo 2. & Almainum ibidem, quæstione etiam vnica. Et probari potest, primò, quia patitur in eo solum consistit, quod est subijci agenti, ad recipiendum actum, vel formam, sed nec subijci alteri, nec ab eo recipere actum, dicit esse vllam limitationem, quin potius totum: & tantum potest subiectum recipere, quantum potest ei imprimi ab agente, ita vt si ab hoc possit plus in infinitum imprimi, plus in infinitum possit à subiecto recipi. Vnde manifestè sequitur, potentiam passiuam, vt talem, ex propria sua ratione, nullum prorsus terminum postulare, nec intrinsecum, nec extrinsecum. Secundo, quia potentia actiua idcirco postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem effectus, quia agere dicit perfectionem, & cum limitata sit perfectio potentia, sicut limitata est perfectio rei, à qua emanat,

ita debet esse limitata effectus, quem potest producere quoad perfectionem intentionem: sed pariter vel recipere in se accidentia nihil perfectionis importat, sed maximam, vel summam imperfectionem; ergo nec vllum postulat terminum intrinsecum, vel extrinsecum.

Posterior sententia tribuit potentia passiva secundum se considerata terminum intrinsecum magnitudinis, quoad intensionem effectus, ita vt possit recipere formam accidentalem tantæ intensionis, & non maioris, paruitatis vero nec intrinsecum, nec extrinsecum, quam sequuntur Patres Conimbricenses 1. libro de celo cap. 11. afferentes esse communem Scholasticorum. Vnde plures ex antiquioribus pro ea referunt; vt Bonauenturam, Ricardum, Henricum, Maionem, Aegyptium, Maierem, Durandum, Argentinam, Basileum, Marsillum, partim in 1. partim in 3. lib. sententiarum: atque etiam D. Thomam quæst. 29. de veritate articul. 3. ad 3. & 3. part. q. 7. artic. 1. & Henric. quodlib. 5. quæst. 12. sed neque id afferunt (vt eos consulenti facile constabit) quia non loquuntur de potentia passiva naturali, qualis est materia, vel subiectum, in quo recipiuntur accidentia ordinis naturalis, sed expresse de potentia passiva, seu capacitate animæ ad recipiendam gratiam, de qua constat, non esse naturalem, sed obediens. Et adhuc de ista solum vniuersè affirmant esse finitam, nullum alium terminum magnitudinis intrinsecum, nec extrinsecum in particulari ei præscribentes. Quare nec pro hac sententia

autem possunt, quæ solum de potentia passiva naturali loquuntur (sicut neq; Gabriel, nec Almainus pro opposita) quia eodem in eo loquuntur de sola potentia obediens, sed nec ex recentioribus quæquæ pro ea parte potest citari, quia nemo determinis specialibus eius differit: nihilominus vt probabilior rem eam amplectimur. Et quantum ad prorem partem determino magnitudinis intrinsecum potentia passiva naturalis, secundum se considerata probamus primo. Quia potentia passiva materia, vel subiecti, per quam accidentales formas recipit, realis est, & positua, vt genus causæ materialis, quod recipiendo exercet, etiam est reale, eadem quoque potentia pertinet ad eius essentiam realem, & posituam, est eadem eius entitas realis: sed quæcumque realis entitas creatura, quæcumque essentia creata determinatam habet perfectionem, hoc est, tantam, & non maiorem, quod est, termino magnitudinis intrinsecum esse definitam; ergo potentia passiva in eadem essentia clauis erit etiam determinate perfectionis, ita vt tantæ intensionis formam possit recipere; & non maioris, quod est intrinsecum terminum magnitudinis: posulare. Secundo, quia materia, vel subiectum per propriam causalitatem materialem, quam exercet circa formas accidentales in se receptas, tribuit eis suo modo esse; ita vt ex ea educantur ab agente, & ex consequenti in eadem continerentur, prius quæ sunt, sed constat, vim cauandam cuiuscunque causæ non excedere perfectiorem proprie naturæ, sed per eam mensurari: ergo vis cauandam in materia,

mensuratur ex perfectione eius quæ cum termino intrinseco magnitudinis gaudeat, eodem quoque potentia eius gaudere necesse est.

Ad primum argumentum maiori concessa, neganda est minor, quod nec subijci alteri, neque ab eo recipere actum, vel formam postulet ex se ullam limitationem, quia cum hoc proueniat ex intrinseca perfectione subiecti termino magnitudinis intrinseco limitata, eodem modo limitatum esse debet: & quod additur totum, & tantum posse subiectum recipere, quantum potest ei ab agente imprimi, distinguendum est: nam si de agente sibi naturaliter commensuratum, ac proportionato intelligatur, verum est; sed quod ab hoc potest imprimi, limitatum est termino intrinseco, ut constat ex dictis, ac proinde & potentia passiva naturalis: si vera de agente in tota sui latitudine plane falsum est, quia virtuti eius valde vniuersali non potest commensurari potentia passiva naturalis, ex propria conditione magis limitata.

Ad secundum neganda est etiam minor, nam conferre suo modo esse accidentibus, ea sustentare, immo in suo genere materialis causæ conseruare, aliquid perfectionis importat, quamuis multis imperfectionibus permixtum, & hoc sufficit, ut terminum magnitudinis intrinsecum postulet. Posterior vero pars negans eidem potentia passiva naturali utrumque terminum paruitatis intrinsecum, & extrinsecum, adeo manifesta est, ut nemo ab ea dissentire possit, quia eiusdem est, effectum minoris intensio- nis in infinitum posse subiectum recipere ab agente, quia minor in-

tensio in infinitum nullum potest præstare impedimentum ei, quia facilius recipiatur, sicut nullum potest præstare impedimentum agentis, ut ab eo imprimatur eidem subiecto: & quod diximus de potentia passiva naturali secundum se, intelligendum est, etiam de illa, ut respicit actiuam agentis sibi commensuratam: eadem enim quoad hoc est vtriusque, considerationis ratio, & si aliquo modo distinguatur formaliter.

Posterior pars de terminis potentia passivæ obedientialis.

Superest, agamus de potentia passiva obedientiali, quæ scilicet respicit actiuam agentis sibi non commensuratam, à qua etiam si non sit: ex se nata perfici, potest tamen virtute extrinseca naturalis, aut supernaturalis ordinis, illi subijci, & illius effectum recipere. Et quantum ad terminos paruitatis, omnes videntur tanquam certum statuere, quod nullum habeat, & ita absque dubio tenendum est, quia manifesta ratio id continet, nam sicut formæ omnes accidentales, quibus actuari potest, nullum terminum paruitatis admittunt, sed quo remissiores in infinitum, eo facilius imprimi possent subiecto ab agente; ita subiectum ipsum, vel materia semper potest remissionem gradum in infinitum recipere, quod est, nullum terminum paruitatis postulare obedientialem potentiam, quoad intensio- nem effectus.

De

De solo igitur termino magnitudinis intrinseco, vel extrinseco conuersionis potest producere, circa quam videtur esse prima opinio, tribuens ei terminum intrinsecum (qui est maximum quod sic) ita videtur sentire omnes illi scholastici, quos quæstione præcedenti citasse diximus. Conimbricenses pro sententia de termino magnitudinis intrinseco potentia passivæ naturalis: non enim loquuntur de potentia passiva naturali subiecti, sed de obedientiali; nempe de potentia animæ ad recipiendam gratiã, & cætera donat pernaturalia. De hac vero loquentes affirmant finitam esse, & proinde aliquem terminum magnitudinis habere; sed specialius loqui videntur, Scotus in 3. disputatione 3. quæstione 4. ad primam quæstionem dico: Durandus ibidem quæstione 1. & Caietanus 3. part. quæstione 7. articulo 11. & 12. asserentes, gratiam animæ Christi esse summam secundum intensio- nem, ita ut repugnet, dari aliam intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam; ex quo plane sequitur, non dari in subiecto, nempe in anima potentiam passivam obedientialem ad recipiendam intensiorem, cum non detur potentia respectu effectus impossibilis. Per tantam igitur intensio- nem, quam habet gratia animæ Christi, terminabitur potentia obedientialis animæ, tanquam per terminum magnitudinis intrinsecum, & consequenter potentia cuiuscunque alterius subiecti, cum eadem sit ratio de omnibus: quod efficaciter videtur probari hoc argumento. Potentia passiva obedientialis est eadem entitas materis, vel subiecti, ac potentia na-

turalis, cum constet per eandem suã entitatem recipere omnes formas, & quamuis poneretur, potentiam passivam naturalem esse qualitatem naturalem superadditam essentia materis, vel subiecti, necessario fatendum esset, per eandem illam potentiam recipere omnes formas accidentales, à quolibet agente impressas ei, quia non est intelligibile, addi nouam aliam potentiam realem subiecto, ex eo quod superiori agenti subijciatur pro forma, vel actu ab eo recipiendo: sed potentia naturalis postulat terminum magnitudinis intrinsecum (ut superior probauimus) ergo eundem postulabit necessario potentia obedientialis.

Secunda opinio non cedit, potentia obedientiali terminum intrinsecum magnitudinis quoad intensio- nem effectus, sed extrinsecum tantum. Ita sentient Patres Conimbricenses 1. libr. de cælo capit. 11. quæstione 4. articulo. 2. & videtur mihi non solum probabilior sed vera. Quam efficaciter probo, quantum ad terminum intrinsecum magnitudinis hac ratione. Omnis potentia passiva correspondet alicui potentia actiuæ, ita ut effectum tantæ intensio- nis possit recipere, quantæ intensio- nis potest produci à potentia sibi correspondere, & ideo de potentia naturali diximus terminari intrinsece quoad magnitudinem effectus, quia actiuæ naturalis terminatur hoc termino: sed potentia actiuæ, cui correspondet obedientialis, non admittit intrinsecum terminum magnitudinis, quoad intensio- nem effectus, sed dato quocunque effectum cuiuscunque intensio- nis, potest intensiorem in infinitum

producere: ergo nec potentia obedientialis subiecti eum admittere poterit, sed recepto quocunque effectu, cuiuscumque intentionis poterit intentionem recipere ab eodem agente, cui subijcitur, gratia exempli: quavis in aqua non deest potentia naturalis nisi ad recipiendum calorem, ut octo, quæ potest naturaliter ei imprimere ignis, nihilominus a potentia infinita, & absoluta Dei, respectu cuius non dicitur naturalis, sed obedientialis, intentionem potest in infinitum recipere, sicut Deus ipse potest dato quocunque calore intentionem in infinitum procreare.

Quantum ad secundam determinationem extrinsecæ magnitudinis obedientialis potentia, satis est per se manifestum dari, quia licet nullum gradum determinatum, seu finitum possimus assignare, quem non possit attingere potentia obedientialis, non tamen potest esse actu infinita, neque effectum actu infinitum, quoad intentionem recipere, supposito, quod nec per potentiam Dei absolutam produci potest ullam infinitam, ut 3. libr. Physicorum ostendimus. Habebit ergo, ut minimum pro extrinsecæ termino infinitum actu, ita ut verum sit dicere, subiectum in ratione subiecti, & per potentiam obedientem alim, nec esse actu infinitum, nec posse recipere formam, vel qualitatem actu infinitam, quoad intentionem, bene tamen quamlibet finitam.

Appendix dubium.

An potentia passiva obedientialis aliquid addat supra naturalem.

Argumentum pro priori sententia oppositum excitat propositum dubium: An potentia passiva obedientialis subiecti aliquid addat supra naturalem, & quid illud sit. Cui respondent Patres Concilibrices ibidem, nullam quidem rem addere, sed modum quendam accidentalem, respectu formarum accidentalium recipiendarum. Hunc autem modum non esse aliud, quam id, per quod propria causalitatem materiale exercet, dum tales formas recipit. Itaque obedientialis potentia est naturalis ipsa (hoc est entitas subiecti) pro ut ita subtili modo, per quæ exercet causalitatem propriam, circa formas, quas recipit ab agente superiori. Ex quo inferunt (ut clarior rem explicent) quod cum Deus efficit, ut subiectum ultra naturale suam potentiam aliquod accidens recipiat, ampliet capacitatem, seu potentiam eius per talem modum.

Modus tamen iste videtur mihi non necessarius, sed impossibilis. Quandoquidem, quia in potentia passiva naturali subiecti, vel materie nihil inuenimus præter naturalem capacitatem eius, & respectum ad potentiam adiuam agentis naturalis, quibus solis præsuppositis, sufficienter potest idem agens naturale educere formam ex eadem potentia, atque etiâ subiectum recipere actionem eius educationem, & per eam præ-

prestare proprium concursum materiale ad eandem educationem, atque impressionem formæ, nec ullus vnquam (præter hæc) aliquem non modum ab agente productum circa idem subiectum excogitauit: ergo sufficere ad potentiam obedientialem subiecti, vel materie, capacitas naturalis eius cum respectu ad superius agens, cui per eandem capacitatem subditur. Quibus solis præsuppositis sufficienter potest recipere actionem eiusdem agentis, & per eam sic receptam præstare proprium concursum materiale, ad educationem, & receptionem formæ per eandem actionem ab eodem agente producendam: Quare sufficienter hæc ad potentiam obedientialem, & superuacaneus erit quicumque alius modus super additus eidem subiecto; quod constat in infusione gratiæ habitualis parualorum per baptismum, & quam Deus infundere potest adultis dormientibus, ad quam nullus cum fundamento requisit modum aliquid super additum præter actionem Dei producentis, & capacitatem naturalem animæ respicientem actionem supernaturalem Dei.

Probatum secundum, quod talis modus sit impossibilis: primo, quia concursus agentis, atque eius actio, per quam producit formam in subiecto, vel eam educit de potentia eius, præsupponit potentiam actiuam eius omnino completam, ita ut nullo alio indigeat; ut sit principium eiusdem actionis, ac effectus producendi circa subiectum: ergo præsupponit etiam potentiam passiuam subiecti naturalem, vel obedientialem, iuxta exigentiam eiusdem actionis, ac formæ produ-

cendæ ab agente medio concursu passiuo eiusdem subiecti. Ergo impossibile est, modum aliquem produci in subiecto necessarium ex parte eius ad potentiam obedientialem, & ideo frustra super additur. Confirmatur, quia omnes causas concurrentes ad actionem, & effectum, sufficienter constitutæ in actu primo, sunt priores naturæ actione, atque effectui: ergo impossibile est, per eandem actionem produci aliquid necessarium ad constituendum sufficienter in actu primo aliquam ex prædictis causis, præter quas constat enumerari materiale: sed nec talis modus potest produci per aliam actionem, præter naturam, aut tempore priorum; nam talis modus, cum non creetur, sit dependens à subiecto: ergo præstare subiecto proprium concursum materiale, & exercere propriam causalitatem materiale cum cæteris causis: ergo præsupponuntur omnes prius natura sufficienter constitutæ in actu primo respectu eiusdem actionis, ac modi per eas producti; & consequenter, subiectum ipsum sufficienter in potentia obedientiali, per quam constituitur causa materialis in actu primo, respectu talis actionis, atque effectus: nam ad productionem talis modi, cum non foret naturalis, sed superioris ordinis, non potest concurrere idem subiectum per solam potentiam passiuam naturalem. Quare repugnat, talem modum constituisse potentiam obedientialem, vel necessarium esse ad illam constituendam: alias ad hunc modum recipiendum, prærequireretur alius in materia, vel subiecto, & ad illud alter in infinitum, unde fit amplia-

tionem illam potentia per modum super additum, & fictitium, & impossibilem esse cum sufficienter constituat potentia obedientialis per capacitatem naturalem subiecti, cui ordine ad agens superioris ordinis, quae nec contrahi, nec ampliari potest.

Nostra igitur sententia est potentiam obedientialem, nec modum aliquem, nec quidquam aliud addere, praeter entitatem subiecti, vel materiae, aut praeter potentiam passivam naturalem eius, nisi solum respectum ad superiorem potentiam actiuam agentis superioris, cui subijcitur. Quam probat ex impugnatione prioris sententiae, quia nihil aliud excogitari posset, quod potentia obedientialis adderet, praeter illum modum, quae efficaciter probauimus superfluum, atque impossibilem: ergo fatendum est, nihil omnino addere, in eodem subiecto productum. Probatur antecedens, quia euidenter est, non addere entitatem aliam, cum in eadem, & per eandem entitatem subiecti recipiantur omnes formae: solum ergo superesse potest respectus ad superius agens, a quo constituitur in ratione potentiae obedientialis. Probatur secundo, quia potentiae omnes distinguuntur per proprios actus, ut Aristoteles docet 2. libr. de anima cap. 3. ergo potentia passiva sumit speciem ab actu, quem potest recipere ab agente, qui si fit ei naturaliter commensuratus, aut proportionatus, erit ei naturalis, & comparatione eius dicitur naturalis potentia: si vero non sit ei proportionatus, sed ordinis superioris, quae ideo non naturaliter respicit, sed in quantum subijci potest eidem agenti superiori, dicitur potentia obedi-

tialis, & ita praeter entitatem propriam, & naturalem solum addit potentia obedientialis respectum ad talem actum, talemque virtutem agentem, cui subijci potest. Et ecce tibi eandem entitatem subiecti, vel materiae in duplicem potentiam specie distinctam, per diuersum respectum ad agens sibi commensuratum, seu proportionatum, vel superius, cui subijci potest, a quibus reduci potest in actum, & sub priori respectu naturalis vocatur; sub posteriori vero obedientialis, neque aliquid aliud superadditum fingere oportet ad constituendam potentiam obedientialem.

Q V A E S T I O V.

An qualitates secundum propriam rationem postulant terminos intensiōnis, & extensiōnis.

DE qualitatibus terminis, ut sunt actiuae potentiae hucusque distinctas, superest vero de eisdem agere secundum propriam rationem qualitatibus, quae quidem vniuersalior est ratione potentiarum: nam plures dantur qualitates non actiuae actione naturali, & Physica, ut sunt albeo, & ingredo, &c. ex qualitatibus vero aliae sunt corporeae, aliae spirituales, naturales aliaeque, & aliaeque supernaturales, penes ordinem ad agens naturale, vel supernaturale.

De his igitur omnibus qualitatibus, & secundum omnes considerationes, atque etiam in ordine ad omnes potentias suo ordine discremus.

De terminis qualitatuum corporearum secundum intensiōnem in ordine ad potentiam naturalium agentium.

Duplicem terminum harum qualitatuum considerare possumus, videlicet, magnitudinis & paruitatis. Et circa terminum paruitatis, tenet prima opinio, intrinsicum concedendum esse qualitatibus naturalibus corporeis, via generationis, ita ut detur primus gradus intensiōnis, aut prima pars gradualis per alterationem producta, sub minori vero intensiōne produci non possit in subiecto naturaliter: sic sentiunt commentator octo librorum Physicorum, commentario 2. Scotus in 2. distin. 2. q. 9. in solutione argumentorum, Gregor. in 1. distin. 17. q. 1. art. 3. Capreolus, 16. q. 2. artic. 2. & in 2. distin. 12. q. unica. art. 1. Soncin. 8. libro Metaphysicæ, q. 23. ubi pro eadem sententia refert D. Thomam, Aegidium, 1. libro de ortu & interitu, q. 25. Iandunum, 6. libro Physicorum, q. 15. Hanc tamen sequitur Pater Toletus, 1. libro de generatione, q. 6. sic eam explicans, ut successiuam alterationem, per quam qualitates intenduntur, praecedat semper, & necessario quaedam alia instantanea, primum gradum producens, a quo successiuam (quae proprie motus est) incipiens, continuam eiusdem qualitatis intensiōnem prosequitur. Soncinas vero alia via eam defendens concedit, motum alterationis habere primum esse, & qualitatem per eum acquisitam primum gradum

remissum, primo productum, a quo eius intensiō successiuam post primum acquisitum esse incipiat, probatque ex Aristotele 8. Physicorum, textu 69. ubi vniuerso docet cuiuslibet rei permanentis dari primum esse in instanti productum, sed qualitates sunt res permanentes; ergo habent primum esse suae productionis in subiecto, atque adeo primam partem, seu primum gradum, qui sit minimum quod sit intensiōnis: quia sub minori intensiōne nequit produci naturaliter qualitas. Probat etiam ratione primo, quia dum corpus mouetur a calore summo ad frigiditatem, ut si ignis frigeat ab aqua, illud caloris, quod incipit expelli ab eodem igne, definit per primum non esse, cum notum sit, nihil diuisibile posse desinere per vltimum esse: sed primum non esse expulsionis caloris est primum esse introductionis frigoris, quia generatio vnius contrarii & corruptio alterius, simul omnino fiunt. Verum igitur erit, nunc primo non esse calorem, & ex consequenti nunc primo esse frigus, a quo expellitur, & immediate non fuisse, quare necesse erit, quod frigus habeat primum esse in subiecto, quod est, habere primum gradum productum. Secundo, quia si non datur primus gradus caloris in subiecto productus, qui sit calor remississimus, ita ut non sit dabilis remissior, sequitur quemlibet designatum quantumlibet remissum, posse in infinitum remitti. Probatur consequentia, quia remissio successiuam est, & continua, vel ergo remittitur calor per partes aequales, aut per proportionales: non

non per æquales, quia daretur vltima; nam æquales sicut habent primam, ita habent vltimam. Talis ergo vltima esset remississima, cum vltra aliam remissio nõ procedat, quare sicut datur ex parte finis in alteratione vltima pars remississima, sic daretur necessariò prima ex parte principij, quod est intentum eiusdem sententiæ. Fit igitur remissio per partes proportionales, & istæ sunt acta infinita, non habentes vltimam: ergo remissio procedit in infinitum, nullum habens terminum, quod patet esse absurdum.

Secunda opinio communis inter recentiores Philosophos (nã antiqui nec verbum fermè de hac re protulerunt) opposita est, negans omnino, his qualitatibus terminum paruitatis intrinsecum, qui sit primus gradus productus, ita vt sub minori intensiõne produci nequeant, & solum eis concedens omnino extrinsecum, qui est opposita qualitas in summo gradu intensiõnis in subiecto. cum qua in nullo gradu simul esse possunt, bene tamen, cum qualibet minori intensiõne eius. Et hæc videtur mihi non solum in doctrina Aristotelis necessaria, sed omnino vera, & in primis aduersus oppositam modo priori à Toletò explicatam, quàm modo posteriori à Soncinate probauimus. 6. libro Physicorum, principijs Aristotelis, & veræ Philosophiæ aduersari, quod datur primum indiuisibile motus, quod sit mutatio instantanea, per quam producatur primum indiuisibile termini, nempe prima præsentia adæquata, vel primum indiuisibile qualitatis, constat vero longe impossibilius esse,

dari primam partem productam eiusdem termini, sine permutandõnem instantandam (vt phisic Toletus) siue per priorem partem motus (vt ponit Soncinas) ergo efficaciter satis probatum erit; ex illo non dari primam partem intensiõnis qualitatis productam aduersus vtramque sententiã. Quia euidentis est in principijs Aristotelis eodem libro expressis, non posse dari in motu primum moueri, hoc est, primam partem proportionalem, cum sit motus omni ex parte diuisibilis in infinitum, sicut cætera continua, sed nec primam partem aliquotam, in instanti factam, propter intrinsecam successiõnem motus, & ex consequenti, nec primam partem aliquotam termini in instanti productam, vt Soncinas posuit. Et si poneretur producta in tempore, non foret minus impossibile, quia cum motus commensuretur tempori, & terminus, (dum fit) commensuretur vtrique, repugnaret plane dari partem aliquotam motus, & termini in tempore, ac successiue productam, quin in medietate temporis priori daretur medietas partis motus, & medietas partis termini per eam productæ, ex quo euidenter deduceretur, primum illum gradum remissum, quem Soncinas ponit pro minimo, non esse minimum, quod sic, nec partem illam motus primam, cum detur pars alia aliquota, vtriusque minor, ac prius producta.

Sed probatur ratione nostra sententiã aduersus vtramque, quia euidentis est, quemlibet gradum caloris esse diuisibilem, secundum partes intensiõnis, euidentis est etiã, habere contrarium eodem modo diuisi-

diuisibile; & tandem euidentis est, contrarium diuisibile non posse naturaliter simul expelli secundum suas partes, sed successiue, & in tempore, propter resistentiam contrarij, quam naturaliter repugnat, simul vincere contrarium limitatæ virtutis. Sed etiam est euidentis, omnes gradus caloris esse eiusdem rationis, & ideo esse diuisibiles, & habere contrarium in eodem subiecto; ergo sicut est euidentis de cæteris, præter primum, non posse simul produci naturaliter; sed necessario successiue, hoc est, partem post partem, non minus erit euidentis de parte prima, seu primo gradu termini (quem ponit Pater Toletus, simul produci per mutationem instantaneam) atq; etiã de prima parte, aut gradu termini, (quem ponit Soncinas primo productum, tanquam minimum intensiõnis per primam partem motus) repugnare, quod simul producatur, quã de cæteris gradibus, vel partibus eiusdem caloris. Quare ita erit falsum, ponere aliquem gradum primo productum simul, vel in instanti, ac esse falsum eundem ponere in medio, vel fine motus: non ergo potest, his qualitatibus concedi terminus intrinsecus intensiõnis, versus paruitatem, qui sit minimum quod sit.

Secundo idem probatur contra Soncinatem. Prima pars, seu primus gradus caloris est eiusdem rationis cum cæteris: ergo est entitas diuisibilis in partes integrantes, sicut illi. Quod conuincitur etiam ex eo, quod recipitur in subiecto diuisibili, habenteque partes. Ex quo in primis euidenter colligo, non posse produci sine

extensiõne, & ex consequenti nõ habere generationem, quæ non sit simul extensio. Secundo, non minus euidenter elicitur, eandem primam partem, vel gradum, non posse produci sine intensiõne, quia sicut entitas eius, partes subiecti distinctas informans, est diuisibilis, ita entitas eiusdem, informans eandem partem subiecti diuisibilis est, quemadmodum entitas cuiuscumq; alterius gradus informans eandem partem subiecti. Præter eandem partem subiecti perfectius actuatur per entitatẽ totius gradus, qui simul produceretur, quam per solam medietatem eius: ergo posterior medietas magis perficit eandem partem, in qua vtraque recipitur, quam sola prior: sed maior perfectio caloris, circa eandem partem subiecti, est intensio eiusdem caloris: ergo impossibile est produci primum gradum sine intensiõne, sicut impossibile est produci sine extensiõne.

Circa terminum vero magnitudinis, quoad intensiõnem, ex dictis determino intrinsecò actiuarum potentiarum aperte colligatur, has qualitates eundem terminum postulare, nempe tantam intensiõnem, vt naturaliter non possint habere maiorem, vt calor, frigus, humor, & sicitas, octo gradus, & pariter de cæteris, secundum proportionem, & ex ingenitiam suæ naturæ: nam omnes ferme qualitates, præter primas, oriuntur ex varijs earum permixtionibus: merito ergo sequuntur naturam earum, in modo, quod terminari postulant. Sed probatur hac ratione. Non possunt qualitates ista naturaliter aliquam habere intensiõnem, præter eam, quam

quam accipiunt, vel accipere possunt, ab agentibus naturalibus, in quorum virtutibus continentur, & à quibus natæ sunt produci in subiectis, sed virtutes actiue, seu potentie eorundem agentium, postulant terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intentionem suorum effectuum, vt diximus; ergo modo simili terminari postulant qualitates, qui sunt effectus.

De terminis tandem extensionis harum qualitarum, tam magnitudinis, quam paruitatis, constat ex dictis, de terminis extensionis potentiarum actiuarum, scilicet, intrinsecum terminum magnitudinis postulare, paruitatis vero nullum. Hinc enim plane colligitur, qualitates omnes corporeas (nam omnes producuntur per actiuas potentias) eundem terminum magnitudinis postulare, nullamque postulare paruitatis; quia evidens est, non plus se extendere, immo nec maiorem habere posse extensionem naturaliter ea, quam ab agentibus naturalibus, eorumque virtutibus, possunt suscipere. Quod vero attinet ad potentiam Dei absolutam, mox attingemus.

Quos nam terminos postulent qualitates, quoad intentionem, & extensionem, vt sine dispositione formæ substantialis.

Dispositiones formarum duplices sunt, quedam per cedentes, alia comitantes, vel consequentes formam iam introductam.

De vtriusque vero nullum reperire potui disputantem, ideo diuersas opiniones non refero, sed propria tribus assertionibus profero, quantum ad intentionem: quarum prior sit de termino magnitudinis priorum dispositionum. Qualitas, vt est dispositio præcedens introductionem formæ, præparans materiam pro expulsionem formæ præcedentis, & introductionem sequentis, nõ habet intrinsecum terminum, versus maximum, sed extrinsecum duntaxat. Probat prior pars de termino intrinsecum hoc argumentum: Vt generetur ignis ex ligno, vel ex qualibet alia materia, evidens est, non requiri ad expulsionem formæ præcedentis calorem in summo gradu intensiõnis, nempe vt octo, sed in minori gradu sufficeret; quia præcedens forma nequit esse in materia cum tali dispositione, vt per se est manifestum. Vnde sequitur, nec talem dispositionem summæ intensiõnis esse necessariam, ad introductionem formæ sequentis, cū introductio naturaliter fiat simul cum expulsionem, alioqui permaneret materia sine vlla formæ, vel subiectum sine vtroque accidenti contrario; sed dispositio sufficiens ad expulsionem non habet terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum; ergo nec dispositio sufficiens ad introductionem intrinsecum terminum habebit. Probat minor, quia sufficiens dispositio pro expulsionem, vel recipitur in ligno, tanquam in proprio subiecto, vel in materia eius habente adhuc formam ligni: non enim potest præparare materiam ad omnem formam, cum hæc nõ possit naturaliter dari, nec potest actu disponere ad expulsionem formæ iam non existens.

stentis; sed iam expulsa. Vnde sequitur cum calorem, qui est cum forma ignis in materia, in instanti, vel tempore suæ introductionis non esse dispositionem expellentem, neque introductionem, sed eam, quæ reperitur in ligno, tempore immediate præcedenti: hæc enim expellit formam ligni, hæc præparat materiam pro introductionem formæ ignis, quæ non potest esse determinata, termino intrinsecum, sed sicut tempus immediatum in determinatum est, ita calor in eo productus in determinatum est, quia nõ habet determinatum gradum, sed solum potest determinari termino extrinsecum, ita vt verum sit, non pertingere illam gradum intensiõnis, quem habet, iam existens cum forma ignis in prima sui introductione, sed bene quemlibet minorem. Talis igitur gradus erit extrinsecus terminus sufficientis dispositionis ad expulsionem formæ præcedentis, & introductionem sequentis, & intrinsecum carebit. Et argumentum hoc efficacius procedat præsupposita opinione de subiecto adæquato accidentium (quam sequimur) nempe, quod sit compositum, & non materia, nam compositum præsertim in viuentibus definit per primum non esse, & consequenter vltima dispositio pro expulsionem formæ, ita vt sicut est verum dicere, nunc non est compositum, & immediate prius fuit, ita sit verum dicere, nunc non est vltima dispositio expellens, & immediate prius fuit, sed tempus immediate præcedens est in determinatum, ergo dispositio in eodem tempore existens in determinatum esse debet, cum in eo producatur. Quare verum erit non habuisse gradum determinatum.

natum, sed illum non attingisse, bene tamen quamlibet intentionem eo minorem.

Ex hac assertionem inferitur secunda pars, nempe vltimam dispositionem pro introductionem formæ habere terminum extrinsecum, nõ per illum gradum, quem forma præcedens non compatitur secum, sed iam est in eadem materia habente formam sequentem.

Assertio secunda de termino magnitudinis dispositionum comitantium, aut subsequentiõrum formam, affirmat, intrinsecum esse eis concedendum necessario, quam sic probat. Dispositiones ita consequuntur naturam formarum substantialium, tanquam eis debita, vt calor summæ intensiõnis naturalis, nõ vt cetero, respectu ignis; ergo sicut natura formarum substantialium est causa perfectionis, & non maioris, sic postulat dispositionem tantæ perfectionis, vel intensiõnis, & nõ maioris, quod est eam postulare in in sece terminatam termino magnitudinis.

De termino vero paruitatis eandem qualitarum est tertia assertio: nullo termino paruitatis definiræ præcedentes dispositiones, sed quolibet gradu intensiõnis designato prius in minori in instanti produci potuisse talem qualitatem. Probat hoc argumentum: Qualitates itæ secundum propriam naturam consideratæ nullum terminum paruitatis postulant, vt superius probatum est; sed qualibet intentione designata sub minori, etiam quæque disponere possunt: ergo non petunt intrinsecum terminum paruitatis. Probat minor, quia data quacumque forma postulante dispositionem tantæ intensiõnis potest dari

dari alia, & alia in infinitum, postulante dispositiones minoris, ac minoris intensiois: ergo non potest habere terminum intrinsecum paruitatis.

De terminis earum de qualitatibus, quoad extensionem.

Superest terminos extensionis prescribere eisdem qualitatibus, ut dispositionibus, quoad extensionem.

Et quantum ad terminum paruitatis pertinet, tenet prima opinio, intrinsecum postulare, qui est minimum quod sic, ita ut dispositiones, quas quæque forma ad sui introductionem petit, non possint suscipi in quantumcumque parua quantitate subiecti, sed determinata ac certa. Pro qua opinione referunt Patres Consilibrices Capreolus, & Soccina: cum ceteris nuper citatis. Sed talis sententia apud eos (quam uis diligenter consultos) reperire non potui, loquuntur enim de solis terminis intensiois: ceterum à quocumque teneatur, hoc argumento probari potest. Ex ordine ad finem accipitur modus intensiois, atque extensionis formarum, sed qualitarum finis est substantia, ad cuius generationem disponunt materia; ergo, quantà substantialis forma postulauerit magnitudinem in materia, pro sui introductione, tantam postulantur qualitates disponentes pro extensione, ubi enim forma introduci non potest, nec dispositiones recipi poterunt, sed substantia petit minimam magnitudinem, ad primam generationem, ita ut sub minori nequeat generari: ergo eodem termino definitur.

extensio qualitarum, qui sit minimum quod sic.

Vera tamen sententia est, qualitates, ut sunt dispositiones formarum substantialium non petere intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis, quoad extensionem. Probat simul utraq; pars hoc argumento: Signata qualibet magnitudine, ad quam in formandam potest se extendere, quæcumque forma substantialis, vel quæ postulet pro minimo quod sic, sua introductio nis potest designari maior in infinitum, ad quam possit se extendere alia forma substantialis, atque etiam signata minori, cum qua possit introduci in materia, potest designari alia minor in infinitum, cum qua possit introduci alia forma substantialis, sed potest utrumque in eisdem dispositionibus, quia sine illis non valet informare materiam, nec in ea introduci naturaliter (ut per se est manifestum) ergo dispositiones non petunt intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis. Probat minor exemplo ignis, cuius forma potest informare quamcumque materiam, quantumlibet magnam in infinitum (ut ex Aristotele attestamus 1. lib. Physicorum), agentes de terminis magnitudinis, & paruitatis) potest etiam introduci sub qualibet minori in infinitum (ut ibidem ostendimus) ergo calor, siccitas, raritas eius, ceteræque qualitates, quas pro dispositionibus postulat, in materia, nec petunt terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis intrinsecum.

Argumentum vero oppositum nobis fauet, dispositiones enim ad formas ordinantur, ex quibus constat, terminari aliquas termino intrinsecum

intrinsecum, alias vero nullum terminum intrinsecum petere, sed extrinsecum dum taxat, videlicet infinitum pro maximo, & indiuisibile pro minimo, & ideo censendum est, nullum terminum intrinsecum extensionis petere dispositiones, quia pro utrisque indifferenter disponere possunt, ita ut eadem, quæ disponunt pro forma postulante intrinsecum, possint etiam disponere pro non postulata, nisi extrinsecum.

De terminis qualitatibus naturalium, secundum potentiam Dei absolutam.

Secutus in 1. distinctio 10 4. 5.

Ad primam questionem dico. sentire videtur, qualitates naturales ita postulare intrinsecum terminum magnitudinis, ut nec per potentiam Dei absolutam eum superare valeat. Quod hac ratione probari potest. Summum vocatur illud, in quolibet rerum genere, cui nihil in eo addi potest: sed calor ut octo, quem habet ignis, summum esse sentiunt omnes, & pariter summam intensioem aliarum qualitarum, sentiunt esse octo gradus: ergo nec per potentiam Dei absolutam dari potest maior. Probatur consequentia, quia eo ipso, quod maior dabilis foret, hæc non esset summa.

Veritas nihilominus huius rei est, respectu potentie Dei absolute, non esse prescribendum terminum intrinsecum magnitudinis, nec paruitatis secundum intensioem, vel extensionem qualitatibus naturalibus. Quia in primis de termino magnitudinis elicio, ex D. Thom. 2. 2. q. 24. art. 7. ubi de charitate, ceterisque qualitatibus supernatura-

libus decernit, nullo intensiois termino definiti; sed in infinitum crescere posse: ergo longe melius id sentiet de qualitatibus naturalibus: nam cum supernaturales sint participationes immediatæ diuini esse supernaturalis: difficilius existimaret Doctor sanctus, quod in infinitum abire posset earum perfectio intensio, ut mox videbimus. Sed probatur ratione primo, quia intensio non pertinet ad essentiam qualitatis, neque ab ea emanat tanquam passio, vel proprietas, sed ab extrinsecum agente ei prouenit: ergo licet essentia eiusdem qualitatis limitatam perfectionem habeat, & ex consequenti terminatam, non proinde necessarium est, de terminatam postulare intensioem, ultra quam procedere non possit, sed tantam potest suscipere, quantum potest ei communicari ab agente, sed agens infinitum, qualis est Deus, potest dare quacumque maiorem ei communicare: ergo quacumque suscepta, poterit ipsa maiorem in infinitum suscipere, ac proinde non postulat terminum aliquem magnitudinis respectu potentie Dei absolute. Secundo, ita plane se habet intensio respectu qualitatis, sicut extensio respectu quantitatis: sed nemo unquam prescripsit quantitati respectu potentie Dei absolute extensionem determinatam: ergo modo simili, qualitas nullam ex se postulat determinatam intensioem, respectu eiusdem potentie absolute, sed in infinitum crescere poterit.

Quod vero ad terminum extrinsecum pertinet, qui putant, dari posse actu infinitum, per potentiam Dei absolute, illi concedunt qualitatibus, quoad intensioem, & quoad

extensionē, sicut & quantitati. Nos vero, qui 3. libro Phyticorum tenuimus, atque efficaciter probauimus, in nullo genere rerum posse dari actu infinitum, consequenter asseueramus, qualitatem non posse esse actu infinitam, quoad intentionem, vel extensionem, ex quo necessario inferitur, habere aliquo modo terminum extrinsecū, quē non potest attingere, bene tamen quodcumque minus, & talem terminum (si sic loqui licet) esse intentionem, & extensionem actu infinitam.

Ad argumentum vero in fauorem Scoti propositum, respondeo hac distinctione: octo gradus intentionis, qui attribui solent qualitatibus primis elementorum, & suo modo ceteris ex commixtione ortis, non esse summam intentionem simpliciter, & absolute, sed summam, quam secundum ordinem naturalem causarum suscipere possunt, neque à propria natura, neque à naturali aliqua causa, seu virtute possunt plus intendi: sed naturæ earum, absolute loquēdo, non repugnat habere maiorem in infinitum, & propterea quamcumque aliam (præter infinitam actu) possunt suscipere à Deo potentiam obedientialem superius explicatam.

*Quoniam modo prescriben-
di sint termini qualita-
tibus supernaturalibus.*

Supernaturales qualitates sunt, quas Deus ipse, non vt naturale agens, vel medijs causis natura-

libus, sed sua virtute totam natu-
ram superante, infundit; tales sunt habitus gratiæ, & charitatis, &c. De quibus dubitamus, an, & quomodo terminentur: & quatenus cum sint qualitates spirituales, sicut subiecta, cui inhærent, extensione quantitativa carent, & consequenter carent terminis, quoad extensionem; sed habent veram intentionem gradualem in suo genere spirituali, & propterea controuersia de terminis, quoad intentionem gradualem, locum in eis habet. Duplex est autem consideratio harum qualitatum: prior quidem, in ordine ad finem gloriæ, cuius gratia, vel in ordine ad que infunduntur a Deo, vt videlicet per eas fiant homines Deo grati, & ad ipsum per operationem tendant: posterior est qualitatum secundum se. Et iuxta priorem considerationem conueniunt omnes cum D. Thoma. 3. part. quæst. 7. articulo 12. prescribendum eis esse terminum magnitudinis intrinsecum, ita vt detur maxima gratia, qua maior dari non possit vllō modo, vel per vllam potentiam, & talem esse gratiam sanctissimæ animæ Christi Domini, cuius egregiam assignauit rationem D. Thomas ibidem: quia finis gratiæ est vnio creaturæ rationalis ad Deū, sed neque esse, neque intelligi potest maior vnio creaturæ rationalis ad Deum, ea, quam habet humanitas Christi, & consequenter eius anima, cum sit vnio personalis cum diuino Verbo, ad quam ordinatur habitualis gratia eius; quare in ordine ad finem repugnat dari maiorem gratiam, & ex consequenti erit maximam quod sic, sub hac consideratione. Controuersia igitur ad posteriorem considerationem

nem reuocatur, & sensus eius est: an considerata gratia secundum se, hoc est, abstrahendo à fine, habeat terminum, quoad intentionem, & quidem secundum legem à Deo constitutam, & ordinatam in rebus supernaturalibus, conuenit etiam inter omnes, dari gratiam tam intentionem, quæ non possit intensior dari secundum communem legem: ita D. Thomas ibidem articulo 3. & cum eo omnes interpretes, immo omnes scholastici.

Quæstio igitur solū potest procedere de gratia secundum se, & secundum potentiam Dei absolutam, in quo sensu etiam ceteris qualitatibus supernaturalibus, intrinsecum prescribuntur terminum magnitudinis, quoad intentionem.

Scotus in 3. distin. 13. q. 4. §. ad primam quæstionem dico: Durandus ibidem, quæstione 1. & Caietanus 3. parte, quæstione 7. articulo 11. & 12. asserunt, gratiam animæ Christi, & consequenter cetera eius dona, esse summam, quoad intentionem, ita vt repugnet amplius intendi, aut fieri aliam intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam. Probat Scotus duplici argumento: primo si designetur infima gratia secundum intentionem, & hæc intendatur, quantum possibile est, tunc quæritur, an aliquid statim habitura sit eius intensio, vel nullum; sed in infinitum processura: si statim admiseris, erit iam summa eius intensio, iuxta eundem statum, cum non possit ultra procedere, & per illum gradum, quem attigeris, terminabitur, tanquam per maximum, quod sic si vero statim habitura esse negaueris, sequitur peruenturam esse ad perfectionem actu infinitam crea-

turæ repugnantem. Probaturs electionio, quia quo plus intenditur, plus perficitur, si ergo ad intentionem actu infinitam peruenire potest, ergo ad perfectionem actu infinitam.

Secundo, quia in rebus permanentibus, quantum est de virtute, seu potentia, tantum est de actu, vt docet plane Aristoteles 3. lib. text. 69. si ergo per potentiam actiuam Dei, & passiuam subiecti, qualitates istæ in infinitum perfici possunt per viam intentionis, poterant talem perfectionem ab agente suscipere, & in subiecto habere. Probaturs consequentia, quia si Deus potest animam in infinitum perficere per successiuam intentionem, poterit gratiam infinite perfectam vnico actu creare, eidemque animæ infundere, sed gratiam esse actu infinitam inuoluit contradictionem, ergo falsum est, quod eius intensio possit producere in infinitum, per potentiam Dei absolutam. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: forma, quæ imprimitur subiecto, vel ei infunditur, non potest perfici, vel intendi, nisi secundum capacitatem subiecti, quæ si limitata probetur, conclusum erit, quod terminum intentionis intrinsecum habeat ipsa met forma; sed capacitas, seu potentia animæ, in qua recipiuntur supernaturales qualitates non est infinita, sed ad certum gradum perfectionis limitata, sicut essentia eiusdem animæ, à qua oritur, vel cui identificatur, ergo intensio earundem qualitatum terminum habebit intrinsecum, quæ excedere non valebit.

Tertio arguit Durandus, & Caietanus; si gratia non haberet terminum magnitudinis, seu intentionis

intrinsicum, sed qualibet designata gratia, quantumcumque intentior, intensior alia effici posset, sequeretur, gratiam animæ Christi non esse summam, sed alteram intensiorem esse possibilem, & ex consequenti possibile etiam foret, quod aliquid maius, aut melius fieret, quam sit talis gratia. Et cum formalis effectus eiusdem gratiæ sit, efficere animam gratam Deo, sequitur tandem aliquid fore Deo gratius animæ Christi, quod plane impossibile est.

Posteriorē sententiā huic oppositā tenet expresse D. Tho. 3. p. q. 7. art. 12. atq; eia. 2. 2. q. 24. art. 4.

Quam sententiam amplectitur Sotus 1. lib. Physicorum, quæst. 4. & cæteri omnes recentiores (nam antiquiores scholastici, nec verbū de hac re scripsere) & videtur mihi non solum probabilior, sed vera, quam D. Thomas probavit in posteriori loco citato hac ratione satis efficaci. Intensio alicuius formæ ex triplici capite potest determinari, nempe ex parte eiusdem formæ determinatam mensuram habentis, ad quam cum pervenerit, non poterit ulterius progredi, quin in alteram speciem convertatur: aut ex parte agentis, cuius virtus limitata est ad intendendam formam in subiecto; vel demum ex parte eiusdem subiecti, quod maioris perfectionis, aut intensioris capax non est. Sed nullum ex his capitibus terminum ponit intensioris, supernaturalium qualitatum: ergo data qualibet intensioe earum, plus in infinitum intendi possunt, quod est non habere terminum intrinsicum suæ intensiois versus maximum. Probatur minor, quia gratia, & charitas ex propria natura,

& ratione sunt participatioes quædam infiniti amoris divini supernaturalis, qui est Spiritus Sanctus. Sed participatio hæc nullum terminum admittit, quia data quacumque potest plus participari à creatura rationali, ut per se constat; ergo ex hoc capite, termino magnitudinis intrinseco caret earum intensio, vel perfectio. Virtus etiam divina supernaturalis eas infundens in anima infinita est, & ideo dato quocumque gradu gratiæ, quem animæ tribuit, potest tribuere alterum perfectiorem infinitum. Capacitas denique animæ, respiciens eandem virtutem divinam supernaturalē (quo pacto potentia passiva obedientialis vocatur) non potest habere terminum ultra quem non possit procedere, nisi quem habet eadem potentia activa infundens gratiam, sed tantam gratiā potest ab ea recipere, quantum potest ipsa producere (cum non recipiat per naturam, sed per obedientiam, nec per potentiam naturalem, sed obedientialem) quæ potentia cum termino intrinseco magnitudinis careat, & data quacumque possit intensiorem in infinitum producere, sequitur, nullum terminum designari posse, quem non possit intensio gratiæ excedere. Et potest hoc argumentum vrgeri hoc modo: potentia passiva naturalis subiecti mensuratur per actiivam naturalis agentis, ita ut tam perfectam, aut intensam possit subiectum recipere naturaliter, quam perfectam, aut intensam potest producere agens naturale: ergo potentia obedientialis subiecti, respiciens actiivam, superioris agentis, tam perfectam, vel intensam formā potest ab eo recipere, quam

quam perfectam, vel intensam potest ipsummet agens producere. Quare eundem terminum postulant tria hæc, nempe potentia activa superioris agentis, potentia obedientialis subiecti, & latitudo intensiois formæ. Sed de potentia actiiva constat, non habere terminum intrinsicum; per locum, igitur ab intrinseco sequitur, neque obedientialem potentiam subiecti, neque latitudinem formæ ab illo producendam, & à subiecto recipiendam, intrinsicum terminum habere.

Neque argumenta pro parte Scoti magnū negotium exhibent, nā ad primum negandum est, intensioem qualitatis respectu potentie absolutæ Dei, vllum habere statum, ultra quem non possit procedere. Negandum insuper est, quod Scotus intulit, nempe infinitam actū futuram esse intensioem, neque sequitur, quod si aliquid magis, ac magis in infinitum perficiatur, ad perfectionem actū infinitā aliquando perventurum sit, immo nec pervenire posse, sed hoc solū in ferri ex eo potest, quod perfectio, quam assequi valet, non definiatur termino intrinseco, ut constat de divisionibus continui.

Neque secundum argumentum probat intentum, quia licet admitamus, tantum posse subiectum recipere ab agente, quantum potest agens producere, non sequitur, recepturum aliquando effectum actū infinitum, quia neque produci potest ab agente; totum enim, quod potest producere, ad extra agens infinitæ virtutis, non potest simul vilo modo procedere, ita ut nihil super sit ab eo producendum, quia totum, quod potest, non est deter-

minatam, sed indeterminatam, ut in divisionibus continui videmus, ex eo enim, quod non sunt determinatæ omnes divisiones continui, quas Deus efficere potest, evidenter sequitur, quod nec simul, nec successiue, possit efficere omnes posibles; sed quibuscumque factis, semper supererunt infinitæ efficiendæ, quia quod efficiendum est, determinatum esse debet: falsum igitur est, quod Scotus intulit, videlicet posse Deum simul infundere omnem gratiā à se producibilem animæ, quia intensio possibilis indeterminata est, & propterea impossibile est, totā simul produci, vel aliquando fore productā. Producibile ergo à Deo subesse permanente solum est infinitum in potentia.

Argumentum denique Durandi, & Caietani, hac distinctione, à D. Thoma insinuat, 3. parte, quæstione 7. art. 12. solvitur. Gratiā habitualis Christi dupliciter consideranda est, primo, in ordine ad effectus, & officia gratiæ, quæ habet in illa persona, & sic vocatur à Divo Thoma infinita, & merito, quia habet virtutem ad omnes effectus gratiæ posibles præstandos: secundo, in quantum est qualitas quædam, & habitus supernaturalis eiusdem rationis cum quolibet alio habitu gratiæ cuiusque hominis, habensque latitudinem gradualem intensiois, sicut habent cæteri habitus gratiæ, & effectum formalem similem, nempe efficere animam illam sanctissimam Deo gratam, sicut quæcumque alia gratia cuiuscumque hominis, & hoc modo considerata gratia Christi finita est, sicut cæteræ, & finito modo efficit animam eius Deo gratam, & auge

ri potest, vel intendi in infinitum, sicut illa; immo possibile est per potentiam Dei absolutam fieri aliam gratiam, atque alias inferiores, & in hoc genere perfectiores, & si fieri daretur absque dubio aliquid maius, & melius (sub eadem consideratione particulari) quam sit gratia habitualis Christi, quod (absque dubio) non est reformidandum concedere, quia illud expresse concedit D. Thomas loco proxime citato ad secundum, hisce verbis: *Dicendum, quod virtus divina, licet possit facere aliquid maius, & melius, quam sit habitualis gratia Christi, non tamen posset facere, quod ordinaretur ad aliquid maius, & melius, quam sit vno personalis ad Filium unigenitum à Patre*: Est ergo gratia summa in priori consideratione, non in posteriori comparatione absolutæ potentie Dei.

Appendix dubium.

An potentia obedientialis anime ad recipiendam gratiam, & dona supernaturalia sit infinita.

Quamuis de potentia obedientiali anime in particulari sciscitemus dubium, de potentia etiam obedientiali cuiuscumque subiecti intelligi debet, quia eadem est ratio de omnibus, cum possit quodlibet subiectum formam magis, ac magis intentam in infinitum ab agente superiori recipere: nec solum querit, an sit infinita in potentia, quia hoc videtur aperire ex dictis, sed an sit actu infinita.

Et partem affirmatam, esse actu infinitam sic ostendo: posse recipere reformam, vel actum, est perfectio aliqua in subiecto, cum sit concurrere ad esse eius, atque etiam ad conservationem: ergo posse recipere formam perfectiorem, aut intensiorem in infinitum, erit perfectio infinita, & actualis quidem, quia eam habet in se subiectam à principio cum receptione formæ non augetur capacitas subiecti, vt supra ostendimus: ergo est perfectio actu infinita. Et vrgeo, argumentum hoc modo. Recipere formam alicuius intentionis est aliqua perfectio in subiecto; ergo recipere formam magis intentam, est maior perfectio, sed intentio, quam potest actu recipere caret termino intrinseco: ergo actualis perfectio eius eodem termino caret, eritque proinde acta infinita. Secundo, quia posse producere effectum, maioris, ac maioris perfectionis in infinitum arguit in agente perfectionem actu infinitam, nam ex hoc solo deducimus, Deum esse infinitam perfectionis, quod dato quocumque effectu cuiuscumque perfectionis, potest perfectiorè in infinitum producere, quam vis putemus infinitum actu efficere non posse: hoc vero idè reperitur in subiecto, quod recepto quocumque effectu ab agente superiori, potest intensiorè, ac perfectiorè recipere in infinitum: ergo par est ratio.

Et vrgeo præterea, quia potentia actiua, & passiva reciprocam habent correspondentiam: ergo tanta, & non minor debet esse passiva obedientialis, quanta est actiua superioris agentis, cui correspondet. Probatur consequentia, quia quantum potest superius agens producere per potentiam actiuam, tantum potest

est recipere subiectum per passivam obedientiam; si igitur potentia actiua Dei actu infinita est, erit etiam actu infinita potentia passiva obedientialis subiecti, potens recipere omnem formam cuiuscumque intentionis, quam Deus potest extra producere.

His tamen non obstantibus, tenendum est, potentiam obedientialem anime ad recipiendam gratiam, & cuiuscumque alterius subiecti, vel materiæ, ad recipiendam formam superioris ordinis, siue secundum substantiam, esse secundum modum finitam esse simpliciter, & solum per quandam denominationem extrinsecam, vocari posse infinitam secundum quid. Quod sic probatur: subiecto per receptionem formæ superioris non additur nova potentia passiva, sed solum informatio, seu inhaerentia eius, nec per receptionem perfectioris, aut intensioris formæ intenditur eadem potentia, nec additur ei nisi perfectior, seu intensior actuatio eiusdem potentie: ergo ex eo, quod possit recipere intensiorem formam in infinitum, non sequitur, quod potentia sit infinita actu, sed solum, quod perfectius in infinitum actuare possit. Constat vero actualem semper esse finitam, & actu infinitam esse non posse: ergo nec potentia obedientialis, ex parte actuationis actus, quem recipit, infinita est simpliciter, sed solum dici potest infinita secundum quid, & syncategorematicè, in quantum recepta quacumque intentione formæ, potest maiorem in infinitum recipere: eodem fere modo, quo diuisio continui infinita vocatur in potentia. Secundo probatur, quid per receptionem

perfectioris, aut intensioris actus, non additur subiecto, vel materiæ vlla alia potentia obedientialis, neque vllus gradus eius, per quem augetur: ergo in ratione potentie non fit maior, vel intensior, quare neque in ratione potentie potest esse vllò modo infinita. Antecedens probatur, quia potentia obedientialis est eadem entitas realis cum naturali, & sola ratione formali ab ea distincta per ordinem ad diuersas potentias actiuas, vel diuersa agentia; sed potentia naturalis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, eademque eius substantia, quæ per receptionem formæ accidentalis, aut alicuius modi crescere non potest, aut maior fieri: ergo repugnat esse vllò modo infinita in ratione potentie, sed solum ex parte actuationis potest habere aliquam rationem infinitam in potentia, & secundum quid, vrest expositum in prima ratione.

Ex his patet ad argumenta: nam ad primum distinguendum est antecedens, quod posse recipere formam superioris ordinis, sit aliqua perfectio; est enim eadem ipsa perfectio, quam importat materia, vel subiectum in sua entitate cum respectu ad potentiam actiuam superioris agentis, non est tamen perfectio alia superaddita; & cum additur esse maiorem perfectionem, posse recipere perfectiorem, aut intensiorem formam ab eodem agente, iterum distinguendum est, nam si per maiorem perfectionem intelligatur maior potentia, vel aliquid potentie ei superadditum, negandum est, quia per receptionem actus, vel perfectiores actus, non fit potentia capacior, nec maior (vt probauimus)

sed perfectius actiatur, & ideo ex parte actus, vel actionis additur ei nouum aliud magis perfectum, sed hoc semper est finitum, & infinitum esse repugnat. Et propterea neque ex hac parte, potentia obedientialis infinita est, nisi in quantum eadem prorsus, ac sine augmento, permanens finita potest recipere a superiori agente perfectiorem formam ordinis superioris in infinitum, quod est esse infinitam secundum quid, & quasi in potentia ex parte actus, vel actuationis, sicut diuisio continui.

Ad secundum, concessa maiori de infinito agente, neganda est minor, quod eadem sit ratio demerita, quia valde diuersa ratio est vtriusque cause, nam virtus actiua continet in proprio esse, tamquam actus perfectissimus formam cum tota eius intentione, ac perfectione; & propterea, si data quacumque forma intensiori, potest eam plus in infinitum intendere, vel intensiorem aliam in infinitum producere, necesse est, totam hanc perfectionem infinitam possibilem in proprio esse, tamquam actum perfectissimum, ac modo perfectissimum, continere formaliter, aut eminenter, & ideo esse actu infinitam. Quod tamen non habet locum in potentia passiuā obedientiali, quā certum est non continere eminenter formam, neque intentionem,

aut perfectionem eius, sed solum, in potentia passiuā hoc modo continere: quod solum est, materia posse concurrere passiuē ad educationem earum, sua causalitate passiuā, a qua quodammodo pendent in eodem genere materialis causæ in esse, & fieri. Patet ergo, ex hoc modo continendi, & concurrendi, non sequi potentiam obedientialem esse infinitam, nisi secundum quid, modo explicato.

Ad aliud vero, quod tandem additur de correspondentia passiuæ potentia obedientialis cum actiua superioris agentis, concedendum est antecedens, quod sit reciproca. Sed neganda est consequentia, quod sicut actiua est infinita simpliciter, ita & passiuā, cuius discriminis ratio ex perfectione potentia actiua, & maxima imperfectione passiuæ desumenda est, ut explicauimus: Potentia ergo actiua actu, & simpliciter secundum propriū esse infinita est: passiuā vero nihil actu infinitum habere potest, sed solum in potentia, quia plus potest in infinitum recipere, & semper finitum est, quod acture-

incipit. Et hæc de primo libro.

F I N I S.

I N

I N S E C U N D U M L I B R U M
Aristotelis de celo, & mundo.

B R E U E P R O O E M I U M.

Natura, & ratione totius mundi exposita, cuius expositio confusam quandam notitiam partium eius continet, doctrinae ordo postulabat distinctam singularium partium explicationem, ex qua distincta etiam huius mundi cognitio resultat. At inter omnes mundi partes principem locum obtinere celestia corpora, in aperto est, quare necesse fuit ea prius, quam ceteras partes explicare: quorum notitia ex tribus dependet, nimirum ex cognitione totius, quam magna ex parte ex motu eius, atque ex his, quæ motum concernunt, inue-

stigare voluit Aristoteles: nam res natura constantes per motum cognoscit Philosophus. Deinde ex notitia partium: partes vero cæli præcipuæ stellæ sunt, de quibus propterea disputatio emittitur Aristoteles, tria de eis docens: nempe, quæ sit earum natura, quis motus, quæ figura: & tandem cum motus circularis per centrum, circa quod versatur, cognoscendus sit, de terra, quasi de centro, circa quod voluntur celestia corpora, differendum fuit: & ecce tibi tripartitam huius secundi libri diuisionem.

P 3

ARIS

ARISTOTELIS
STAGIRITAE; DE
COELO, ET MUNDO.
LIBER SECUNDUS.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Quod igitur neque factum
seruauerunt celum. &c.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles in hoc capite, docere, quo modo moueatur celum, sine ulla scilicet vi in oppositum renitente, & ideo sine vilo labore sit perpetuus. Diuiditur in tres partes: in prima colligit ex dictis in precedenti libro vniuersalem conclusionem; in secunda probat motum cæli esse quasi finem omnium motuum sublunarium corporum, & sine vilo labore, aut difficultate perpetuum: & in tertia parte refert, & rejicit tres sententias prisicorum Philosophorum, circa modum,

quo idem motus cælorum fiat. Principio igitur hanc conclusionem colligit ex precedenti libro, cælum esse ingenitum, incorruptibile, immortale, ac sempiternum, principij, ac finis expers: per quam non tam intendere videtur quod absque initio durationis sit (vt bene adnotat Diuus Thomas in Commentarijs) sed quod neque per generationem potuerit incipere, neque per corruptionem desinere, vt plures ex antiquioribus opinari sunt, & de sublunariibus corporibus communiter conceditur.

Asserit in secunda parte capitis; motum cæli esse quasi finem cæterorum omnium motuum sublunarium corporum, probarque hoc argumento. Quidquid continet aliud, habet rationem finis respectu eius, nam contentum ex propria ratione terminatur ad continens, quod est, ordinari ad illud, tamquã ad finem, sed motus circularis cæli continet omnes motus rectos elementorum, ac cæterorum corporum: ergo est finis eorum. Mino-

rem

rem probat, quia perfectum cuiuslibet generis continet imperfecta omnia eiusdem generis: sed omnes motus recti, in genere motuum, imperfecti sunt, cum habeant principium, & finem, & propterea perpetuos esse repugnet, solus verò motus circularis (vt pote principio, & sine carens) ex propria ratione possit esse perpetuus: ergo vere eos continet, & quasi finis eorum est. Talis autem motus debebatur naturaliter corpori: ex propria natura ingenito, atque incorruptibili, contrarioque carenti, & ideo naturaliter perpetuo, quale est cælum, quod ex eadem radice habet, vt idem motus eius contrario careat, & ex consequenti, quod sine vlla violentia fiat: nam violentia ex resistencia contrarij prouenit; ex quo etiam fit, vt moueatur cæleste corpus sine vilo labore, vel fatigatione sui motus.

Ex dictis rejicit Aristoteles in posteriori parte capitis tres sententias prisicorum Philosophorum, quarum prima fuit, poetica quædam fictio excogitantium, Athlantem cælum humeris sustentare, ne suo pondere ruat, quam Poetarum princeps. 6. Æneid. illo carmine tetigit de Athlante sic loquens:

Arce humero torquet, stellas fulgentibus aptum.

Quam alij in aliu sensum accepisse eandem Athlantis fictionem, refert Dionysius Sycul. lib. 4. vt existimauerint, Athlantem fuisse Astrologiæ peritissimum, & hac de causa visus sit cælum suis humeris sustinere; sed de hoc, vt pote per metaphoram asserit, non est habenda ratio. Illud verò falsum esse ex dictis in 1. lib. constat, vbi probatum est ab Arist. & a nobis confirmatum, quod cælestia corpora grauitate & leui-

tate, atque etiam omni pondere careant, quare nec fulciete, nec sustentante indigent. Et eadem sententia probatur falsa sententia Empedoclis, qui cælum naturalem habere grauitatem sentiens, aiebat, tanta celeritate circumuolui vt ab eadem sustentetur, ne deorsum ruat. Eodem modo, quo hydrya aqua plena, dum nimia velocitate in circulo voluitur, aquam, licet grauem non effundit. Sed præter quã quod falsum ostensum est, cælo tribuere grauitatem, gratis, ac sine pondere rationis præsupponit positio hæc solam motus velocitatem potuisse tot seculorum ætatisbus tam ingens pondus grauitatis deorsum in cæcis viacere. Quod nõ probat possibile exemplo, hydrya, vt consideranti facile patebit.

Tertia sententia fuit, Platonis, qui in Tymeodocuit, cælestes orbis animatos esse, & propria animarum vi contra inclinationem grauitatis detineri, ne deorsum ruant. Quam ex eo confutat Aristoteles, quia motus cælorum, resistente propria grauitate, maximo cum labore ac defatigatione animarum fieret, quæ ideo non possent esse beata, vt cælestes mentes deceat, sed miserabiles: cunctis animantibus, in quibus nullum est, quod nõ interdum somno, aut laborum intermissione, quiescat, foretq; talis anima cæli Ixioni similis, quem fingunt Poætæ apud inferos ca pena cruciari, vt rotam perpetuo eum labore enoluat. Quæ omnia cum absurda sint, colligit Aristoteles, magis esse rationi naturali consentaneas, propriam sententiam, æternitatem cælo, ac motui eius sine violentia tribuentem.

QVAESTIO I.

An caelestia corpora sine animata.

Pro parte affirmante placet in primis referre id quod de toto mundo senserunt Philosophi omnes, tam Græci, quam Aegyptij, Platone antiquiores, videlicet, anima præditum esse: & ideo velut magnum quoddam animal esse, & appellari debere: Eius positionis meminit, immo expresse sequutus fuit Plato in Cratylō Epimenide, sed quantum ad partes diuerso modo sensisse inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum & partes consistere crediderint: Alij verò singulis corporibus caelestibus animas singulas applicatas esse censebant. Alij vniciuique stellæ propriam atque distinctam. Alij demum ex eis intelligentem dumtaxat animam caelestibus corporibus attribuebāt. Alij vegetatricem simul cum ea, dicentes; sydera humoribus ali. Ita Cleantes, teste Cicerone 2. lib. de Natura Deorum; & Plinius 2. libro Historiæ, cap. 8. & tandem Seneca 2. lib. naturalium quæstionum, cap. 5. cæterique Stoici. Communis autem hæc sententia de anima mundi firmiter adeo horum Philosophorum animis adhæsit, vt Anaxagorā impietatis damnauerint, quod Solē ignitum lapidem, nõ verò animal, neq; Deum esse protulerit, vt Laertius affirmat in vita eius, & Diuus Augustinus lib. 18. de Ciuita. Dei, cap. 14. Orbes deinde animatos fecerunt: ex Hebræis Philo Iudæus & Rabi Moyses: Arabes etiam multi, vt Auicena, Algacellus, Alpharabius, & Albumaiar: ex Astrologis

vero Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam sententiam approbavit Origenes 7. libro Periarth. & tomō 1. commentariorum in Ioannem. Diuus autem Augustin. 2. libro super Genesim ad literam, hanc eandem quæstionem disputans, inter vtramque eius partem hæsisse videtur: in posteriori loco asserens incertum sibi esse, an stellæ ad societatem beatorum pertineant, sed nec illud certum apud se habere, an ad earundem societatem pertineant Sol, & Luna, cunctaq; sydera, quanuis nonnullis (inquit) lucida tantum corpora sine sensu & intelligentia videantur.

Pro confirmatione autem eius non parum videntur facere complura; atque expressa testimonia Aristotelis, præsertim duo illa, quæ habentur 2. libro de cælo, cap. 13. vbi asserit, cælum esse animatum, & habere in se principium motus, ac positionum differentias videntur proprias, vt seorsum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro: libro etiam Metaphysicæ 12. cap. 7 affirmat, primum mouens orbem cælestes, hoc est; Deum mouere, vt id, quod cognoscitur, & appetitur ab eisdem videlicet orbibus motis; censet igitur, eos habere intellectū, & appetitum, quibus eum cognoscant, ac diligant, & ex consequenti intelligentem animam, cuius sunt potētia; & hanc fuisse eius mentē, magno est argumento, quod D. Thomas 2. libi. contra gentes, capite 7. id testatur. Deinde sacrarū literarum verba, illa præsertim ex Psalmo 135. *Quæ fecit cælos in intellectu*, id est, intellectu præditos, atque etiam illa ex Ecclesiaste 1. *In circuitu pergit spiritus, & in circuitu suos reuertitur. Quæ non possunt*

sunt de spiritu solum asistente, ac mouente intelligi, cum non pergat cum cælo ipso moro, atque cū eo circumuoluetur, sed in parte de terminata cæli, quam mouet fixus perseveret, ergo necesse est de spiritu informantē loqui, qui est anima. Quem sensum eis tribuit Diuus Hieronymus in eorum Commentarijs, hæc verba scribens: *sine ipsum Salem spiritum nominauit, quod animet, spiret, & vigeat, & annos orbis cursus expleat, sine quod Luna lucentem globum, Titanique astraspiritus intus al, totaq; infusa per artus mens agit molens, &c.* Quibus toti mundo, & singulis nõ solum caelestibus corporibus, sed astris videtur animam concedere. Atque etiam Boetius 3. libro de consolatione philosophica metro 9. inquit, Deum per animam mundi motus caelestium corporum administrare.

Sed probari etiam potest ratione: primo, quia herbarum plures, atque virgulta generantur, sine semine aliquo, immo & complura animalia (licet imperfecta) ex sola putri materia, sed vtriusque vitæ horū, nempe vegetatiuæ, herbarum, & sensitiuæ, animalium, nulla potest assignari efficiens causa, a qua procedat præter caelestia corpora, a quibus procedere nequit vita (si ea carent) vt perse est manifestum: ergo necesse est eis, vel mundo ipsi vitam concedere, & ex consequenti animam. Secundo repugnat, totū esse deterioris conditionis, quam partes eius, sed constat, plures partes mundi viuere, & diuersis animarum generibus præditas esse, nempe vegetatricem, sensitiuam, & rationally, viuunt namque plantæ, viuunt animalia, viuunt homines: er

go necesse est toti mundo vitam animamque concedere, vel deteriorē proprijs partibus esse.

Vera autem sententia tenet, nec mundum, nec caelestia corpora habere animam a qua informantur: Quam sequuntur in primis ex Sanctis Patribus multi D. Cyrillus 2. libro contra Iulianum, Ambrosius 2. libro Exameron. cap. 4. Basiliius homilia 3. Exameron, & super Psal. mum 48. Lactantius, Hieronymus explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite calos, quæ loquor, & super caput. 1. & 45. Isaiæ, & in Epistola ad Pamachium, & Auitenn. Augustinus in libro de duobus animabus. capit. 4. vbi ait, muscam, propterea quod viuunt, esse nobiliorē Sole, & libro 1. Retractationum cap. 7. vbi quæ de mundi animatione in libro de immortaliitate scripserat, temere scripta fuisse affirmat, libro etiam 2. Retractationum cap. 7. quæ de caelestium corporum vita asseruerat, per tropum & figuram posse accipi docet, ducta videlicet translatione, a re animata ad inanimatam. Damascenus 2. libro fidei cap. 6. deinde Scholastici fere omnes, D. Thomas scribit præsertim locis, in quibus hanc eandem quæstionem expresso discutit, nempe, in quæstione de spiritualibus creaturis, art. 6. & 1. contra Gentes, ca. 73. 1. p. q. 70. ar. 3. Alesis 2. part. q. 87. memb. 3. arti. 4. Albertus Magnus, tract. de 4. coæuis q. 4. arti. 25. Bonau. in 2. dist. 14. q. 2. in priori parte. distinct. Durand. ibidem quæstio. 2. dist. 9. quæstione vnica. artic. 1. Gabriel distinctio. 14. quæstione vnica, Quam quæstione 12. Aegidius quæstione tertia, Argentina quæstione prima. articulo primo, Henricus articulo. 2.*

Abulensis in cap. 3. Exod. quæst. 47. Nicolaus de Lira in cap. 10. Jeremia, Eugubinus in Psalm. 18. alijque complures, quibus addi potest ex antiquioribus Philosophis Anaxagoras supra relatus, & omnes interpretes Aristotelis, præsertim recentiores: quare communis est in utraque Schola Philosophica; ac Theologica.

Et eam tenuisse Aristotelem colligitur plane ex tribus principijs ab eo expressis: primum habetur 12. lib. 1. Metaphysicæ, text. 16. ubi hoc discrimen inter causam efficientem, & formalem designat. quod efficiens præexistit rei factæ, formalis vero præexistere nequit, sed naturaliter simul est cū re facta, vel constituta, sicut sanitas simul esse debet cum sano, & cum corpore animato anima. Cuius cui deus ratio est, quia illud constituit, tanquam forma dans ei esse: & ex alia parte in eodem libro, text. 43. docet, intelligentiam mouentem celum esse eo priorem; ex quibus sequitur non posse apud Aristotelem eniri celo tanquam formam, seu formalem causam, & ex consequenti celum non esse animatum, ex mente eius. Secundum principium sumitur ex 8. libr. Physicorum, text. 43. quod motor orbis celestis videtur toto orbi, per contactum virtutis, sed visio formæ cum materia, vel animæ cum corpore non est per contactum virtutis, sed per veram informationem, per quam anima tribuit esse corpori, ergo sentit Aristoteles intelligentiam mouentem non esse veram formam cæli. Et vrgeri potest ex alio, quod docet text. 84. eiusdem libri, videlicet motorem cæli in ea circumferentiæ parte existere, quæ

rapidissimo motu circumuoluitur, sed forma vel anima debet esse in toto corpore, & singulis eius partibus; ergo putat Aristoteles, non esse intelligentiam veram formam cæli. Et certe si intelligentia simul moueret calum, & illud informaret, euidenter sequeretur moueri cum illo, vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat. Ex hoc vero sequeretur, in motibus cælorum non esse deueniendum ad motorem immobilem, vt 8. libr. Physicorum concludit Aristoteles. Tertium principium posuit 12. lib. Physicorum, text. 22. asserens esse scientiam esse, per se considerare materiam & formam, ex quibus constat compositum, sed constat materiam calorum per se considerari a Philosophia naturali, quæ tamen non considerat per se intelligentiam, quia forma separabilis à materia, & quæ mouent, & non mouentur, non sunt Physicæ, sed Metaphysicæ considerationis, vt idemmet, atq; eodem lib. text. 26. 71. & 73. expressè docet; ergo sentit, easdem intelligentias, quas immota mouent omnes celestes non esse formas informantes eorum.

Sed probatur primo ex definitione anime. Anima est actus corporis Physici organici potentia vitæ habentis, vt docet Aristoteles 2. lib. de anima cap. 1. text. 7. Ergo omne corpus animatum est organicum, sed in corpore celesti nulla sunt organa, neq; vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuersitas vitalium operationum exercetur, vt actus videndi, audiendi, cū cæteris sensationibus, nisi quis velit Solem, & Lunam pro oculis deferuire celo, ita vt per hæc astra videre dicatur, quod constat ridiculum.

culum esse; ergo euidens est, corpus celeste non esse organicum, nec proinde animatum: quod ex infinitis operationibus vitalibus vrgeri potest, nepe augmentatione, & nutritione; neq; enim celeste corpus alimentum lursit, aut conuertit in propriam substantiam, cum ex qualitatibus contrarijs consistere debeat, & per illas alimentum alterari, atq; corrumpi, in eiusq; substantiâ conuertit. Quibus qualitatibus, & alterationibus incapax est calum, & longe clarius est, nullum suscipere augmentum, neque decrementum: ergo euidens est etiam, non viuere, neque animatum esse.

Secundo anima non est propter corpus, seu materiam, cuius gratia facta est, sed ex opposito materia vel corpus propter animam, vt docuit expresse Aristoteles 2. libr. de anima, text. 16. & 17. cum hæc sit longe nobilior, & proinde gratia sui facta. Vnitur ergo corpori, vt bonum aliquod sibi ex tali vnione consequatur, videlicet exercitium suarum operationum, in quo perfectio eius posita est; sed nullâ operationem vitalem exercere potest anima per corpus celeste, ergo neque apta est, vt ei vnatur. Minor probata est de operationibus vegetatiuis, quia nec calura simile sibi generare potest, nec nutiri, vel augeri, vt docuit Aristoteles 1. lib. de celo, cap. 3. probata est etiam de sensitiuis, & rursus conuincitur ex eo, quod operationes sensitiuæ ex propria conditione presuppununt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conseruantur organa sensuum, & omnes sensus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Aristot. 3. lib. de anima cap. 12. Tactus vero necessario petit temperamentum

primarium qualitatum in proprio organo, quarum non est capax corpus celeste: nec vnitur anima corpori celesti propter operationem intellectualem; quia hæc naturaliter non potest exercere in corpore, nisi ministerio sensuum species ærebus sibi desumant, vt patet de anima nostra rationali. Cum ergo non sit calum sensuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri potest ex his, quæ à nobis constituta, & ostensa sunt, 2. lib. de anima. Videlicet implicare contradictionem, quod anima rationalis possit esse forma corporis, nisi simul foret sensitiua, gratiamq; sentiendi tribuere ei dem corpori: ergo repugnat per locum ab inrenseseo, velum informari anima rationali, quin talis anima simul sit sensitiua. Cum ergo calum sit incapax sensitiuæ, vt probatum est, sequitur incapax quoq; esse anime rationalis. Neq; tamen vnitur celo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima, sed ab extrinseco motore procedere potest, per solū contactum virtutis, vel impressionem impulsus, vt de quocunq; alio motu circulari constat; nec vitalis est, sicut progressus animalium, quæ constat fieri medijs sensibus, & appetitu, quibus caret celeste corpus. Ex quibus efficaciter probatum constat, non dari animam mundi, à qua totus ipse mundus informetur, quia Deus non potest esse talis anima cum informans, vt Philosophi quidam delirantes dicebant, nisi inrenseseo ratio formæ dicitur imperfectio partis, & informationis, seu inhaesionis in corpore, à qua Deus ob suam infinitam perfectionem alienus est, sed nec intelligentia, vel intelle-

ctualis forma, ob suam limitatâ virtutē, potest corpus tantæ molis. ac est cæleste corpus, in formare, quanto minus tam vastū, & tot, ac tam ingentibus, ac discōtinuis partib⁹ constantē mundum; quare ingens etiam deliriū est, mundo, vel cælestibus corporibus animam rationalem concedere. nam inde virtutes, merita, peccata, & peccatorū pœnas eisdem corporibus deberēt ad scribere, quod plane falsum est, intelligentia igitur mouēs cælum nō potest esse vera forma illius, tribuens cælo, proprium esse per informationē, nec est pars substantialis ipsūm cōponens cū materia, sed cōpleta, & totalis substantia omnino distincta ab eo; dicitur tamē laxè forma cæli assitēs, quia ei vnitur, in ordine ad motū, & cōstituit cū eo vnū principium eiusdē motus, aut mediū impulsu, vt volunt plures, vel scilicet, vt placet alijs.

Et prior sententiā cōcedens cælo, vel inūdo animā, & animatum esse docens, vt vera sit, nec de vera anima, nec per verā informationē loquitur, nec ideo vere, & propriè animatū esse censet, sed per quandam similitudinem, & ideo in propria, & quasi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti sunt absq; dubio omnes fere sancti Patres pro ea citati. Posterior vero sententiā, animatum esse negans, de vera, ac propria anima, veraq; animatione per informationem, intelligit, quare dissidium inter vtraique in solo modo loquēdi diuerso, magna ex parte cōsistere viderit, vt D. Thomas 1. par. quæst. 70. art. 3. in fine, corporis his, verbis docet: *Vnde interpretantes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differētia inuenitur in re, sed in voce*

tantum. Sed magna ex parte conciliari posse præfatas sententiās dicimus, & non omnino, quia licet quod ad sanctos Patres attinet, de anima solū assistente intelligantur eorum verba: nonnulli tamē antiquiores Philosophi, veram animā informantem vegetatiuam, & sensitiuam eis concesserunt, quorum sententiā falsam esse probauimus.

Sed super est explicandū, an notam aliquam vel censuram mereatur sententiā, affirmans, cælum, vel mundum esse animatū anima informantē. Et D. Thomas 1. lib. contra Gentes capite 70. in fine expressè negat, aliquid fidei contrarium continere hisce verbis: *Hoc autem, quod dictum est de animatione cæli, non diximus quasi asserendo secundum filii doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sit, siue aliter dicitur.* Quod confirmat ex D. Augustino lib. 3. Enchiridion, cap. 58. vbi fatetur, non esse certum, an sit, vel non sit animatum cælum Caietanus etiam 1. part. quæst. 3. artic. 1. asserit corpus cæleste forte secū dum veritatem esse animatum; & Petrus Martinez cap. præsentī, nō solum vtrāque partem quæstionis problematicè defendit, sed in affirmantem, quod cælum sit animatū, magis propendit.

Sed ex alia parte à multis iudicatur erronea, vel saltem parum fidei consona. Et in primis D. Hieronymus in Epistola ad Pamachiū, & Auitum, inter propositiones alias Origenis, quas sancta Synodus generalis sub anathemate exposcit, hanc enumerauit, quod cælos, Lunam, Solem, astra animata dicat. D. etiam Epiphanius lib. 11. Panarij, & D. Irenæus lib. 1. cōtra hæreses eandē referunt inter Marcio-

cosorum dogmata: & in Concilio Constantinopolitano, quod est quintum generale sub anathemate damnatur hisce verbis, relatis à Io-uerio in summa Conciliorū, tom. 2. *Si quis dixerit, cælum, solem, & Lunam, stellas, & aquas, quæ supra cælos sunt, animantes quasdam esse, & materiales virtutes, anathema sit: ac tandem damnata dicitur in quodam articulo Parisiensis facultatis: Propterea non bene de illa sentiunt, ex scholasticis nonnulli in 2. distinct. 14. vt Bonauentura, & Gabriel quæst. vnica, & Capreolus distinct. 9. quæst. vnica art. 1.*

Nostra tamen sententiā hac distinctione explicanda est, ponere cælos animatos anima vegetatiua, vel sensitua tantum, solum est error Philosophicus; illos autem ponere animatos anima rationali, nō solum est error Philosophicus, sed etiam error cōtrarius diuinæ fidei. Priorem partem sic probo, quia ex hoc, quod tribuatur eis anima sensitua, aut vegetatiua, solum deduci potest, quod sint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandā vegetatricem participant; ex quo vtroque nihil potest contra fidem deduci, quia neque in Scriptura, neque in alijs principijs fidei denegatur eis talis vita; sed neque aliquid asseritur, ex quo eisse denegandam colligi possit. Cuius ratio a priori assignari potest, quia hæc non pertinent vllio modo ad materiam fidei, sed prorsus Philosophica sunt, ergo circa ea non potest error contra fidem proferrī; sed ad summum contra principia Philosophiæ. Quod verò error sit eis contrarius, efficaciter probari potest à posteriori ex operationibus, ac vitiis quibus vtriusq;

vita proprijs, quas si haberent, repugnaret à nobis nō percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animarum, atq; plantarum. Quamuis enim magis distet à nobis, eorum tamen ingens magnitudo, distantia cōpensaretur, & ita posset à nobis eorum augmentum percipi, & euidenti ratione cōstat, nullum extare alimentum, ex quo ali, aut nutriri possint, nec vllis veris organis prædica esse, per quæ possint operationes aliquot sensitua animæ exercere; & plura possent alia in confirmatione huius asseri asseri, quæ breuitatis gratia præmittenda censemus.

Assertum vero posterius, efficaciter posset probari ex verbis S. synodi generalis supra relatis, si cetero cōtaret, talē definitionē fuisse ab eo Concilio editā, nihilominus hoc discursu potest ostendi: quia cælestia corpora essent substantiāliter cōposita ex corpore, & anima rationali, eo ipso, quod dicerentur vere animata anima rationali, & vita rationali prædita: sed non est excogitabile cōpositū substantiale ex anima rationali, & corpore, tanquā ex vera forma, & materia, quod non sit homo, cū hæc sit essentialis cōpositio hominis. Et tamen certū est ex sacra pagina, nullum dari hominem, qui non sit propagatus ex primo, nepe, ex Adamo in principio tēporis cum toto mundo cōdito, & cū ceteris omnibus à Christo redēpto. Constat etiā ex principio Genesis, cælestia corpora tāquam quid diuersum ab homine, esse creata, nec ab eodē homine processisse; ergo euidenter deducitur ex fide, nō habere animā rationalem pro vera forma, nec proinde animata esse tali anima, aut vita rationali

prædita: solum posset responderi, constare quidem anima rationali diuersæ speciei ab ea, quæ constituit hominem, & ideo licet sint animata anima rationali, non esse homines, sed rationalia quædam composita diuersæ speciei. Cæterum solutio hæc facile confutari potest: primo, quia non est intelligibilis anima rationalis, quæ non sit forma, & pars, cum sit ei intrinsecum, esse incompleta substantiam; nec est intelligibile, quod sit pars, & vera forma, verusque actus quin sit vnibilis alteri parti, aut potentia, vel materia, aut corpori, nec est excogitabile, quod sit vnibilis corpori, nisi vt secundum esse proprium propriamque operationem ab eo emanantem perficiatur (nam propter bonam corporis lege inferius, ac imperfectius vniri repugnat) sed propria eius operatio est intelligere: ergo vt hanc assequatur, tanquam pars informando corpus vnitur ei, sed intelligere medio corpore non est aliud, quam intelligere per sensus: ergo necesse est, quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum nostra, & per locum ab intrinseco eundem modum essendi, esse que eiusdem speciei. Et si dicatur intra ambitum modi operandi, sine dependentia à sensibus, ac sine discursu dari intellectiones diuersæ speciei in Angelis, & proinde substantias diuersas, quæ sint principia earum, ac proinde non esse impossibile, dari intellectiones speciei diuersas, intra ambitum modi operandi cum dependentia à sensibus, aut cum discursu, & ex consequenti animas rationales diuersæ speciei. Respondeo, quod licet hoc foret possibile (quod non credo),

quia impossibile reputo, dari intellectiones diuersi modi speciei, sub modo operandi cum discursu, vel cum dependentia à sensu, cum sit imperfectissimus, atque infimus, quare non est excogitabile sub eo, vnde, vel à quo summi possit, talis differentia speciei, sicut intra modum longe perfectiorem operandi sine discursu, propter maiorem extensionem ex maiori perfectione desumptam, & maiorem limitationem infimi gradus operandi cum discursu, adhuc foret euidenter omnes esse homines propter convenientiam genericam in natura rationali, sicut est euidenter, hominem, & leonem, etiam si specie distinguantur, esse animalia propter convenientiam genericam in natura sensitua, quare aperte falsum esset, ponere ex vna parte, corpora caelestia esse animata anima rationali, & ex alia non esse homines. Et cum manifeste deueatur ex fide homines non esse, error est fidei contrarius, ponere ea animata anima rationali; non est tamen hæresis, quia non est per se immediate contra fidem. Quod vero error sit etiam philosophicus, manifestum est, quia repugnat esse substantias cum differentia, ac dependentia à corpore sine sensibus, non est enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia à corpore, nisi accipiendos species à rebus corporeis, nec est intelligibilis alius modus accipiendi species à rebus corporeis, nisi eas sentiendo, ita vt medijs sensationibus imprimantur intellectui ab eis species propriae, per quas ab eo cognoscantur. Et iuxta nostram dupplicem conclusionem intelliguntur, & in concordiam reuocantur, quæ relata

sen

sententiæ, ita vt prior in sensu prioris nostræ assertionis posterior in sensu posterioris accipiatur, & sic vtraque vera sit.

Superfunt argumenta prioris sententiæ in principio facta diluenda; & in primis testimonia Aristotelis iuxta legitimum sensum eius explicanda sunt distinctione illa allata à Dno Thoma 1. parte, quæstione 70. art. 3. ad 5. corpus enim caeleste secundum se, hoc est, non considerata intelligentia ei vnita, vt principio motus non dicitur se mouere, sicut mouentur viuientia, nec habere in se principium actiui sui motus, sed passiuum tantum; si tamen accipiatur cælum simul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita, vt principio actiuo motus eius, ita vt ex vtroque constitutatur vnum aliquod à se ipso motum, tamquam à principio actiuo efficiente, viuens appellari potest, quasi per analogiam, & similitudinem ad viuientia, & eadem ratione habere differentias positionum, quo pacto viuens ipsum vocauit, easque illi concessit Aristoteles capitæ sequenti, non tamen verum, & proprium viuens per veram, ac informantem animam. Et in eodẽ sensu docuit 12. libro Metaphysicæ, cap. 7. moueri caelestia corpora à primo motore, tamquam ab eo, quod cognoscunt, & appetunt: nam licet intelligentia mouens cælum non moueatur à Deo eodem motu, cum immota in hoc sensu moueat ipsum. Dicitur tamẽ Deus totum ex cælo, atque intelligentia constitutum mouere, in quantum præstat suum concursum, vt moueri valeat cælum ab intelligentia, atque etiam intelligentia mouere ipsum ratione cuius (hoc est) vt eam

includentis moueri dicitur à se per quandam analogiam, & similitudinem ad viuientia corpora, in quo sensu intelligi debent Scripturæ, & Patrum loca.

Ad primam rationem Dni Thomas in eodem articulo ad 3. respondet, viuientia illa produci à corpore caelesti non virtute propria, sed virtute intelligentiæ à qua mouentur, ita vt tamquam instrumentum eius tales effectus se superiores possit attingere; sed difficile est, hos effectus Angelo mouenti, tamquam præcipuæ causæ per se tribuere, etiam in doctrina Dni Thomas, qui (vt inferius ostendetur) sententiam plane, Angelos non posse vllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per se influentem imprimere materiæ, aut corporibus; sed solum hæc posse, tamquam applicando actiua passiuis, quod solum est, esse conditiones, vel adsummas causas per accides: ergo longe minus poterunt substantiam viuentem, vt causam per se producere. Propterea dicendum est, corpus caeleste non nudum, sed cum suo motu ab intelligentia effectiue ducto, & proinde simul cum eadem intelligentia acceptum esse instrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam substantiam viuentem, & hoc sensu loquitur D. Thomas. Itaque ex corpore caelesti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipsa mouente, resultat vnicum, atque completum instrumentum, quod à Deo eleuatur, vt possit attingere productionem harum substantiarum, quia non potest excogitari vlla alia causa principalis, & proxima per se influens, persequens producat præter Deum, tali instrumento vtentem.

Ad

Ad secundum, concessa maiori, ac minori, neganda est consequutio: satis est enim vniue:sum vitā, & animam suarum partium includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta, sit eo perfectior, cum omnes eius perfectionem, simul cum perfectione aliarum partium includat, vt pote totum quoddam quasi artificiale ex omnibus gradibus essendi ordine quodam constatum.

QVAESTIO II.

An caelestia corpora dignitate praestent cunctis rebus sublunariibus.

Questio procedit de caelo, nō vt claudit intelligentiam, sed secundum se, anima etiam assistente, destituta: & sic certum est, alijs corporibus sublunariibus vitā expertibus perfectione praestare, vt pote simplicius, & incorruptibile: & minus perfectū esse simpliciter hominibus, cuius ratio est, quia species humana constituitur per animam rationalem, spiritualem quidem, independentem à corpore in suo esse intelligentem, ac volentem, & ideo gratiā, virtutum, ac beatitudinis capacem; quibus omnibus perfectionibus caret forma caelestis, & caelum per eam constitutum; ergo longe est eo perfectior homo: solum ergo controuersia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione superentur à corporibus caelestibus, vel digniora eis sint.

Et prior sententia affirmat, digniora esse caelestia corpora cunctis animantibus homine inferioribus,

quam sequitur Marsilius 1. quaest. 1. art. 2. quaest. 6. & 7. & eandem tenere videntur Zumel, 1. part. quaest. 3. artic. 1. & Pater Pererius lib. 2. suae Philosophiæ cap. 6. probabiliorēque esse docet Bañez 1. part. quaest. 3. art. 1. & eam tenuisse Victoriam & Canum, aliosque discipulos D. Thomę doctissimos, quam hac tempestate sequuntur recentiores quidam cum limitatione ad sola animalia imperfecta, quae non ex semine, sed ex putri materia generantur, atque etiam ad plantas. Alij vero ad solas plantas limitanda censent. Probatur testimonio Aristotelis, qui 6. libro Ethicorum cap. 7. non solum animalibus ceteris, sed homine ipso praestantiora esse corpora caelestia, hisce verbis docet: *Neque vero quidquam ad rem attinet, quod habeo reliquorum animalium quiddam sit quam optimum, sunt enim & alia homini multo diuiniore, vt ea, quae omnibus sunt maxime in conspectu ex quibus hic mundus coagmentatus est.* Per quae constat, caelestia corpora intelligere, & lib. 1. de caelo textu 13. docet praeter inferiora corpora dari aliud longe nobilissimum: *Manifestum est, esse aliam substantiam praeter eas, quae hic sunt, priorem, ac diuiniorem his omnibus, & text. 16. Quae propter ex omnibus his al. quis ratiocinando crediderit, quod est aliud quod, praeter corpora, quae hic, & circa nos sunt, alterum separatum tanto nobiliorem habens naturam, quanto plus distat ab his, quae hic sunt.* Actandem 5. lib. de partibus animalium, cap. 5. non longe à principio, res naturales aeternas, asserit, tantum praestare ceteris rebus inferioribus, vt cognitio illarū, etiā minima, ac tenuissima, multo pra-

praestantior, ac nobilior sit, quam harum rerum absolutissima scientia.

Probatur deinde ratione, quia partes ex quibus caelestia corpora constant, nempe, materia, & forma perfectiores materia, & forma rerū inferiorum sunt: ergo corpora ipsa caelestia digniora erunt. Antecedens probō ex parte formae, cuius perfectio sumitur ex modo informandi, sed modus informandi caelestis formae nobilior est, cum in amissibili modo informet materiā, & indissolubili modo vnionis ei copuletur, ex quo habet, vt corpus incorruptibile cum ea constituat, quaelibet autem forma sublunaris (etiam si sit anima) amissibili modo informat materiam, & modo vnionis dissolubili ei vnitur, ex quo habet, vt corruptibile corpus constituat. Probatur deinde ex parte materiae, quia materia calorum dignior est sublunari, vt superiori libro ostendimus, vnde etiam sequitur, nobiliorem quoque debere esse formam. Probatur consecutio, quia species materiae, & dignitas eius ex ordine ad formam accipitur: ergo maior dignitas materiae ex digniori forma.

Secundo, corpora caelestia, simpliciora sunt sublunariibus, incorruptibilia, figuram, ac motum, circulare perfectissimum habent; lo cum item digniorem, & (quod caput est) virtute eorum generantur alia, atque conseruantur animalia omnia: ergo longe sunt eis perfectiora. Probatur consequentia, quia superiores istae dignitates substantiā quoque superioris ordinis plane indicant. Quam rationem recentiores vrgent pro animalibus imperfectis ex putri materia geni-

tis, quorum non potest alia causa praecipua designari, praeter caelestia corpora, in cuius proinde virtute eminenter contineri debent, cum non contineantur formalius, eminenter autem contineri repugnat, nisi perfectiora sint eis. Vrgēt etiam pro plantis, tum, quia forma plantae ideo tantum vita est, quia principium est nutritionis, & augmentationis, per quam attracto alimento viuens acquirit, & cōseruat debitam quantitatem, vt cōseruet proprium indiuiduum: sed haec perfectio longe minor est incorruptibilitate caeli, per quam caelum perpetuum est, sine indigentia talis operationis. Tum etiam, quia nutritio, & augmentatio plantae secundum substantiam non est operatio vitalis, cum constet, ignē quoque nutriri, & augeri, sed solū quoad modum, quia per intus summionem, & distributo alimento per omnes partes in earumque substantiam conuerso, ignis vero per solam iuxta positionem lignorum, in vna, vel alia parte: habere autē operationem ex solo modo vitalē minor est perfectio, quam esse incorruptibile: ergo caelum simpliciter perfectius est plantis.

Nihilominus sententia posterior negat, caelestia corpora dignitate praestare vlli corpori viuenti siue ex semine, siue ex putri materia producto, sed formicam, aut muscam esse essentialiter perfectiorem caelo quocumque. Ita pronunciat D. August. in libro de vera religione cap. 19. cuius haec sunt verba: *Non enim qualiscumque moles, quanquam ista visibili luci praesentat, si vita careat, magni estimanda est, qualibet namque vna substantia, cuiuslibet non vix substantia, naturae*

lege præponitur. Quam naturæ legem confirmat 11. libro de Ciuitate Dei, cap. 16. & ex ea colligit in libro de duobus animabus, capit. 4. muscam Soli præferendam esse. Eandem sententiam sequuntur D. Thomas 1. parte, quæst. 3. art. 1. ad 2. & quæst. 70. artic. 3. ad 2. atque in primo loco Cayetanus, & Bañez 1. etiam libro contra Gentes, cap. 10. & ibidem Ferrariensis. Capreo Ius in 2. dist. 10. quæst. 2. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 12. ad secundum, Ricardus in 2. disputat. 14. quæst. 4. circa principale, ibidem Argentina, quæstione vnica, artic. 1. Bassolis quæstio. 2. §. ad dicta: & Okam quæst. 2. 3. Gabriel super Canon, lectione 41. & omnes ferè, qui cælum inanimatum faciunt. Vnde Auerroes 2. libro de celo, commentario 61. asseruit, defendi non posse, cælum esse perfectius aliquo viuente; nisi anima præditum esse asseratur. Ita demum omnes recentiores, & nobis videtur omnino vera sententia. Cuius ratio sit, essentialis perfectio rerum corporearum ex perfectione formæ substantialis accipitur: sed anima quæcumque est forma perfectior cælesti: ergo viuens quodcumque est perfectius cælo. Minor sic probatur. Anima quæcumque est actus corporis physici organici, potentia vitam habentis: ergo anima quæcumque est principium vitæ postulans organicum corpus, hoc est, diuersis organis, ac membris præditum, pro diuersitate operationum exercendarum, & habens differentias positionum sibi intrinsicas, nempe, sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro, vel aliquot earum, sed forma cælestis, nec est principium vitæ, nec postulat cor-

pus organicum diuersorum membrorum, ad exercendas varias operationes (quod constat perfectissimum esse in ratione corporis) sed solum postulat corpus quoddam homogeneum, habens partes eiusdem rationis, sicut corpus aqueū, vel æreum (quod patet esse imperfectissimum, varietate membrorum carens) ergo anima quæcumque perfectior est forma cælesti.

Quod verò aliqui dicunt, formam cæli constituere ipsum incorruptibile, atque perpetuum, & incorruptibilitatem esse maiorem perfectionem, quam vitam saltem imperfectam animalium, vel plantarum, falsum est. Quia incorruptibilitas non excedit perfectionem formæ non viuentis, sed ei conuenit, intra gradum talis naturæ infimum, propter modum informandi perfectiorem, quia explet, ac satisfiat appetitum materiam, vt egregie docuit Diuus Thomas 1. parte, quæst. 2. artic. 7. ad 2. quod constat non habere formam perfectissimam, qualis est anima rationalis: ergo incorruptibilitas non potest adæquare perfectionem gradus superioris vitæ, nec propter illam potest forma cælestis attingere perfectionem vllius animæ, nec cælum perfectionem vllius viuentis.

Secundo, quia potentia cuiuslibet rei, ex quibus actus, & propria operationes procedunt, emanant ab eius substantia, vel essentia: ergo ea substantia perfectior est, quæ habet potentias, & operationes maiores, & perfectiores, sed viuens quodcumque habet potentias, & operationes perfectiores operationibus cælorum, ergo dignior, atque perfectior substantia. Minorem probatur, quia potentia, &

operationes procedentes à substantia viuente, sunt vitales; quæ à termino, & principio duplicem perfectionem habent: à principio quidè quod necesse est esse intrinsecum, & ab extrinsecò principio (modo saltem naturali) procedere nequeunt, à termino vero, qui fere semper vitalis est, vt patet in cognitione, & amore, non solum partis rationalis, sed etiam sensitivæ, atque etiam in nutritione viuentis propria, cuius proprius terminus per eam productus est partialis substantia viuens. Cælum verò nullam habet vitalem potentiam, nec operationem, sed quascumque habet, infimæ sortis sunt, eiusdem videlicet conditionis, ac operationes ignis, & cuiuslibet alterius rei non viuentis, quas constat, procedere posse ab extrinsecò principio, vt illuminationem, & circulationem motum: nec per eas potest produci proprius, ac proximus terminus vitalis: ergo constat operationes vitales cuiuslibet viuenti proprias digniores esse operationibus cæli non vitalibus, ergo, plane sequitur, quamlibet substantiam viuentem dignitate præstare omnibus cælestibus corporibus.

Confirmatur, quia animalia omnia, quantumlibet imperfecta attingunt cognitionem, & amorem, de quibus dubitari nullo modo potest, digniores esse operationes quibuscumque cælestibus: ergo nec dubitari potest, quin eadem animalia à quibus procedunt, digniora sint corporibus cælestibus cognitionis, & amoris prorsus incapacibus.

Et virgeri potest ex modo operandi omnium viuentium, non

enim operantur mota ab alio mouente extrinsecò, sed virtutem habent intrinsecam, per quam semouent, nempe animam, corpora vero cælestia carent virtute se mouendi, quia carent anima, quare sic à mouente extrinsecò mouentur, vt eo cessante, cesset omnino eorum motus; ergo digniora sunt corporibus cælestibus, non solum omnia animalia, sed etiam plantæ, vt docet communis sententia: quam sic explicuit Diuus Thomas 1. parte, quæstione 70. articulo 3. ad 2. vt quælibet anima, & viuens quodcumque simpliciter, & absolute dignius sit corporibus cælestibus: sed forma cælestis formaliter dignior sit secundum quid quacumque anima (etiam rationali) propter digniorem modum informandi materiam, explendo capacitatem eius, qui modus informandi radix est incorruptibilitatis cælorum, nam ex eo prouenit, vt materia cælorum aliam formam nec appetat, nec habere possit, sed modo vniois naturaliter indissolubili vniantur formæ, & ideo compositum naturaliter indissolubile, atque perpetuum cum ea constituat, quod nulla forma (etiam rationalis) habet quamuis maiorem dignitatem, & perfectius esse simpliciter conferant.

Testimonia verò Aristotelis, vt ex verbis eorum, atque ex antecedentibus, & consequentibus colligitur, de corporibus cælestibus intelligantur, non nude consideratis, sed simul cum motu intelligentiis, vt ad notauit Diuus Thomas 6. libro Ethicorum lectione sexta,

quo pacto verum est, in hęc inferiora agere, ea multiplicare, ac conseruare: hoc autem modo sumpta, longe perfectiora sunt cunctis viuentibus, si vero nade considerentur, superantur simpliciter ab eis.

Ad primum argumentum distinguendum est antecedens, nam licet perfectior sit materia, quia minus habet de potentia passiuā, & perfectiorem modum inforandi respicit, seu formam meliori modo informantem, modo scilicet inamissibili, non ideo postulat perfectiorem formam, secundum speciem, cum constet non postulare, immo nec habere posse animam rationalem omnibus perfectissimam. Quare solum probat argumentum, quod forma cęlestis sit perfectior non simpliciter, hoc est, non ex propria specie, sed solū ex modo informandi, & ideo non nisi secundum quid, & alias probaret argumentum, cęlum esse perfectius homine, quod nec continent, nec admittunt aduersarij. Sic respondet D. Thomas 1. par. q. 70. art. 3. Corpora ergo cęlestia, perfectiori materia prędita sunt quibus cumque speciebus viuentium, atque etiam perfectiori forma, sub communi ratione informandi materiā cum specialibus dispositionibus nō habentibus contrarium: quare perfectior species corporis ex eis constituitur, utpote incorruptibilis, cū tamen viuentia corpora sint species corporis corruptibilis longe imperfectioris. At genus corruptibilis corporis, licet sub gradu corporis imperfectius sit, atque etiam omnes eius species, ut talem gradū participant, ulterius tamen contrahitur per differentias vitam actiuas, & per eas descendit ad spe-

cies vitę vsque ad perfectissimam, & cum gradu vitę longe perfectior sit gradu vitę experte: sequitur plane omnes species huius generis, utpote gradum vitę participant, perfectiores esse omnibus speciebus incorruptibilis corporis, quarum nulla attingit gradum vitę, sed intra gradum substantię vitę expertis manent.

Neque illud quod additur, ad corroborandum idem argumentum, de causalitate calorū respectu imperfectiorum animalium quidquam efficit, quia corpus cęleste, secundum se non producit ea, sed motum ab intelligentia, & adhuc ista sumptum, non tamquam propria causa, sed tamquam instrumentum Dei, ut superius ostendimus: non est ergo necessarium, quod secundum se sumptum dignitate præstet eisdem animalibus.

Eodem modo soluitur secundum argumentum, nam etsi vera sint illa omnia, quę asserunt, solum ex eis probatur, cęlum præstantius esse corpus his sublunariis intra latitudinem corporis, quo pacto ei conueniunt, exceditur tamen a viuentre, ac sentiente quocumque in gradu vitę, & naturę sensitiuę, cui dignitas cognitionis conuenit, qua caret cęlum.

CAPVT.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem quidam sunt, qui dicunt, esse quiddam cęli dextrum, & sinistrum, &c.

Breuis expositio textus.

Explicata natura totius cęlestis corporis, prosequitur Aristoteles explicare diuersitatē partium eius, secundum situm & positionem, quam habent in ipso, quo pacto differentię positionum vocari solent, nempe, sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum. Diuiditur verò caput in duas partes, in quarū prima, expositis his differentiis, per principia, ex quibus accipiuntur, refert & reijcit sententiam Pythagoreorum: in postrema statuit propriam, quibusdam aduersus eam obiectis, ac solutis.

Pytagorei igitur quidam (ait Aristoteles) duas positionum differentias in cęlo posuere; quorum sententiam, ut ostendat falsam, exponit quidnam per has differentias intelligi debeat, & vnde sumatur. Sunt namque differentię istę quę si diuersorum motuum principia, vel vnde incipere solent. A dextro enim pede, vel manu incipit motus localis animali conueniens: motus verò augmentationis initium habet ab ea parte, per quam sumitur alimētum, ut a capite, vel ore in animalibus; a radice vero in plantis: vnde caput in illis pars

quę sursum est, vocatur: pedes vero dicuntur pars deorsum: ex opposito verò in plantis: motus denique alterationis sensibilis, aut sensitiuę animalibus proprię a cerebro incipit, & in facie ostenditur: nam in his partibus vigent sensus: & eorum operationes exercentur: & propterea anteriores vocantur: partes verò eisdem oppositę dicuntur posteriores.

Quibus expositis docet, quod animalia perfecta sex omnes differentias habeant: imperfectis verò, quibus denegauit natura progressionem, quatuor dumtaxat conueniunt, videlicet, sursum, deorsum, ante & retro: plantis verò, quibus solum augmentatio conuenit, duę tantum conceduntur, nempe sursum & deorsum. Docet præterea, quod sola viuētia differentias positionis proprię habeant, quia his dumtaxat conuenit, habere diuersitatem partium, ac membrorum pro eisdem motibus vitalibus, ac sensitiuis exercendis accommodatam, reliqua verò eadem partium diuersitate carent, & ex consequenti eisdem motibus per eas exercendis, ideo has differentias positionum non habent. Vnde quoties easdem positionum differentias corporibus vitę ex partibus attribuimus per solam extrinsecum ordinem, ad viuētia eis continerentem, ut sursum ei, quod versus caput nostrum est, deorsum, quod circa pedes, dextrum, quod versus pedem, aut manum dextram, & pariter sinistrum, quod versus sinistram: & tandem ante esse dicimus, lapidem, qui versus anteriorem partem nostram residet, retro verò, qui versus partem oppositam.

Iam verò Pythagoreorum positionem falsam esse ostendit primo, quia varietas partium ostendit perfectionem corporis, sed maiorem varietatem continent aliæ differentie ab eis omiffæ: ergo corpori cælesti (vt pore perfectissimo) omnes tribuere debuerunt. Minoré ostendit, quia dextrū, & sinistrū sola virtute differunt, nō figura, nam eiusdē sunt figuræ dextra, atq; sinistra manus, & pars sursum, atque deorsum: anterior, atq; posterior non solavirtute sed figura diuersę sunt; eas igitur debuerunt cælo tribuere.

Secunda ratio: impossibile est, alicui corpori conuenire motum progressiuum, & alterationem quin ei conueniat motus augmenti, & ex consequenti erit impossibile, conuenire cælo differentias positionum, desumptas à motu progressiuo, nempe dextrū, & sinistrum, quia ei conueniant sursum, & deorsum desumpta ex augmento: quod præsertim necessarium esse probat Aristoteles, quia cum differentie omnes conueniant perfectis animantibus, & cælum animatū sit perfectissimū, necesse est, ei tribuere omnes, licet enim cælum non habeat partes diuersę figurę, satis ad hoc est habere partes diuersę virtutis, dicitur pars orientis dextera, quia ab ea inciperet motus, si initium haberet; sursum autem & deorsum sumuntur secundum maximam distantiam inter polos repertam, ita vt arcticus sit deorsum, & sursum antarcticus; qui nobis non apparet, & ilico concludit hęmisferium nostrum esse inferiorem, oppositum vero superiorem: cōtra quod dicebant Pythagorici: quod probat Aristoteles, ex

dextro cæli, quod est oriēs, à quo si motus inciperet, & ad sinistrū circumferretur (vt par est) necessariū foret, polum, qui non videtur, superum esse, nostrum vero deorsum: vt in motu conuersionis humani corporis à dextra manu ad sinistrā necessario ostenditur.

QVAESTIO VNICA.

An sex positionum differentie conueniant cælo ab intrinseco, an solum per ordinem ad animalia.

Aristoteles libro de animalium in cęssu, cap. 4. à principio, ex professo agit de his differentijs positionum singulas explicans ex tribus viuientium, atque animalium motibus hisce verbis: *Quoniam autem dimensiones numero quidem sunt sex, ex quibus determinari datum est animal, summum videlicet, & imum; ante, & retro, præterea dextrum, & sinistrum, summum certe, & imum; omnia habent viuentia, quoniam non solum in animalibus est summum, & imum, sed etiam in stirpibus. Determinantur autem opere, & non solum positura, qua ad terram sit, aut ad cælum. Vnde enim alimentis singulis est distributio, & incrementi accessus, summum id sane est, quo autem isthuc ultimo pergit, id est, imum: Et paucis interpositis: Quæcumque autem non solum viuunt, sed animalia etiam sunt, huiusmodi omnibus ante, & retro non sunt, sensum enim isthac omnia habent, per*

ante

ante autem, & retro determinantur, in quo enim natum est esse sensibus, & vnde est singulis, anteriora huiusmodi existunt, his autem opposita posteriora. Quæcumque vero animalia non solum sensu sunt prædita, sed moueri etiam possunt sese ea, quæ per locum est, mutatione, in his ad ea, quæ dicta sunt sinistrum, & dextrum determinantur, simili modo vt illa, quæ dicta sunt prius. Vnde enim mutationis per locum, corporis naturaliter est initium, id vnicuique dextrum est, oppositum vero, & quod hoc consequi natum est sinistrum. Quibus tria de eis docet: primum, quod quælibet sit determinata pars quantitativa viuentis, vel animalis, in qua virtus vitalis, quæ principium alicuius motus vitalis ex tribus illis sit, præcipue residet, vt virtus, quæ est principium motus localis, præcipue residet in brachio, vel manu altera, quod præterea appellamus dextrum, & ab eo incipere motum progressiuum videmus.

Secundo docet, quod differentie istæ positionis sint extrema trinum dimensionum, quas habere dicitur corpus extensum, videlicet, longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ita vt sursum, & deorsum sint extrema longitudinis corporis; dextrum, & sinistrum extrema latitudinis; ante, & retro, extrema profunditatis.

Tertio, omnes has differentias reperiri in omnibus, & solis animalibus perfectis, quæ non solum sentiunt, sed mouentur motu locali progressiuo; in imperfectis, quibus talis motus non conceditur, reperiuntur quatuor: dextro ve-

ro, & sinistro carent, & tandem plantis solum conueniat sursum, & deorsum. Ex quibus colligitur integra ratio cuiuslibet harum differentiarum, in his tribus posita, videlicet, quod sit determinata pars viuentis, vel animalis, non quæcumque, sed quæ sit extremum alicuius dimensionis, habeatque in se virtutem vitalem, à qua tanquam à principio, quasi effectiuo, & non tanquam à termino, à quo, motus incipiat.

Sed illud est obseruandum circa omnes, quod D. Thomas in expositione textus tetigit, nepe dupliciter distingui posse, videlicet, per ordinem ad diuersos motus locales, quorū sunt principia, nam sursum est principium, à quo incipit augmentatio, extremumque longitudinis corporis, cum videamus, altitamentum primo recipi in ore, vbi disponi incipit pro conuersione efficiendam substantiam aliti, & parshuic opposita deorsum est. Illa vero pars, à qua incipit motus localis animalis, & est extremum latitudinis dextrum vocatur, opposita vero pars sinistra dicitur. Et tandem, à qua sensitura alteratio initium sumit, vt certe in qua viget, dicitur ante, seu anterior pars, opposita vero retro. Deinde possunt distingui penes eundem motum localem, ita vt pars sursum ea appelletur, à qua apprehensio, seu cognitio, ad motum localem primo requisita fieri incipit: nā in capite viget sensus; pars vero, à qua incipit, quoad exercitiam, vel executionem, idem motus dicitur dextera: huic vero opposita sinistra, & tandem ante dicitur illud versus quod mouetur animal, vt fauis, vel petrus, & opposita pars dicitur retro.

His

His expositis, prima sententia circa propositam quaestionem negatur in caelo reperiri, vllam differentiam positionis ab intrinseco, vel ex natura rei, & solum ei tribuit eas per quamdam denominationem extrinsecam ad animalia, seu viaentia, quo pacto dexter vocatur lapis, dum ad dextrum animalis positus est, & sinister, dum ad sinistrum eiusdem: sic pars caeli dextra vocari potest, dum versus dextrum animalis est, & sinistra dum versus sinistrum eiusdem consistit. Ita sentiunt Picus Mirandulan. lib. 6. de examine vanitatis, capite 9. Scaliger exercitatione 67. contra Cardanum, & cum his recentiores non pauci. Et probatur ex verbis Aristotelis in principio relatis, quibus docuisse vidimus, tria habere has differentias positionum, videlicet vt sint partes corporis determinatae, atque extrema dimensionum eiusdem corporis, & in super vt sint principia alicuius motus vitalis, sed tales partes non reperiuntur in caelo: ergo nec tales differentiae positionum. Probatur minor, quia in caelo non reperiuntur verae dimensiones longitudinis, latitudinis, nec profunditatis, potiusquam in alio corpore rotando vitam experte, vt in globo lapideo, vel ligneo, quibus propterea verae differentiae positionum non conceduntur, nisi per extrinsecam denominationem a viuentibus, sed nec dantur virtutes, quae sint principia augmentationis, alterationis, vel motus localis progressiui, cum motus istius caelo non conueniant, nec tandem habet caelum virtutem aliquam effectiuam intrinsecam sui motus circularis, sed a motore extrinseco, ac per intelligentiam mouetur:

alienum est ergo ex propria natura ab his differentiis positionum.

Secundo, differentiae positionum solum conueniunt ex natura rei viuentibus, ac sentientibus corporibus, quorum sunt proprietates, vt idemmet Aristoteles eisdem verbis relatis docet. Sed caelum non est corpus viuens, sed totius vitae expers, vt supra diximus; ergo ex natura rei eas non habet. Nec sufficiunt ad hoc virtutes, per quas caeli influunt in haec inferiora, quia tales virtutes nec sunt principia alicuius motus, nec partes, in quibus reperiuntur, sunt aetherogenae, sed eiusdem rationis, atque eiusdem figurae; iammo nec sunt partes determinatae, sed quae modo est in oriente, postmodum est in meridie, & tandem in occidente, cui succedit alia, & alia diuersa; quare nec virtus aliqua determinata potest esse in eis, ratione cuius dicantur sursum, vel deorsum, dextrum, atque sinistrum: vel si determinata foret, transiret plane de subiecto in subiectum, hoc est, de vna parte in alteram, quod patet esse impossibile.

Secundam opinionem tenet Villalpandus, 2. libr. de caelo cap. 2. quaest. 3. quam dicit esse Auerrois propriam: eam vero sic explicat. Intelligentia mouens caelum, vt est intellectualis substantia, non vnitur caelo, nec vitam ei tribuit, sed solum habet per se esse, ac per se intelligere; sed vt forma eius tribuit ei vitam, & ita necessario ei vnitur, vt non possit naturaliter separari, caelumque ipsum ad vnionem cum ea naturale habet propensionem, & ex tali vnione vitam, motum, ac differentias positionum ex natura rei suscipit, quod

quod exponit exemplo animae rationalis secundum se, & vt est forma corporis. Pro hac sententia solum adest auctor iste Aristoteles, qui diuersis locis doctrix locis superius a nobis allatis testatur, caelum esse animatum, & capite praecedenti aduersus Pythagoricos docet, non solum dextrum, & sinistrum habere, sed sex omnes differentias positionum, tamquam corpus animatum, atque perfectum positum hisce verbis. *Cum autem a nobis sit antea definitum tales potentias his inesse, quae principium motus habent, & caelum sit anima, ut aique principium habeat motus, patet ipsi superum, inferumque, & dextrum, atque laeuum inesse.*

Tertia opinio duo asserit, primum caelo non conuenire vllam differentiam positionis veram, & propriam ex natura rei aduersus secundam opinionem; secundum quod non solum ei conueniat, per extrinsecam denominationem ad corpora viuentia, sicut rebus omnino inanimatis, sed per analogiam, quam habet ad illa ab intrinseco. Et haec nostra sententia valde consona est sensui, ac modo loquendi Aristotelis, quam sequuntur Patres Conimbricenses 2. libro de caelo, cap. 2. quaest. 1. art. 2. Et quidem quantum ad primum assertum efficaciter satis probatur argumentis primae opinionis. Quibus tamen duo liber addere, aduersus Villalpandum; sit autem primum aduersus id, quod asserit, differentias positionis conuenire quidem caelo ex natura rei. Vera, atque propriae differentiae positionum sunt proprietates rei viuentis, & non possunt ex natura rei vitae expertibus conuenire, vt concedit

iste auctor, sed repugnat. caelum habere vitam etiam incorruptibilem, cum non sit intelligibilis vita, quae non proueniat a forma informante: assistens enim sicut non potest conferre esse corpori, sic nec vitam, siquidem viuere viuentibus est esse, teste Aristotele: aliam vero animam informantem, nec Villalpandus concedit. Quod autem asserit, intelligentiam mouentem caelum, licet non possit ei concedere veras differentias positionum, vt est intellectualis substantia, tribuere tamen vt formam eius conferentem ei vitam, sic reuincitur. Si intelligentia, vt forma, vnitur caelo, vel vnitur per modum vnionis substantialis, quem constat esse veram informationem substantialem, vel solvuntur ei vnione virtuali, per quam imprimi ei impulsu, vel alio modo applicari ei suam virtutem ad motu: prior modus vnionis repugnat substantiae completae, per modum vero posteriori repugnat tribuere caelo esse substantiale, & ex consequenti tribuere ei vitam: nam vita esse substantiale importat, non ergo potest ei tribuere veras, ac proprias differentias positionum, vitam corruptibilem, aut incorruptibilem consequentes.

Probatur deinde secundum assertum, quod non conueniant caelo differentiae positionum per solum denominationem extrinsecam, sed per analogiam, quam habet ab intrinseco cum corporibus viuentibus. Primo expressis testimonijs Aristotelis, quibus affirmat caelum esse animatum, quod; vt minimam, de anima ei assistente ad motum necessario debet intelligi, a qua moueri ex propria in-

clinatione natum est, & propterea motum eius naturalem esse docuit in huius libri principio, quod constat, nulli corpori vitæ experto conuenire posse. Vnde infero alio modo longe diuerso se habere cælum in ordine ad motum, quo se habent illa, & ex consequenti alio modo nobiliori conuenire ei differentias positionum ex mente Aristotelis, ac conuenienter cæteris rebus vitæ carentibus. Quod capite præsentis expressius docuit: nam cum dixisset ad medium ferme eiusdem, rebus vitæ expertibus non conuenire differentias positionis, vel solum per extrinsecam denominationem à viuentibus, quia vel non mouentur, vel si mouentur, omni ex parte simili modo, veluti ignis semper sursum, & terra semper deorsum. Cælo vero tribuendas fore tamquam corpori animato, atque perfecto docuit: euidentis est ergo, eum sentire, quod non per solam denominationem extrinsecam, sicut rebus vitæ expertibus, ei conueniant, sed alio modo perfectiori.

Probatur deinde ratione, quia constat cælestia corpora habere virtutes influendi in inferiora: constat etiam non posse eas ordinate exercere (hoc est, vt generationibus, & corruptionibus, vicissitudinique earum congruit) nisi ab Oriente in Occidentem moueantur: e.g.) ex propria natura postulant ita moueri, vt ab ea parte motus incipiat: quod constat corporibus vitæ expertibus non conuenire, nam talibus virtutibus carent, nec postulant ab vna parte potius, quam ab alijs motum incipere, & hoc intellexit plane Ari-

stoteles, dum asseruit modo omnino simili moueri: nihil ergo habet quod dextrum vocari possit, aut sinistrum, potius quam aliud ex propria natura, sed per solam denominationem extrinsecam à viuentibus: quod cum habeat cælum, sequitur alio modo longe digniori conuenire ei positionum differentias.

Quod vero conueniant cælo per similitudinem, aut metaphoram ad viuentia corpora probatur, atque explicatur simul: quia sicut pars animalis dicitur dextra, in qua viget virtus motiua totius corporis, hoc est, efficacior in ea, quam in cæteris partibus reperitur, ob meliorem illius partis temperiem, naturamque firmiorem, ad exercitium talis potentiae: eadem similitudine pars illa cæli, in cuius situ imaginario intelligentia residet, & cui primo applicat suam virtutem, inprimis ei impulsus, quo totum corpus mouetur, dicitur dextra, quia virtutem habet inchoandi motum, & ei opposita dicitur sinistra: & illa, quæ recipit virtutem, vt super eam fiat motus, vocatur sursum, & huius opposita deorsum, anterior tandem ea, quæ recipit virtutem impulsuam, continuandi motum, ei que opposita posterior.

Quod vsque intelligatur scire oportet, intelligentiam mouentem cælum non esse in toto cælo presentem, immo nec posse, quia limitata est secundum habitantiam, & virtutem operandi, cum sit certum, non posse simul esse presentem, & in cælo, & in terra. Deinde non sic mouet cælum, vt ad motum eius moueatur cum eo, quia nec id necessarium est ad mouendum cælum.

cælum, neque consonum perfectioni eius: nam ideo anima mouens corpus mouetur per accedens cum eo, quia vt pote forma informans, & pars eius, ipsi affixa est. Sic igitur mouet totum cælum, vt vni tantum parti impulsus imprimat, & media hac parte impulsu, totum ipsum corpus impellat, ac moueat.

Denique statuendum est, hanc partem, cui primo impulsus imprimitur intelligentia, non esse vnâ aliquam determinatam, ac permanentem semper, sicut est in animalibus, immo semper variari, & vnâ alteri succedere, ita vt, quæ nunc est in Oriente, postea sit in Occidente, sed semper potest dici vnâ, ac permanentem per æquiualentiam, & in hoc consistit similitudo inter dextrum cæli, & animalium. Atque ex hoc habetur, quod illud dicatur per metaphoram. Ad hoc solum ergo est verum, quod intelligentia sit in parte determinata spatij imaginarij, cui correspondent successive partes, primum recipientes impulsus ab ea, quibus medijs mouetur totum cælum, & hanc partem intelligimus Orientis nomine: quam, satis probabile est, includere partem aliquam eam spatij imaginarij, cui correspondent lineæ cæli æquinoctialis diuidens cælum medium, cum æquali distantia ab vtroque polo: quia hæc lineæ distantissima est ab vtroque polo: quæ sit, vt partes cæli ei proximiores velocius moueantur cæteris omnibus, quia in eodem, aut æquali tempore maius longe spatium percurrunt. Est autem verosimile, ibi assistere per se presentem intelligentiam, vbi per se ceteram causat esse cælum, simili

tudine agentis naturalis fortius agentis in partes sibi proximiores, quam in remotiores. Et ex dictis satis intelligitur modus, quo mouetur ab intelligentia cælum, atque etiam vbi sit dextera pars eius eo modo, quo ei conceditur habere dextrum, & consequenter cæteras differentias positionis, iam exposito.

Argumenta autem primæ opinionis solum probant, quod cælo non conueniunt differentias positionum ex natura rei eo modo, quo conueniunt animalibus, hoc est verè, & propriè: non tamen, quod per solam extrinsecam denominationem à viuentibus: nam præter extrema hæc datur mediū nostræ sententiæ, nempe similitudo, vel metaphora à differentijs viuentium desumpta, cuius fundamentum ex natura rei cælo conuenit, & ex consequenti habere differentias positionum secundum eandem metaphoram conuenit ei ex natura rei, non tamen corporibus vitæ expertibus, in quorū natura nullum est tale fundamentum, & propterea per solam, & puram denominationem extrinsecam eis conceduntur.

Doctrinam vero secundæ sententiæ efficaciter ostendimus falsam: testimonium autem allatum intelligitur plane ab Aristotele, non de animatione vera per veram informationem, quam repugnare probauimus intelligentiæ, & cælo, quia verumque est completa substantia.

Hæc omnia, quæ de differentijs positionum attulit Aristoteles in hoc capite præsentis, & à nobis superius iam allata sunt, respectu primi mobilis sunt accipien-

da, nam in inferioribus sphaeris, si proprio motu ab Occidente in Orientem mouentur, opposito modo se habebunt, secus si etiam ferantur in occasum proprio motu de quo inferius.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem non est contrarius circularis motus circulari, &c.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles capite praesenti ostendere, quod caelestia corpora non vnum duntaxat motum habeant, sed plures. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima duo praesupponitur in secunda quatuor ex eis colligit. Principio igitur asserit, quod si motus caelestis haberet contrarium, necessarium foret, ostendere multiplicem esse, cum euidenter sit, duo ut minimum esse: nam idem non est sibi contrarium. Sed cum contrarium careat caelestis motus, non potest ex contrarietate ostendi, multiplicem esse, sed aliam esse rationem quaerendam, eamque difficile inueniri, ob maximam distantiam caelorum, atque ob paucissimam eorum accidentia nobis nota. Ut igitur aliam rationem inueniam, praesupponit primo, caelo deberi motum circularem, quod probat, quia ex motibus corpori debitis perfectissimus est circularis, quia initio caret, & sine, & so-

lus potest esse perpetuus, vt octauo libro Physicorum probauit, sed perfectissimo corpori, quale est caelum, perfectissima quoque operatio debetur, cum esse sit propter operari: ergo motus caelo debitus circularis esse debet, & non alter.

Secundo praesupponit, motum circularem, conuenire non posse toti mundo, sed necessarium fore, vt aliquod corpus ex inferioribus quiescat, & circa illud motus circularis fiat, quia sicut motus rectus est de vno in alterum locum, pariter circularis debet circa aliquem locum versari, & consequenter circa corpus, quod quidem sit quasi centrum, circa quod versetur idemmet circularis motus: hoc autem corpus quietum non potest esse eiusdem naturae cum caelesti; nam si de natura caeli foret, violenter quiesceret in loco inferiori, quia ex propria perfectione postulat sedem supra caetera corpora: deinde si in loco inferiori quiesceret naturaliter, ad eundem naturaliter moueretur, siquidem corpus quodcumque naturale eam petit sedem per motum, in qua quietere congruit propriae naturae: sed non potest ad inferiorem locum naturaliter moueri, cum naturale ei sit, moueri circulariter, & vni corpori vnum duntaxat motus naturalis conuenire potest: ergo necessario fatendum est, non naturaliter ibi, sed violenter quiescere. Unde sequeretur, talen eius quietem non esse sempiternam, ac proinde, nec motum circularem caeli, cum non possit, nisi circa tale corpus quiescens in medio mundi fieri: efficaciter ergo probatur, corpus in medio mundi quiesces,

circ.

circa quod caelum moueri debet, alterius naturae esse a caelesti, ab eoque distinctam, & corpus hoc immobile permanens, & medium mundi, vocatum est terra, circa quam mouetur caelum, & ecce tibi probatum, ex vi motus circularis caelestis praeter caelum, dari in mundo terram.

Ex quo tria colligit Aristoteles, primo, quod si datur terra, necesse sit dari ignem, quia contrarius illi est, dato autem vno contrario rum in natura rerum, necesse est dari alterum, quod certe non puto necessarium, nisi spectata perfectione vniuersi, quae eiusmodi contraria postulat, non solum tanquam partes proprias, sed in ordine ad finem cuius gratia conditum est. Secundo colligit expositione terrae, & ignis dari necessario aquam, & aerem, quia extremis elementis possitis, eadem perfectio vniuersi exigit, dari elementa media, quae vtrique extremo contraria sunt, nam aqua contraria est igni, & aer terrae. Tertium est, quod si dantur quatuor elementa inter sese contraria, necesse sit, dari generationes, & corruptiones, & quidem perpetuas. Probat, quia contraria pugnant inter sese: ergo necesse est inuicem se destruere: ex mutuo vero eorum congressu, ac destructione consequitur mixtorum generatio, vt primo libro de ortu, & interitu vidimus; ergo necesse est, generationes, & corruptiones dari. Quod vero sint perpetuae, ex mundi perpetuitate a se asserta octauo libro Physicorum sequitur, quia generationes, & corruptiones necessarias esse constat ad conseruationem mundi.

Vltimo colligit, intentum totius capitis, nempe corporibus caelestibus plures motus conuenire; quod sic probat. In agentibus naturalibus idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, non potest varios effectus edere, si igitur vnus tantum daretur caelorum motus, eodem modo se haberet semper quantum ad productionem effectuum, eosdemque producerent semper, sed experimur maximam varietatem in effectibus singulis annis, nam vno tempore generationes vigent; neque vlla ferre res corrumpitur, alio vero paucissima generantur, & corrumpuntur quam plures: quam vicissitudinem non possent afferre caelestia corpora, nisi per accessum, & recessum planetarum, praesertim Solis: ergo necesse est praeter motum diurnum proprios concedi planetis, vt huius vicissitudinis congrua ratio reddatur.

*Tractatus primus.**De caelestium corporum influxu in inferiorem mundum.*

EX vicissitudine generationum, & corruptionum sublunarium corporum, probauit Aristoteles capite praesenti, non vnum tantum habere motum caelestia corpora, sed multiplicem: quod (absque dubio) nullius momenti foret, si caelestia corpora nullum in inferiorem mundum influxum haberent, nullam enim vicissitudinem in effectibus inducere possent, si effectrices eorum caelestia me-

dio motu non essent. Occasionē igitur præbuit sententia huius capituli differendi de influxu eorum in inferiora corpora, & propterea tractatum de eo primum instituitur, in quo quatuor præcipue examinanda proponimus, videlicet, an verum influxum, seu efficientiā habeant corpora cælestia circa inferiores effectus: quam sit eis ratio, seu virtus, per quam talem influxum habent, & an motus talem eis virtutem agendi præbeat, vel solum sit conditio agendi per virtutem aliam ab eo distinctam, & quasi ei præsuppositam, & tandem si conditio sit motus, an omnino necessaria, ita ut sine eo nihil in inferiorem mundam agere valeant.

QVAESTIO I.

An cælestia corpora verū, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos.

Vetus fuit error Astrologorum, cuius meminit D. Thomas in 2. dist. 15. quæstio. 1. art. 2. existimantium, nullam dari penitus substantiam spirituales, sed solum corpoream, & cum ex alia parte sibi persuasum haberent, in primis Deum esse perfectissimam substantiam, deinde omnium substantiarum corporearum nobilissimas esse cælestes, pro Dijs eas habuerunt, ad quem errorem allusisse videtur Aristoteles, initio præsentis capituli, cælum Deum vocans, & cælestia corpora diuina, atque etiam Plato eadem Deos appella-

re solitus est, ut adnotatit D. Thomas in huius capituli expositione. Posuit enim in Epymonide quosdam minores Deos in quibus sphaeras cælestes enumeravit. Propterea consequenter loquuti, primum influxum eis tribuebant, independentem à quocumque alio, vnde non solum putabant inferiora corpora ab eis dependere in suis actionibus, effectibusque producendis, sed in suo esse ab eis demum condito. Sed error iste evidenter rationibus confutatur alijs locis, in quibus probatur, præter corpora dari spirituales substantias, quarum prima, à qua omnes accipiunt esse, virtutem operandi, & primum influxum omnium operationum, vocatur Deus.

Pro alio extremo refert D. Thomas quosdam alios omnem influxum, & effectum à corporibus cælestibus circa inferiora auferentes. Quod videtur sentire D. Damascenus primo libro Orthodoxæ fidei, capite sexto, ubi de corporibus cælestibus sic loquitur. Nos autem dicimus, quod ipsa corpora non sunt causa generationum eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: sed generatio, & corruptio ad corporalia pertinent. Et ratione probari potest: quia nullum agens operatur, nisi in passum sibi approximatum, & vtilius sibi simile reddat, & iuxta propriam naturam, & conditionem, sed nihil horum reperitur in corporibus cælestibus respectu horum inferiorum: ergo in ea non agunt. Minor probatur, quia non sunt approximata per se, cum maxime distent, nec per suam virtutem: hæc

hæc enim nequit ad inferiora peruenire, nisi per media corpora cælestia, cum tamen ista non sint capax caloris, frigiditatis, &c. Deinde nequeunt cælestia corpora assimilare sibi inferiora in substantia, aut accidentibus, cum illa incorruptibilis sit, hæc contrarijs careant, quorum oppositum inferioribus congruit. Denique natura, & motus calorum constantes, & æquabiles omnino sunt: ergo ab eis nullus effectus contingens nullo casu eveniet, id verò inferioribus sæpe accidit: ergo corpora cælestia non influunt in ea.

Veritas nihilominus certissima huius rei est, quod cælestia corpora verum & realem influxum habeant circa inferiora, pluresque veros, ac reales effectus eis imprimant, quod evidentibus experimentis, omnibusque manifestis convincitur: nam omnes imprimis experimur, Solem sua luce inferiora corpora calefacere, dealbare ceram, exficcare lutum, pluresque alios effectus producere, quos non potest nisi stolidus negare, nec alijs causis tribuere. Videmus etiam Solis motum quadripartitam anni distinctionem afferre, quæ duo æquinoctia vere, & autumno, ac totidem Solstitia, æstate, & hyeme cõplectitur, ut per vicissitudinem calorum, ac frigorum, rerum generationes, ac corruptiones efficiere. Astra item suo congressu, ortuque, atque occasu sub certo quodam aspectu sterilitatem, vel ubertatem terræ, tranquillitatemque maris, aut tempestatem causare, & ad morbos inducendos, vel sanandos multum conferre, & ideo plurimum à medicis in eorum curanda

tuone observari, ut apertè docet Galenus 3. lib. de diebus criticis docet. Et tandem experientia docet, solum suo aspectu in magnetem influere eam attrahendo specialemque influxum circa acunauticam habere, quæ absque dubio sufficiunt, certissimum efficiere influxum cælestium corporum in inferiora. Quævis certissimum tenuerunt semper sancti Patres, præsertim, D. Dionysius capite 4. de diuinis nominibus. D. Augustinus 13. de Trinitate capite 4. D. Basilus Homilia 6. Exameron, & D. Thomas in 2. distinctione 15. quæst. 1. articulo 1. & cum eo ceteri Doctores Scholastici eadem distinctione, vniuersique Theologiæ professores, nemine excepto, & tandem tota ferme Philosophorū antiquitas, præsertim Mercurius Trimegistrus in Asclepio, Plato in Thecrito, Philo Iudæus in libro de mundi opificio, & passim Aristoteles in libro de ortu & interitu, capite 10. textu 15. & 16. libro 4. de generatione animalium, capite vltimo 2. libro physicorum, capite 2. textu 20. & 12. Metaphysicæ. c. 5. textu 33 & 34.

Testimonium D. Damasceni pro opposita sententiâ adducit, exposuit bene D. Thom. acc. illo citato ad 2. dicens, solum voluisse auferre à corporibus cælestibus primum influxum, independentem ab alio, quem illic error eis tribuebat: quod verò tanquam creaturæ quibus cum esse cõcessit Deus virtutem influendi & agendi in inferiorem mundum à se dependentem, verè influat, & plures circa corpora inferiora effectus producat, non in rebus negare.

Ad argumentum respondetur, licet corpora caelestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur praesentia, ut tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermedijs produci qualitates, quae producitur in inferioribus, sed sufficit produci alia, cuius capacia sunt, qua transeunte ad inferiora producitur per eam illa alia, cuius eadem intermedia capacia non sunt, bene tamen inferiora.

Ad illud de assimilatione agentis concedendum est, finem agentis esse assimilare sibi passum, sed aut secundum formam substantialem, si sit agens inuocum, aut secundum virtutem, aut aliquem effectum in virtute eius eminenter contentum; & licet priorem modum assimilationis non intendat, nec consequatur agens equiuocum, intendit, & consequitur posteriorem, quae absque dubio consequuntur caelestia corpora per influxum, & actionem in inferiorem mundum. Denique licet nihil contingens vel casuale reperiatur in corporibus caelestibus, nec in modo agendi eorum per se considerato, sequuntur nihilominus casuales effectus circa haec inferiora ratione causarum particularium, à quibus modificantur, & saepe impediuntur influxus per se caelorum.

QVAESTIO. II.

An caelestia corpora influant in inferiorem mundum per solam lucem, vel etiam per aliam virtutem.

NVllus, quem viderim negat, quod per lucem, tanquam per agendi rationem influant corpora caelestia circa haec inferiora, quae sententiam, ut communem omnium statuit D. Thomas 1. par. q. 67. ar. 3. ostendens, lucem non minus esse actiuam qualitatem, quam calorem, & ideo per eam agere caelestia corpora in inferiora, quod euidens experientia conuincit: nam videmus lucem à Sole per medium effusam, non solum illuminare illud ac reliqua corpora, sed calefacere, & saepe intensum calorem circa ea producere. Et propterea titulus quaest. hoc praesupposito, quaerit, an solum per lucem, vel etiam per aliam virtutem operentur, in quo non est leuis difficultas: nam plures Philosophi per solam lucem agere sentiunt, cuius virtute effectus omnes eis attributos operantur, ut Picus Miran. lib. 3. contra Astrologos cap. 5. & 6. Medina 2. libro suae Parenthesis, cap. 1. Georgius Agricola libro 4. & 5. de cautis subterraneorum, & quidam alij, inter quos enumerandus videtur Pater Pereira, qui tom. 1. in Genes. lib. 2. disp. aduersus Astrologos cap. 7. ratio. 4. quasi irridens alias qualitates occultas, quas in caelo ponunt, asserit nouitium inuentum, & ignorantiae assylum esse. Sed diuerso modo hanc sententiam explicant praedicti Doctores, ut infra referat.

Pro-

Probari potest: testimonio Aristotelis, qui nullam aliam qualitatem, vel rationem agendi praeter lucem concessit corporibus caelestibus in tota sua Philosophia, ergo praeter mentem eius est, aliam ponere. Probatum est consequentia, quia si eam dari sentiret, aliquo verbo eam insinueret. Probatum etiam ratione, quia nemo agnouit talem qualitatem, nec ex effectu aliquo necessario colligitur, sed pro omnibus effectibus lux sufficit, non est ergo multiplicanda alia qualitas sine vrgenti necessitate. Antecedens probatur, quia cum lux, & calor caelestis sint qualitates superioris ordinis ceteras omnes qualitates inferioris mundi sui virtute, & eminentia continent, & ex consequenti eas producere poterunt, quare non est alia pro eis producendis multiplicanda.

Secunda sententia praeter lucem ponit in corporibus caelestibus alias qualitates, tanquam rationes agendi, per quas effectus alios, siue qualitates à calore distinctas producunt, quas influentias vocare solent. Haec est communis iam in schola, & fuit Platoni propria, ut D. Damascenus testatur in libro de consolatione medicinae, quae tenuerunt antiquiores, & grauiores scholastici. D. Thomas 2. libro de celo, lectione 10. & in 2. distinctione 15. quaestione 1. articulo 2. ad 5. Albertus Magnus, quaestione 1. Bonaventura distinctio. 4. quaestione penultimum, Ricardus ibidem, circa tertium principale, q. 5. ad 5. ibidem etiam maior q. 5. Ferrariensis 3. contragentis ad caput 84. Abulensis in 3. lib. Regum. cap. 17. q. 2.

Pater Toletus 2. libro de generatione, quaestione 1. conclusionem 4. & Patres Conimbricenses, 2. libro de celo, capite 3. quaestione 3. cum ceteris omnibus recentioribus, & haec nobis tanquam vera placet. Probatum primo, quia corpora caelestia generant in vltimisterre visceribus (quae non potest lux permeare, nec caelestis motus omnino attingere) aurum, & argentum, & cetera metalla, ergo necesse est eis aliam virtutem, aut influentiam concedere, per quam talem effectum producere valeant. Antecedens probatur, quia in visceribus terrae nulla potest dari, nec excogitari qualitas, vel virtus sufficiens ad hos effectus producendos longe perfectiores ipsamet terra, & alijs qualitibus constantes, quibus eadem terra prorsus caret, ergo neque ab ea produci possunt, sed neque alia causa inferior excogitabilis est, à qua producantur (ut per se est manifestum) ergo à solis corporibus caelestibus generari possunt. Quod vero non possit eos attingere lux, nec motus probatur, quia impossibile est, tam ingentem terrae crassitatem peruadere, aut penetrare lucis radios. Quod vero à quibusdam dicitur lucem quidem non penetrare densitatem illam magnam, bene tamen calorem ab eadem cum Sole multiplicatum, per terrae meatus, friuolum est, quia lux producta in superficie terra, vel extenta ad aliquam eius profunditatem, valde limitata habet sphaeram actiuitatis, ad quam possit extendere effectum caloris, & calor, quem intra hanc sphaeram producit, non habet tantam intentionem, ut possit tam vastam mole penetrare, praesertim cum maximo sit ei impedi-

pedimento intensu frigiditas terræ in densissimo corpore residet, & hæc omnia manifesta sunt, experientia explorata, ergo insufficiens causa horum effectuum redditur, nisi ad cælestem influentiam à lumine, & motu distinctam confugiamus.

Secundo probatur duplici experientia, priori quidem, quia notum est, acum attritu magnetis confricatam trahi à cæli partibus polo vicinis, quam attractionem à luce non fieri manifestum est, quia nemo concessit luci vim attrahendi. Præterea talis attractio fit plane densa caligine. & ac ipsa in tenebroso loco posita, ut evidens negantium experientia docet. Ex quo plane colligitur, non solum à luce non fieri, sed nec fieri necessario ex interueniente, aut deferente talem virtutem, & proinde necessario ponendam esse aliã à luce distinctam in astris. Experientia posterior est fluxus, & refluxus Oceani ex communi consensu Philosophorum à Luna procedentes, qui effectus, ut docet experientia, duobus temporibus fit quibus à luce eius procedere repugnat, videlicet in interlunio, quando eiusdem Lunæ facies, quæ mare respicit, lumine destituta est, & Lunæ aëriam in altero hemisphærio existerente, nec propterea talis motus aquæ his temporibus remittitur, signum igitur est, non à luce, sed ab alia eius virtute, aut influentiã à luce distinctã fieri.

Probatur tandem, quia receptum est etiam ab autoribus, oppositæ sententiæ, corpora cælestia, atque influxus astrorum producere, in inferioribus corporibus, non solum calorem, sed frigiditatem,

& cæteras qualitates primas, cum mixta, quæ eius constant, per se ab eis generentur, sed per solam lucem non possint eas producere: ergo alia est necessario excogitanda qualitas, quæ sit eis ratio eas producendi. Huic efficaci argumento tribus modis respondent aduersarij, nam Pîcus Mirandulanus per lucem solum calorem produci esse rit, hunc vero calorem, quia cælestem, cæteras omnes qualitates primas eminenter continere. & ideo eas producere. Itaque lumen remotam causam earum esse censet. Hæc tamen solutio falsa probatur primo, quia evidens est, lucem à qua procedit calor, maioris esse virtutis, quam calorem, cum eum producat tanquam causa æquiuoca, à qua alij etiam effectus à calore diuersi procedunt, sed lux non potest producere omnes qualitates primas, sed solum calorem, neque eas proinde eminenter continet, ergo sine fundamento dicitur, calorem eas continere, ac producere posse. Secundo calor elementaris est eiusdem speciei cum calore producto à luce, sed nec ille continet, nec producere potest cæteras qualitates primas: ergo neque iste. Euides est consequentia, & antecedens probatur, quia calor elementaris intenditur à calore Solis (ut probat experientia) in aere calefacto à Sole, ergo sunt eiusdem speciei: nam quod specie differt ab alio, non potest ab eo intendi, cum sit diuersæ naturæ, & conditionis. Et virgèri potest argumentum, quia qualitates istæ sunt limitatæ perfectionis: ergo nullæ earum potest producere effectus contrarios, soli enim Deo, tanquã vniuersalissimæ causæ, in qua omnia

nia continentur, id cõcedi potest.

Propterea alio modo respõdet Agricola, videlicet, solam lucem, in quantum est virtus vnius Planetæ, ut Solis causare calorem, & in quantum virtus alterius frigiditatem, & pariter cæteras, ut est virtus aliorum. Sed non est minus falsa hæc solutio. Primo, quia de auto, & argento probauimus non posse à luce produci vlllo modo in terrâ visceribus, quia naturaliter est impossibile, lucem peruadere profunditatem terræ densissimam; quibus argumentis eodem modo conuincitur, id non posse efficere, siue accipiat pro ut est virtus vnius, vel alterius astri, cum eadẽ sit repugnantia, ut per se est manifestum. Secundo, quia nullum est fundamentum, ad distinguendum specie lumen diuersorum astrorũ, etiam si nec totum, nec partẽ eius à Sole emendicent, ut ex alijs effectibus eiusdem rationis à lumine omnium causatis constat. Ergo falsum erit eidem lumini tribuere effectus specie diuersos, prout virtus diuersorum astrorum. Accedit testimonium Aristotelis 4. lib. de partibus animalium, capit. 5. in medio asseretis, plenilunij noctes calidiores esse propter pleniorẽ lucem. Quod verum esse non potest nisi talis excessus caloris à luce Lunæ, astrorum ve astrorũ producat, quare falsum est, quod lux tantum sit productiua caloris, ut est virtus Solis aliarum ve qualitarum, ut est virtus aliorum astrorũ.

Nec tandem minus est falsa solutio cõmentatoris 2. libro de cælo, commento. 41. & aliorum, qui eum sequuntur: nempe, cælestia corpora per se tantum producere calorem, frigiditatem vero, & cæ-

teras tantum per absentiam lucis, quod est per accidens eas producere. Probatur vero falsa. Primo, quia non minus per se pertinet ad vniuersalem causam rerum corporarum, cæteras qualitates primas producere, quam calorem, cum omnes sint dispositiones per se ordinatæ à natura ad introductionẽ formarum materialium, & compositorum generationem: ergo absurdum est, dicere, hunc tantũ per influxum, illas vero, per absentiam producere, aut per accidens. Secundo, quia communis est omnium Philosophorum sententia, cælestia corpora sua virtute, atque eminentia elementa continere, ergo continet primas omnes qualitates eorum: quare per se possunt omnes producere, & cum nõ possint per solam lucem (ut probauimus) necesse est, aliam virtutem à luce eis concedere, per quam operentur.

Ad testimonium Aristotelis respondet, quod licet ex præse non fecerit mentionem alterius qualitatis à luce, ex his tamen, quæ de influxu cælestium corporum docuit, colligitur, eam tanquam necessariam posuisse, ut ex testimonio super à nobis allato constat. Ad argumentum concepitimus lucis excellentiam super cæteras qualitates, sed non tantam, ut sua virtute contineat omnes qualitates primas, hoc enim repugnat accidẽti alicui determinato, quare repugnat etiã eas producere: immo cuiusq; alteri qualitati necessario ponendæ in astris repugnat continere omnes, sed plures ponendæ sunt in diuersis astris, pro his, cæterisque effectibus diuersis producendis in mundo inferiori, quas cõcedimus nobis esse occultas, & solum per effectus

cognosci à posteriori, sicut virtutem magnetis, & alias horum inferiorum corporum cognoscimus per effectus: & modus iste cognoscendi sufficientissimus est, ad eas ponendas, eoque conuicti postuerunt eas omnes fere Philosophi. Quæ omnia sic intelligenda sunt, vt pro effectibus accidentalibus producendis lux, aliæque influentiæ occultæ ponantur, à quibus tanquam à præcipuis causis, atque proximis procedant; nam substantialia effectus, quos cælestia corpora in mundo inferiori produciunt, solum ab his qualitatibus, tanquam ab instrumentis eorum producuntur; substantijs vero eorum, tanquam à causis præcipuis, medijs foris substantialibus, tanquam rationibus, aut virtutibus agendi.

Q V A E S T I O III.

An motus circularis celi sit ei ratio agendi in inferiore mundo, vel solum conditio.

Ostendimus lucem, & alias occultas qualitates (quas influentias vocat) esse cælo rationes agendi, sed an sint rationes agendi sufficientes per se, & ideo completæ, vel compleantur, & sufficientes fiant per motum, & ita motus sit quasi partialis virtus, seu ratio agendi, aut solum sit conditio applicans easdem rationes agendi per se sufficientes ad corpora, cuius operaturæ sunt, non est certum, & propterea vertitur in questionem.

Prior igitur sententia tenet, esse

quidem motum rationem, seu virtutem agendi cælo, saltem partialem, ita vt ex ea, & luce, siue alia occulta virtute; vel influentia, fiat vna ratio, aut virtus agendi totalis, & non esse solam conditionem. sic Bañez 1. lib. de generatione, cap. 10. quest. 1. conclusione 4. & videtur idem sentire D. Thomas, & complures alij ex eius discipulis, quæstione sequenti referendi. Probatur testimonio Aristotelis multis locis, præsertim 8. lib. Physicorum text. 53: docentis, omnes motus inferiores reducidos esse ad motum cæli, tanquam ad primum; qui est cæterorum causa: esse autem causam plus dicit, quàm esse conditionem, & idem est ac esse rationem, seu virtutem agendi; ergo censet ita se haberi respectu cæli: sed specialius, & expressius 1. lib. de cælo, cap. 7. text. 42: vbi hæc se habet: *Color autem ab ipsis, & lumen generatur a trito aere ab illorum ratione, nam natura aptus est motus ignis, & ligna, & lapides, & ferrum;* quibus aperte docet, motum cæli aliquando ignis lapidem, & ferrum, dum per aerem mouentur, vel in eo atteruntur: quod non potest esse verum, nisi sit ratio, aut virtus agendi cælo: nam ignis, vel calefacere, solum dicitur illud, quod ignem, vel calorem producit, & solum producere dicitur, quod causa ignis genui, vel caloris est, non quod est sola conditio. Sentit ergo Aristoteles, motum cæli non esse solam conditionem, sed causam, vel causandi rationem. Et probatur ratione satis efficaci ex eisdem verbis Aristotelis elicitæ, hoc modo: motus est causa caloris in corporibus calidis, quæ

et ipso, ac mouentur, incallescunt (vt euidens experientia docet) sed non potest ex cogitari alia causa, vel virtus agendi, à qua producatur talis calor præter motum; ergo non potest negari, quod sit ratio agendi non solum cælo, sed alijs corporibus inferioribus. Probatur minor, nam dum per aerem quantumlibet frigidum, sagitta projicitur, vel nos ambulamus, illa & nos incallescimus, & causa noui caloris producti non potest esse calor aeris, cum præsupponatur nimis frigidus, sed nec calor proprii corporis moti potest nouum calorem in se calefacere, quia calor non potest, se ipsum intèdere virtute propria, alioqui operaretur ultra propriam perfectionem se perficiendo. Relinquitur ergo, non dari aliam causam noui caloris producti præter motum, quare necesse est, fateri esse rationem seu virtutem agendi, & non solam conditionem. Et virgeo argumentum, quia cælum est quasi instrumentum intelligentiæ: instrumentum vero non operatur, nisi per motum, quomouetur à præcipuo agente, & sæpe locali, vt patet de ferra, & alijs instrumentis artis: ergo non habent aliam rationem agendi præter motum, quæ erit ratio agendi cælo. Et certe si motui cæli denegetur esse rationem causandi, nec potest esse maioris virtutis, nec possunt inferiora corpora magis dependere ab ipso, quam à motu aliorum corporum inferiorum, quod absurdum est.

Nihilominus probabilior longe sententia negat, motum cæli esse ei rationem agendi totalem, vel partialem, & solum concedit, esse conditionem applicantem virtutem actiuam calorum ad diuersa loca, & corpora horum inferiorum. Ita

Vallesius de sacra Philosophia, capite 31. pagin. 263. & lib. 4. controuersiarum med. cap. 3. Tolemus 2. lib. de generatione, quæst. 12. fundamento 1. & omnes recentiores fere. Probatur primo, quia cælum, etiam si non moueatur, est ens completum, habens virtutes operatiuas, sicut habent cætera corpora completa inferiora, vt ignis, vel aqua, immo longe efficaciores, sed inferiora corpora non indigent motu, pro ratione, seu virtute agendi etiam partiali, sed sine illo possunt agere in quodlibet subiectum capax intra propriam spheram actiuitatis existens, vt experimento constat, ergo nec cælum intuebitur.

Secundo, quia motus localis, quicumque ille sit, solum habet esse se viam ad acquirendam localem præsentiam, vel modum eius, sed constat, localem præsentiam actiuam non esse, sicut extensio localis, vel quantitas actiua non est, nec ideo posse effectum aliquem producere; ergo nec motus localis, qui est quantitas eius, vlla potest virtutem habere producendi esse actiuam aliquam circa corpora. Et virgeri potest argumentum, quia effectus debet contineri aliquo modo in virtute causæ, sed qualitates, aut effectus alios productos per lumen, aut cæteras influentias non potest continere motus localis, cum sit res imperfectissima; ergo nec esse rationem, seu virtutem eos producendi. Probatur tadem, quia certum est, Solem quiescentem in bello rosæ, atque etiam post diem iudicij, illuminare, & illuminaturum inferiora corpora, & consequenter, tunc eandem calefacere, & calefacturum: ergo non habet motum pro ratione agendi totali, vel partiali, nam

si haberet, non posse sine illo effectum aliquem producere. Accedit, probabilem esse & D. Thomę expressam sententiam (vt mox videbimus) afferentem, cælum Em-pyreum influere in inferiora corpora, aliquem effectum in ea producendo, quod tamen immobile esse ab omnibus ipsum ponentibus asseritur: ergo motus non est ei ratio agendi, nec proinde cæteris corporibus cælestibus.

Vltimo argumento responde-re oportet; (nam pro soluendis cæteris infra ad cap. 7. specialis cõ-trouerfia erit agitanda) & primo negandum est cælum esse instrumētum proprium intelligentiæ, quia quidquid cæleste corpus in hæc inferiora producit, siue vt præcipua causa, siue solâ disponēdo subiectum, ad recipiendum effectum ab altera, propriæ virtuti eius, vt luci, vel alteri influentiæ proportionatum est, vt de calore, quem media lace, & alijs qualitatibus, quas medijs alijs astrorum virtutibus causat, manifestum est, quia in eisdem virtutibus continentur, quare nec eas excedunt, neq; ideo respectu earum, instrumentum intelligentiæ esse potest cælum, aut motus illius. Deinde etiam si esset instrumentum, non deseruiret ei motus, ab intelligentia causatus, pro ratione agendi, sicut forte contingit in instrumentis artis, sed solum pro conditione applante, cum ex se habeat cælum sufficientem virtutem ad eos effectus. Vnde non est maioris virtutis motus cælestis, quam aliorum corporum inferiorum, nec habent maiorem dependentiam inferiora corpora ab eo, quã a motu cæterorum, tanquam a vir-

tute, seu ratione agendi, quia neuter est ratio agendi, tanquam a cõditiõne verò multo magis dependent, quia maiores, ac illustriores virtutes afferit, & a quibus magis dependent, & hac ratione maioris virtutis censetur.

Q V A E S T I O IIII.

An cessante motu celesti, cessare debeant motus omnes, actionesque inferiorum corporum.

Certum est, actiones intentionales, & quæ non ordinantur ad generationem, substantiarum, vt illuminationem, & productionem specierum intentionaliũ, non necessario cessare, cessante motu cæli, sed permanere posse, ac permanuras esse post diem iudicij, cælo quiescente. Ita D. Thomas expresse, de potentia quæst. 5. art. 8. & cum eo ceteri omnes statim referendi, cuius egregiam rationem reddit, quia actiones ita minus materiales sunt, & propter esse diminutum, & intentionale spiritualibus similes, nec ad materiales generationes substantiarum ordinatæ: ergo licet a cælo mundum illuminare dependeat, non tamen ab eius motu, sine quo illuminare posse cõstat; quare eodem cælo quiescente per seuerare possunt in mundo inferiori. Solum ergo habet locum præfens controuerfia de actionibus, ac motibus corporum inferiorum pertinentibus ad motus eorum, & ordinatis ad generationem, & corruptionem habitan-

tiarum, an omnino cessarent, motu cæli cessante. De quibus apud omnes etiam constitutum reperio, necessarium esse motum cæli, vt actiones, & motus illi exercantur a corporibus inferioribus, prout oportet ad conseruationem, & propagationem totius inferioris mundi. Cuius ea est ratio, quia nisi moueretur cælum, eodem semper modo illuminaret, eodẽ semper modo influeret, caloremque, aut frigus, aliasque qualitates, aut secundum excessum, vel defectum produceret semper, nec posset influxus eius, secundum distributionem accommodatam, communicari corporibus, illuminante vero eodem modo semper Sole, vel excessum caloris eis imprimere, quo comburerentur, vel ita remissum, cum quo neque sibi similes effectus edere possent, per quos conseruarentur species, nec proprium eorum temperamētum dici posset consistere: necessaria igitur est alterna vicissitudo illuminandi, calefaciendi, atque influendi, quam constat sine motu non posse a cælo præstari; sine qua etiam vicissitudo generatio-nis, & corruptionis, omniumque corporearum actionum, & motuum, quam singulis annis cõspicimus, cessaret: nam cum plantarum geminatio, fructuum, segetumque productio, potissimum dependeat ex caloribus, aliarumque qualitatam incremento, quod nõ potest provenire a Sole, & alijs cælestibus virtutibus, nisi per motum approximatis; sit pro hac vicissitudine, & varietate generatio-nis, corruptionis, & motuum, tantopere necessaria ad bonum statum consistentiæ, atque

conseruationem inferioris mundi, necessarium esse motum cælorum, & ex consequenti cessare eo cessante: In eo igitur sensu dumtaxat locum habet quæstio præfens, nempe, an tanta sit naturalis dependentia corporum inferioris mundi a motu cælorum, vt eo cessante nullũ motum corporeum habere possint, neque vlla possit substantiarum generatio, aut corruptio, vel qualitatam corporearum productio ad eam ordinata contingere.

Et prior sententiã asserit, omnes penitus cessare, cessaturosque post diem iudicij, cælo quiescente: Ita Simplicius quẽ refert D. Thomas, 2. lib. de cælo, lectione 4. ad finem Capreolus in 2. distinct. 14. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 11. Ferrariensis 4. contra Gentes, cap. vltimo, Sotus in 4. distinct. 48. quæst. 2. art. 2. (nisi ego fallor) D. Thom. 2. lib. de cælo lection. 4. in fine, de potentia quæst. 5. art. 8. de malo, quæst. 3. artic. 1. in 2. distinct. 11. quæst. 2. artic. 6. ad 3. in 4. dist. 48. quæst. 2. art. 2. & 4. lib. cõtra Gõtes cap. vltimo. Probãt ex duplici vniuersali principio Aristotelis: primo quidem 2. lib. Metaphysicæ c. 2. text. 14. hisce verbis: *Nescimus autem verum absque causa, vnum quodque vero il ipsum maxime aliorum est, secundum quod alijs vnouocatio inest, vt puta ignis calidissimum, et enim cæteris hic est caliditatis causa. Quod reuerissimum est etiam id, quod posterioribus, vt vera sint, causa esse.* Quod communiter circumfertur sic: *Primum in vnoquoque generat est causa seu mensura cæterarum.* Posteriori vera 2. lib. Physicorum cap. 8. text. 75. Quod autem inquit

inquietationum circulatio prima sit, manifestum est. Ex quibus colligunt, motu cæli cessante, nullū prorsus cæterorum permanere, quia cessante causa, præsertim vniuersali, cessat necessario effectus. Deinde ratione: Primo, quia causa essentialiter subordinata ita se habent, vt inferior agere non possit sine concursu superioris, cum essentialiter ab ea dependeat in agendo. Quod etiam docuit Aristoteles 2. Metaphysicæ capit. 2. text. 6. in hæc verba: *Quare si primum nihil est, omnino nulla causa est.* Sed inferiora corpora essentialiter subordinantur cælestibus, quod vsque adeo verum est, vt sæpe affirmet D. Thomas, esse quasi eorum instrumenta, quæ proinde non operantur, nisi mota ab eis: ita enim se habet in mundo magno motus cæli respectu aliorum, sicut in paruo (qui est homo) se habet motus cordis respectu aliorum membrorum: ergo non possunt quidquam agere, nisi mota à cælo, & ideo cessabunt motus omnes, actionesque inferiorum corporum motu cæli cessante, quemadmodum cessante motu cordis, cessant motus omnes aliorum membrorum. Quod expendens, atque confirmans Aristoteles, 8. lib. Physicorum, cap. 1. text. 1. asseruit, motū cælestē esse quasi vitā cæteris corporibus in natura existentibus. & 1. lib. Meteororum, c. 2. *Oportere inferiorē mundum continguum, seu coniunctū esse superioribus rotationibus, ut inde his eius vniuersa negatur.* Et Plato in Theæreto, nihil aliud, inquit, per cænam, quam Solē Homerus intelligit, quia quousque Solis circuitus præseruat omnia tam decurum,

quā hominum sunt atque seruantur. Aludens ad auream catenam, per quam homerus octauo Illiados, harum omnium causarum nexum explicabat.

Secundo probat Iauellus, quia necessarium est, omnem motum reduci in aliquod principium immobile; ergo necessarium quoque erit, omnem actionem generabilem corporum reduci ad aliam causam ingenerabilem: sed non est alia præter corpus cælestē; ergo ad illud tanquam ad vniuersalem causam reduci debet, ex cuius motu dependere necessarium est. Minorem probat, quia talis causa ingenerabilis non est intelligentia creata, quia hæc non potest immediate transmutare materiam ad formam, neque etiam prima omnium causa, nempe Deus, quia prima causa non agit per se immediate in hæc inferiora, sed per causas medias; ergo erit cælum; tum quia non exat alia; tum etiam, quia cælo dedit virtutem, & moram, quibus medijs in mundo inferiori operetur, cum particularibus causis concurrens ad productionem suorum effectuum: tum igitur, & concursu eius cessante, necesse est subito cessare omnem actionem inferiorum agentium.

Tertiò, quia mouere aut agere in motum proprium est primi agentis, & propterea cæteris repugnat, vt Aristoteles 8. lib. Physicorum sæpe repetit, & D. Thomas docet 1. part. quæst. 3. art. 1. ergo inferiora corpora mouere, aut agere, nequeunt, nisi mota à primo corpore, non mota ab alio corpore, sed à solo spiritu, sed primam corpus mouet inferiora, per proprium

primum motum ab intelligentia causatum; ergo nequeunt habere motum vllum eo cessante. Et vgeri potest argumentum, quia post eam iudicij, nec motus, nec generationes erunt in inferiori mundo; cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari præter cessationem motus cælestis.

Posterior sententia negat, motus omnes, actiones, & generationes cessare mixto cælo; quam sequuntur Alexander, vt refert D. Thom. 2. lib. de cælo lect. 4. ad finē, Scotus in 2. dist. 14. quæst. 3. Richardus dist. 2. circa tertiū principale quæst. 3. Durandus dist. 1. 2. 5. quæst. vltim. Argentina dist. 14. articul. 2. Iuxta quam sit prima assertio: corpora sublunaria in suis actionibus, & effectibus producendis, non dependent per se, & intrinsecè à cælestibus, nec sunt causa eis essentialiter subordinata. Hæc est sententia posteriori retulimus. Tenet noster Suarez tomo 5. Metaphysicæ, disputatione 2. sectione 1. numero 10. & placet omnibus fere recentioribus, quamuis contrarium tenent Iauellus 12. Metaphysicæ, quæstione 13. Soto 2. lib. Physicorum, quæst. 4. conclusione 1. & in 4. distinctione 48. quæstione 2. articul. 2. neque ab ea dissentit Ferrariensis 4. contra Genes capite 97. §. Aduertendum tertio. Probatur primo, quia vel inferiores cause sunt sufficientes, atque completæ in suo ordine particulari, & proximo, vel insufficientes, quarū defectus à cælo suppletur; si hoc postremū detur, plane sequitur quod licet à cælo dependeat, sicut vna causa partialis ab al-

tera, non tamen ei subordinantur: causa enim essentialiter subordinata, quælibet est sufficiens in suo genere, licet inferior dependeat à superiori. Prolatur cōsequentia, quia à natura totaliter, sed partialiter dependebit; si vero dicatur primum, sequitur non indigere auxilio, vel concursu calorū, ad producendos proprios effectus, & ideo non subordinari eis essentialiter: probatur consequentia, quia non est excogitabile, quid eis præstare valeant quo indigeant.

Et si dixeris, sufficientes quidē esse in suo ordine, in hoc sensu, quod sufficientem adhibent concursum, particulare, & proximum, sed eū adhibere non valent, nisi cælo cū eis concurrente: neque erit absolute loquendo sufficiens concursus particularis earū, quāuis in ratione particularis sit sufficiens, nisi vniuersalis calorū accedat. Contra hoc sic arguo, quia si concursus particularis sufficiens est vt particularis, vel dependet à concursu cælesti in esse, & conservari, vel non: dependere est impossibile, quia si particularis causa sufficiens est ad eū præstandū: ergo erit sufficiens ad esse eius, & ex cōsequenti ad conservationē, supposito concursu primæ cause, à qua certum est vtroque modo dependere: quare non apparet vlla necessitas dependēdi ab influxu cælesti, vel ei essentialiter subordinari. Secundo, quia ideo inferiores cause subordinantur primæ essentialiter, quia non solā dependent in suo esse ab ea, sed accipiunt omnem virtutem operandi, & omnem concursum, vt virtus carum actiones, & cōsequenter à Deo, sine cuius influxu nec fieri, nec conser-

conseruari possunt. Sed euidentis est, non sic dependere à cælo, quia per solum concursum diuini, & proprium ab eo simul factum, & conseruatum consistere potest virtus operandi earum, actio, & concursus sufficiens in suo ordine ad productionem effectus: ergo denegandum omnino est, quod essentialiter subordinentur. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: si particulares causæ non acciperent esse, virtutem operandi, operationes ipsas, atq; concursus à Deo, & denique conseruationem horum omnium, sicut possent sine illo esse, & conseruari, sic possent sine eo concursus proprium præstare, & ex consequenti effectum producere, qui ab eis solum posset sufficienter dependere, & propterea non essent tales causæ essentialiter Deo subordinata: sed euidentis est, non accipere à corpore cælesti proprium esse, & virtutem operandi, & euidentius non fieri à cælo proprium concursus, & actionem earum, sed à solo Deo accipere esse, & virtutem operandi, & ab eodem concurrente cum proprijs virtutibus præstari sufficienter, atque conseruari proprium concursus, propriamque actionem ex se sufficientem ad talem effectum: ergo nec dependet essentialiter in proprio esse, proprijs operationibus à cælo, nec sunt causæ essentialiter ei subordinata.

Secunda assertio est cessante motu cæli, non cessaret eo ipso motus inferiorum corporum, nec omnino generationes viuentium quorum cuiusque, quia eandem prorsus virtutem operandi habent corpora

cælestia sine motu, & cum illo, & per motum solum acquirunt maiorem approximationem diuersarum suarum partium, ad hæc, vel illa corpora inferiora: ergo cessatio motus non potest tollere, quin per virtutem agendi in eis permanentem operentur, circa corpora omnia intra sphaeram actiuitatis eiusdem virtutis contenta, & iuxta mensuram eius imprimere eisdem proprios effectus. Antecedens probo, quia nihil virtutis effectiua in inferiora accipit cælum ab intelligentia mouente: hæc enim, iuxta communem sententiam D. Thomæ 1. part. quæst. 10. artic. 2. & 3. nihil potest corporibus imprimere præter motum localem, aut etiam impulsus ad illum: per motum autem localem, solum potest acquiri præsentia, vel nouus præsentia modus: ergo eadem semper perseverat virtus intrinseca effectiua corporum cælestium, maxime cum hæc, ut pote naturalis potentia conueniat corporibus ex propria forma, ut in alijs constat. Quod multis exemplis ostendi potest, nam cælo quiescente non tolleretur, quin Sol illuminaret, inferiorem mundum, eumque calefaceret, atque etiam quin Luna humectaret, & moueret mare, & pari ratione per alias virtutes occultas alios effectus produceret, per quos eadem inferiora corpora alteraret.

Secundo probatur, quia magnes etiam localiter immotus ferum attrahit, & igitur intra sphaeram suæ actiuitatis calefacit contenta corpora, ad quos effectus, & motus edendos, cælestium non indigent, per quos nec augentur virtutes eorum, nec approximantur ad

alia.

alia corpora, nec videtur excogitabile, quid aliud à motu cæli percipiant, sine quo eosdem effectus, ac motus edere non possint. Et pari ratione de cæteris virtutibus, etiam vitalibus fatendum est: per quas quædam corpora sibi similia generant, in eisdem generationibus causandis perseveraturas, cælo quiescente, cum ex se sint sufficientes ad tales effectus producendos, nec aliquid per motum cælestem accipiunt, à corporibus cælestibus, quod sine motu accipere nequeant. Vrgeri potest argumentum ex his, quæ in bello Iosue, Iudicum 10. cessante motu cæli contigerunt: mouebantur enim homines, & animalia, sicut prius, & id quidem sine nouo miraculo, nec ex virtute prioris, inquam huius nulla est necessitas, nec fundamentum: ergo necessarium non est, motus, & actiones Physicas cessare, cælo quiescente.

Probatur tandem, quia inferiora corpora non sunt essentialiter subordinata cælestibus, ut probauimus, sed prorsus accidentiter, tantum ad aliquem modum exercendi has, vel illas operationes, cum tali vicissitudine, aut varietate, aut etiam, quæcumque ad diurnam perseverantiam in eis, ergo non dependet in eis exercendis simpliciter ab eis, vel eorum motu. Et vrgeri potest: nam operationes minus materiales, ut illuminationes, sensationes internæ, atque externæ, operationesque obiectorum externorum, per quas immutantur sensus, speciesque in eis producuntur, hisque similes perseverare possunt, ac de nouo procedere à suis causis proximis, motu cæli cessante iuxta D. Thomam, & omnes opinantes: ergo

non subordinantur ei essentialiter corpora, à quibus procedunt. Ex quibus efficaciter satis probatur, nec in cæteris motibus essentialiter ei subordinari, cum essentialis subordinatio communis sit omnibus, ut patet de subordinatione respectu primæ causæ. Quod enim minus sint materiales istæ, nihil refert, siquidem intra genus Physicum, & materiale continentur, & solum dicuntur intentionales motus, & res minus materiales, quia intra genus materialium rerum magis diminutum esse habent, quod impossibile est tollere dependentiam, vel subordinationem, si semel ponatur essentialis, non est igitur talis cessanda, & propterea neque cessandus, cessaturus motus, vel actiones sublunarium corporum, cælo quiescente.

Assertio vltima, cessante omnino influxu cælesti, adhuc non cessarent motus omnes, neque generationes rerum, sed cessarent omnes generationes viuentium, & aliorum, quorum vel non datur causa particularis inferior per se, vel non omnis sufficiens. Prior pars sequitur efficaciter ex prima assertione, quia si inferiores causæ non subordinantur essentialiter cælo, sequitur, quod sufficientes sint ad producendos proprios effectus, neque aliquid eis in proprio ordine causandi deficiat, ac proinde, non indigebunt, aliquo cælesti concursu, sed cum solo concursu primæ (cui essentialiter subordinantur) poterunt eos naturaliter producere. Sed, adhuc eam probo sic. Plures sunt causæ inferiores, habentes proportionatam, ac sufficientem virtutem ad proprios effectus producendos.

Ut ignis sufficiens est combustionis, & alterius ignis causa: ergo præter generalem concursum Dei, non indiget alio, ad talem actionem, & effectum producendum. Probatur consequentia, quia ex concursu primæ, ac proximæ cause sufficientis resultat vnum integrum concursum, atque completum, & perfectum, cui nihil deesse potest ad producendum effectum sibi similem in specie, neque est intelligibile, quid ei præstare possit corpus cæleste; quare etiam si concursus eius omnino cessaret, non cessarent tales causæ à generatione, vel productione suorum effectuum. Probatur deinde posterior pars; quia generatio viuientium indiget calore Solis, quia si non foueat feminalis virtus, non valebit materiam disponere, neque organizare, & ex consequenti nec unionem animæ cum eo attingere; & propterea de humana generatione loquens Aristot. 2. libr. Physicorum cap. 2. textu 26. verba illa protulit: *Sol, & homo generant hominem*, quasi dicat, non posse solum hominem perficere generationis opus, nisi à Sole adiunetur, eiusque calore foueatur. Par est ratio de cæteris generationibus viuientium, immo argumentum à maiori satis efficax ex humana generatione desumitur; probans de eis, quia si animal perfectissimum, quale est homo, habens perfectiorem ratione animam, & iuxta perfectionem eius generatiuam potentiam, id est perfectiorem, non potest sine concursu cælesti hominem sibi similem generare, longe minus poterunt imperfecta animalia generare sibi similia, in

propria specie: eo igitur cessante, cessabunt omnes generationes viuientium, eorum præsertim, quæ non habent causam particularem, à qua disponatur materia, & organizetur corpus pro introductione animæ, qualia sunt, quæ ex putri materia generantur, ad quarum generationem necesse est, cælestia corpora concurrere, materiã disponendo loco particulari causæ, atque etiam Angelos applicando adiuua passiuis. An vero introductionem animæ, & unionem eius cum corpore, ac proinde generationem substantialem attingat cælestia corpora; inferius definietur.

De pluribus etiam alijs generationibus non viuientium eadem ratione conuincitur, cælo non influente, non posse naturaliter permanere, vt de generationibus metallorum, in visceribus terre, quæ cum non habeant aliam causam particularem per se, vel certe non sufficientem, per lucem, & calorem Solis, aliasque cælestes influentias producantur per se. Quare necesse est, his influentijs penitus cessantibus, cessare.

Addendum tamen est, cessante motu cæli, omnique cælorum influxu, paulatim, ac post breue tempus, cessarent quæcumque actiones, generationes, & motus inferiorum corporum, quia omnia corpora mixta corrumpere, & esse desinerent, maximaque ex parte in elementa abirent; nam si Sol, dum mouetur, tam intensum producit calorem in mundo inferiori, quanto magis intensum produceret, in eadem dispositione perseverans, cessant.

cessante motu; quare temperamentum mixtorum destrueret, ipsaque dissiparet, & maxima ex parte in ignem conuerteret: ex opposito vero, partes inferioris mundi, quas sine motu non posset attingere, conuenienti calore destituerentur, & præ nimio frigore, & humore deficerent à proprio, ac naturali temperamento, & ita destruerentur, & in aquam, vel terram abirent; & propter hæc merito vocatur motus cæli quasi horum inferiorum vita, & conseruatio, quia ad temperandos cælestes influxus, dispartendosque, pro cuiusque corporis inferioris natura, atque indigentia, vt ira possint singula, atque etiam collectio omnium, ex quibus integratur suo modo vniuersum, consistere, & in sua naturali dispositione conseruari, necessarius est, vt in principio huius controuersie, ex cõmuni omnium Philosophorum cõsensu statuitur.

Ad testimonia Aristotelis, adducta pro priori sententia, respondeamus, motum cæli esse primam omnium, illud vero, quod dicitur primum in vnoquoque genere esse cæterorum causam, verum est, si sit primum in aliquo genere causalitatis, tunc enim necesse est, cæterorum omnium illius generis esse causam; quod si solum sit perfectione primum, non est causa cæterorum, sed mensura, ita vt quod magis alia illius generis ad ipsum accedunt, maioris sint perfectionis. Motus autem cæli non est primus in aliquo genere causalitatis, immo nec alterius motus causa est, neque efficiens, neque finalis, nec exemplaris, sed solum est perfectione primus sicut homo in ge-

nere animalis: quare non sequitur esse aliorum motuum causam, sicut neque hominem aliorum animalium, & propterea non sequitur, quod eo cessante, cessarent necessario cæteri motus.

Ad primam rationem, concessam, maiori neganda est minor absolute, quod inferiora corpora subordinentur necessario cælestibus: quodam tamen ratione, & modo limitato, & à nobis exposito, ad certas quasdam generationes, & motus, ac vicissitudinem earum subordinantur naturaliter cælo, & ideo hac sola ratione, & modo ab eo dependent, & ex consequenti motu eius cessante, cessabunt, naturaliter, non simpliciter, & absolute loquendo. Testimoniũ vero Aristotelis in eodem argumento oppositum solum intelligitur de causis essentialiter subordinatis, quales sunt omnes secundæ respectu primæ, cuius concursu cessante, cessabunt necessario motus omnes, & actiones earum.

Quod vero additur de motu cordis non est omnino simile; nec enim tam stricta est dependentia operationum aliquorum inferiorum à motu cæli, ac motuum aliorum membrorum à motu cordis; licet quoad aliquas, & omnium vicissitudinem, par est ratio, vt explicatum est in assertionibus.

Ad secundum argumentum Iauelli, concessa toto primo enthemate, neganda est minor, quod non sit alia causa ingenerabilis, ad quam reduci debeant actiones generationum; præter corpus cæleste: est enim prima, nempe Deus, & cum audit, primam causam non agere per se immediate cum primis proximis particularibus, & mediatis,

mediatis, sed medio corpore cælesti, negandum est, sed ab ea, & particularibus sufficienter producit effectus, absque vlla necessitate, cælestis influxus, si proximæ causæ sint sufficientes: quod si aliquid eis deficiat in suo ordine, indigent plane cælesti concursu id supplente, ex quo nulla subordinatio essentialis colligitur, sed solū, quod per modum partialis causæ proximæ in his casibus concurrat, cum particularibus, & proximis, vt satis explicatum iam est à nobis.

Ad tertium distinguendum est antecedens, quod mouere in motum sit proprium primi agentis, nam mouere in motum actu; & potentia, hoc est, ita vt nec ab alio moueatur, nec moueri possit, soli primo agenti conuenit, cæteris vero solum potest conuenire, quod moueat non mota actu, eodem genere motus, quo pacto conuenit intelligentiæ mouenti cælum, & cælo alteranti per influentias inferiora corpora, & multis luminosis illuminare alia; quare non sequitur ex illo principio, quod nullum corpus inferioris mundi moueri, vel mouere possit nisi motum à cælo, & ex consequenti, neque talem motum actiuum, neque passiuum, cessare necessario, cælo quiescente, Quod vero additur de dispositione inferioris mundi, post diem iudicij, nihil probat, quia licet vicissitudo generationū cessatura sit, & cætera, de quibus à motu cæli, ac naturaliter pendere admisimus: multæ vero alia, quæ ab eo dependere negauimus, cessabunt quidem, non propter cessationem cælestis motus, sed per suspensionem diuini concursus.

con-
cursus.

Tractatus secundus.

De effectibus cælestis influxus.

Varij sunt effectus, quos cælestes influentias in inferiori mundo experimur edere: eos vero breuitatis studio ad quatuor genera referre placet, ac de singulis propriam controuersiam proponere, atque discutere. Primum effectum (ab imperfectioribus rem inchoando) constituunt corpora vitæ expertia, vt metalla, & pleraque alia, & ex euentibus calor, cum cæteris primis qualitatibus, & ex secundis nonnullis; secundum, viuientia corpora infimæ sortis, vt pote, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, vt mures, tertium, perfectiora viuētia ex semine producta, qualia sunt, perfectio organorum apparatu distincta, vt equus, vel leo: quartum, ea, quæ nullam habentes particularē causam per se casu produci censentur, & ad hæc quatuor genera aliquo modo cælestia corpora concurrere dicuntur. Præter hæc superest quintum, atque postremum idque cæteris excellentius, quem liberum vocamus, quia à solo libero arbitrio, seu libera voluntate tanquam à propria, proximæque causa elicitur, de quo duo à nobis sunt maxima breuitate disputanda, videlicet, an illud sua causalitate, attingat corpora cælestia; præterea, an ex siderum obseruatione, possit certo ab his, qui astrorum scientia polent, prænnunciari futurum. His igitur sex controuersijs eodem ordine discutendis perficietur tractatus præfens.

QVAESTIO I.

An cælestia corpora suo influxu producant metalla, & cætera corpora vitæ expertia, quæ non habent aliam causam particularē, ac sufficientē.

Inter eos, qui de metallorum generatione differunt, præcipui sunt Plat. in Timæo; Aristotel. 3. lib. Meteororū, c. vi. Plin. libro 33. & 34. naturalis historiæ Georgius Agricola in libro de ortu, & causis subterraneorū; Albertus Magnus in suo opere de mineralibus.

Et de locis quidem, in quibus generantur, subscribunt omnes Aristotel. ibidem docenti, in sinu terræ produci, quod tanquā in loco præcipuo debet intelligi. Nam in aquis, atque etiā in aere aliquando produci constat, non solum cætera mixta vitæ expertia, sed etiam metalla.

Ex qua vero materia proxima examinandum est; Agricola putat ex aqua terræ ad mixta tanquā ex proxima materia generati, tū quia duo hæc in metallorum matricibus apparent, tum etiam, quia metalli pondus indicat plane naturā terream, liquatio vero, ac fluxus naturam aqueā. Aristoteles vero eodem capite citato putat, metallorum materiam proximam esse vaporem humidum intra terræ viscera lapidibus potissimum inclusum, & ob terræ, lapidumque siccitatem, ac frigus coagulatum: ita vt sicut ros, & pruina ex vaporibus eleuatis à terra, & aeris circumstantis frigidityte, condensatis fiunt;

modo simili metalla ex vapore nondum à terra eleuato, sed adhuc in sinu eius degente, & frigiditate, idem docet Albertus supra. Quod in primis rationi consentaneum est, vt eadem sit materia eorum, quæ per eleuationem à terra sunt, & quæ intra ipsam adhuc retenta generantur. Deinde, quia experientia constat, ex vaporibus, atque exhalationibus, à terra ascendentibus, ferrum, & æs aliquando generari: quod in Perside contingit, referunt viii grauiissimi, & in veltia Hispaniarum Regno desidisse aliquando è nubibus in eam lapideam metallicis venis intertā. Hos igitur vapores metallorū materiam fore existimandum est, sicut aliorum nix torum imperfectorum in aere productorum. Si igitur vapor, & exhalatio sic possunt in aere adensari, vt in metallum transeat, facilius multo id poterit in sinu terræ fieri, nam in aere solus motus: per quem feruntur, sufficit ea dissipare, efficiereque, vt nec adensentur, nec solidentur, quod à primè necessarium foret, vt in metallum verterentur. Albertus probat, quia dum liquefiunt metalla, in similem vaporem resoluuntur.

Hæc autem sententia ita attendenda est, vt non intelligatur Aristoteles constituere, vaporem solum materiam metallorum, sed quasi sumum aliquem, vel halitum ex vapore, & exhalatione constantem, in quo prædominetur humiditas vaporis, ideoque eodem illo capite meteororū citato asserit, metalla partim esse aquam, & partim non aquam; aquam quidem, prout coalescunt ex vapore, qui est aqueæ naturæ; non aquam vero, prout exhalatione terræ sicca natura.

turæ constant. Huius autè per mixtionis vaporis, & exhalationis ad proximam metallorum materiam constituendam à posteriori probatur, ex eo quod metalla igniuntur, & liquefcunt, igniuntur enim propter siccam exhalationem, liquefcunt vero propter vaporem humidum, qui cum aquens sit, sicut exhalatio terreæ, participant metalla naturam vtriusque elementi aquæ, & terræ, ex quo accipiunt grauitatem, & non ex eo, quod ex vtroque elemento, tanquàm ex proxima materia generentur, quamuis aqua, & terra in venis metallicis reperiuntur, à quibus vapor, & exhalatio procedunt, quæ proxima materia eorum intelliguntur, remota vero elementa ipsa, & in hoc sensu vera est sententiâ Agricolæ in alio vero falsa.

Circa causam vero efficientem metallorum, sunt qui negent, metalla de nouo fieri, putantes nullâ dari sufficientem causam eorum in tota natura rerum, nec esse necessariam, quia non fiant de nouo, sed à Deo fuerunt condita in prima creatione mundi: quod videtur ratione consonum, quia sicut terram Deus condidit, in qua verisimile est, condidisse lapides. pari ratione metalla, quæ velut lapides quidam sunt in terra reperiuntur, & id quidem ad maximam perfectionem terræ, & inferioris mundi pertinebat, quod eam quasi prædiuitem, & opulentum conderet, metallorum ornatum egregium in sua conditione ei tribuens, sicut tribuisse constat terræ, ac toto mundo herbarum, arborumque pulchritudinem, & aquæ piscium varietatè: veritas nihilominus huius rei vtrumque proficitur, vide-

licet, magnam metallorum copiam in terræ sinu conditam esse à Deo, & progressu temporis augeri accessione aliorum, quæ de nouo gignuntur. Cuius hec est satis pulchra ratio, quia sicut Deus primas arborum, animaliumque species, à principio condidit, tribuens eis virtutem aliàs sibi similes producendi; ita fuit conueniens, vt à principio conderet ipse metalla, non tamen omnia, sed naturalibus causis vim conferret gignendi alia eisdem similia, quæ virtute nobilitarentur, & quasi illustriores fierent. Quod experientia conuincit potest, quia constat metalla in principio condita tempore procedenti augeri in mineralibus, immo in nubibus, & aere de nouo fieri, vt superius ostendimus. Constat etiam, margaritæ, & pretiosos alios lapides in mari, ac terræ gremio paulatim eformari, & in dies vsque ad statum perfectum concrefcere: causam igitur effectricem metallorum de nouo productorum querere oportet.

Quam non esse corpora cælestia, his argumentis ostendo: primo, quia causa (præsertim principalis) alicuius effectus debet eum continere formaliter (si inuocatur) vel eminenter (si sit æquiuoca), sed corpora cælestia neque vno, neque alio modo continent metalla, vel alia mixta eiusdem conditionis, ergo non possunt ea producere. Euidens est minor de continentia formali, quia corpora cælestia alterius sunt conditionis, & speciei à metallis, causa vero vniuersa eisdem speciei esse debet eum effectum; sed probatur, quod nec eminenter ea conuincant, nã quod **eminenter continet aliud, debet**

habere

habere gradum efficiendi superioris ordinis, vt anima rationalis non contineret sensitiuam, & vegetatiuam: nisi haberet esse alterius ordinis, nempe spirituale independentis à materia, sed cælestia corpora habent eundem gradum, ac modum efficiendi cum metallis, ac mixti. corporibus, cum sint materialia, & quorum formæ educæ fuerunt de potentia materia; aqua dependent in esse, in fieri, & in conservari, non fecus ac formæ metallorum, vt in nostris commentarijs physicis ostendimus: ergo nequeunt ea continere emmenter, nec producere tanquam causa æquiuoca.

Secundo, quia metalla, vt plurimum gignuntur, in terræ sinu, quod non potest influxus cælestis pertingere, ergo nec potest ea generare. Antecedens probatur, quia vel cælum attingit subterraneum locum per se, vel per propriam virtutem, siue (quod auit) in mediatione virtutis, vel suppositi; non modo prior, cum constet per proprium suppositum illuc non peruenire, nec naturaliter posse; sed nec per virtutem propriam, quia cælum præcipue agit per lucem, quam constat non posse tam magnam mollè terræ, & corpus adeo opacum permeare, vt illuc possit pertingere, quod si lux non potest, multo minus poterit quæcumque alia virtus, seu influentia astrorum, cum sit illa harum omnium perfectissima, & cum materiales sint omnes, non est minus impossibile, cæteras penetrare totam terræ molem, quam lucè. Quod hoc modo virgeri potest; non potest naturale agens circa extremum corpus à se remotum agere, nisi

agendo in medium (vt 1. libr. physicorum ostendimus) sed nulla virtus cælestis potest agere in totam molem terræ intermediam: ergo nec in partes subterraneas, ac centro vicinas, circa quas gignuntur metalla. Probo iterum minore, quia si in totum medium ageret, aliquem esse stum produceret, quod patere esse impossibile, cum constet non producere eundem effectum, quia non gignuntur metalla in toto medio terræ, nec est excogitabilis effectus aliter, quem per totum medium imprimat, ergo sine fundamento adscriberetur cælo effectus metallorum in subterraneis locis productus.

His tamen non obstantibus, tenet cum cõmuni sententiâ Scholæ, corpora cælestia esse causam effectricem metallorum, & aliorum mixtorum meteorologicorum, quæ in sinu terræ, atque etiam in nubibus, & aere generantur. Sic in primis sentiunt antiquiores à principio huius controversiæ citati: sic tandem recentiores omnes, præsertim Patres Conimbrienses tractatu 13. cap. 2. in libris Meteororum, quam sententiâ ego intelligo de causa particulari, principali, & per se proxima, & totali: & sic probatur primo, quia corpora cælestia habent virtutem producendi omnes primas qualitates, nempe, calorem, & siccitatè, quas à Sole produci præcipue videmus per lucem, immo etiam ab alijs astris, à quibus producantur etiam humiditas, & frigiditas, nam Lunam experimur humidare inferiora corpora: ergo possunt per has qualitates disponere materia, quam sua etiam virtute extrahunt ab elementis, vt humidos, & frigidos

dos vapores, & exhalationes siccas à terra, & aqua, quibus medijs qualitibus eandem materiam extractam adensare possunt, & ita eam disponendo formam metallorum, & aliorum mixtorum educere de potentia eius, eamque in eadem materia sic disposita inducere, integrumque substantiale compositum mixtum generare. Probatur tota hæc consecutio, quia cælestia corpora iuxta communem sententiam Scholæ, longe perfectiora sunt cunctis inferioribus vitæ expertibus, ut excellentiores effectus ab eis emanantes ostendunt: ergo sicut omnes primas qualitates, atque etiam secundas, pro dispositione materiæ necessarias, ac sufficientes continent, sic necesse est, substantiales formas, ad quas educendas, atque inducendas in eadem materia ordinantur, & quæ tales dispositiones naturaliter consequuntur, sua eminenti virtute contineri, easque tamquam præcipuas causas, & immediatas inducere, & composita, quæ ex eis coalescunt; unde sequitur sine ulla fundamentò denegare eis talem causalitatem.

Secundo, quia nullum elementum, neque omnia simul sumpta habent virtutem producendi metalla, & alia mixta, de quibus agimus, neque ulla alia corpora: ergo necesse est, aliquam aliam causam per se, ac particularem, & immediatam eorum designare. Probatur consequentia, quia in his, quæ secundum ordinem naturalium rerum quotidie producuntur de nouo, non est recursum ad primam causam, sed intellegendum plane, ad prouidentiam

infinitam eius pertinuisse, particulares causas naturales ordinasse ad eorum productionem, sicut ordinavit ad productionem aliorum effectuum, secundum communem naturam eorum producendorum. Antecedens probatur, quia mixta hæc longe perfectiora sunt elementis, ut ex formis, & proprietatibus, ac accidentibus eorum fit manifestum. Et vrgeo argumentum hoc modo: Quodlibet elementum, dum congregatur cum cæteris, vel cum aliquo eorum, solum potest per se intendere, illud in se conuertere, nam qualitates, per quas operatur, solum intendunt per se, immo solum possunt per se inducere in elementum contrarium alias sibi similes pro sola forma substantiali eiusdem elementi disponentes materiam: ergo si ex tali congressu elementorum, vel vnus cum altero sequatur productio alicuius mixti (ut solet) per accidens, ac præter eorum intentionem sequitur, solum igitur possunt tamquam causæ per accidens attingere productionem eius, & propterea necesse est, adhuc in casu isto aliam causam particularem per se designare, & eum nulla alia reperitur in mundo inferiori, & ex alia parte virtus cælestium corporum sufficiens sit ad ea producenda, necesse est concedere, quod ab eis, tamquam à causa particulari, & proxima, vel modum particularis, & proximæ habente producat. Etsi dixeris produci quidem ab eis, non tamen ut causa per se, sed per accidens, sicut ab elementis produci admittimus, nam sic videtur sequi productio harum mixtorum per accidens, respectu calororum, sicut respectu elementorum, cum præter intentionem eorum sequantur, sicut se qui dicimus, præter intentionem elementorum. Respondeo, disparrem esse rationem, & ratio discriminis egregia satis est, quia naturæ elementorum, ac substantiales formæ eorum particulares sunt, & quæ solum possunt sibi similes producere, ut vniuoca causa, ut ignis ignem, aqua aquam; quare solum possunt tales effectus per se intendere, & quidquid aliud resultat ex eorum actionibus, præter intentionem eorum sequitur, cuius propterea non possunt esse causæ per se, sed per accidens. & horum ratio à posteriori est, quia formæ eorum substantiales, præter alias sibi similes, nihil aliud continent, nec ideo per se intendere, vel per se producere valent. At cælestia corpora eminentiora sunt ratione formarum substantialium, & inferiora hæc corpora vitæ expertia eminenter continent, quare ad productionem eorum per se ordinantur à natura, possunt igitur per se intendere productionem eorum, per se disponere materiam pro inductione formarum, per se eas à materia educere, & composita per se generare: falsum igitur est, quod assumitur, videlicet, præter intentionem, & per accidens, sequi metallorum, & aliorum mixtorum generationem respectu corporum cælestium, sicut præter intentionem, & per accidens sequitur respectu elementorum.

Argumenta vero in fauorem oppositæ sententiæ præfacta sic dissolueda sunt. Primum quidem, concessa maiori, & minori negata, videlicet cælestia corpora non continere eminenter metallorū, & aliorum mixtorum formas sub

stantiales: & enim dicitur non posse vnum continere aliud eminenter, nisi habeat gradum essendi superioris ordinis distinguendum est: nam si per huc gradum intelligatur extra idem genus, vel prædicamentum eius, falsum est; nam lux continet eminenter calorem, & non habet gradum essendi extra genus, vel prædicamentum eius, sed in eodem prædicamento qualitatis collocatur, & fortasse intra idem genus eiusdem prædicamenti. Si vero per gradum essendi superioris ordinis intelligatur, specificus saltè maioris, vel superioris perfectionis essentialis (absque dubio) est necessarium, atque sufficiens, ut in eodem exemplo lucis ostenditur, atque etiam in anima sensitiua cuiuslibet speciei animalis continente vegetatiuam, quamuis sub eodem genere viuens cum ea constituitur. Et satis est ratione consentaneum, ut id, quod habet superiorem gradum, maioris, ac distinctæ perfectionis essentialis respectu alterius, sua virtute contineat perfectionem eius, tamquam inferioris, in quo si concurrant requisita omnia ad veram causalitatem eiusdem inferioris, poterit illud producere; cum ergo cælestia corpora respectu inferiorum habeant altiorum gradum essendi, specie distinctum sub genere corporis, utpote ex propria natura incorruptibilia, & ex alia parte requisita omnia ad veram causalitatem, & productionem eorum, ut probabimus, non est eis deneganda dignitas propriæ ac principalis causæ respectu eorum.

Ad secundum negandum est antecedens, quod non possit virtus corporum cælestium pertingere

ad subterranea loca, in quibus metalla generantur, nam lux Solis ad aliquam distantiam pertingere potest, & ab illa extendere propriam actionem per totam spheram actiuitatis suae, quae satis est magna, eum sit ipsa magnae actiuitatis. Per hanc igitur actionem producit calorem in tota sphaera, per quem vapores, atque exhalationes extrahit a terra, & aqua (nam & aquam totam penetrare potest, propter eius transpareniam) & medijs eorum, qualitatibus, nempe frigore, & humiditate, ac siccitate adensare eos potest, & in metalla conuertere, quae conuersionem non parum lauant Luna, ceteraque astra, in primis per lucem, sed praecipue per occultas virtutes (quas influentias vocant) & quas habere ad effectus satis mirabiles, superius probauimus. Has autem influentias minus sensibiles esse, minusque materiales quam lux, in aperto est, cum non percipiuntur per sensus, quare nec determinantur ad corpora diaphana, tamquam ad subiecta propria, sicut lux (quae ideo opaca non potest permeare) sed opaca etiam peruadere possunt: ita quidem, ut id toto medio, aliquem etiam occultum effectum producant (sive eorum, per quos generationem metallorum attingunt, capacia non sunt) si vero capacitate polleant, eundem. Quamuis autem effectus isti occulti sint, sicut virtutes ipsae, per quas causantur, satis tamen efficaciter probantur tam ipsi, quam virtutes, per alios effectus non minus certos, quam occultos, sicut virtus magnetis, & effectus eius, atque etiam virtutes, & effectus aliorum lapidum. Et ecce tibi modum, quo caelestia corpora per vir-

tutes proprias attingere possunt generationem metallorum, quantumuis in profundissimis terrae sinibus, vel aquae locis generentur: & sic solutum est argumentum, atque confirmatio eius. Non enim probatur impossibilis diuersitas effectuum, in diuersis corporibus extremis, & intermedijs, iuxta diuersam naturam, & capacitatem eorum, quamuis non omnes subiciantur sensibus, neque eos proinde sensibili modo percipiamus, satis est enim, alios sensibiles percipere, ex quibus illos produci colligitur efficaci ratione: nam licet corpora caelestia intermedia, inter Solem, & aerem non videamus, experimur tamen aerem illuminare per lucem, & media luce eum calefacere: & quamuis intelligamus in corporibus intermedijs non producere calorem, censemus producere necessario lucem, ea ratione ducti, quia agens naturale non potest agere in passum remotum, quin eundem effectum, vel alterum sua virtute producat in medium, nam si nihil in medium produceret, non posset virtus eius peruenire ad extremum, nec proinde circa illud agere, praecipuumque effectum ei imprimere.

Q V A E S T I O II.

An celum sit causa imperfectiorum animalium qua generantur ex putri materia.

Praesupponit quaestio, quaedam esse animalia imperfecta, quae ex semine aliorum generantur, a-

lia, vero intra eandem speciem, sine semine ex sola putri materia; quod euidenter experientia non solum in terra, sed etiam in mari contingere docet, testaturque expressè Aristoteles 6. libro de historia animalium capit. 16: & Plinius libro 10. naturalis historiae cap. 68. Hoc igitur tamquam certo praesupposito, de solis imperfectis animalibus, ex putri materia factis suscitatur, an producantur virtute calorum. Et prima opinio docet, non à caelo, sed ab intelligentia quadam infima, inferioris mundi gubernatrice produci. Ita sentit Auicena in sua Metaphysica tractatu 9. cap. 4. & 1. sufficientiae cap. 10. & cum eo Themistius, & Alpharabius, quos Patres Conimbricenses referunt 1. libro de caelo, capit. 3. quaest. 6. art. 2. Sed hanc merito excludit D. Thomas 3. contra Gentes cap. 69. & 103. & 1. parte, quaest. 110. artic. 2. hac ratione: Omne agens contendit, effectum sibi simile producere, ergo, quod compositum producit, compositum esse debet ex materia, & forma, aut formaliter, quemadmodum id quod producit, compositum est ex eisdem, vel eminenter, quia causa efficiens vno ex his modis debet effectum continere, sed constat, in intelligentiam non continere formaliter materiale compositum, cui toti competit produci, sicut esse, nec etiam eminenter, sicut non continet vtramque eius partem, nempe, materiam, & formam, sed à solo Deo continentur, ergo nullum agens spirituale praeter Deum, potest producere materiale compositum, quare repugnat ab vlla intelligentia produci. Et eadem ratione probatur, nul-

lam formam substantialem, vel accidentalem posse intelligentiam in corpore aliquo producere, nisi per accidens, applicando vnum corpus alteri, à quo produci possit, sed per se loquendo solum potest intelligentia mouere corpora motu locali, & in ordine ad hunc motum impulsu ei imprimere, quod tenet communis Scholae consensus.

Secunda opinio affirmat, animalia haec imperfecta produci à caelo, tamquam à causa particulari, & proxima. Ita sentiunt omnes illi, qui supra tenuerunt, corpora caelestia nobiliora esse his. Quo supposito difficultate caret, quod ab eis producantur, sed fundamentum eorum refutauimus ibidem: quod vero imperfectius est, nequit propria virtute producere se perfectiora, tamquam praecipua causa: ergo repugnat, haec animalia à caelo, ut à causa praecipua, & proxima produci.

Propterea asserit tertia sententia, à caelo quidem produci, non tamen ut à praecipua causa, sed tamquam ab instrumento intelligentiae. Ita sentire videtur Diuus Thomas prima parte, quaestione 70. articulo tercio ad tertium, hisce verbis: *Corpus caeleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumentalis agentis: & ideo ex virtute suae motoris, qui est substantia vivens, potest causare vitam.* Quamuis duobus alijs locis eiusdem primae partis videatur sentire, quod propria virtute, & tamquam praecipua causa ea producant, nempe, quaestione 45. articulo octavo ad tertium, sic inquit: *Ad generationem animalium imperfectiorum sufficit agens vniuers-*

sale, quod est virtus cælestis, cui assimilantur, non secundum speciem, sed secundum analogiam quantitatis. Neque oportet dicere, quod eorum forma creantur ab agente separato: ad generationem vero animalium perfectarum, non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium, quod est generans vniuersum. Et tandem quaestione 91. articulo secundo ad secundum, ita ait. *Animalia perfecta, quæ generantur ex semine, non possunt generari, vt Avicena fugit: Et paucis interpositis: Sufficit autem virtus cælestium corporum ad generandum quadam animalia imperfectiora ex materia disposita: manifestum est enim, quod pluræ requiruntur ad productionem rei perfectæ.* Propriam tamen mentem Diui Thomæ esse existimo, quod cælestia corpora, non propriâ virtute, nec tamquam præcipua causa, sed tamquam instrumentum intelligentiæ, producant eiusmodi animalia imperfecta, vt perspicuedocet in primo loco, nam ita sentiunt omnes discipuli eius communiter, præsertim Capreolus in 1. distinctione nona quaestione vnica, Ferrariensis primo contra Gentes capite 69. & Soncinas 7. libro Metaphysicæ, quaest. 14.

Hæc etiam sententia difficilis est, propter duo hæc argumenta. Primum, quia intelligentia etiam apud Diuum Thomam, non habet virtutem producendi hæc animalia, immo neque vllam compositum materiale, sed nec formam aliquam potest imprimere corporibus: ergo nec medio cælesti corpore, tamquam instrumento potest aliquid horum præstare. Probatur consequentia, quia instrumentum non potest attingere

effectum se præstantiorem, nisi eleuetur à præcipua causa, vel virtus eius sit ei concessa à natura, in ordine ad talem effectum producendum: sed neutro modo potest cælum esse instrumentum intelligentiæ ad generandum hæc animalia: ergo non possunt ab eo, vt tali instrumento produci. Maiorem sic probat: causa præcipua ideò potest eleuare instrumentum ad productionem alicuius effectus, quia eum continet formaliter, aut eminenter; nam si aliquo ex his modis eum non continet, non habebit virtutem eum producendi: quare neque poterit eam communicare instrumento, neque proinde illud pro tali effectu producendo eleuare: minorem vero, quod neutro illorum modorum possit intelligentia eleuare cælum ad producenda illa animalia, ostendo, quia non continet ea formaliter, cum sit alterius ordinis, atque speciei, nempe substantia spiritalis, atque incorporea, non composita ex materia, & forma; sed nec eminenter, quia non continet materiam, & formam, ex quibus corporea substantia componitur, nec proinde compositam ipsam substantiam ex vtraque: non est igitur substantia hæc vilo modo similis intelligentiæ, & propterea non poterit ab ea produci, quia agens sibi simile aliquo modo producere debet.

Secundo probatur, quia intelligentia non potest vllam virtutem conferre corporibus cælestibus, præter motum localem, & impulsu, vt ex communi Scholæ sententiâ supra attulimus, atque probauimus: sed per-

impulsu, & motu localem, nequit attingere productionem horum animalium, cum non sit eis motus virtus, seu ratio agendi, sed solum applicatio ad passum (vt etiam superius probauimus) ex eo igitur, quod cælum moueatur ab intelligentia, nullam virtutem consequitur instrumentalem, per quam possit esse instrumentum eius ad producenda hæc animalia. Quod sic vrgeri potest: omnes virtutes cælestis corporis præsupponuntur motui locali eius, & ante motum intelliguntur præhaberi ab eo per naturalem emanationem, vel alio modo, sicut à cæteris corporibus: ergo per localem motum ab intelligentia nihil nouum habet, vt possit esse instrumentum eius, quod ante illum non habuerit: quare ex motu non habet instrumentalem concursu ad hos effectus, sed solum applicationem ad corpora, circa quæ acturum est. Constat vero ante motum, nihil profus ab intelligentia recipere, nec posse esse instrumentum eius ad hos effectus se perfectiores producendos: ergo nec per motum erit instrumentum intelligentiæ, & ideò nullo profus modo.

Vltima igitur sententia asserit, cælum producere eiusmodi animalia, tamquam instrumentum primæ causæ, nempe Dei, quia non est excogitabilis alia causa, cuius instrumentum esse possit, sed quam virtutem instrumentariam habeat, vel à Deo accipiat, aut quoniam modo ab eo eleuetur, sic explicat: Cum cælum sit primum alterans, ac nobilissima pars mundi corpori, & nihilominus expertus virtutis, conueniens fuit, hanc illi fecunditatis prærogatiuam ab autho-

re naturæ dari, talemque virtutem ei communicari, vt ad omnium corporum viuentium generationem concurreret, & ad quorundam generationem, tanquam peculiare ipsius Dei instrumentum adhiberetur. Eiusmodi autem virtutem contulit ei Deus à sua primæua origine, aut creatione. Et intelligitur esse similis virtuti seminali, ita vt quemadmodum semini communicatur à viuente, à quo productum, atque decisum est, virtus quædam, per quam attingit generationem alterius viuentis similis in specie, tanquam instrumentum generantis (quanuis semen ipsum non viuat, sed inferioris speciei, aut generis sit) eadem similitudine communicata est corpori cælesti, cum suo esse virtus, per quam attingere possit generationem viuentium (quanuis vitæ expertus sit) tanquam instrumentum ipsiusmet Dei, à quo immediatè eam accipit per creationem. Hæc est sententia Durandi in 1. distinctione quintadecima, parte secunda distinctionis, quaestione secunda, quam præfato modo explicat, & sequuntur Patres Conimbricenses secundo libro de cælo, capite tercio, quaestione sexta, articulo secundo, & nonnulli etiam recentiores cum eis hanc sententiam amplectuntur.

Cæterum his præmissis hæc virtus sine fundamento tribuitur cælo, & ad effectum concursus instrumentalis in ordine ad generationem horum animalium imperfectorum, non est ei necessaria. Probatur manifestè primum, quia cum foret virtus natu-

naturalis (si daretur) difficile creditu est, eam Aristotelem ignorasse; qui tam perfectas habuit celestes virtutes, sed in tota eius doctrina neque vestigium eius reperitur, ut quilibet in ea versatus facile iudicare potest, ergo alienum est ab eius mente, eam tribuere celo, neque ex ratōe alicuius momenti, compellens nos talem virtutem multiplicare, sed ea sola necessitate excogitatur ab his auctoribus, quia sine illa non occurrit eis ratio aliqua tribuendi celesti corpori instrumentarium concursum ad generationem horum animalium. Vnde eadem facilitate, qua ab eis ponitur, negari potest, vel denegando eandem concursum, & ex consequenti talem virtutem, vel negando, quod sine illa non possit esse instrumentum Dei, vel denique negando, quod per instrumentum aliquod concurrat Deus ad tales generationes, quia sicut plerisque effectus alios per se immediatè producit, supplet defectus particularium causarum, sic potest quispiam asserere, has generationes per se immediatè efficiere, cum desint particulares causæ à quibus producantur. Itaque cum non sint multiplicandæ virtutes sine urgenti necessitate, vel ratione; nec debet multiplicari talis virtus seminalis in celo non compellente ratione, præsertim cum sit nobis prorsus incognita, de qua proinde non possumus nisi diuinâ do loqui. Quod vero non sit necessaria probatur, quia certum est apud Aristotelem, & omnes cælum concurrere ad generationem animalium perfectorum, per virtutes alias, quas in eo agnouimus, videlicet, per lucem, calorem, & alias,

astrorum influentias: pro quò concursu præstando, nemo hucusque talem virtutem seminalem incognitam addidit, præter alias, quas in eo agnouimus, vel quas omnes ferè in eo admittunt, ex effectibus conuicti, ergo multo minus debet necessaria existimari ad generationes animalium imperfectorum, sed sufficienter concurrere ad eas posse, existimandum est per easdem, per quas concurrit ad generationem animalium perfectorum, quod ex nostræ sententiæ expositione clarius constabit.

Nostra igitur sententia solum admittit, cælum concurrere ad generationem imperfectorum animalium, quæ ex putri materia generantur, tanquam instrumentum Dei, cui attribuantur tales generationes, tanquam causæ præcipuæ particulari & proximæ. Ut autem instrumentum Dei sit ad eiusmodi effectus, non indiget virtute illa superaddita luci, & influentijs, sed per eas potest eleuari à Deo, & instrumentalem concursum præstare in ordine ad tales effectus, vitales. Hæc nostra sententia sufficienter probata est, ex aliarum refutatione, quod vero cælum possit eleuari, ut instrumentum Dei, ad hos effectus, per virtutes has ordinarias sic explico. Certum est apud Aristotelem, & omnes, cælum per virtutem naturalem, Solis præcipuè, concurrere ad omnes generationes animalium, etiam perfectorum, quem concursum explicuit Aristoteles 2. libro Physicorum, textu 2. 6. illis verbis: *Sol & homo generant hominem. Quem concursum specialiter confert per lucem, & calorem à luce productum, calefaciendo, ac fouendo semina, iuuandoque*

doque seminalem eius virtutem, ut disponat, & organizet materiâ, quod præstare non posset tali confortio, auxilioque destitutum. Calor autem Solis, quamuis eiusdem sit speciei cum elementari, cæterum quia virtus est superioris, atque eminentioris causæ longe perfectior est, secundum rationem indiuidualem, ratione cuius excellentiores habet effectus, quos non potest attingere elementaris, ut ostendit frugum, ac fructuum omnium procreatio, ad quam deseruire non potest calor elementaris. Cuius perpulchrum, ac simillimum mihi summo exemplum in calore naturali viuentium corporum, de quo etiam tenet probabilior sententia, eiusdem esse speciei cum elementari, per solam vero indiuidualem differentiam, quam habet ex eo, quod animæ, atque corporis viuæ virtus est, ut ad vitales effectus edendos instrumentum esse possit vitalis potentie generatiuæ, aut nutritiuæ, quos non potest attingere calor elementaris, ut secundo libro de anima probauimus. Pari ergo ratione de calore Solis necessario fatendum est, comparatione elementaris, quamuis non omnino attingat effectus caloris vitalis, potest tamen, & vere concurrere cum eo, eumque fouet ad eos præstandos. Et hæc quidem consideranda sunt ex parte celestis virtutis; aliud vero ex parte animalium, quæ ex putri materia fiunt, quæ adeo sunt imperfecta, atque infimæ sortis in ordine vitalium corporum, ut eorum animæ dispositiones longe inferiores, atque imperfectiores, postulent in materia pro sui educatione ex potentia eius, & inductione in

ea, & præcipue minorem longe, ac fere nullius momenti organizationem in corpore, vsque adeo ut minimam postulet diuersitatem partium, & quasi homogèneum sit in pluribus eorum, ut constat in quibusdam imperfectissimis reptilibus generis. Quo fit, ut calor Solis, & aliæ eius virtutes, quæ multum iuuant seminalem virtutem perfectorum animalium ad disponendam, & organizandam materiâ, sufficere possint ad inducendas imperfectissimas dispositiones, & organizationes in materia pro inductione, & introductione imperfectissimæ animæ, & ita possint esse instrumenta Dei, ab eoque eleuari, ad talem animam educendam, atque introducendam in materia, & consequenter ad eorundem animalium generationem, quod sensu plane Dignus Thomas 1. parte, quest. 71. articulo vniço ad 1. hæc verbis, *In naturali generatione animalium principium aduentionis, & virtus formatiua, quæ est in semine in his, quæ ex semine generantur, loco cuius virtutis in his, quæ ex putrefactione generantur, est virtus calepis.* Atque etiam Scotus, & Bonauentura, locis quæstione sequenti citandis: sic autem explicatam conclusionem, pro hac ratione: Agens quodcumque potest inducere in subiectum, vel materiâ omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro aliqua forma substantiali, potest eam educere de potentia eius, vel eam vitare eidem materiæ, aut tanquam causæ præcipuæ eius, si non excedat perfectionem propriæ speciei, aut tanquam instrumentum agentis perfectioris: sed corpora celestia suis virtutibus possunt inducere omnes

nes dispositiones requiritas, & sufficientes pro formis imperfectorum animalium, quæ ex putri materia fiunt: ergo possunt eas ex potentia talis materiae educere, atque in eam introducere, compositaque generare. licet non tamquam propria, aut præcipua causa. quia perfectio nem propriæ speciei superant, saltem ut instrumenta Dei. Maioré probó, quia forma substantialis naturalis sequela consequitur, sufficientes dispositiones in materia, nam in hunc finem à natura ordinantur: ergo agens, quod eas potest inducere poterit eandem formam educere, & compositum producere, tamquam præcipua, vel saltem instrumentalis causa. Minor vero sic probatur, corpora cælestia suis virtutibus continet omnes primas qualitates, atque etiam secundas, ex æquali permutatione ortas, quas omnes passim producant in corporibus inferioribus, possunt etiam iuvare virtutem vitalem, ac seminalem, ad organizandam materiam, pro educatione, & introductione animarum, etiam animalium perfectorum, ut nuper ostendimus: ergo possunt eandem disponere, & organizare imperfectissima illa organizatione sufficienti pro animabus imperfectissimis educendis, atque inducendis in materia, & proinde composita generare, tamquam instrumenta Dei, nam ad talem actionem instrumentalem non requiritur vita, quæ admodum in semine non requiritur vita, neque virtus seminalis est vitalis, & si daretur illa virtus quasi seminalis, quam vltima sententia ponit in cælo, ut per illam possit esse instrumentum Dei, ad generationem imperfectorum animalium,

malium, non esset vitalis, neque vitalem eam ponit, & nihilominus ratione vti usque concurrunt semen, & cælestia corpora, iuxta eandem sententiam, ut instrumenta ad generationem animalium: ergo lux, & calor cælestis cum reliquis virtutibus calororum, concurrere possunt ad generationem imperfectorum animalium, tamquam instrumenta Dei, etiam si vitales non sint. Ad generationem vero animalium perfectorum, licet aliquo modo concurrant, non sunt tamé sufficientia instrumenta, quia perfectiores longe dispositiones, & organizationem postulat materia pro introductione animarum perfectarum, quæ sine semine nequit induci naturaliter.

Q V A E S T I O III.

An animalia ex putri materia genita sint eiusdem speciei cum animalibus eiusdem nominis ex semine productis.

PRO vtraque quæstionis parte extant non solum testimonia Arist. sed rationes magni momenti, & propterea gravissimi auctores patrocinium vtriusque susceperunt. Pro parte quidem negante, quod non possint esse eiusdem speciei, est testimonium Aristot. 5. libro de historia animalium, cap. 1. circa finem sic loquentis: *Quæ autem per se, vel in animali, vel in terra, vel in aëre, vel etiam in eorum ipsorum partibus creantur, eadem quæ maris, ac semine, sexu distincta sunt,*

his eorumque generatur quidem a i. quid, si de x quo nihil amplius generi possit v. g. coitu peducolorum leades dicta procreantur, muscarum vermicali pulicum, genus vermiculorum cui speciei referens ex quibus nec ea, quæ generantur, proueniunt, nec aliud vltimum an mal. sed id, quod sunt sordes tantum persistunt: Ex quo testimonio colligitur animalia hæc ex putri materia genita virtutem habere generandi sibi similia ex semine, sic vero ab eis genita, carere tali virtute. Ex quo ego infero speciei differre, & illationem probó: quia potentia generandi vitalis est, & ex virtute animæ sensitivæ emanat, per modum proprietatis, & generatio viuens est actus vitalis. Illa ergo anima, ex cuius virtute emanat, essentialiter est perfectior anima aliorum animalium carendum tali virtute, & operatione, quia ex perfectiori potentia, & operatione, perfectior essentia colligitur: sed anima essentialiter perfectior constituit animatum corpus essentialiter perfectius, & proinde diuersæ speciei, ergo animalia ex putri materia genita specie differunt ab his, quæ ex semine generantur, ex mente Aristotelis, efficaci ratione comprobata.

Secundo, quia pro effectibus determinatæ speciei designavit natura determinatas causas, per quas producerentur, ita ut non nisi per virtutem earum produci possint, quod est iatrinsecam connexionem habere cum eis, ut constat ex cæteris speciebus animalium, quæ non nisi à determinatis causis, ac determinato modo operantibus producuntur: ergo impossibile est, eandem speciem

animalium indifferenter produci ab his, vel illis causis, aut hoc, vel illo modo operantibus; quare non erunt eiusdem speciei ea, quæ sunt ab alijs animalibus, ex semine cum his, quæ non producantur ab alijs animalibus, sed ab alijs causis diuersis, nec ex semine, sed ex putri materia, immo cum vno ex his modis produci valeant, superfluit alter, natura vero nihil admittit superfluum. Quare hanc partem sequuntur Auerroes octavo libro physicorum, commento 46. Landu septimo Metaphysicæ, quæstione 15. Aegidius secundo libro in Exameron, capite 23. Fládiensis, septimo Metaphysicæ, quæstione 13. articulo quarto. Achillinus quæstionibus de physiognomia, & videtur etiam eandem tenere Dicitur Thomas, pluribus scæ doctrinæ locis sed præsertim in prima distinctione 10. articulo primo in corpore his verbis: *Non enim idem in specie est natura, & ab arte, nec per putrefactionem, & seminariem, &c. & de potentia, quæst. 3. art. 1. 1. ad 1. vbi sic ait: Nec oportet eorum, quæ sunt in genere, si specie differant, esse eundem modum procedendi in esse, ut patet per animalia generata ex semine, & ex putrefactione, quæ in genere conveniunt, & specie differunt.* Et eandem 1. parte, quæst. 71. art. unico ad primum, sic inquit: *Ita, quæ nascuntur alter generantur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari.*

Opposita vero pars, quod sint eiusdem speciei, expressa videtur in doctrina Aristotelis duobus præsertim locis 7. Metaphysicæ, textu 23. vbi habet hæc verba: *Ita tamen autem, quædam etiam à casu sunt,*

Et a fortuna perinde, atque in his, quæ a natura sunt, quædam enim ex illis eadem, & ex semine, & absque semine sunt, &c. & sectione 11, probematur, quæst. 64. *Quam ob causam, inquit, animantium alia non solum coitu, sed etiam sponte natura procedunt, alia coitu duntaxat procedunt, ut homo, & equus.* Et probatur hac ratione satis efficaci, quia ex accidentibus eiusdem omnino rationis, efficaciter colligitur, substantias esse eiusdem rationis, & essentias; sed animalia ex semine, ac ex putri materia genita habent accidentia omnia eiusdem conditionis, eandem figuram, eundem calorem, eandem membrorum distinctionem, & magnitudinem, motum, ac cæteras operationes, modumque operandi eundem; ergo pertinent ad eandem speciem; & ita sentit D. Thomas 7. libro Metaphysicæ, lectione sexta post medium; ubi ex professo disputans præsens dubium, assert sententiam Averrois omnino negantis, quod idem secundum speciem possit naturaliter produci ex semine, aut ex putri materia. Deinde assert sententiam Auicenæ oppositam, nempe, quod omnia animalia, tam perfecta, quam imperfecta, utroque modo possint naturaliter produci, & aliquando producantur. Vtramque vero rejicit, & mediam sequitur, tamquam Aristotelis propriam, quod perfecta non possint, nisi ex semine produci, imperfecta vero (quæ sunt vicina plantis) utroque modo produci possint, intra eandem speciem, ita ut sicut accidit plantam produci sine semine, virtute Solis, & illa eadem sic produca semen emittit, cuius virtute producit altera in-

tra eandem speciem, pari ratione producantur aliquando imperfecta animalia ex putri materia virtute Solis, & distincta quidem in marem, & feminam, quæ per seminale propagationem producant animal eiusdem speciei. Eandem tenet, & probat Scotus, utraque reiecta, in prima distinctione secunda, quæstione septima, circa medium 6. Ad primum argumentum principale dico, quod Auicena: asseritque esse expressam Diui Augustini tertio libro de Trinitate, capit. 4. & 10. & Diui Ambrosij de incarnatione Verbi, ad finem. Ricardi in 2. distinctione. 17 quæstio. 2. circa secundum principale, Okam in 2. quæst. 23. Theophrasti 1. libro de plantis capit. 1. & est communis in Schola, & vera, quæ efficaciter probat ratio dubitandi in fauorem eius posita, atque desumpta ex Scoto, ubi supra.

Ad testimonium Aristotelis pro parte negante respondeo, non sequi ex eo, quod quædam animalia imperfecta ex semine producta nequeant per seminacionem generare sibi similia, esse diuersæ speciei ab his, quæ generantur ex putri materia sub eodem nomine, nam ex accidenti aliquo provenire potest, quod operatio generatiuæ potentiam impediatur, vel ex imperfectiõne feminis, ex quo fiunt, quod potentia generatiua careat, sicut videmus in hominibus, & alijs animalibus imperfectis, de quibus constat, nõ generare alia, nec tamen propter ea negamus, esse eiusdem speciei cum cæteris sibi similia generantibus.

Ad primam rationem concedimus, effectibus determinatis naturam designasse determinatas causas

magis quidem, vel minus determinatas, iuxta maiorem, vel minorem perfectiõnem eorum, & ideo animalibus perfectis solas causas suæ speciei designauit, & determinatum, atque perfectum modum produciendi ab eis, quæ ideo nec ab alijs causis, neque alio modo, quam per seminale propagationem multiplicare possunt imperfectis vero, quæ non postulant causas adeo perfectas, nec modum produciendi adeo perfectum, vno, vel altero modo fieri permisit, nempe ex semine, vel ex putri materia; neque tamen alter modus eorum superfluit, sicut non superfluit, quod ignis generetur ab alio igne, atque etiam aliquando per concursum radiorum Solis, vel per attritionem aeris.

D. Thomas autem illis locis intelligitur de animalibus, quæ ex natura sua adeo sunt imperfecta, ut non habeant virtutem produciendi sibi similia, sed naturaliter exigunt, produci ex putri materia, ut minutissimi quidam vermiculi, quæ quidem animalia specie distinguuntur ab alijs. Præter hæc autem sunt alia, quæ propter suam perfectiõnem postulant ex natura sua produci ab alijs viventibus similibus, ut contra Auicenam 2. libro suæ Metaphysicæ, quæstione. 42. merito docet Sanctus Thomas 7. Metaphysicæ, lectione 16. & prima parte, quæst. 45. articulo octauo, & quæstione 91. articulo secundo, atque etiam tertio contra Gentes, capit. 69. & Scotus in 2. distinctione 8. quæst. 1. & Diuus Bonauentura ibidem, numer. 20. ex communi consensu, quo enim aliqua perfectiora sunt, eo plura ad sui productionem

postulant. Denique sunt alia media, & ab utroque extremo specie saltem distincta, utroque modo producibilia, ut mures, vespa, & similia, inter se tamen eiusdem speciei: quæ tria genera etiam reperiuntur in plantis, & non possunt eidem conuenire, & iuxta hæc distinctionem, optime intelligitur S. Thomas, cum alijs, ne sibi sit contrarius.

Sed aduersus hanc doctrinam duo possunt opponi, quæ videntur probare, etiam perfecta animalia posse utroque modo produci in eadem specie, nempe ex semine sibi simillium, atque etiam ex materia putri, vel ex terra. Primum est, quia sicut corpora celestia sua virtute possunt disponere materiam pro introductione animæ imperfectorum animalium, & ex consequenti eam producere, atque vnire materiae, tanquam instrumenta Dei, pari ratione possunt eandem disponere, & organizare, pro introductione animæ perfectorum animalium, eamque educere de potentia materiae, vel creatam à Deo vnire corpori, tamquam instrumenta Dei; ergo possunt hoc modo perfecta animalia produci, & non solum per virtutem seminis ab alijs similibus. Probat paritas ratio; quia dispositio materiae pro utraque anima consistit in certa temperie primarum qualitatum, quibusdam secundis additis ex eadem temperie primarum procedentibus, quantum productio non excedit perfectiõnem celestis virtutis; ergo quemadmodum imperfecta animalia potest producere ex putri, vel ex terrea materia, pari ratione poterit perfecta.

Secundum, ex quibusdam experientijs, in quibusdam enim infulis, à continentibus distantissimis, visa sunt perfecta animalia, quæ tamen neque ab his, quæ initio mundi creata sunt, propagare potuerunt, cum omnia hoc (paucissimis exceptis) diluuium perierint, sed nec post diluuium potuerunt natando eo peruenisse, propter vastissimum maris interiectum, nec tandem nauibus inuehi, quia complura eorum effera sunt, vt leones, lupi, atque pantheræ: quare negari non potest, quod cælesti virtute producta sint. Secunda, quia vt ab eodemmet Auicena, in libro de diluuiis, memoria proditum est, aliquando contigit, vitulum in nubibus genitum excidisse inter imbres. Et à Plinio octauo libro naturalis historię, capite 12. & à Solino in poliſ. histor. capite 36. refertur, equas in Lusitania animalem spiritum Fauonio flante concipere, & animas quoddam gignere, quod triennium vitæ non excedit, quod in Capadocia contigisse refert Solinus, in descriptione Capadociæ, & Diuus Augustinus libro 10. de Ciuitate Dei, capite quinto, ac tandem fertur, Phœnix vnica in mundo auis suæ speciei, non ex ovo, aut semine pareris, sed ex cineribus proprijs renasci, quod scriptores non pauci testantur: & non nisi cælesti virtute effici posse fandum est; & cum numeretur inter perfecta animalia, negari non potest, hæc etiam sicut imperfecta vtroque modo gigni, quantumvis nõ ita frequenter.

Nihilominus propter hæc, non est a communi, & vera Scholæ sententia recedendum, sed ad primũ

neganda est paritas rationis, in antecedenti desumpta; & ratio eam negandi est, diuersa vtroque animalium perfectio, nam per se est euidentis in generatione quarumlibet rerum naturalium, & materialium, quod forma essentialiter perfectior postulat perfectiores dispositiones in materia, cum istæ debeant esse illi proportionatæ; sed constat animam perfectiorum animalium esse longe perfectiorem anima imperfectorum; ergo tanto perfectiores dispositiones postulat in materia, quanto perfectior est, videlicet longe maiorem diuersitatem partium, organizationem eorum, figuram & virtutem, ac potentiam ad exercendas operationes speciei, & numero, ac varietate distinctas; eiusmodi autem dispositiones a deo perfectas, nec possunt per cælestem virtutem induci naturaliter in materia putri, etiam si virtutem cælestem, tamquam instrumentum Dei accipias, sed virtutem instrumentalem longe perfectiorem requirunt, à qua producuntur, vt videre etiam est in artificie.

Constat etiam, primas qualitates, quas potest inducere forma cælestis, non sufficere pro eisdem perfectis dispositionibus inducendis, sed altiorum requiri materiam, hoc est, magis accommodatam, ac proportionatam (qualis est materia seminis) à virtute perfecta decitam, & altiorum virtutem eiusdem seminis formam perfectam corporis, ab eadem perfecta anima deriuatam, & tamquam instrumentum proprium ei à natura pro tali opere perfecto præstando collatum: et

go naturaliter est impossibile, quòd perfecta animalia sine semine producantur à virtute cælesti, etiam, vt instrumento Dei, & ex patri, vel extranea materia, & illas id sæpe contingeret.

Ex quibus satisfieri potest experientijs allatis. Ad illam de vitulo in nubibus genito, quam Auicena attulit, negamus talem generationem in nubibus factam, censemus que fabulosam esse, sed intelligi potest, aut ventorum vi fuisse delatam, vel arte demonum, vt in rebus alijs fieri solet, sed neque equas Lusitanas, aut Capadoces vento concipi, aut gignere potuerunt, quantum à Solino, aut D. August. alio vegani historiographo refertur, quia id solum referret contigisse relatu aliorum sæpe vulgari. De Phœnice vero duo sentio. Primũ quidem, si datur (vt satis probabile est dari) quia à multis visum esse refertur, non esse vnicum in toto mundo, quia etiam refertur ab eisdem, pluribus in locis, atque distinctissimis visum fuisse, & aliquando in vno, vel altero eorum interijssisse, neque ibidem ex cineribus eius, aliove modo genitum pro eo alterum. Quare si vera sunt, quæ de eo referuntur, vnicum esse non potest.

Secundo assero, neque ex cineribus eundem reuiuiscere, qui igne assumptus, neque alteram sibi similem, neque possibile esse aliter, quam ex semine generari naturaliter, sed forte, quia pauca admodum indiuidua in hac specie producuntur, vulgare captum est, vnicum dari, simul in tota natura. Quare dum sancti Patres videntur Phœnicis exemplo, ad suadendum, corporum resurrectionem, id nõ asseuerant, neque ex propria senten-

tia pronunciant, sed ex aliorum scriptis referunt, quasi dicere velint: si homines sibi persuadent virtute naturali posse contingere, vt Phœnix ex proprijs cineribus reuiuiscat, cur non credant, posse eadem humana corpora etiã in cineres redacta, per virtutem diuinam super naturalem, iterum ad vitam reuocari. Nihil ergo ex sanctis Patribus probatur, quod ad talem modum generationis perfecti alicuius animalis ex putri, vel extranea materia geniti pertineat.

Q V A E S T I O III.

An cælestia corpora aliquem influxum habeant circa futuros euentus casuales, ex concursu naturalium causarum euidenties.

DE solis casualibus effectibus ex concursu naturalium causarum superiorum, vel inferiorum euenientibus quaestione agitandã proponimus, an circa eos aliquis influxus habeat cælestia corpora, vel nullus, sed penitus casuales sint, & ita præter intentionem eorum preueniant, quã respectu causarum inferiorum, vt g. astrum, vocatũ Aquarius, in certo aspectu inclinatur ad generationem imbriũ, cui opponitur syderũ aliud eoforti, impediendo ne eleuentur vapores à terra vel aqua, quibus pluuia generetur: & ex hoc impedimento sequitur segetes nõ crescere, sed ariditate perire, & terram eo anno sterilem euadere. Quod in dubio reuocamus est, an extinctio segetum, & terræ sterilitas (quos casualis est

fectus vocamus) à celo, vel astris preueniant, vel circa eos aliquo modo influant, vel nullo: ideoque eis non sint ascribendi.

Et prior opinio affirmat, hos omnes effectus solum vocari casuales, respectu causarum inferiorum, quæ proinde nullum habent circa eos influxum, à celo vero, vel astris per se procedere, nec eorum influxum effugere posse. Sic affirmat Auicena 10 Metaph. capite 1. Ochâ quodlibeto 1. questione 17. quorum vnicum est fundamentum: quia licet astro priori non tribuatur segetum ariditas, vel extinctio, neque sterilitas terræ ex ea subsequatur, tribuitur posteriori per se, quia per se causat siticitatem, ex qua sequitur. Quare respectu cæli, cuius tale astrum pars est, & à quo, & in quo mouetur, non est casualis effectus, sed per se productus, quod videtur planè sentire D. Thomas 1. parte, questione 19. articulo 6. his verbis: *Potest enim impediri, quod aliqua stella non inducat suum effectum, sed tamen quicumque effectus ex causa corporea impediatur in rebus corporalibus, consequatur, oportet quod reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cæli.* Hoc autem exemplum affert ad probandum, quod diuina voluntas sit causa per se cuiuscunque effectus (quantumlibet casualis, respectu cuiuslibet alterius causæ) quia cum Deus sit causa vniuersalis, non potest causa impediens alteram effugere concursum eius, quare necesse est, effectum, qui ex tali impedimento sequitur, licet casualem comparatione eius, quia præter intentionem eius sequitur, & ideo absque eius con-

cursum per se cadere sub influxum causæ vniuersalis, sub qua continetur, ex cuiusque concursu operatur causa impediens, & ideo comparatione eius casualem non esse, sed per se: & sic rem se habere (ait) in causis corporeis respectu effectus, qui ex concursu vnius alteram impediens sequitur: nam licet respectu causæ impediens casualis sit, non respectu impediens, ex cuius effectu per se producto, quo alteram impediuit, sequitur: & cum causæ hæc contineatur sub primo celo, ad quod tanquam ad vniuersalem causam reduci debent omnes effectus causæ corporeæ suo ordine militantes sub eis, necesse est talè effectum ad eam reduci, tanquam ad causam vniuersalè, sub qua continentur omnes, & ex cuius influxu per se procedunt quicumque earum effectus, ut qui ex eis sequuntur. Si vero in causis corporeis verum hoc non sit, sed aliquis effectus datur casualis, in què non influit cælum, & ideo qui præter intentionem eius hæc, sequitur etiã dari ali què effectum casualem, qui sequatur ex causa particulari impediens aliam, & præter intentionem Dei, & respectu eius sit casualis, in quem nullum influxum habeat, & ideo circa cuius consecutionem voluntas Dei non versetur, nec proinde impleatur, & tandem sequitur, frivola esse rationem D. Th. & conclusionem, quã probare intendit, planè falsam, quod est absurdum.

Nostra vero sententia est, talem effectum casualem esse, etiã respectu cæli, in quem neque in vllum aliū casualem effectum, aliquem influxum habet. Ita D. Th. 3. lib. contra gent. c. 86. & 49. & ibidem Ferrar. Alex. 1. par. q. 16. membro 3. articulo 1. Caie.

Caletanus 1. parte, questione 15. articulo 6. atque etiam Patres Concilii Tridentini 2. libro de celo, capite 3. questione 5. Et probatur primo, cælum est causa naturalis, agens ex determinatione ad vniuersum, ergo solum potest influere in effectum, ad quem producendum naturaliter inclinatur, vel ex eo naturaliter, & necessario sequitur, sed in effectum casualem non inclinatur naturaliter, nec ex eo in quem inclinatur naturaliter, sequitur necessario: ergo non habet vllum influxum circa illum. Minorem probō, quia effectus casualis sequitur, præter intentionem agentis per se: ergo præter influxum eius: probatur consequentia, quia agens naturale sicut non agit, nisi ex intentione, seu inclinatione propriæ naturæ, ita non influit nisi in effectum, in quem propria eius inclinatio, vel intentio naturalis tendit. Exempli gratia: lapis descendens solum intendit, cætrum assequi, quia in ipsum tendit naturalis inclinatio grauitatis eius, quod vero hominem, vel aliud animal sibi obuiam factum percutiat, præter intentionem eius omnino est, quia præter inclinationem naturalem. Quare nullum potest habere influxum circa illum, & pari ratione nec planeta naturaliter producens siticitatem, potest influere in extinctionem mensium, & sterilitatem terræ, quia nec eas potest intendere, sed præter intentionem eius sequitur, & ideo præter influxum.

Secundo probatur, quia casualis effectus sequitur per accidens ex concursu duarum causarum, sed neutra intendit per se concurrere

cum alia, neque solum cælum intendit talem concursum, ergo neque influit in talem effectum, sed omnino sequitur præter concursum, & causalitatem eius, sicut præter concursum, & causalitatem inferiorum causarum. Maior experientia nota est, cum videamus mensium conflagrationem sequi ex emissionem fulminis, & concursu siticitatis ab alia causa cælesti inductæ, & pariter ex concursu plurimum causarum efficientium, vel efficientis, & materialis, sequuntur alij casuales effectus inferiores. Minor vero, quod neutra intendat concursum ipsum, non est minus euidentis in causis sese impediens, nam euidentis est, planetam intendentem generationem imbrum, non intendere concursum cum planeta alio impediens effectum eius, alioqui agens intenderet, quod effectus eius impediatur, & hoc absurdum esse constat, sed neque planeta impediens intendit concursum, quia agens solum intendit producere effectum proprium, ad quem producendum ex propria natura inclinatur: quod ergo incurrat in agens aliud, cuius effectum impediatur, præter inclinationem eius est, ergo præter intentionem, quia solum intendit id, ad quod natura ipsum inclinatur, & cum sit etiam præter eam, quod planeta alter eo agente occurrat, repugnat ex intentione, & inclinatione eius, esse concursum eius, & ex consequenti, concursum vtriusque, quem proinde repugnabit intendere.

Et tandem, quod talis concursus non sit à toto celo intentus,

Z pro:

probatum; quia totum cælum non agit; neque concurret ad effectus inferiores, nisi per aliquam sui partem, si ergo à nulla parte agente potest intendi, ergo neque à toto cælo, & si concursus intendi repugnat, ex consequenti repugnabit, intendi effectum, quod ex eodem concursu præcisè sequitur, & aliam causam non habet. Quod efficaciter satis colligi potest ex doctrina Aristotelis in libro de diuinat. per somnium, ubi factus cælestia corpora impediri aliquando à suis effectibus, & ideo, quod ex impedimento sequitur non esse effectum illorum, quia vniuersaliter verum esse arbitratur, non produci à causa per se operante illud, quod per accidens sequitur ex effectu per se eius, ut hisce verbis testatur, 6. libro Metaphysicæ, text. 4. *Neque enim qui facit diuinum, facit simul, quod accidit domui salte.*

Et si dicatur per accidens saltè produci, ideo causam per accidens habere aliquem concursum, circa effectum per accidens subsequutum ex effectu, quem producit per se, sed casualem illum, vocari; quia non est per se intentus, nec per se productus à tali causa, neque ab alia causa per se. Vnde sequitur negari non posse, quod cælestia corpora habeant concursum aliquem, circa effectus per accidens subsequentes, ex concursu, & effectu, quem per se intendunt, ac per se producant; alioqui dabitur effectus extra causas, vel non productus absurdum. Consequentia vero probatur, quia causa, nihil producit, nisi per concursum; si ergo nulla causa concurret ad casuales effectus, à nulla causa producentur,

vel si ab aliqua, sine concursu producentur, quod exemp'o declaratur. Impedit planeta vnus per effectum siccitatis effectum alterius planetæ, & ex tali impedimento sequitur per accidens & casu effectus alter, ut extinctio marsium, & sterilitas terræ, cuius erit causa per accidens idemmet planeta influens siccitatem, ad cuius productionem per accidens sequitur; habebit igitur respectu talis effectus per accidens secutum concursum saltè per accidens.

Respondeo, nec dari influxum per accidens, neque causam per accidens villo modo influere, in effectum per accidens, quia sicut sequitur, præter inclinationem & intentionem causæ per se, ita sequitur præter operationem, & consequenter præter eius influxum, quia influxus agentis non est aliud, quam ipsamet operatio, pro vt à se procedens. Operatio vero non potest nisi ex inclinatione agentis, atque ex intentione eius procedere. Quare sicut casualis effectus non potest per operationem procedere, quæ producit effectus per se, ita nec ex influxu per se, præter quem nõ datur alter influxus eius, sicut nec datur alia operatio, sed sine operatione, & influxu agentis per se, subsequitur effectus per accidens. A quo vero agente, vel per quam operationem, & influxum producat. Respondeo, non posse produci ab villo agente, naturali, particulari, vel vniuersali; nec per concursum eius, quia omne agens naturale operatur ex determinatione ad vnum, hoc est, ad eum dumtaxat effectum, in quo ordinatur natura, & inclinatio eius, & cū neque ordinetur ad concursum cum alia causa,

causa, neque ad impedimentum actuum, vel passiuum eius, hoc est, nec ad eam impediendum, nec vt ab ea impediatur, sed vtrumque sit præter inclinationem, & intentionem eius, non potest cõcurfus, vel impedimentum per operationem, seu actualè concursum eius fieri; & ex consequenti neque effectus per accidens, vel casualis, qui ex tali cõcurfus eius cū altero sequitur; necesse est, dari aliquam causam liberam, & vniuersalissimam, à qua per se fiat; liberam quidem, vt possit per se illum intendere, cum probatum sit, non posse intendi à causa naturali, propter intrinsecum modum operandi, ex determinatione ad vnum, vniuersalissimam vero, hoc est, primam, à qua intrinsecam dependentiam habeant effectus omnes, concursus omnes, & omnium causarum operationes, & proinde cuius concursum nullus effectus, nullus concursus, nulla operatio aliarum causarum ef fugere possit, neque effectus villo modo in rerum natura, nisi per cõcurfus eius fiat & conseruetur. Ab hac igitur sola causa intenditur, & fiunt per se effectus, cõcurfus, omnes vel concursus aliarum, & impedimenta omnia, quæ vicissim sibi præstant, & effectus omnes per accidens, atque casuales, quæ sine concursu vllius aliterius causæ vniuersalis, vel particularis sequuntur, sed per solum concursum primæ, respectu cuius nihil per accidens, casuale nihil, nihil fortuitum vocari debet, nec potest, sed omnia dependent per se, & fiunt per se ab ea, & solè vocantur aliqui effectus casuales, vel per accidens, aut fortuiti respectu aliarum causarum, à quibus sicut intendi non possunt, sit nec fieri, vel produci. Ex quo infero, quod

si hæc prima causa, nẽpe, Deus optimus, & maximus, nõ foret libera, sed naturalis, ex determinatione ad vnum agens, repugnaret profusus, per concursum eius sequi effectus per accidens, vel casuales, & ideo nihil casuale, aut per accidens daretur, nec dari posset in natura rerum, quia non posset per concursum alicuius causæ fieri, sine villo vero concursu sequi, non est intelligibile.

Vt autem clarius ac facilius expediatur fundamentum oppositæ sententiæ, adnotanda est distinctio inter causas naturaliter operantes, & liberas, quod illæ operantur, ex determinatione ad vnum, & propterea eos dumtaxat effectus intendere, edere possunt, in quos virtus eius naturaliter inclinatur, & non alios, & ad eos tantum influxum præstare possunt; liberæ vero indeterminate, atque indifferentes sunt ad plures effectus, & quemlibet eorum intendere valent. Vnde circa eum quoque effectum, qui ex cõcurfus duarum causarum sese impediunt sequitur, versari per se possunt, & si subint potestati earum, per se intendere, & per se producere, & cum omnia subint potestati diuinæ voluntatis, omnes effectus per se aliarum causarum, vel per accidens eos consequentes, potest intendere per se, & vere omnes per se intendit, & per se producit, neque vllus est, qui influxum eius effugere valeat, quantumlibet præter intentionem causarum naturalium, vniuersalium, & particularium, atque etiam liberarum sequatur, & casualis, aut per accidens, respem earum iure vocetur. Ex hoc discrimine sequitur aliud, in-

ter causam primam ex vna parte, & caelestia corpora ex altera, quantum ad concursum causarum sese impediunt. Quod caeleste corpus solum potest esse causa per se effectus vnus planetæ impedire alterum, in effectum vero subsequutum ex impedimento per talem effectum præstito, nullum influxum habere potest, quia præter intentionem totius cæli, & omnium partium eius sequitur. Constat enim, nec totum cælum, nec aliquam eius partem intendere concursum planetarum sese impediunt, nec extinctionem mensium, nec terræ sterilitatem subsequutam, ex impedimento pluitæ futuræ intentæ ab vno planeta, & impeditæ per concursum alterius. Causa autem prima, eiusque efficax voluntas non solum intendit, & concurrit ad effectum causæ impediens, & ad impedimentum per eum præstitum, sed concursum vniuersæque per se vult, per se intendit, per se efficit, atque etiam effectum ex tali impedimento per accidens, & casu subsequutum, vult per se, intendit per se, producit per se.

Ceterum D. Thomas de solo effectu vnus planetæ, per quem impeditur alter cum eo concurrens loquitur, & in eo solū similitudinem caelestis corporis cum diuina voluntate assignare intendit, non in cæteris, de quibus ingenue fatetur alio loco à nobis citato, præter intentionem cæli esse, & ideo etiam comparatione eius casualis esse, & vocari.

(. . .)

QVAESTIO VI.

An, & quomodo modo caelestia corpora in intellectum, & voluntatem nostram influant.

Circa naturam intellectus humani errauerunt Empedocles, Democritus, atque Homerus, putantes, materiale quid esse, aut corporeum, sicut sensum, ut testatur Aristoteles 2. lib. de anima cap. 7. textu 150. Ex quo errore in alteram incidisse necessarium fuit, videlicet, non minus intellectum, eiusque operationes, quam sensum subijci influentijs caelestibus, ita ut sicut directe circa sensum opera imprimere valent, pariter circa intellectum, & operationes eius, & consequenter circa voluntatem, quia eiusdem ordinis sunt potentia istæ. Ex qua sententia processit proloquium illud Homeri recitatum ibidem ab Aristotele: *Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem iudex Indis pater hominum que deorum que: hoc est, Iupiter: quem summum Deum appellabant, per eum intelligentes totum cælum, ut docet Augustinus 4. lib. de Ciuitate. Et hinc etiam processit Stoycorū error, qui putabant, cogitationem nostram intellectus causari ex hoc, quod sensibiles corporum imagines ei imprimuntur, sicut literæ imprimuntur papyro, etiam si nihil efficiat, ut Boetius refert 5. lib. de consolatione. & ex ipso D. Thoma 3. libr. contra Gentes cap. 84. & propterea, cum subditus sit influentijs caelestibus, tanquam vniuersali agenti:*

agenti circa eum operanti, ex earum impressionibus fuit in nobis eadem operationes intellectus, & ex consequenti operationes voluntatis, circa quas influxum habent caelestia corpora.

Quod probari potest ex duobus, ex priori quidem, quia non videtur, aliam causam designari posse acrioris ingenij vnus hominis, & hebetioris alterius, nisi quia ille sub melioribus, magisque propitijs astris conceptus sit: quod Pecholomæus in Centiloquio significabat, dicens, cum Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in suo esse, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus; ergo bona ingenij qualitas, operationesque eius ex caelesti influentiâ dependet, & ex eius impressione procedit; & ex consequenti bona operatio voluntatis ab intellectu mota. Ex posteriori vero, quia constat, demones, qui puri spirituales sunt, alici, & fugari, quibusdam herbis, ac lapidibus, quæ idcirco ad magicæ artis usum cõferunt; nec possunt effectus istius intelligi absque impressione aliqua ab eis de corporibus, virtute stellarum, sub quarum constellatione applicatur, facta circa eosdem demones. Quod confirmat Pfellus in lib. de demon. asserens, nihil fere nasci sub Luna, quod nõ ad aliciendo demones valeat.

Duplici tamen assertionem soluenda est quæstio proposita: & prior sit: corpora caelestia non possunt agere in voluntatem, aut operationes eius directe, & per se, aut immediate, nec est alicuius intellectus, aliquid in eis immediate imprimendo, & oppositum est error in fide. Assertionem hæc tenet cõmunis Scholasticorum:

ram consensus, in 1. distin. 15. D. Thomas 3. contra gentes, capite 84. & 85. 1. part. quæstione 115. articulo 5. & 12. quæstione 119. articulo 5. ex quibus locis duplicem rationem satis efficacem deducere possumus: prior talis est: corpus propria virtute non potest agere per se, & directe in spiritum, sed cælum est corpus, & anima rationalis, eiusque potentia intellectus, & voluntatis, atque etiam harum operationes spirituales sunt, ergo non potest circa illas operari: vel influere cælum propria virtute per se, & directe: maior est euidentis, quia corpus propria virtute nullum potest effectum producere, nisi corporeum, cum debeant proportionari effectus, & causa, & si spirituales produceret, foret effectus sua causa principali perfectior, sed spirituale subiectum incapax est effectus corporei in se recipiendi, cum sit ordinis superioris, ergo non potest illū recipere à corpore, nec proinde hoc in illud agere, minor vero non est minus euidentis ex parte cæli, quod corporeum sit, & cõcessa ab aduersarijs, ex parte vero animæ, quod sit spirituales, probata est à nobis in nostris libris de anima, ergo vera erit assertio nostra:

Secunda ratio sumitur, ex D. Damasceno, 2. libro orthodoxæ fidei, capite 7. vbi tenet, & probat assertionem nostram hoc modo: corpora caelestia operantur naturaliter, hoc est, ex determinatione ad vnum; & absque electione, vel libertate, si ergo in voluntatem nostram per se, & directe eam mouendo, ad propriam operationem agerent, naturalis quocumque determinatione, ad vnum foret ac determinata, ad vnum foret ac determinata, non ergo libera, nec ex electione,

quo

De celo, & mundo.

quod nō solum fidei contrarium est, sed euidenti experientia, quare plane falsum est, quod cælestia corpora, per se immediate, seu directe agant, in voluntatem nostram, vel operationes eius. Quod vero cōtrarium asserere, sit error in fide Catholica, probari potest, ex multis locis sacrae paginae, ex quibus plane deducitur. scientiam, sapientiam, atque intelligentiam, non à cælo, vel astris accipere hominem, sed à Deo mouente intellectum eius, ac dirigente operationes eiusdem, & voluntatem nō solum ex eodem excitari, moueri, ac dirigi, in suis actibus, sed tanquam causam liberam eorum, ita ut non modo naturali moueatur, vel ex instinctu naturæ sicut brutà, atque cætera inanimata mouetur, sed ingenua excitatione, ac motione, quam recipere, vel respicere, operari, vel operationem suspendere in eius sit potestate firum. Iob enim 25. *Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carnis in nocte, qui docet nos super iumenta terra, & super volucres cæli erudit nos.* Et Psalmo 93. de Deo etiam dicitur: *Qui docet hominum scientiam.* Genesis 4. *Subter te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius,* quibus additur Ieremiæ 10. *Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metue. e, quæ timent gentes.* Et sancti Patres vbiq; de influxu cæli circa humanam voluntatem loquuntur, constanter tenent eandem veritatem, quam definiuit Ecclesia in Concilio Bracha 1. cap. 9. & 10. aduersus Priscilianitas hæreticos.

Assertio posterior communis etiam scholasticorum, quam tenet, & explicat D. Thomas, eisdem

locis citatis: indirecte, & quasi remote, & per accidens influunt corpora cælestia in intellectum, & voluntatem, atque harum potentialium, qui cum dependeat à sensibus, & eorum operationibus, sub genere rerum materialium constitutis, per quandam redundantiam attinguntur ab influxu cælorum, quatenus per hunc aliquid in primitur circa organa sensuum, ex qua impressione variatur modus operandi illorum, & appetitus sensitui, vnde redundare solet non parua variatio circa intellectum, & voluntatem. Ita tamen hoc est intelligendum, ut per talem influxum cæli circa organa sensuum, & eorum operationes non possit etiam indirecte cogi, vel necessitari voluntas, sed quocumque eius influxu præsupposito, (organum suum non sic cadente, ut ordinatam eius operationem tollat) in potestate voluntatis positum esse, agere, vel non agere, & integram, atque illam permanere voluntatem eius. Vbi illud aduertere necesse est, quod egregie adnotauit D. Thomas 1. par. quaest. 115. art. 5. videlicet in hoc versari maximum discrimen, inter Angelos, & animam nostram, quod licet omnes sint spirituales substantiæ, diuersa tamen ratione, quia Angeli sunt spirituales substantiæ completæ, atque perfectæ, non dependentes à corpore, nec potentes illud informare, quare nec à cælo possunt, etiam indirecte, & per accidens dependere. Anima vero rationalis, etsi secundum entitatem, & substantiam sit spiritualis, incompleta tamen, & partialis, quæ essentialiter potest informare corpus, & dū acta ipsam informant,

mat, dependet ab eo in suis operationibus aliquo modo, atque ex consequenti voluntas, quanquam magis remote: vnde sequitur, circa Angelos nihil agere posse cælum directe, nec per se, aut etiā per accidens aliquid eis imprimere, quare neq; in suis operationibus villo prorsus modo, ab eo dependent, anima vero, propter dependentiam, quam habet à corpore, dam illam informat, indirecte, remote, & per accidens, ab eo dependet in operationibus intellectus, & voluntatis.

Ad primam partem argumenti propositi, aduersus nostram sententiam respō. deo, maius ingenij acumen ex ipsa natura vnus, & alterius animæ præcipue prouenire, quæ licet eiusdem speciei sint, ex differentijs tamen individualibus quædam sunt perfectiores alijs, quamuis non ita necessario, quin reperiri possint aliquæ eiusdem perfectionis, etiam individualis, ut copiose ostendimus in nostris commentarijs super secundum librum de anima. Iuvant tamen maxime meliora organa, ac dispositiones sensuum, & hac parte iuvant etiam maximæ influentiæ cælestes, & signa, in quibus concipiuntur diuersi homines, atque etiam bonum temperamentum progenitorum, ex quibus solum infertur modis indirecte, atque remote agendi cælorum in intellectum, & voluntatem cōcessum, & explicatum, in nostra secunda assertionem. Ad secundam partem negamus, quod dæmones aliciantur herbis, & lapidibus, quia hæc aliquid in eos imprimant, sed solum in quantum signa quædam sint ex maleficorum pacto: taci-

to, vel expresso cum eis imito, cuius virtute accedere, vel reducere suis temporibus dicuntur pro effectibus edendis. Quod vero Pselus ex hoc intulit, de rebus sub Lunæ aspectu ortis, plane falsum est.

QVAESTIO VI.

Possint ne Astrologi ex siderum observatione futurum certo præcognoscere, ac prænunciare.

Astrologi, diuinatores, & iudicari multa se iactant certo prædicere, priusquam eueniant, non solum naturaliter, & necessario euentura, sed casu, atque fortuito, immo, & quæ ex humana libertate dependent, posse autem se illa certo præcognoscere, aiunt, in aspectibus quarundam stellarum, quas fatales vocant, non quia stellarum istarum, vel earum facies, aut aspectus tales effectus futuros efficiant, sed quia eos, quamuis ab alijs causis efficiendos, quasi denotant, vel significant in star literarum: ipsi vero iudicarij, aut diuinatores eandem aspicientes, quasi se in eis aspectibus legere arbitrantur futuros euentus, eosque certo prædicere; ut vero alicuius hominis mores, fortunam, successus, ac exitus eorum, certo possint eidem prænunciare, certis quibusdam instrumentis, aut rebus viuunt, sub aspectu determinatæ cuiusdam stellæ, aut planetæ, in puncto natiuitatis eius, regnantis, seu prædominantis, aut talem alium situm habentis, ut certam stellam in tali distantia Solis, vel dispositione in-

spicientis, attemperatis, seu iuxta positus, & iuxta significationem huius, vel harum stellarum, censent sibi iudicandum de inclinationibus, aut propensionibus naturalibus talis hominis; ex quibus colligunt, tales esse futuros mores eius, & vitam, successusque in ea interuenientes, & hinc affirmare audent, in Principem, vel Regē eligendum, aut etiam summum Ecclesie pastorem, vel successus cōtrarios aduersæ fortunæ habiturū, quos constat, & liberis hominum volūtatibus dependere. Hanc autem suam positionem videntur fundasse in illis verbis sacræ paginæ Genesis 1. *Fiant luminaria in firmamento celi, & diuidant diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, & paucis interpositis, Ecce que Deus duo luminaria magna, luminare maius, ut præset diei, & luminare minus, ut præset nocti, & stellas: Quas ideo colligunt factas esse à Deo, ut sint in signa futurorum euentuum: habentque pro se Originem, ita exponentes; ut testatur Eusebius Cæsariensis lib. 6. de præparatione Euangelica, cap. 9. Esse autem signa non possunt nisi eorū, quæ in mundo inferiori efficiēda sunt, quos futuros euentus vocamus: hi ergo per easdem stellas, vel earum aspectus, tanquam per signa significantur nobis, & ex consequenti ducunt nos in cognitionem eorum, & eis inspectis poterunt ab Astrologis cognosci, ac prænuntiari. Quod proculdubio satis erat congruum, ut vniuersalibus corporibus tanto inferioribus perfectioribus, quanto ab eis remotioribus, in signis hæc prærogatiua concederetur, ut quasi*

speculum nobis forent in quo effecta omnia ab eisdem inferioribus procedentia inspicere, ac veluti præcognoscere possemus, prius quam extra suas causas procederent, sicut constat in essentia diuina, eiusque idæas perfectius longe præcognosci à Deo, antequam fiant.

Vt autem plane, ac distinctè ostendamus, quid nam huic positioni, & vsui eius concedendum sit, & quid in vitroque non solum damandum, & execrandum, sed euidenter falsum ostendendū, ex principijs veræ Philosophiæ has assertiones statuere, ac probare decreuimus. Prima sit, & quasi fundamentum cæterarum: impossibile est per virtutes, vel aspectus stellarum, liberum aliquem effectum, seu euentum, vel aliquo modo ex libertate nostra dependentem, certo cognoscere, & ex consequenti certo prænunciare euentuum sine euidenti periculo errandi, vel mendandi, immo sine frequenti errore, vel mendacio. Hæc probo primæ ratione, magna ex parte deducta ex doctrina Diui Thomæ 2. 2. quæst. 95. art. 5. & sic procedenti: vel stelle significant futuros euentus liberos, tanquam signa eorum naturalia, vel supernaturalia, vtrumque est falsum; ergo falsum quoque est, quod sint signa eorum; probatur minor, quia signum quodcumque naturale, & corporeum, vel est effectus rei, quam significat, vel procedit ab eadem causa cum eo. Ex eplū prioris præbet fumus significans ignem, à quo tanquam effectus procedit; posterioris vero Iris in nubibus formatus, qui serenitatem quandoque significat, & à

causa

causa eiusdem serenitatis simul, vt effectus procedit, ita vt eadem sit causa serenitatis, & Iridis eam significantis vtrique communis; sed neutro ex his modis possunt stelle, vel motus, aut dispositio earum, esse signa futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, ergo nec possunt naturaliter significare: minorem probo, quia impossibile est, stellas, vel aspectus, seu dispositiones earum esse effectus rerum, vel euentuum inferiorum, cum isti nihil in caelestia corpora, vel stellas imprimere possint, vel immutationē aliquam in eis facere, vt per sese est manifestum; sed nec possunt habere aliquam causam cum eis communem cuius sint cōmunes effectus, quia prorsus omnis motus, aspectus, ac dispositio stellarum procedit à sola causa superiori, effectus vero liberi, aut ex libertate dependentes, procedit per se, & proprie, ac proxime à causa inferiori, quare nullam causam possunt habere communem, præter diuinam prouidentiam, à qua constat, lōge diuerso modo dependere, nam aspectus, ac dispositio stellarum disponuntur tanquam naturales causæ ad vnum determinatæ, & absque vlla libertate, & necessario operantes. Liberi vero euentus, vel ex libertate dependentes disponuntur futuri per causas liberas, non necessario, nec ex determinatione ad vnum operantes, sed ex indifferentia ad vtrūlibet à quibus prorsus non eodem modo proueniunt semper, sed varijs, ac diuersis modis, & cum frequente mutabilitate: impossibile est ergo esse causas naturales eorū, vel naturalia signa. Probatur conse-

quentia, quia causa, vel signum eodem modo se habent semper, & quod ex determinatione ad vnum operatur, vel significat, id causare, vel significare non potest, quod varijs modis, & cum frequente mutabilitate, ex propria conditione prouenire aptum est, & ita semper prouenit. Quod vero non sint supernaturalia eorum signa euidentius est, nam si supernaturalia forent, repugnat plane, lumine naturali, aut per naturalem scientiam, vel notitiam ab astrologis cognosci, vt ipsi iactant se eos cognoscere, sed per solam reuelationem, vel supernaturale lumen deberent cognosci: quod satis magnum absurdum est, putare eis talem notitiam communicari, cum ex sacris literis constat, Deum sibi seruasse eorum præcognitionem. Temerarium igitur foret putare, vel præsumere sibi fuisse communicatam.

Ex quo secundum argumentū delumi potest, non minus efficax, quia Angeli iuxta communem totius scholæ consensus, per species sibi à Deo inditas à principio suæ conditionis cognoscunt, immo perfecte comprehendunt cælum, stellas, aspectus, ac dispositiones, & motus earum, & quæcumque naturalia corpora in toto mundo facta à Deo, atq; etiā virtutes, & significationes naturales eorū, cū sint superiores substantiæ, quibus debita est talis cognitio; sed constat ex sacris literis, non esse Angelis comunicatā talē notitiam futurorum euentuum liberorum, aut ex litterate dependētiū, vt mox ostendemus; ergo nec in stellis, aut eorum aspectibus, vel

Aa

dis

dispositionibus, seu motibus, tanquam in signis eorum naturalibus continentur, nec eorum inspectionibus, aut vilo alio modo possunt per eas ab Astrologis cognosci. Ac tandem virgeri possunt rationes istæ, quia impossibile est, signa falsitatis, aut mendacij à Deo effici, vel institui, sed evidenti experientia constat, Astrologos futura prænuntiantes, ex harum stellarum fataliù significatione, aspectu, vel dispositione sæpe decipi, & sæpe eandem falsas eorum prædictiones, vel ergo faciendum est, per eas non significari, vel certe falsa, ac deceptorij signa Deum condidisse, aut instituisse, nisi forte ignorantij eorundem Astrologorum adscribatur frequens earum deceptio, quod ipsi concedere renuunt. Probatum minor, quod decipiantur sæpe, nam si perierit sub tali aspectu, vel dispositione, sicut ac motu talium planetarum, talem vitam, mores, tales successus, vel fortunam talem habiturum est, qualem ipsi certo prænuntiant, evidens est, sub eisdem stellarum aspectibus, ac dispositionibus in eodem puncto plures alias accipi, aut omnia, quos necesse foret, easdem profundas condiciones habituros exprimitur tamen habere valde diversas, ergo fallacia plane sunt signa, & in earum inspectiones, ac prædictiones euentuum, ubi constat, locum non habere naturæ rationem, quam præterdunt, quia in eadem profundus duracione, & in eodem puncto conringunt multæ.

Probatum deinde ex sacris literis. *Isaia. 41. Annunciate, quæ ventura sunt, & scimus, quia dii estis, vos, &c. Cap. 46. Non est vltima Deus, nec est similitudo mei, annuncians ab exordio nouissimum, & ab initio, quæ necdum facta*

sunt. Ex expressius adhuc cap. 47. ubi Deus Babylonios, & Chaldeos, hisce verbis reprehendit: *Rejecisti multitudine consiliorum meorum, sent, & subiecit te agguies calu, qui conemplabamur, & terra, ut ex eis annunciantur ventura tibi. Quam reprehensionem iustissimè possumus his applicare, qui astrologis futura ex eisdem causis prænuntiantibus fidem adhibent. Ex quibus locis Ecclesia aduersus eosdem Astrologos sæpe diffinit falsas, & commenticias esse tales eorum prædictiones futurorum euentuum, damnans, atque anathematizans iudiciam facultatem, & eius usum, ut constat ex 2. part. decretorum cap. 26. per primas quinque quæstiones, & in Concilio Brachæ. 1. cap. 9. & Toletano. 1. in assertione fidei aduersus Priscilianum, & Alexandro tertio, ut habetur capitulo ex tuorum, de sacerdotijs Sacerdotum, ubi Sacerdotem, qui imprudentia magis, quam impietate per astrolabium eo animo constellationem obseruauit, ut auctorem cuiusdam futuri reprehenderet, hac pœna multauit, ut per annum integrum non celebraret, monens illud factum cum grauissimo scelere fuisse coniunctum. Denique Sixtus V. celebræ constitutione edidit anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, nonis Iannarij, & sui Pontificatus primo, quæ incipit: *Calis, & re: creator Deus, &c. cuius ritualis sic habet: Contra exercentes Astrologia iudiciare animum, & alia quacumque de inarsonum genera, libros que de his legentes, ac tenentes, per quam grauissimis verbis prohibet omnem diuinationem, prædictionem, ac prænuntiationem futurorum euentuum.**

liberorum, aut ex libertate dependentium, sapientissimis rationibus ostendens, non solum eas, sed artes quaslibet, à quibus emanant, vanas esse, commenticias, perniciosas, & à primo mendaciorum omnium patere ortum habentes, quod quid astrologi, mathematici, genethliaci, & planetarij eas proficientes, contendant se ex varijs stellarum signis, & aspectibus eas haurire. Merito ergo sancti Patres plura aduersus eosdem scripsere, ostendentes, sine fundamento prorsus in suis prædictionibus futurorum loqui, immo falsa coningere fundamenta, stellarum, ac virtutum caelestium, ut miseris homines eidem eis adhibentes decipiant. D. Clemens Papa lib. 9. recognitionum. D. August. lib. 7. confessionum, cap. 6. D. Gregor. Homil. 10. in Euangelio Epiphaniae, & plures alios citat Pererius, noster & Cubius quoque lib. 2. de diuinatione.

Ex hac autem assertione inferitur primo, nec posse hos planetarios futuros effectus, etiam ex hominum libertate non dependentes, sed casu euenientes certo præcognoscere ex siderum dispositione, & inspectione, ut quod à laide cadente interficiatur homo, vel animal ali quo terræ effodiente manifestetur thesaurus. Probatum hac ratione, effectus isti casuales non habent præter primam illam causam certam per se, nec naturalem, & ex determinatione ad vnu operantem; nã ideo auentur per accitens, vel casu euenire, ergo nec possunt contingi, nec naturaliter nuntian per stellas, vel alias causas naturales inferiores, vel superiores: quare nec excogitari potest illa præcipuum, in quo, vel ex quo possunt

certo cognosci, vel deduci, aut prænunciari, aut antequam fiant, vel eueniant, unde sequitur temeritate, & vanitate plenas esse eorum prædictiones, vanoque, & temerarios esse eos certo prænuntiantes.

Secundo inferitur, non posse planetarios certi alicuius hominis, regni, ciuitatis, casus, aut fortunæ, alias ve. circumstantias humanarum rerum, vel negotiorum certo cognoscere, nec prænunciare. Probatum ex duobus, ex priorij quidem, quia hominum plura dependent ex libera voluntate vnius, vel plarium hominum, sed caelestia corpora non influunt per se in humanam libertatem, ut superiori quæstione ostendimus; ergo nec possunt effectus ex ea dependentes certo cognosci, ac prænunciari ab homine, immo nec ab Angelo; seclusa diuina reuelatione: ex posteriori vero, quia ex ea parte, quæ non dependent ab humana libertate, nullam habet causam naturalem per se, nec certam, aut determinatam, nec ex determinatione ad vnu operantem; in qua possint certo præcognosci.

Inferitur tertio, non posse eos, qui Physiognomiam, aut Chiromanthiam artem profectant, ex vultu hominis, nec ex lineis manuum, certo cognoscere, aut prænunciare futuros hominis mores, fortunam, aut successus alios, quod sic ostendo. Quamuis linea nite, vultus, aut aliqua alia corporis dispositio, aliquo modo ind. care possint in diuinationem hominis ad hęc, vel alia vitia, vel ad hanc, vel illam virtutem, aut manifestare aliquam aliam passionem, tamen tamquam remanquantur particularis actus virtutum, aut vitiorum in po-

testate voluntatis eius, ex quibus eum dependeat mores, exitus viæ, aut successus eius, præcognosci repugnat certo, aut prænunciari, quæ vero ad bonâ, vel malam fortunam (vt aiunt) pertinet, partim ex eadem libertate depêdent, partim casualia sunt, & ex utroque repugnat certo præcognosci.

Quarto infero, non posse planetarios ex aspectu, vel dispositione syderum, aut planetarum, certo cognoscere, aut prænunciare cuiuscunque hominis temperamētū, aut innatam propensionem, aut inclinationem; quod efficaciter probari potest, quia licet sydera influxum habeant, circa hæc, quia corpora per se sunt, non sunt tamen integra eorum causa, sed plura alia ad ea concurrunt, videlicet dispositiones materiæ, virtus formatrix, & aliæ causæ particulares, à quibus maleficatur cōkursus celestis, sed non possunt omnes hæc causæ, & dispositiones (quia magna ex parte occulta sunt) exploratas habere: ergo nec possunt qualitatem affectus certo cognoscere: & his explicata sunt omnia, quorum cognitio eis denegatur, & quorum certa prænunciatio dânatur. Super sunt igitur explicanda, quæ certo, vel magna saltem probabilitate præcognoscere, ac prænunciare possunt.

Sit igitur assertio secunda: syderum, planetarumque omnium ortus, & occasus, aspectus, & eclipses, & id genus alia ad statum cæli pertinentia, certo, possunt præcognoscere astrologi, ac prænunciare, multo etiâ tempore, antequam eueniât, sicuti expressit Sixtus Papa V. in eadem constitutione citata non longe à principio,

hisce verbis: *Futuris euentibus & naturalibus causis necessario, vel frequenter proueniens; quæ ad diuinationem non pertinent, idem dicitur exceptis.* Et ratione probatur, quia isthæc omnia non ex libero arbitrio, nec ex inferioribus causis modificantibus, sed ex sola dispositione, ordine, ac motu calorū, stellarumque dependent, in quibus suas habent determinatas, certas, ac naturales causas, quas absque dubio possunt exploratas habere per scientiâ ipsam astrologiæ, & multo tempore antequam fiant; ergo possunt ea certo cognoscere, ac prædicere, sine ulla temeritate, aut errandi periculo, certitudine quidem Physicâ, vel naturali: nam cum possit Deus immutare leges, & motus, ac dispositiones astrorum, pro suo beneplacito, sicut fecisse constat in bello Iosue, in orologio, Achaz, & in sanctissima morte Saluatoris nostri, potest etiam deficere, quod per astrologiâ cognoscunt, principijs eius in eodē ordine, motu, ac dispositione cælorum innitētibz, per supernaturalē potētiam Dei:

Assertio vltima, morbos, frigora, tēpestates, sterilitatem terræ, pluias, siccitates, ac terræ motus vniuersales, possunt sæpe præcognoscere astrologi, ac prænunciare certa quidē cognitione, ea certitudine, quâ habere possunt, naturales causæ, ac naturales sciētia, non quidem nūquam deficiente, sed raro, vt plurimū vero, eueniente. Hæc etiam absque dubio continetur, & colligitur, euidēter, ex illis verbis Sixti Quinti: *Futuris euentibus & naturalibus causis necessario, vel frequenter euenientibus: nam per effectus euenientes necessario intelligit*

effectus celestes, & de his locuta est assertio nostra præcedēs. & naturaliter deficere repugnat, non dependentes ex vllis causis inferioribus, sed solū ex naturali, ac necessaria dispositione, & motu calorū, non impedibili naturaliter, quare talis euentus naturaliter deficere repugnat, per effectus vero frequēter euenientes ex causis naturalibz, non eodēdem effectus, qui in solis, cælis, atq; stellis fiunt, nam isti non solū frequenter eueniunt, sed semper, & ideo non possunt naturaliter, sed per miraculum dumtaxat impediri, aut deficere, sed eos, qui ex naturalibus causis inferioribus, aut sublunariis proueniūt, de quibus constat, aliquando (licet raro) deficere, vt constat de hyemali frigore, & pluuia, de verna serenitate & calore, ac de procreatione fructuū, quæ nihilominus certitudinē naturalē habere dicuntur, quāuis infimâ, sufficientē tamen ad generandâ naturalē scientiam. Hos igitur effectus, & per hanc certitudinem posse sane præcognoscere, & prænunciare astrologos, aio, quia causas habet certas, & determinatas, atq; ex determinatione ad vnum operantes, quas (vti proportionatas) possent exploratas habere; sed addidi in vniuersali, quia effectus isti dupliciter sumi possunt, nēpe in ordine ad totâ terrâ, vel saltem ad regionem aliquam magnam eius, vt ad Europâ, vel aliâ eiusdē extensionis aut similis, atq; etiam in ordine ad magnâ temporis spatium, vt ad annum, aut quid simile, aut in ordine ad vnam vel alteram prouinciâ peculiarem, aut ciuitatē, & ad paruum, magisq; determinatum tempus, nēpe vnus diei, vel vnus Lunæ quadrantis:

& modo priori vniuersaliter dicuntur considerari magis, vel minus, pro maiori, vel minori extensione: morbos igitur, tēpestates, sterilitatem terræ, aut terræ motus, iuxta priorem considerationem certo possunt præcognoscere, aut prænunciare; iuxta posteriorem vero, non certo, etiâ certitudine naturali effectū raro deficientium, sed sola probabilitate, etiam frequenter deficiente. Rationē vero huius differentiæ assigno, quia licet eadē habeant causas effectus isti, vtroq; modo considerati, sed non eodē modo impedibiles, nam in ordine ad totâ terram, vel maximam partē eius, & ad magnum temporis spatium raro impediuntur, frequenter vero ex toto, vel maximâ ex parte, si in ordine ad vnam, vel alteram ciuitatem, ac terminos eius, vel etiam in ordine ad paruum, magisq; determinatum tempus accipiuntur. Quod efficaciter potest à posteriori probari, nam experimur, rarissime contingere sterilitatem totius terræ, vel partis eius maximæ, vt quod fructus nullibi prorsus procectur, aut in tota Europa; quod per totam terram, aut Europam totam, pestis grassetur, vel pluuia deficiat, in Bœthica, vero aut Castellana prouincia, vel intra terminos huius, vel illius ciuitatis, ac pro paruo tempore quadrantis Lunæ, vel vnus diei, non raro, sed frequenter aliquid horum euenit; ergo naturalis causæ facilius impediri possunt, & impediuntur modo posteriori considerate, modo vero priori raro; quare certo possunt effectus, vel prænunciari in causis naturalibus modo

modo priori, modo vero posteriori, probabili tantum cognitione sepe deficiente: & hinc est, quod Astrologi hos euentus prænunciātes in vniuersalitate falluntur, & fere semper eueniant, vt ab ipsis prænuntiantur (si peritissimi in sua tant facultate, & in maxima diligentia adhibita decernant) prænuntiantes vero eosdem in particulari sepe decipiuntur, quia frequenter, ex perimur, aliter euenire, ac ab ipsis prænuntiantur. Et ratio huius deceptionis est, quia vniuersales causę modificantur à particularibus, & proximis, à quibus productio effectuum maxime dependet, & ideo ex eorum mutacione impediri potest: sed constat, particulares causas non posse esse exploratas, in particularibus, vt ventum nobis dissipantem, aut congregantem in hoc vel illo particulari terrę situ, tali tempore regnaturum, quod à nemine potest certo prægognoscere, propter occultissimam eius causam, iuxta illud Christi, Ioannis. *Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadit*: ergo non possunt in tali effectus in particulari certo prægognoscere: ex quo dependet, vt pluuie tali tempore generentur, vel generari debeant, ex quo abique dubio contingit, prægognitiones horum futurorum falsas reddi magna ex parte, & ideo, certas non esse, etiam certitudine naturali in quo assentior Patribus Combricentibus. Sed dissentio ab eisdem in alio, quod absque vlla distinctione negant, has effectus prægognoscere, aut prænuntiare posse ab Astrologis certo iudicio, certitudine naturali, sed probabilidum taxat, quod tamen negandum est,

si sub tradita distinctione, quia iuxta primum membrum eius effitaci ter probauimus posse certo prænunciari, quamquam sub alio non certo, sed probabili iudicio possit.

Superest Astrologorum fundamentum explicare, & ratione reddere, ob quam eorum prægognitiones sepe sint eisdem futuris euentibus consentaneę, ita vt magna ex parte sic contingat, sicut ab eis prænuntiantur, & verba quidem Genesios ab eis opposita, quibus stellas dicuntur à Deo condite, vt sint in signa reפורum, in duplici sensu intelliguntur à sacris expositioribus in eorundem commentariis. In priori quidem, ita vt signa dicantur, imbrium, siccitatum, ventorum, tempestatum, ac morborum, & aliorum similitum, quas in nauigando nautę, in serendo agricole, ac in medendo medici obseruare possint, & ex eorum obseruatione prægognoscere, ac prænunciare futuros euentus eiusdem conditionis, de quibus in vltima nostra assertione loquar sumus, dantes eis, quod in vniuersali possint eos certo cognoscere certitudine naturali, vt plurimum eueniente, aut raro deficiente in particulari vero, solam iudicio, ac prægognitione probabili, non raro deficiente, ita exponunt D. Chrysostomus, Theodoretus, Apollinarius, & Hugo. Posterius sensus non minus literę consonat, vide licet, vt dicantur stellas à Deo condite, vt signa forent, quibus ordo, ac diuinitio temporum notaretur, hoc est, vnde meridies, ac dies, noctisq; horę signarentur, quia prius quę stellas, Sol, & Luna fierent, nullum tale signum ex abar in celo, quę sentiam eisdem verbis tribuunt

biunt Beda, Iunolius, Eucherius, & D. Thomas 1. parte. quęst. 70. articulo 1.

Circa secundam triplicem causam reddere possumus, ob quam non raro consonant astrologorum prægognitiones euentibus futurorum, quamuis maior ex parte mendaces, atque vanę sint. sic autem prima, quam tradit Augustinus, 4. libro confessionum, capite 3. quia Deus aliquando certas hominum mentes sic excitat, quasi instinctu quodam sibi incognito, vt nescientes profertant, quę consulentes in ordine ad alios fines à Deo pręstitutos audire oporteat. Quo fortassis modo sortes, quibus ethnici vti solebant, aliquando exhibebant futurorum significationem, sed casuale. vtrumque reputandum est. Secundam causam affert etiam Diuus Augustinus, 5. libro de Ciuitate, capite 7. hisce verbis. *Non immerito trahitur, cum Astrologi mirabiliter multa vana respondent, occulto instinctu seris demonum, non horum, quorum certitas est, has falsas, & noxias opiniones de astris fatis inserere humanis mentibus, atque firmare, non horoscopi notati, & inspecti artes, quę nulla est. Dæmones vero nec stellarum intuitu, nec aliunde futura contingentia, certo prægognoscere possunt, vt egregie Diuus Thomas, 1. parte. quęstione 75. articulo 2. ex communi scholasticorum consensu docet, & probat: nec proinde planetarij ex eorum suggestione, & ideo eiusmodi prægognitiones eis suggerunt, æquiuoca oratione, & quę in diuersas partes interpretari potest, vtuntur, ita vt si res*

in opusitum euenierit, non ipsorum falsitati, aut ignorantie ascribatur, sed interpretum inscitie: alē fuit oraculū illud, quod eaci reddiderunt. *Aste; cecida, Romanos vincere posse.* Postrema causa, & forte non minus verax est, quia ex multis prænunciatis, impossibile est, quin vnum aut alterum casu eueniat: planetarij vero nimis multa quotidie prędicunt, (ex quibus licet casu, respectu prænunciationum eorum) plura tamen coincidunt cum his, quę ex alijs causis eueniant, benignitate stare potest, quod fallaces sint eorum prægognitiones, & nihilo minus plura ex his, quę prænunciant, casu, & per accidens coincidunt, cum euentibus per se intentis, & per se productis à proprijs causis.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Figuram autem sphericam necesse est habere celum.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles capite pręfati docere, cuius nam sit figurę celeste corpus: nec eger diuisione, quia in eo solum statuit vnicam conclusionem, eamque probat tribus argumentis. Conclusio talis est celum habet sphericam,

ricam, seu rotundam figuram; quam probat primo hac ratione: prima figura debetur primo corpori, sed cælum est primum corpus, cum sit omnium nobilissimum. ergo debetur ei prima figura: at sphaerica figura est prima, hoc est perfectissima omnium figurarum, tam earum, quæ in planis, quam quæ in solidis corporibus cernuntur, cum simplicior sit utpote vna tantum linea, aut vnica superficie constans, cui nihil addi potest, cum tamen alia figuræ pluribus contineantur lineis, aut superficiebus, ut patet: ergo hæc debetur cælesti corpori.

Secunda ratio procedit ex communi consensu Astrologorum, qui duplici via procedunt, inconstituendis figuris, nam quidam corpora diuidunt in superficies, ex quibus componi censent, & hi solam figuram sphaericam, inter solidas, non resoluunt in plures superficies, cæteras vero in multas resoluunt, ut pyramidem in quatuor triangulares; alij vero ordinem figurarum assignant, secundum species numerorum, accommodando figuras numeris, iuxta quorum sententiam circulus, tanquam simplicissima figurarum, accommodatur vnitati etiam simplicissimæ in genere numerorum; iuxta vtramque igitur sententiam, sphaerica figura censetur simplicissima, ideoque prima, primoque corpori (quod est cæleste) debita, colligit Aristoteles ex rotunditate primi cæli cæteras cælestes sphaeras sub eo contentas, atque etiam elementaria corpora, eadem rotunda figura prædita esse, quia illud,

quod rotundo adæquatür; eique continguum est, & omni ex parte ab eo continetur, eiusdem figuræ debet esse: sed constat sic habere sphaeras omnes cælestes, respectu primæ, & elementa omnia, respectu Lunaris sphaeræ; omnes ergo habent figuram sphaericam.

Tertia ratio procedit ex motu hoc modo, corpus cæleste mouetur motu circulari, ita ut vna eius pars succedat in spatio alterius; si igitur non haberet figuram circulaarem, sed aliquam ex relictis lineis, habentesque angulos inter se se distantes, fieret, ut in spatio vnus angulus alter succederet, & ideo spatium hoc nunc esset corpore plenum, nempe dum ipsum occupat angulus, & postmodum vacuum, cum iam non occupetur ab angulo, sed soli intervallo interiecto inter angulos correspondeat: quare sequitur supra cælum dari locum, dari vacuum, dari spatium corporeum, in quo extendi possit corpus, quod constat esse falsum, quia cum cælum sit vltimum, ac supremum corpus, nihil horum supra, aut extra ipsum dari potest, & eadem absurda sequi asserit, siue cælum dicatur habere qualem, siue pyramidalem, vel qualemlibet aliam figuram ab sphaerica diuersam. Vrger deinde argumentum primo, quia euidentis est, motum cæli esse omnium motuum velocissimum, quia minus tempus, quam cæteri consumit, necesse est, ergo talem motum breuissimum fieri, per breuissimam lineam, qualis est circularis, ex ijs, scilicet, quæ percurri possunt ab eodem puncto incipiendo, & ad idem redeundo; ergo cæli, quod ex propria natura in circulo velo-

velocissimi fertur, circulaarem figuram habere oportet. Vrger secundo, quia licet elementa non sint inter se continua, nihil vacuum inter ea reperitur, sed omni ex parte se contingunt, atque correspondent, aqua complectitur terram, aqua aer, aer ignis, & cæcauum Lunæ omnia: sed constat de aqua, & terra, esse corpora rotunda; de terra quidem, experientia inferius ostendenda; de aqua vero probat, quia ad humiliorem semper locum confluunt, neque vquam quiescit, donec æque a centro mundi distet, & par debet esse ratio de aere, & igne, propter immediatam continentiam, necesse est ergo, cælum Lunæ omnia complectentem globosam habere figuram, & pariter superiores sphaeras; ex quibus infert eorum mundum sphaericum esse.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem est dupliciter in circulo moueri, &c.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles capite præcedenti, causam reddere, ob quam motus cæli fiat versus anteriorem partem, hoc est, versus emisphaerium nostrum, hoc igitur inquirat, & soluit, quia in sempiternis, quale est cælum, ac motus eius, cum

semper eodem modo se habeant, nihil casu fit, sed ex instituto naturæ omnia, aliquam igitur in eadem habere debent causam, cum nihil sit, quod causam non habeat, præter primam, à qua dependent omnia, quod igitur cælum sic moueatur, versus anteriorem partem, & non alio modo, causam aliquam habere necesse est, & eam merito inquirat. Sed videri posset alicui, reprehensione dignum, talem causam adeo difficilem inuestigare velle. nam stultitiæ signum est, possibile existimare, causas omnium, etiam difficultium inuenire, vel certe arrogantis animi, qui se omnia explicaturum confidit. Respondet nihilominus non statim incusandos esse, qui difficiles quæstiones excitant, sed inspiciendum, quo animo id faciant; nam si animo ostentandi ingenium, famamque inaniter occupandi, reprehensione digni erunt, si vero inueniendæ veritatis desiderio ducantur, maxima est habenda eis gratia, si quid ingenio, ac labore reperiant, quod aut verum sit, aut saltem verosimile videatur. Respondet igitur dubio proposito, asserens naturam semper intendere id, quod optimum est, primaria scilicet intentione: nam contingit à primaria impediri, & tunc cum optima non possit, quasi secundaria intentione deteriora intendit, & facit, ut contingit in nostri productione; melius autem, ac præstantius reputatur, quod cælum versus anteriorem partem, nostrumque emisphaerium, à dextro in sinistru moueatur, quam modo opposito; nam dextram digniorem partem denotat, & ipsa vero motum incipere in dextera, que peruenire,

præstantius est; & hæc est integra huius capituli sententia.

Sed aduersus eandem rationem dubitat Diuus Thomas, quia videtur in ea Aristoteles vitioso circulo vitiosoauerat autem in superioribus, dextrum cæli in nostro Oriente esse, quia inde incipit motus eius, nunc vero probat, cælum moueri à nostro Oriente, quia ibi est dextrum, & respondet, distinctionem partium cæli, in ordine ad motum, causam esse, ob quam ab vna potius, quam ab altera incipiat motus; quam distinctionem efficit intelligentia, prius applicans virtutem vni, quam alteri, quod vero motus ab illa potius, quam ab alia incipiat, non causa, sed signam distinctionis earundem partium est, absque vitioso autem circulo fieri potest, vt id, quod prius à signo probatum est, rursus probetur per causam, quia probatio prior à posteriori procedit, posterior vero à priori, & hoc modo processit in præsentiarum Aristoteles, cum in superioribus à signo, vel effecta, & ideo à posteriori processerit.

Traſatus de figura, numero, ordine, & moribus corporum celestium.

Q V A E S T I O I.

An celeste corpus sphaerica, seu rotunda, figura prædictum sit.

Magna sunt interpretorum Philosopho diuisione circa

guram cæli, vt Theodoretus in libro de materia, & mundo, atque etiam Plutarchus secundo libro de placitis Philosophorum testantur, nam quidam figuram, quasi oualem ei tribuebant, alij testidine similem, alij denique diuersas ab his, immo apud Sanctos Patres non fuit concors sententia; sed placet, varios omnes modos sentiendi ad duas extremas classes referre breuitatis gratia. Prior igitur sententia denegat cælo rotundam figuram, eius tribuit figuram potius cuiusdam tentorii, quam hemicycli vocant, aut forniciis, ita sensit expressse Diuus Chrysostomus homilia 14, & 17. epistola ad Hebræos, quibus locis reprehendit eos, qui rotundam ei concedunt ex illis verbis: *Tabernaculi vero, quod fixit Dominus*, sic loquens: *Vbi sunt, qui dicunt, moueri cælum, & qui pronunciant sphaericum esse, vtraque enim hæc sunt subiecta per verbum, fixit*: In eadem sententia fuit Diuus Basiliius, Homilia prima Exameron post medium, vbi sic de cælo loquitur: *De figura quoque factis sunt ea, quæ idem illa dixit, Dei gloriam enarrando, qui constituit, inquit, cælum vt fornix*: Quorum sententiam sequuntur alij, sacrarum literarum expositores, quos reuulit Diuus Damascenus secundo libro Orthodoxæ fidei capite sexto, atque etiam Lactantius libro tertio diuinarum institutionum, capite vigesimo quarto, vbi dicit eos, qui cælum omni ex parte rotundum posuere. In quos actius inuehitur Procopius Gaza in Commentarijs super Genesim, capite primo & decimo septimo, exponens prima illa verba Genesim, *In prima*

capitulo creauit Deus cælum, & terram. Afferensque eorum sententiam alienam esse à fide Catholica, ideo aduersus eam in primis vruntur varijs sacre pagine testimonijs. Chrysostomus quidem obijcit verba illa, ex capite octauo epistolæ ad Hebræos: Alij vero alia expressiota ex Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem*: Vbi pellis nomine idem, quod tentorium designatur: quibus expressio ra adhuc sunt alia ex capite quadragesimo Isaie: *Expandit cælos sicut tabernaculum ad habitandum.* Arguit deinde ratione Lactantius, quia si talis figuræ cælum foret, eandem haberet terram, quam constat, vndeque ab eo contineri, & quasi circumscribi, & propterea eiusdem est figuræ: quod ideo absurdum est, quia ex eo fieret corpora omnia, quæ apud nos sunt, seu opposita omnia pendere.

Secundo potest probari ex stellis fixis, de quibus experientia docet, non semper æquè distare à terra, sed diuersis temporibus diuersam habere distantiam, quia dum prope Horizontem versantur, maiores apparent, cuius non potest alia ratio designari, nisi quia tunc propinquiores cernuntur: Sol præterea, & Luna nostris oculis non sub sphaerica figuræ sed sub plana apparent, puro etiã, ac seteno aere: ergo non sunt rotunda corpora, sed alterius figuræ ex planis, & ex consequenti cælum, cuius partes sunt, vel cui affixa, vel saltem cui accomodata. Ac tandem si cælo tribuenda est rotunda figura, maxime propter rationem Aristotelis, quia sequeretur ex motu e-

ius, extra cælum dari locum, & vacuum, sed nihil horum sequeretur, si oualem haberet figuram, vel instar Cylindri esset; nihil ergo obstat, quin aliquam ex his figuram habeat, potius quam sphaericam. Probatur minor, quia si in figura oui, aut Cylindri designetur, axis ab vno apice ad alterum traductus, ita vt cælum circa vtrumque apicem, tantum circa polos voluatur, nunquam dabitur locus, vel spatium, sine corpore, & ideo nec vacuum, vt consideranti patebit.

Vrgerique potest argumentum, quia capacissima figura deditur cælo, cum sub se completatur totum inferiorem mundum, sed figura sphaerica secundum hanc extensionem, aut capacitatem est omnium minima, vt docet Archimedes in libro de Isopere metris: ergo alia potius, quam sphaerica figura cælo tribuenda est, & forte quadrata erit congruentior, ob maiorem capacitatem, ac firmitatem, quarum ratione eam plures cælo concedunt Empyreo, vt in calce huiusce quæstionis videbitur. Et propter hæc fortasse dubius hæsit Diuus Augustinus libro secundo de Genesi ad literam, capite nono.

Posterior sententia asserit, cælum rotundam, seu sphaericam habere figuram omni ex parte perfectam: quam ante tempora Aristotelis in Italiam inuexisse referunt Pythagoram, & in Ioniam Thalem Milesium, & hæc securos fuisse Babylonios, Chaldæos, & Aegyptios, & Tolomæum 3. capite libro primo editionis magna,

Alphagranum differentia 2. atque etiam Platonem in Thimæo. Postea vero Aristoteles in sua Schola Perypætetica eam ex professo docuit, atque probavit capi. 4. huius libri, à qua in nostrâ Theologicam ita emanauit, vt nemine dissentiente, eam amplectantur Scholastici omnes, tam antiqui, quam recentiores. Sed prius eam sequutus fuit Cicero secundo libro de natura Deorum, & post ipsum Diuus Hieronymus in commentarijs capite 5. epistola ad Ephesios, vbi grauitè eos reprehendit, qui cælum non omnè ex parte rotundum faciunt, sed fornix in star curuam. Quam sententiam non solum vt probabiliorem, sed tamquam veram amplectimur, nec solum censemus, sacris literis non aduersari, sed efficaciter colligi ex illis verbis Eccles. 1. Sol occidit, & in locum suum reuertitur, bique renascens gyrat per meridie, & fecit ad Aquilonem, lustrans vniuersa, in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Quæ omnia præstare nequaquam posset, nisi sphericam figuram haberet. Valde etiam his similia sunt illa verba Ecclesiastici 24. vbi diuina sapientia loquens ait: *Gyrum cæli circuiui sola.* Præter rationes vero Aristotelis capite quarto, à nobis elucidatas, efficaciter probari potest ex astrorum motibus, hoc modo: euidens experientia docet stellas fixas circundare terram, seruantes semper eandem distantiam inter sese, & eas, quæ prope Polū sunt, moueri in circulum respectu eius, intra nostrum Horizontem, seruantes semper eandem distantiam ab stellis longius distantibus ab eodem polo, non secus ac mo-

ueatur clauis affixi corpori spherico apud nos; ergo motus eorum vere circularis est, & ex consequenti ipsæ circulariter figuram habent, & cælum, cui affiguntur; & Sol, & Luna mouentur, tam respectu terræ, quam maris, paulatim ascendentes ab Horizonte vsque ad mediū cælum, deinde ad Occasum perueniunt, paulatim descendentes, à quo iterum ad ortum eūdem motu redeunt; quod fieri repugnaret nisi cæli quibus, affiguntur perfectè rotundi forent, & vndique elementa complederentur; quod euidenter ostenditur ex incrementis, ac decrementis Lunæ, siue enim corniculata sit, siue plena, siue ad plenilunium tendat, per incrementum lucis, siue ab eo deficiat per decremētā, semper crescit, atque decrescit circulariter illuminata à Sole, quod constat esse impossibile, nisi sit corpus circularis figuræ. Propterea in exemplum demonstrationis; quia, à posteriori procedentis hanc demonstrationem attulit Aristoteles 1. libro de posteriori resolutione, capit. 10. Omne illud, quod in orbè augetur per illustrationem est corpus sphericum, sed Luna hoc modo augetur per illustrationem à Sole; ergo est corpus sphericum, necesse est ergo, cælum, cui affixa est, corpus sphericum esse. Et tandem experientia constat, diuersis motibus, & quodammodo oppositis moueri planetas, vt inferius explicabimus; & isti motus diuersi necessario fieri debent supra polos, vel partes eorumdem cælorum diuersas à Polīs, super quos mouetur cælum sydereum. Quod non posse fieri, sine eorumdem cælorum penetratione, vel scissione, si figu-

raouales forent, vel instar Cylindri, facile à quocumque intelligi potest, & solum posse saluari motus per circulare figuram sphericam. Hanc igitur habere necessarium est.

Neque ea, quæ sententia opposita attulit, aliquid aduersus nostram efficiunt, & in primis non significatur tabernaculi, vel fornix, aut pellis nomine in scriptura figura exilis officium; quasi dicatur, sicut tentorium tabernaculum, vel camera obtegit ingrediētes omnes, eos intra se recipiens, eodem pacto, cælum est quasi operimentum rerum omnium sub se degentium, & ideo veluti tabernaculum, siue tentorium, pellis, vel fornix. Nec etiam, cum dicitur, Deum extendisse cælum, sicut pellem, designatur figura eius, sed facilitas condendi illud, & ideo sensus horum verborum est, quæ Diuus Augustinus eadem verba exponens libro de Genesi 2. ad litteram affert, tam facile Deo fuisse cælum condere, quam facile nobis est, complicatam pellem, quam manu tenemus extendere. Quem etiā sensus indicauit plane Isaias cap. 41. hisce verbis: *Qui extendis velutis nubem cælos.* Sed nec ratio Latantij aliquid probat, nam omnia corpora grauiā in nostro, vel opposito Hemispherio degentia, suo pondere, & grauitate ad centrum mundi tendunt, à quo non nisi ascendendo, contra eandem eorum inclinationem deuelli possunt, quare non magis pendent, quæ in terra consistunt apud antipodas, quam quæ apud nos, & re vera nihil reperitur pendens in vtroque Hemispherio.

Ad secundum, negandum est,

stellas in Horizonte minus à nobis distare, vel propinquiores esse, quam dum in medio cælo versantur: quin potius, vt ex astronomica proportione ostenditur, plus distant in Horizonte. Quod vero maiores nobis appareant, concedimus, negamus tamen, rationem huius esse maiorem propinquitatem earum. sed densitas medij ex vaporum, atque exhalationum cōgerie causata, maiorem illam apparentiam afficit. Vt enim docet Aristoteles tertio libro Meteororum capite quarto, atque etiam Seneca libro naturalium quæstionum capite septimo, quo medium densius est, maiora, atque propinquiora videntur corpora omnia, quod docet experientia in his, quæ per aquam cernuntur. Quod adeo verū est, vt etiam dum sunt in medio cælo, aliquando maiores, & post modum minores nobis videantur iuxta maiorem, vel minorem vaporum copiam medio permixtam; quare maiores apparent hyemali, quam vero tempore, & fiante austro, quam borea, quia plures ventus illè vapores excitant; Sol autem, & Luna plana quidem nobis apparent corpora, ob nimiam distantiam, propterquam facile visus decipitur circa figuram, quemadmodum circa magnitudinem: nam de vtroque isto sydere iudicat, minoris longe magnitudinis esse, quam terram, immo quam turrim, vel aliud corpus apud nos degens.

Ad tertium dicimus, non posse vllō modo habere cælum figuram oualem, vel esse quæ cylindricam, quia repugnaret sub primo mobili, proprium motum conficere inferiores sphaeras, cum super diuer-

fos Polos à Polis primi mobilis moueri debeant; quin, aut se perfringerent, aut mutuo se peruaderent, si talem figuram haberent. Et præterea talem figuram habere debet celum in ordine ad motum, ut ubicumque, & quomodo cumque construatur Poli, non sequatur ex motu eius vacuum, quod patet non habere oualem, aut quamlibet aliam figuram præter rotundam. Quod vero additur, figuram sphericam minimam esse inter omnes, distinguendum est, nam quoad loci occupationem, quam vocare possumus extrinsecam, siue externam capacitatem, verum est, quoad cavitatem vero, quæ vocari potest interna capacitatis, potius est omnium capacissima, & talem debuit habere capacitatem celum potius, quam priorè in ordine ad finem, & effectus, propter quos conditum fuit à Deo.

QVAESTIO II.

De numero celestium sphaerarum.

Præsupponendum est, ne in quæstione de nomine hæreamus, nomen celum, quasi æquiuocum esse, plures, ac diuersas habens significationes: nam primo accipitur pro superiore parte aeris, iuxta illud Psalmi: *Volucres caeli*. Secundo accipitur pro globo includendo omnes celos, si plures sunt, idque frequenter in Scriptura utente nomine singulari, ut dum dicitur Matthæi 6. *Celum, & terra transibunt*. Tertio ex multorum sententia accipitur pro corpore celesti supremo, ac perfectissimo (quod Empyreum vocat) ut dum dicitur Diuus Pau-

lus assumptus ad tertium celum 7. Corinthiorum 12. Ultimo sumitur pro quolibet orbe, seu sphaera, celesti mobili, ut Psalmo 148. *Laudate eum celi calorum*: & iuxta hanc vltimam acceptionem procedit præsens controuersia de numero calorum. Circa quam duo sunt hoc ordine discutienda; primum, an sphaeræ caelestes sint plures, vel vna tantum; postremum, supposito quod sint plures, quo numero definiantur.

Et circa primum tenet prior sententia, vniuersam esse sphaeram caelestem, cui affixæ sunt stellæ, & cum quibus mouetur de Oriente ad Occidentem habet vero in profunditate cavitates quasdam, canalibus similes, in quibus inclusa sunt planeta, & per quas mouentur, motu quidem proprio ab Occidente ad Orientem: ad motum vero totius celi ab Oriente in Occidentem, & motus prior est, quasi piscium in mari. Ita sentit Diuus Chrysostomus homilia 4. in Genesi, ubi ait, eos, qui multos celos dicere audent diuinae Scripturae auctoritati contradicere, cum Moyses vnũ tantum celum esse docuerit, ita scribens. *In principio creauit Deus celum, & terram*. Cuius sententiæ adheret Acatius in 1. ca. Genes. & Andreas Cifalpinus libro 3. Perypateticarum quæstionum, quæstion. 4. & adhuc ex recentioribus non desunt, quibus placeant fundamentum huius sententiæ. Præter verba Scripturae, videtur esse, quia varij motus caelestes, variæque instantiæ in hæc inferiora saluari possunt, cum vnico orbe celesti modo explicato se habent; ergo non debent plures admitti, nisi res præsertim grauissimæ, præcipueque

vniuersi partes, non debent sine grauissima, vrgentiq; necessitate multiplicari.

Communis tamè sententia scholæ tenet, plures esse orbes caelestes: ita sententia omnes ferme antiquiores. philosophi, Aegyptij, Chaldaei, Locrensis Pythagoricus, Plato 10. libro de Republica, Aristoteles 12. Metaphysicæ capite 8. text. 47. & ex sanctis Patribus omnes ferme, qui de hac re loquuntur. Augustinus libro 10. de Genesi, capite 29. & in Psalmum 32. Ambrosius libro 2. Exameron, capite 2. Basiliius homilia 3. Exameron, Damascenus 2. lib. Orthodoxæ fidei, capite 6. & 7. D. Thom. 1. par. quæst. 68. articulo 4. Theodoretus quæstione 11. in Genes. & omnes, quotquot celum. Empyreum ponunt: cum euident sit, præter illud dari celum stellatum, & id videntur Astronomi tanquàm certum præsupponere. Quam sententiam imprimis colligo ex sacra Pagina, quæ multis in locis in plurali numero de celo loquitur Psalmo 148. *Laudate eum celi calorum, & omnia, quæ super celos sunt*: Ecclesiast. 24. *Ego scio quòd in celis ex reitur lumen in die, cum*: Ad Ephesios 4. *Ascendit super celos calorum*. Sed ratione probatur, ex motu Stellarum, & planetarum, nam planeta in suo motu nec vltimum inter se se, neque cum stellis ordinem seruant. Et ex prioris sequitur, non esse in eodem orbe, sed in diuersis modo motis, ex posteriori vero nõ esse in eodẽ orbe cum stellis. & ex vtroque plures esse orbes caelestes. At dicunt oppositæ sententiæ Patronij in eodẽ quidem orbe moueri stellæ, atque planetas propriis motibus, atque

etiam motu totius celi, non ita vti ei sint affixæ: sed sicut pisces in mari aquam penetrando, seu peruadendo, nec enim ad vnum, nec alterum motum necesse est, esse celo affixæ. nam pisces in aqua vtrũque motum habent, etiam si non affigantur, sed discontinnuunt, propriam quidem peruadendo, ac diuidendo aquam: & præterea mota aqua versus quamlibet differentiam loci eos secum rapit: ita ergo de stellis, ac planetis intelligi potest. Sed argumentum secundum probat, hoc esse falsum, & impossibile, nam vel stellæ mouentur diuidendo celum, vel per quosdam circulos, & quasi canales, quos à natura habent, sed vtrumque est falsum. Primum quidem, quia ex eo sequitur, celum esse corruptibile, nam per diuisionem tandem corruptitur corpus diuisum in minutissimas partes, præsertim si non sit fluidum, & facile dissipabile. Quod non habere celum docent verba illa Iob c. 37. quibus dicitur, celum esse quasi æreum, quod est esse solidissimum corpus. Si vero mouetur nõ diuidendo celum, sed quasi per canales, quas à natura habet, hinc querat, an cavitates illæ, siue canales sint vacui omni corpore, vel aliquo pleni. Si primum, dabitur vacuum in natura rerum, contra totã Scholæ Philosophicã, & efficacissimas rationes, quas suo loco attulimus. Si vero sint pleni corpore aliquo, aut tale corpus est eiusdẽ naturæ cum celo, vel diuersæ, si eiusdẽ falsum est, quod semper diuidatur per motum, quia sequitur esse corruptibile, si vero sit naturæ diuersæ, sequitur violenter ibi detineri. Dabitur ergo aliquid violentum à natura, atque etiam in eo statum

perpetuo permanens, & vtrum que est falsum. Impugnatur tandē, quia stellæ in suo motu retinent eandem distātiā inter se se, sicut clauī affixi moti in corpore sphærico: ergo necessario fatendum est, cælo affixas esse. Diuū autem Chrysostomum conatur expone re, & cōciliare cum communi sen tentia Diuus Thomas 1. parte, q. 68. articulo 4. aiens, nomine vnus cæli intelligere vnū corpus, quod est supra terram, & aquam, plures sphæras particulares, atque distin ctas continēs, quas communis sen tentia aliorum Patrum in plurali numero plures cælos vocat. Sacræ literæ iuxta proprietatem Hebraicæ linguae, in qua magis consuetū est, cælum in numero plurali signi ficari, quā in singulari, passim lo quūtur in eodem plurali numero, cælos cælorum, ad diuinas laudes, excitandas, quo pacto eas intelli git idem Chrysostomus.

Præsupposito ergo, quod plu res sint sphære ælestes, quærimus secūdo, quo numero definiantur, (de quare se dubitasse asseruit Au gustinus.) Et quidam duas tantum posuisse reperio. In qua sententia fuit Diuus Theodoretus, quæstio ne 21. in Genesim, vbi hæc verba scripsit: *Qui non credit secundum ce lum esse rectam semitam transgrebitur, qui vero plures nominare conatur, adheret fabulis, postposita Diuini spiritus doctrina: nā Moyses duos tantum cælos numerat, alterum factum manū lucem, alterum factum post lucem ex natura aquarum.* Atque etiam Diuus Damascenus 1. libro: Orthodoxæ fidei, cap. 6. vbi aere excepto, duos tantū cælos assignauit. Alij vero tres po suere, vt Diuus Ambrosius 2. libro

Examerō, capite etiam 2. vbi ter tium cælum negare se non posse ait, plures vero non addit: quod vi detur valde consentaneum doctri næ Diui Pauli 2. ad Corinthios 12. sic de se loquentis: *Scio hominem rap tum, & que ad tertium cælum.* Præ fertur, si per tertium cælum intel ligatur Empyreum, vt Diuus Tho mas cum alijs intelligit 2. 2. quæst. 175. articulo 3. his e verbis: *Ac se tertium cælum dicitur cælum Em pyreum, quod dicitur tertium respectu cæli ære, & cæli ignis, et potius respectu cæli sideris, & respectu cæli aquei, sive Crystalli, &c.* Conlo nat etiam rationi desumptæ ex il lo, quod docet Aristoteles, libro 12. Metaphysicæ, capite 8. textu 48. videlicet, motum cæli esse pro pter motum astri ei affixi. Ex quo argui sic potest, supra cælum Em pyreum nullum est astrū, cum cæ lum hoc sit supremum: ergo nulla est sphæra cælestis, nisi abique sine aliquo, & fundamento velit quis eam ponere: ergo si Empyreū om nino est tertium, vltra quod non est aliud, tres dumtaxat numerari possunt sphære cælestes, vt sentit Diuus Ambrosius.

Alij tandem sphæras octo nu merandas cēsent: septem quidem; quibus septē planetæ affixæ sunt, videlicet, primam Lunæ, secundā Mercurij, Veneris tertiam, Quar tam Solis, Martis quintam, Iouis sextam, Saturni septimam, octauā vero pro stellis, quas fixas vocant, quia in hac octaua sphæra firmiter insident, & motu eius mouentur. & propterea firmamentum vocatur. Quare de his constat, distare plus a terra, quā planetas, hunc numerum sphærarum cælestium posuere omnes ferme Aegyptij, &

& Chaldæi, Timæus Locresis Py tagoricus, Plato 10. libro de Re publica, & tandem Aristoteles 12. libro Metaphysicæ capite 8. textu 47. & sic omnes intellexerant, cæ lum sydereum, sicut est octauum, ita esse vltimum, aut etiam primū, & cum celsuerint, moueri omnes, cælum hoc vocarunt mobile pri mum, quod suo motu rapit cæte ros, illosque motus compleret facit viginti quatuor horarum spatio, quamuis proprios motus tardio res habeant. Fundamentum huius sententiæ potissimum est, diuersi morus planetarum, qui continua obseruatione cognoscuntur nam septem planetæ aliquando inter se separari conspiciuntur, atque etiam aliquando sibi viciniore fieri, vni Sole, & Lunæ cunctis est manifestum; necesse est ergo, vel esse orbis distinctos, vel diuer sis orbitis affixos esse, in quibus moueantur, quia repugnat in eodem motu eiusdem sphære hæc diuersitatem. immo oppositionē inter partes reperiri, & numerus iste cælestium orbium diu receptus fuit in Schola, sed progressu tēporis Astronomi plures, vt Pro tomæus Alexandrinus, Alphagræ nus, & alij diuina obseruatione se cognouisse testati sunt, cælam sydereum, seu firmamentum non nihil retrograde versus partem Oc cidentalem centum annis vno gradu, vnde collegerunt, non esse primam mobile, sed hoc motu se mouere ab Occidente in Oriē tem, sex millibus annorum perficiendo tale in motu sibi propriū: motum vero diuina ab alio cor pore cælesti superiori habere, quia repugnat, motus adeo oppositos posse conuenire eidem corpo,

nisi alteri conueniat ei ex propria natura; alter vero, quia rapitur a corpore superiori, & propterea ne cessario addendum esse aliud cæ lum, quod sit primū mobile se cum rapiens stellatum, & alios in feriores planetarum, eosque com pellens ad complendum suum mo tum spatio viginti quatuor ho rarum, quamuis proprios tardio res habeant. Post vero Astro nomi posteriores, vt Thebitius, Alfonso Hispaniarum Rex, Georgius Parbachius, & Ioannes Monte Regius, præter hos duos motus in eodem firmamento cog nitos, tertium animaduenerunt, quem vocarunt accessus, & recessus, aut motum trepidationis, quia stellæ visæ sunt quasi in vnā par tem aliquando inclinare, videli cet versus vnū polum, quando que versus alterum, qui motus nō potest conuenire eidem cælo stel lato (cui affixæ sunt stellæ) ex pro pria natura, cum habeat alterum ab Occidente in Orientem, quem absoluit triginta, & sex millibus annis; necesse est ergo, supra ipsum ponere aliud cælum nonum, quod naturaliter moueatur motu trepi dationis, & secum rapiat per talem motum cælam stellatum, quasi faci ens ipsum trepidare, & supra nonum cælam trepidationis decimū, quod sit primū mobile perficiens motum proprium spatio vigin ti quatuor horarum, secumque rapiat inferiores orbis, eos faciēns motu diurno moueri eodem modo. Præter hos vero decem orbēs restat cælum Empyreum immo bile, quod completur numerus vn decimus a multis iam in Schola receptus.

Sed aduersus duos illos cælos

Co Super

superadditos. nonum videlicet, ac decimum obijciunt recentiores quidam hoc modo: etiam si observationes Astronomorum de motu retrogrado cæli syderei, ac de quorundam astrorum trepidatione in eorum sint, non compellunt duos cælos addere. Sed potest quispiam excogitare, cælum hoc moveri à sua intelligentia vno quidem, atque eodem motu, sed ex illa parte retrogrado, atque etiam ex parte quarundam stellarum, quasi trepidante, & ita non erit necessarium, alios motus multiplicare distinctos, & minus necessarium, multiplicare duo alia corpora cælestia. Nihilominus obiectio hæc non habet difficilem solutionem, hoc modo à posteriori ex effectibus explicandam: nam communis sententia ponens sphaeras septem pro totidem planetis, & octavum cælum, cui affixæ sunt stellæ (quod vocat primum mobile) asserit, primum mobile suo motu rapere cælos omnes inferiores planetarum, efficereque, vt motu diuino secum moueantur. Quo supposito necessarium erit, omnes conditiones eius participare motus orbium inferiorum, in quibus planetæ insident, si igitur cum retrogradatione illa, & trepidatione mouetur primum mobile, necesse est eadem participare motum diurnum Solis, & Lunæ, aliorumque planetarum, qui cum sint terræ proximiores (præsertim Luna) conspiceremus in motu eius tales defectus, quos nemo Astronomi peritus adnotauit. Signum igitur est, non dari in eodem motu, cæli syderei, sed in motu alterius corporis superioris, & ideo si veræ sint observationes, ex eis deducetur

nonum, ac decimum cælum, multiplicandum supra octo, quæ Aristoteles, & alij antiquiores Philosophi posuerunt.

Nihilominus nostra sententia est, valde probabile esse, nouem tantaxat sphaeras cælestes ponendas esse, videlicet septem pro septem planetis, ita vt singuli in proprio, & cum proprio cælo moueantur: octauam sphaeram, in qua stellæ fixæ sint, & firmamentum, ac primum mobile vocetur, secum rapiens cælos planetarum, vt posuerunt Aristoteles, & cæteri antiquiores Philosophi; & tandem supra omnes cælum Emphyreum, tanquam beatorum sedem, de quo nonnulla dicemus quæstione sequenti. Ratio autem, quæ mouet, ad non multiplicandum duas illas sphaeras, est: primo, quia iuxta vniuersale illud principium, non sunt multiplicandæ entitates reales, maxime completæ sine vrgenti necessitate. Sed non affertur vrgens argumentum, quo probe, vt duo illa cælestia corpora addenda esse, præter nouem enumerata, ergo non sunt multiplicanda. Minorem probo, quia solam multiplicata sunt propter Astronomorum testimonium asserentium, duos illos motus se obseruasse, nampe retrogradum firmamenti ab Occidente in Orientem, adeoque tardissimum, vt vnam circulationem non minus, quam sex millibus annorum spatio absoluat, deinde motum trepidationis, quem stellæ nunc accedendo, nunc vero recedendo à polis ostendunt, quos motus constat non posse naturaliter conuenire eidem firmamento, neque simul cum motu diurno.

no ab Oriente in Occidente, & propterea necessarium esse multiplicandum aliud cælum, cui vnus motus eorum conueniat naturaliter, & proinde aliud, quod sit primum mobile, & idem met firmamentum cum cæteris omnibus sphaeris inferioribus secum rapiat ab Oriente in Occidens, compellens circulationem absolute spatio viginti quatuor horarum; firmamentum vero, seu stellatum cælum, solum moueri naturaliter motu illo tardissimo.

Sed observatio vtraque cum primis lubrica est, & valde incerta, & parum probabilis, neque tanti momenti, vt compellat, duo cælestia corpora multiplicare, ergo non sunt propter eam multiplicanda. Probatior minor, quod incerta sit; quia motus est sensibilis commune, circa quod passim sensus decipiuntur, præsertim ad maximam, & prope infinitam distantiam, qualis est ea, quæ versatur inter nos, & octauum cælum; ergo facile est visum in observationibus illis decipi, ita vt talibus motibus moueri stellas iudicet, aut cælum ipsum, cum verè non moueantur; & hanc probationem minoris verget ex duobus, ex priori quidem, quia longe maius à nobis distat Sol, quam stellatum cælum; & tamen circa magnitudinem eius decipimur; iudicantes longe maiorem esse, quia magnitudo commune sensibile est, & longe distans; ergo facilius decipi possunt Astronomi, circa motus illos particulares firmamenti, ac stellarum eius, iudicantes dati, cum non dentur. Ex secundo

vero, quia motus, qui tribuitur firmamento, tanquam proprius tar diffinitio est, cum vnam circulationem non compleat minus, quam sex millibus annorum spatium; ergo est imperceptibilis per sensum, præsertim ad tam magnam, & pene infinitam distantiam; quare repugnat, per sensum iudicare, quod moueatur tali motu, & proinde quod eius ratione multiplicandum sit aliud cælestis corpus, quod sit primum mobile, ad cuius motum diurnum moueatur.

Et argumentum hoc fortius conuincit, de accessu, & recessu stellarum, quæ cum sint corpora infinitum pene minora eodem firmamento, cui affixæ sunt; & motus earum non velocior, longe minus perceptibile erit per sensum.

Sed audio duplicem solutionem huius argumenti, quam pro Astrologis excogitare quis poterit: priorem quidem, quod dicitur tardissimus motus firmamenti, ac stellarum eius, non sit perceptibilis sensu; dum sit, aut statim, ac facta est aliqua eius pars, tamen post longum temporis interuallum percipit, quod æquale (licet minimum) motum absoluerit, quem admodum constat nobis, arbutu crederet, quorum incrementum sensu non percipimus, dum fit, nihilominus elapso aliquo tempore creuisse cognoscimus: & iuxta philosophiæ principia, motu contiguo, quamuis sensu imperceptibili. Sic ergo motum proprium firmamenti tardissimum non percipimus fieri, elapso tamen tempore aliquo, sensu percipere possumus, motum fuisse, & nouam

præsentiam, vel nouum eius modum comparasse. Ex quo cognoscimus motum eius, & hoc modo potuit continua Astrologorum obseruatione colligi propius firmamenti motus, quæcumlibet tardissimus, atque ex eo non moueri motu diurno tamquam sibi proprio, sed raptum ab alia superiori sphaera, necessario multiplicanda. Posterior solutio excogitari posset, quod licet uisus per se non posset immediate percipere talem motum, potest tamen per instrumenta quædam arte fabricata: quibus medijs experientia constat, ad longè maiorem distantiam idem corpus, aut motum eius percipi: tam perfecta ergo elaborari potuerunt similia instrumenta, ut eundem motum firmamenti (quantumlibet distantem) percipere eis medijs quispiam possit.

Nihilominus neutra harum solutionum vim argumenti diminuit: non prior, quia si una circutio firmamenti eget sex milibus annis, impossibile est tempore viginti annorū, aut triginta correspondere partem ita notabilem eiusdem circulationis, quæ sensu percipi posset ab eodem nomine ad tam magnam distantiam; constat vero ab eodem non posse longiorem, magisque continuam obseruationem adhiberi, propter uitæ eius breuitatem, ab ea ætate mēsurandam, à qua potest obseruationem inchoare, in eamque terminandam, in qua uisus debilitari solet: ergo impossibile censendum est, similem motum tardissimum perse, uel aliquam si partem continuam obseruari ne per se, i sensu. Quod argumentum uirgenius probat de stellarum trepida-

tionem, propter minorem longè earum magnitudinem, atque etiam propter motum illius stellæ (quam polum uocamus) respectu cuius desumitur accessus, & recessus earum, nam polus non est immobilis stella, cum moueatur ad motum cæli, cui affixa est; sed immobilis uocari solet, quia suo motu breue spatium percurrit, quod sufficit; ut fallax possit reputari obseruatio Astrologi putantis accessum, uel recessum apparentem stellarum ad polum, ex parte earum contingere, cum propter motum poli eisdem stellis adscribi possit. Posterior uero solutio longe debilior est, quia etsi ad limitatam aliquam distantiam multum iuuent talia instrumenta, & plane efficiant, ut corpus aliquod visu percipiatur, quod sine eorum adminiculo percipi non posset, cæterum ad tam magnam intercedentem, plane est impossibile, aliquid adminiculi præstare, ut consideranti facile parebit: & hæc omnia non parum corroborare uidentur motus eiusdem firmamenti rapti à superiori corpore, quod isti addendum putant; nam per ipsum lubricus ualde redditur proprius, magisque confunditur, fitque ex consequenti minus perceptibilis ad tam magnam, & pene in finitam distantiam, cum sit tardissimus.

Secundum uero, quod in eadem minori argumenti dicitur, nempe obseruationem astronomicam tardissimi motus firmamenti, & trepidationis stellarum, non esse tanti momenti, ut propter eam probabilis efficiatur multiplicatio duarum sphaerarum, ex

co

eo probanda est; quia motus cælestium corporum ex propria natura ordinatur ad influendum in sublunaria corpora. Sed ad talem influxum parum, aut nihil professe potest tardissimus ille motus firmamenti, & multo minus quædam stellarum, nonnulla trepidatio ex paruo accessu, ac recessu ad polum causata, quare incredibile uideretur, ob tam leues causas auctorem naturæ duo cælestia corpora multiplicasse, cum per firmamentum, & cæteros orbis planetarum, facile potuerit, eosdem influxus præstare.

Denique etiam si demus illas tres motus differentias in cælo re uera deprehendi non ideo cogimur, ad multiplicanda alia duo corpora cælestia: primo, quia forte tempore Platonis, & Aristotelis hæc differentia fuerunt notata, quod negari nequit firmo fundamento, sine arrogantia astronomorum huius temporis, & tamen octonario calorū numero contenti fuere; non est ergo, cur nos compellat prædicta obseruatio (si datur) ad multiplicanda cælestia corpora, contra prædictos Philosophos.

Secundo, omnes illæ differentia rectè possunt conuenire eidem corpori ratione unius tantum motus; ergo propter illas non sunt multiplicanda duo alia corpora cælestia. Antecedens probatur, quia solum tribuitur cælo stellato motus ab Occasu in ortum, ex eo, quod stellæ illi affixæ spatio viginti quatuor horarum non describunt circulum perfectum ad idem punctum reueniendo, sed quasi à tergo

aliquantulum manent, ex quo loco rapiuntur alio die motu diurno, idemque quouis die contingit; sed hoc in uno tantum motu respectu unius corporis tantum potest optime saluari, ex eo solum, quod per illam non perueniat corpus in spatio viginti quatuor horarum; ad idem punctum, absolueno perfecte circulationem illa duratione, siue quia sic à natura statutum est, siue quia à corporibus inferioribus, quæ secum rapit primum mobile, aliquantulum retardatur motus illius, per impressionem impulsus, quasi contrarij, mediante illorum proprio motu contrario. Et similiter dicendum est de motu accessus, & recessus, seu de ista differentia motus (si datur) potest enim consistere in eodem motu primi mobilis facti per lineam gyrationam, ita ut ponamus in octaua sphaera, uel in cælo Empyreo superiori circulum Zodiacum tot gradus continentem, quot stellæ fixæ declinare uidentur, tum ad Austrum, tum ad Septentrionem, quem circulum Zodiacum peragere poterunt stellæ fixæ per lineam gyrationam, spatio septem millium annorum, sicut Sol ex communi sententia, dum per lineam gyrationam unico motu fertur, spatium unius anni totum Zodiacum suum perlatat, declinando interdum ad Austrum, interdum ad Septentrionem; pulchrum autem est fundamentum assignerendi, octauum cælum moueri natura sua per lineam perfecte circulem, quæ ab eodem in idem omnino punctum re-

Cc 3 deat,

deat, siquidem numquam id de facto contingit: neque Aristoteles vnquam id contendit, vt legenti constabit. Mitto quod alij hic indicant, videlicet, principium illud Aristotelis, vnum corpus vnico sibi proprio motu debere cieri, intelligendum esse de corpore moto à principio adiuo satrinico: à natura enim corporis maxime simplicis nequit, nisi vna facultas motiua ad vnum naturalem locum dimanere, non vero de motu ab extrinseco illato, præsertim, si hi motus non sint sibi contrarij, & vtilis sint ad influendum in hæc inferiora, in quæ finem cælum natura sua inclinatur.

QVAESTIO III.

Quidnam sit de cælo Empyreo sentiendum.

QVinqve sunt de cælo Empyreo breuissime expedienda, videlicet, an sit, quid sit, cuius rei gratia factum sit à Deo, hoc est, in quem finem ordinatum, an sua natura sit mobile, veræque moueatur, & cuius tandem figura: Circa primum dicimus, non esse certum, tale corpus caeleste dari, quia superiores substantias, quales sunt sphaeræ caelestes, non possumus à priori cognoscere, cum sint naturæ superioris, nimisque à nobis distantes, & alterius longe conditionis à sublunaribus, sed solum à posteriori per motum, vel effectum, motum vero huius corporis nullum vidimus, immo neque vllam effectum sumus ex-

perti: nulla ergo ratione à priori, nec à posteriori conuincere possumus, quod in natura rerum sit, sed sola auctoritate asseuerare possumus, non quidem sacrae paginæ; aut traditionis Ecclesiae, vel Conciliorum definitionis, quia nihil tale extat, ex quo firmum duci possit argumentum: nam si ex verbo aliquo sacrarum literarum ab aliquo eorum interpretate deducitur per solam accommodationem, vel similitudinem, aut metaphoram fit, non ex sensu literali, quod satis est, vt infirmum censeatur argumentum. Auctoritas vero, quæ fidem huius rei cepit facere, fuit Strabonis, vt refertur in Glossa ordinaria, Genesis primo, ad prima illa verba eius: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Et eiusdem Glossæ subscribentis, atque etiam venerabilis, ac grauissimi Patris Bedæ capite secundo Commentariorum in Genesis: à quibus id desumpsit Magister in secunda, distinctione 2. vbi præfata verba interpretatur de cælo Empyreo, & cæteri Scholastici expositores eius; ibidem Diuus Thomas etiam prima parte, quæstione 61, articulo quarto, & quæstione 66, articulo tertio: Alensis secunda parte, quæstione 51. membro primo, Magnus Albertus in tractatu de quatuor coelestibus, quæstio 4. art. 7. & 2. parte sui tractatus 3. quæst. 12. Guilielmus 1. parte de vniuerso, Aegidius libro 2. Exameron cap. 36. quos secuti sunt recentiores vniuersi, & Imola titul. de opere sex dierum, disputatione terra; id probat ex Scriptura, & Patribus; quare com-

mu;

munis facta est sententia; cælum Empyreum ponens in Schola Theologica (nam Philosophica non fuit eiusmodi caeleste corpus assequenda) propterea temerarium iam iudicaretur illud negare, & hac celsura notari debet Caietanus, qui illud negauit in illa verba 2. ad Corinthios 12. *Raptum huiusmodi hominem vsque ad tertium cælum.* Neque omnino latuit cælum Empyreum sanctis Patribus, quia licet adeo expressis verbis, aut proprio nomine de eo non fuerint loquuti, non obscure videntur illud insinuare, Clemens Papa primo & secundo libro recognitionum, Basilius homilia 2. & 3. Exameron, Damascenus 2. libro Orthodoxæ fidei, capite 6. Hilarus in illud Psalmi 112. *Ad se leuauit oculos meos, quos habuit in caelis.* Theodoretus quæstione 11. in Genesis Athanasius, Chrysostomus, Theophilact. illa verba octauæ capitis Epistolæ ad Hebræos: *Minister sanctorum, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus:* videntur de cælo Empyreo accipere. Rupertus tandem libro 1. in Genesis cap. 6.

Circa quidditatem, vel essentiam cæli Empyreii conueniunt omnes, esse compositam ex materia & forma, cum sit certum (præsupposito quod sit) habere quantitatem, esse accommodatam sedem corporum beatorum. Materia vero & forma eius longæ diuersæ rationis est à materia & forma aliorum corporum caelestium, ac maioris longe perfectionis. Quod ex tribus efficaciter colligitur, nè pe ex sine, in quem inferius dicitur factum esse à Deo, nempe, vt

fit quasi domus Dei, hoc est, beatorum domicilium, in quo Deus per claram visionem se ostendit, cui additur in eo etiam conditos fuisse Angelos, vt communis sententia Scholasticorum omnium tenet. Neque defunt qui affirmet, propterea Angelos vocatos fuisse à Deo astra. matutina huius perfectissimi cæli Job; & illis verbis, quibus eum interrogat: *Quid eras, cum me laudaret Astra matutina, & iubarent omnes filij Dei?* & ita su præsentia illum illustrare.

Colligitur secundo, ex supremo loco non nisi perfectissimo omnium corpori naturaliter debito, atque etiam ex perfectissima luce, quæ pollet, alteriusquidam conditionis, ac superioris ordinis, respectu lucis Solaris, & aliorum corporum, valde simili luci beatorum corporum, cum sit eorum accommodatissima sedes, quæ proprietates eius est, perfectissimam naturam illius indicans, & ab hac proprietate vocatum est Empyreum, hoc est bigneum, non à calore nimio, sed ab eximia luce: & tandem ex immobilitate, nam adhuc ea inclinatione, quam cætera corpora caelestia habent ad motum, carere docent omnes. Constat, vero, magnam perfectionem esse à motu, penitus absclui, & esse quasi omnino à mutatione liberum, sicut status beatorum, quibus sedem præstat, immutabilis, atque æternus est ex propria conditione, sed si adeo magna, atque eximia luce ex propria natura splendet, quo fieri potest, vt ipsum oculis non inspicimus: & ideo euident nobis sit, quod sit in rerum natura.

Respon-

Respondet Richardus in 2. distinctione, 1. questione 2. ad 3. principalem causam esse, quod lux eius, quia perfectissima, excedit vim nostram potentiam visivam; & cum solis oculis gloriosi corporis proportionem habet, vel quia cælum crystallinum sua densitate impedit, ne videatur a nobis, propter nimiam distantiam, ac tandem, quia subestitur a Deo concursus generalis, ne a nobis videatur. Alij vero dicunt rationem esse, quia solum ex parte interna diaphanum est, ex parte vero externa nos respiciente nimis densum; & hanc densitatem impedire, ne ad nos lucem effundat. Sed rationes istæ ex parte miraculosæ sunt, ex parte non consonant naturæ huius corporis, atque ex parte sunt insufficientes: quare melius respondet Divus Thomas 1. parte, questione 66. articulo 3. ad 4. his verbis: *Potest aliter dici, quod habeat cælum Empyreum lucem non cõdex fatam, ut radios emittat, sicut corpus solis sed magis subtilem, vel habet claritatem gloria, qua non est conformis cum claritate naturali.*

Circa finem, in quem fuerit a Deo conditum cælum Empyreum, cepimus iam ostendere, cuius rei gratia factum fuerit supremum hoc cæleste corpus, videlicet, ut quasi Theatrum sit ad recipienda beata corpora in suis distinctis sedibus, & veluti beatorum curia, & hunc esse præcipuum finem, propter quem creatum sit a Deo, certum est apud nos. Sed an simul, vel ex consequenti fuerit ordinatum ad præstandum influxum aliquem circa reliqua corpora, vel nullum prorsus habeat, questionem habet, & prior sententia denegat omnem influ-

xum, primo, quia ex fine, in quem condita est res a Deo, colligi debet operatio eius, sed cælum hoc non est conditum propter inferiora corpora, sed in gratiam rerum superioris, ac supernaturæ huius ordinis, nempe, Angelorum & hominum beatorum, ut quasi condigna sit sedes eorum: ergo nullam operationem, vel influxum habet circa inferiora corpora: nam si aliquem haberet, ex hac parte diceretur in eorum obsequium conditum, atque ut eis deferret, quod videtur dignitati eius derogare.

Secundo, quia corpora cælestia nec movent, nec omnino agunt, nisi ab alio mota, cum motus, ut minimum, sit eis conditio agendi, ut superius a nobis statutum est, & ex se pricipio motus actiuo careant: sed cælum Empyreum ex propria natura est immobile, ut omnes statuunt: ergo nullum potest influxum habere circa alia corpora. Nec potest excogitari, quælis nam sit hic influxus, aut operatio, nisi prorsus diuinando. Et hanc sententiam tenuit Divus Thomas in 2. distinctione 1. questione 2. ad tertium, Alexander secunda parte, questione 47. & plures alij ex recentioribus eam sequuntur. Et ipse etiam Divus Thomas 1. parte questione 66. articulo 3. ad 2. testatur, eam esse satis probabilem.

Posterior sententia, influxum aliquem circa alia corpora ei concedit, quam probabiliorē censebat Divus Thomas loco proxime citato, atque etiam quodlibet sexto, articulo de inordinato, eamque sequitur Magus Albertus in tract. de quatuor coelis, quest.

questione 4. articulo 14. Macrochius, in 2. distinctione 14. Durandus, distinctione 2. questione 2. & Ricardus, questione 3. circa tertium principale: & quidam alij, quos refert ipse: atque etiam Bonaventura, in 2. distinctione 2. parte 2. articulo 1. & questione 2. numero 43. a quibus diuerso modo explicatur influxus iste; nam illi, quos Ricardus reuulit, empyreo tribuunt diuersitatem quorundam effectuum, qui in diuersis terræ partibus æqualiter ab utroque polo distantibus cernuntur, quia non possunt tales effectus astris, vel cælis mobilibus ascribi, nam si ex horum influxu procederent, necesse foret, in toto illo climata contingere. Illi vero, quorum Bonaventura meminit, voluerunt circa nobilissimum corpus sublunare, nempe humanum, agere, quem admodum empyreum ipsum nobilissimum omnium superiorum est, ita ut materiam præparet ad infusionem animæ rationalis, sicut alia corpora cælestia inferiora eandem disponunt pro introductione animæ vegetatiuæ, & sensitivæ, & tandem D. Thomas hisce verbis explicat influxum cæli empyrei, 1. parte, questione 66. articulo 3. ad 2. *Potest dici, quod inluit in primum cælum, quod mouetur: non aliquid transiens, & adueniens per motum, sed aliquid fixum, & stabile, quia virtutem, conueniens, & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem perueniens.* Probat Divus Thomas primo, quia res quælibet facta est propter aliquam operationem, ut docet plane Aristoteles, libro 2. de cælo, capi-

te 3. textu 17. & 1. Ethicorum, capite 7. & 9. atque etiam 9. Metaphysicæ, capite 9. textu 51. quod alijs verbis docuit Divus Damascenus 2. libro orthodoxæ fidei, capite 17. incongruum esse affirmans, aliquam dari in mundo substantiam penitus otiosam, hoc est, omni operatione vacantem, necesse est ergo, cælo empyreo aliquam operationem tribuere, & transeuntem quidem, cum immantentis non sit capax; circa alia igitur corpora operabitur, vel otiosum erit, quod non est admittendum.

Secundo, quia partes vniuersi habent inter se se connexionem, & inferiora per superiora reguntur, & administrantur: sed administratio non est intelligibilis, nisi media operatione. & influxu, ergo cum empyreum sit pars vniuersi, & perfectissima quidem, necesse est ob se dependere, ac regi aliquo modo inferiora corpora, quod non bene intelligitur, nisi media operatione, & influxu eius.

Nostra in hac re sententia duabus assertionibus aperienda est. Prima, certum est hoc cælum aliquam operationem habere, & de operatione, quæ sit simplex emanatio, vel resultantia effectus a causa, certum est, non dari creaturam ea carentem, quia nulla datur substantia creata accidentium incapax, quia intrinseca est imperfectio eius, esse per accidentia perfectibilem, qua solus Deus caret: sed in prima accidentia substantiæ, per quæ perficitur media emanatione ab eius essentia, sunt proprietates eius, quæ pro-

xime oriatur ab eadem essentia, tanquam ab efficienti, ergo nequit creata substantia carere operatione, pro vt simplicem emanationem comprehendit, & propter hanc saltem condita dicitur, hoc est, vt se per eam perficiat. Cum ergo certum sit cælum hoc, quantumlibet perfectissimum, habere essentia, specificam certum esse debet, habere proprietates, quæ sint accidentia ab ea emanantes, ac proinde necesse est, habere operationem, prout comprehendit simplicem emanationem, quæ est quasi actio humana.

Affertio secunda. Valde probabile nobis videtur, quod habeat veram ac propriam operationem, circa aliquod corpus se inferius, ac propriam influxum. Probari vtrumque hoc modo: omnes, quotquot cælum empyreum posuerunt, censent esse omnium perfectissimum, cui ideo supremum locum concedunt: deinde esse lucidissimum, non solum, quia longe maiorem lucem habet quam Sol, sed quia longe perfectiorem, & quasi ordinis superioris, valde similem luci beatorum corporum, ratione cuius congruum, ac accommodatissimum eorum domicilium est, ergo valde probabile est, quod primum cælum, & forte plures alios eximia luce perfundat, quia cum sit corporea, non videtur negandum quod inferiores cæli talis illius actionis sint capaces, eamque recipiant intensiorem quidem, vel remissiorem, iuxta maiorem propinquitatem, vel elongationem; & cum illuminatio hæc sit vera, ac propria opera-

tio, & lumen productum realis effectus in eis receptus, effectiueque productus à cælo empyreo, propriè etiam dicitur influere in inferiora corpora.

An vero, propter illuminationem, aliam habeat operationem, quam ponant aliæ opiniones, lubricum est, & mihi valde incertum, ita vt diuinare videatur, an illi tribuere, nam specialis ille influxus, circa introductionem animæ rationalis in corpore nullo fundamento innititur, quia ita posset quispiam dicere, quod ad conseruationem hominis specialem influxum præster, vel ad conseruationem aliarum specierum, influxus etiam pro effectuum varietate in hac, vel illa terræ regione producendorum, potius quam in alia, virtutibus stellarum tribui potest, non Solis, sed modificatis per diuersam proprietatem, aut virtutem, in his terræ partibus existentem, & non in alijs, quare non erit pro his effectibus necessarius influxus empyrei. Quod vero Diuus Thomas docet, empyreum influere in cælum sibi proximum aliquid fixum, & stabile, vt virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi, ad illuminationem à nobis explicatam referri debet, per quam forte augeatur virtus eiusdem cæli, ita vt influxum aliquem habeat in inferiora corpora, quem non haberet, vel non ita perfectè, nisi per lumen ab empyreo receptum. Vnde fit, nostram sententiam esse valde consentaneam, D. Thomæ, & arguentis ab eo adductis, eam plane confirmari, vt consideranti facile conitabit. Argumentis vero.

verò aliarum opinionum negauimus effectuum illorum varietatem Empyreo tribuendam.

Restat nunc, argumenta primæ opinionis denegantis Empyreo omnem influxum, soluere, & antecedens prioris, quod Empyreum non sit factum propter inferiora corpora, distinguendum est, nam propter illam, tanquam propter præcipuum finem, verum est, quia finis præcipuus, cuius gratia Deus illud condidit, potius fuit, vt congrua sedes, condignumque domicilium omnium beatorum foret, & quasi curia, aut ciuitas Regia; consequenter vero, quia pars vniuersi est, cæteris partibus aliquo modo vniiri debuit, quod non nisi media aliqua operatione transeunti circa reliquas partes, vel aliquam illarum fieri potest, ex qua non potest dici, in obsequium eorum factum, cum per illam potius ab eo perficiantur, quam ipsum ab eis. Si vero in obsequium totius vniuersi factum fuisse velit quis concedere, nihil ex eo imperfectiōis contrahet: tum quia totum vniuersum Empyreo perfectius iudicatur, sicut totum quantumlibet eius parte, vt pote eam cum cæteris omnibus includens; tum etiam, quia beati omnes, tam homines, quam Angeli ad vniuersum, tanquam partes eius pertinere est in aperto: cum ergo conditum fuerit Empyreum in obsequium eorum, mirum non erit, immo necessariam in obsequium vniuersi conditum fuisse, neutrum namque dignitati eius derogat.

Major vero posterioris argu-

menti, quod corpora cælestia nihil omnino agant, nisi mota ab alio, plane falsa est, cum certo teneamus, illuminatum Solem omnino in motum localiter post diuina iudicij, & superius ostenderit, cælestia corpora non solum medio motu locali agere in inferiora corpora, sed cessante omnino motu eorum. Quod vero vulgo dicit solet, nullum corpus mouere non motum interpretantur Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo. cap. 3. quæst. 2. articulo 2. afferentes, necessarium non esse, quod actu moueatur, vt aliud moueat; sed quod moueri possit. Empyreum vero, licet non moueatur, potest tamen moueri, sed id sufficere, vt aliquo modo in inferiora influat; verum non est necessarium per locum ab intrinseco, vt vnum corpus moueat aliud, quod ipsum met mouens possit moueri: hoc est, vt aliquam habeat naturalem inclinationem actiuam, aut passiuam ad motum, quia mouens, vt mouens, vel agens, vt agens, non mouetur, vt docet expresse Aristoteles, 3. lib. Physicorum, inde probans, quod actio non fit in agente, sed in passio, ex quo sequitur, non esse necessarium, per locum ab intrinseco mouens moueri posse, quia aliud mouere nihil ponit intrinsecum in mouente, hoc est, nullum actum, nec vllam potentiam; ergo nec dicit necessariam connexionem, cum motione passiuam, neque potentiam eius. Quod etiam conuincitur exemplo Dei: & Angelorum; nam Deus propriissime dicitur mouere omnia, & in ea agere. & tamè nec mouetur ipse, nec moueri potest: Angeli etiam mouent corpora cælestia, & nec mouentur.

ipsi, nec habent vllam inclinationem ad motum huiusmodi: ex quibus infero, quod etiam si per impossibile excogitemus, vnum corpus nullo modo posse moueri à se, nec ab alio per se, nec per accidens, nihilominus posset aliud moueri: vniuersalis ergo illa propositio falsa probatur, & propterea non reputat empyreū omnino immotum in inferiora agere.

Præterea assero, cælum empyreum nullam prorsus inclinationem habere ad motum localem, sed immobile esse localiter, ex propria natura, & solum præter naturam moueri posse, quia cum creatura sit, potentiam obedientialem habet respectu Dei, vt ab eomoueatur; Angelum vero arbitrator non posse eum mouere per virtutem naturalem, quia cum sit ex propria natura omnium beatorum sedes, non subditur virtuti naturali Angelorum, quantum ad motum localem, nam vniuersale bonum totius curiæ cælestis, quale est immobilitas, & quietum omnium beatorum domicilium, superioris ordinis est, respectu naturalis virtutis Angelorum, valdeque eam excedit, sicut extrahere integrum elementum, aut cælesti corpore à propria sede, naturales vires vnius Angeli, immo, & omnium, superat, eo modo, quo libro 4. Physicorum ostendimus, eisdem superare, quod vacuum efficiat.

Circa figuram cæli empyrei non conueniant recentiores pauci, qui de ea loquuntur, sed quidam asseruat, non esse rotundum, sicut cælestia corpora, quæ mouentur, quod videntur colligere ex illa Apocalypsis 21. *Civitas in qua*

des posita est. Nominem enim cælestis cælum videtur intelligendum, cui additur magis esse accommodatam pro beatorum sede quadratam figuram, quam circula rem, maiorisque capacitatis ad continentum tam magnam corporum multitudinem. Et hanc partem sequuntur Patres Conimbrienses, 2. libro de cælo, capite 5. questione 1. articulo 2. Alij vero non putant, argumenta hæc probare, diuersam figuram tribuendam esse huic cælo à circulari, qua prædita sunt alia, sed omnia esse debere eiusdem circularis figuræ, cum sint quasi vnus globus; & præterea, quia supposito, quod empyreum aliquo modo influat in inferiora, quauis non medio motu, accommodatior est figura circularis, ad influendum, quia cætera, circa quæ influit, æqualiter, aut saltem secundum proportionem, eius influxum recipere poterunt; constat vero non posse, si quadratam figuram habeat. Ego vero vtramque partem valde incertam iudico, & argumenta earum valde infirma, quæ ideo cuique facile soluenda relinquò, & liberam electionem vtriusque partis.

QVAESTIO. III.

An quo situ elevationa sunt corpora cælestia, eo sint nature perfectiora.

Præsupponit præsens controversia ordinem cælorum, secundum situm, quem licet varium, & diuersum posuerunt

antiquiores Philosophi, Astrologi, ac Mathematici, inualuit, iam in schola, & tanquam communis sententia in explicatione sphaeræ recepta est ea, quæ talem ordinem situs in eis statuit, vt infimum sit cælum Lunæ, secundum Mercurij, tertium Venæris, quartum Solis, quintum Martis, sextum Iouis, septimum Saturni, octauum firmamentum ita vocatum, quia stellas firmiter inhaerentes, seu fixas, quæ proprium motum non habent, contineat, & præterea à Græcis Aplonæ, id est, errans appellatur: nonum vero, ac decimum, quæ ab alijs adduntur, aqueum cælum, siue crystallinum comuni nomine nuncupantur, eo quod translucidi admodum, ac perspicui sint, vt aquarum, aut crystalli (quod quasi congelata aqua censetur) similitudinem referant, & vin refrigerandi habere censantur, super quos Empyreum collocant, sicut apud nos supra firmamentum (nā in quacunque opinione supremum locum ei concedi debet.) Secundo præsupponit Auerroes, hoc lib. comment. part. 9. land. quest. 12. & Duran. in 2. distinction. 14. orbis cælestes inter se esse specie diuersos, id quod docet Albert. Magn. tract. de 4. coeuis, quest. 4. art. 4. & hoc lib. tract. 3. c. 4. D. Thom. 2. cōtra gent. cap. 92. ibid. Ferrar. & Caiet. 1. part. quest. 66. ad art. 1. probat ex Arist. 2. de anim. tex. 34. & 35. afferente, singularia in eadem specie multiplicari propter speciei conseruationem, ac corporis cælestis species in vno indiuiduo conseruari potest, cum illud sit incorruptibile; ergo non sunt plures orbis cælestes eiusdem speciei ex mente Arist. Ratione etiam

probat primo, quia sub'vnari mundo corpora, quæ natura ordine diuersa exigunt loca specie diuersa sunt, vt inductione constat in 4. elementis, sed singulis orbibus cælestis ordine natura exigunt diuersa loca; ergo specie inter se differunt. Secundo, materiæ cælestium sphaerarum inter se specie differunt, vt probauimus ad cap. 2. libr. 1. quest. 8. Ergo formæ, quibus illæ speciem firmant potius riuere dissidebunt, specie inter se, ac proinde cōposita ex illis coalescentia, & alia cælestia corpora essent corruptioni obnoxia, vt ibi inferebamus. Tertio id ipsum roboratur, ex diuersitate accidentium; maxime motuum singulorum orbium, quæ quoties alicui corpori præ alijs, ex natura rei conueniunt perspicue denotant, distinctionem saltem specificam principij substantialis; & hæc fuit vnica via Philosophiæ agnoscendi substantiarum distinctionis, ortum, & interitum, quæ omnia æquè probant, specificam diuersitatem inter orbis minores, & quasi partiales, de quibus infra, ac inter maiorem, & veluti totales sphaeras, vt ex pendentem constabit. His igitur præsuppositis, querimus, an quo eleuatione sint, eo sint nobiliores, seu an idem sit ordo situs inter cælestes orbis, & ordo perfectionis, vel nobilitatis.

Et prima sententia tenet, non esse vniuersaliter verum, quod idem sit ordo situs, & dignitatis, inter sphaeras cælestes, quæ mouentur, sed in eis dumtaxat, præter orbem Solis: nam constat ex multitudine, varietate, ac nobilitate effectuum, quos producere videntur, nobiliorem planetarum omnium

Solem

Solem esse, & ex consequenti ipsius orbem perfectiorem omnium corporum celestium, quæ mouentur: nam globi cælestes (vt testatur Aristoteles 12. Metaphysicæ cap: 8. 1. textu 48. propter sidera, quæ suo motu secum deferunt, facta sunt: & tamen ex cõmuni sententia, Sol, & cælum, cui affigitur, quartum tenet locum; ergo non potest uarietate verum esse, quod idem sit ordo dignitatis, & situs. Ita sentit Richardus in 2. distinctione 15. quæstione 5. circa secundum principale, non paucos Astrologos sequutus. Quorum sententiam amplectuntur etiam Patres Conimbrienses, 2. lib. de cælo, capite. 5. quæst. 1. articulo. 2. Addunt tamen æqua forte probabilitate dici posse, inter omnes sphaeras eundem esse ordinem dignitatis, ac perfectionis, non includendo planetas, quia valde probabile est, Solẽ non esse continuum eidem orbi, cum quo mouetur, sed contiguum dumtaxat, nec esse eiusdem speciei, sed diuersæ, & nobilioris longe naturæ: & propterea Sol, quamuis perfectior sit cunctis orbibus mobilibus, atque etiam cunctis planetis, quæ in eis, & cum eis mouentur: orbis tamen solaris eundem cum cæteris situs, & dignitatis seruat ordinem.

Secunda sententia absolute docet, inter omnes cælestes, & planetas eundem esse ordinem perfectionis, ac situs. Hanc amplecti videtur Diuus Thomas 12. libro Metaphysicæ ad text. 44. & cum eo alij: quam in primis colligunt ex doctrina D. Dionysij 6. capite celestis Hierarchiæ, & ex Aristotele 4. lib. Physicorũ,

text. 49. hoc modo. Idem ordo, qui reperitur inter ea, ex quibus constat superior mundus, nempe, Angelicus, & inferior, nempe, elementaris, reperiri debet inter ea, ex quibus constat mūdus medius, nempe cælestis, sed inter ea, ex quibus componitur mundus Angelicus, & inter ea, ex quibus componitur elementaris, idem est ordo situs, & perfectionis; ergo idẽ etiam esse debet inter corpora cælestia: probatur minor, quia suprema Hierarchia in ordine est etiam perfectio suprema, & eodem modo media, & infima apud D. Dionysium; & apud Aristotelem idem est ordo situs, & dignitatis inter elementa, nam ignis sicut excellens est omnium perfectissimus, & sicut terra obtinet infimum locum, sic etiam est omnium imperfectissima. Aristoteles 12. Metaphysicæ cap. 8. textu 44. docet expresse ordinem intelligentiarum mouentium cælestes sphaeras, esse secundum ordinem motuum, & mobilitatis, ita vt pro cuiusque sphaeræ natura situs respondeat motor, nempe inferioribus imperfectiori inferior ac imperfectior, superiori vero, ac perfectiori superior, ac perfectior motor. sentit igitur aperte eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter omnes sphaeras cælestes, nã valde incongruum foret, & Angelorũ dignitati dissonum, quod perfectior moueret imperfectiorem, atque inferiorem sphaeram, & imperfectior superiorem, ac perfectiorem.

Probatum ratione: primo ex effectu, nam eo dignior est causa, quo digniores producit effectus, cum in eius virtute contineri

neri debent: sed quo planetae eleuatiorem situm habent, eo nobiliores edunt effectus, & pariter sphaeræ, quibus insident (si istæ habent distinctum influxum à planetis:) ergo idem profus est ordo dignitatis, & situs inter eos. Probatum minor, quia astrologi tribuunt Saturno vim conseruandi res fixas, & permanentes, & inclinandi ad altissimarum rerum contemplationem, iuxta propriam capacitatem: Marti vero fortibus viris præsidere, quos nobilissimos effectus esse, per se constat.

Secundo, corpus, quod continet aliud, comparatur ad illud, sicut forma ad materiam, & ex consequenti, tanquam dignius indigniori, vt testis est Aristoteles 4. lib. Physicorum, cap. 5. textu 49. ex quo colligit, elementum, quo superius est, eo est nobilioris naturæ, quia inferior continet: sed sphaera superior, atque etiam planeta continet, ac circumdat inferiorem, non secus atque elementum superius: ergo necesse est nobiliorem esse: & proinde eundem esse ordinem situs, & nobilitatis inter omnes. Vrgeo argumentum ex firmamento, seu stellata sphaera, varijs stellis prædita, effectu, vniuersi in signibus, atq; etiam ex Zodiaco circulo duodecim signis splendente, sub quo planetae omnes incedunt, & vnde cõseruatio omnium rerum corruptibilium, omnium temporũ vicissitudines, totius terræ fructus, animantiũ omnium procreatio, ac deniq; totus hic mūdus inferior depēdet, quod proinde nobilissimum esse debet cæteris omnibus sphaeris inferiori-

bus, atque etiam planetis omnibus in eis, & cum eis motis. Cuius etiam supremam dignitatem colligere licet ex dignitate suprema motus, per quem cæteras omnes sphaeras, ac planetas secum rapit; & motum diurnum explere facit. Eodemq; argumento probatur de reliquis iuxta ordinem situs, quĩ idem proinde erit, ac dignitatis inter omnes, nulla sphaera, nulloq; planeta excepto.

Nostra sententia asserit, eundem esse situs, ac dignitatis ordinẽ, inter omnes sphaeras cælestes, secus verò inter astra: ita autem nobis sentiendum esse iudicamus, quia efficaciora nobis videntur argumenta posterioris sententiæ, quantum pertinet ad ordinem sphaerarum, quarum superiores continent, atque comprehendunt inferiores, quod non videtur stare posse, nisi nobiliores sint, cum naturalis comprehensio maiorem perfectionem importet, vt in elementis est manifestum. Excogitare verò, quod Deus fecerit sphaeram Solis quantitate minorem, dignitate vero, aut perfectione superioriorem, fundamenti rationis caret, quia si maior capacitas superiorum postulat maiorem perfectionem, aut maior perfectio maiorem capacitatem; & sphaera Solis perfectior est superioribus, ex propria natura postulabat capacitatem maiorem: quare necesse est fieri, non esse factam à Deo cum ea quantitate, quã natura eius postulabat, quod sine miraculo non potuit contingere; miracula vero in naturali rerum conditione ponere, alienum est à recta Philosophia.

Ceteris quoque argumentis non bene potest satisfieri, quantum ad ordinem sphaerarum pertinet, ut ea percurrenti facile constabit: & propterea iudicamus, quantum ad hanc partem, discedendum esse à priori sententia. A posteriori vero sententia discedendum duxi, quantum ad planetas: inter quos non videtur nobis necessarium, eundem esse ordinem situs, & perfectionis; nam de singulis stellis fixis certum mihi videtur, & à nemine in dubium reuocatum, nobilitate vinci à quocumque planeta, ut ostendunt nobiliores, atque euidentiores effectus, quos planeta edunt, & quos nemo concedit stellis singulis firmamenti, neque alios tantæ perfectionis, & tamen istæ situ excellunt omnes planetas. Et tandè cum Sole nemo audebit comparare quamlibet stellam firmamenti, quam tamen secundum ordinem situs eo superiorem nouit: non est ergo necessarium, eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter planetas. Cui addo, nec inter eos vnum continere alterum, eumve comprehendere, ut propterea iudicandum sit, eum nobilitate vincere, sicut inter sphaeras contingit. Bene ergo potuit perfectior planeta in loco inferiori collocari, absque præiudicio suæ nobilitatis; quia partes ex propria natura ordinantur ad perfectionem, & bonum totius, cuius gratia fiunt, & fiunt quidè propter operationem propriam, sicut a proloquo Aristotelis, ut per eam totum ipsum perficiant. Talis ergo situs debetur cuique planetæ in vniuerso, qualis congruit exercitio propriæ operatio-

nis, & iste est conueniens propriæ perfectioni, multitudo itaque, varietas, & excellentia operationum solarium, quasi medium locum postulat in vniuerso; nam si superiorem haberet, nec illuminare, neque suo calore fouere posset sublunaria corpora, sed remisse quidem, propter inimiam distantiam, quare frigescerent omnia, & caloris defectu perirent, neque possent vitales operationes fieri, nec ideo species viuentium corporum conseruari, neque homines lucis defectu proprias exercere operationes; ergo situs iste naturalis est ei, quemadmodum naturalis est sua virtute vniuersale bonum totius vniuersi respicere, & quantum potest iuuare, ac perficere, & ex consequenti bonum singularum partiù, quibus constat.

Et hæc multitudo, varietas, atque excellentia operationum, & effectuum plane conuincit nobilitatem naturæ Solaris præcæteris astris, & sphaeris. Quod est enim corpus caeleste, quod astrum? quis planeta? quem sua operatione, atque effectum Sol non perficiat? nullum profecto: caelestes omnes sphaeras, planetas omnes, omniaque astra, suo lumine perfundit, atque collustrat, vsque adeo, ut non pauci arbitrentur, nec micam luminis à se habere, sed quidquid habent, à Sole mendicare. Quod est etiam sublunare corpus, quod ab initio suæ generationis non incipiat inuari, foueri, & perfici à Sole? Immo, quod Sole deficiente, produci possit in naturarum? Atque etiam iam productum conseruari nullum profecto. De homine ipso creaturarum omnium

cor-

corporearum perfectissimum protulit Aristoteles secundo libro Physicorum, non à solo parente, sed à Sole simul progigni, ita ut quasi alterum eius parentem eum vocare possimus. Audiamus sacram Paginam Solis excellentiam his verbis egregie extollentè. Eccl. 43. *Sol in aspectu annuncians in exitu, vas admirabile, opus excelsum, in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis potuerit sustinere? & paucis interpositis. Magnus Dominus, quæ fecit illum.* Audiamus etiam D. Dionysium, eximium Philosophum, atque præclarum Theologum, 4. capite de diuinis nominibus. non longe à principio, eiusdem Solis encomia, sic prosequentem. *Ita & diuina bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splens, & superlucens sol, secundum multam resonantiam boni, & omnia quæcumque participare ipso possunt, illuminat, & superextensum habet lumen ad omnem extendens visibilem, & sursum propriorum radiorum splendore: & post pauca addit. Sed & generationem visibilem corporum confert, ad vitam mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat.* Quibus ad Solis naturam commendandam, & super astra omnia, caelestiaque corpora efferendam, nihil elegantius, nihil sapientius proferri potuit. Quos omnes effectus non sola fide sapientium hominum, sed euidenti experientia neuimus: de cæteris vero astris, planetis, atque corporibus caelestibus, nec tot, nec tam varios, neque tantæ nobilitatis experti sumus; neque tantorum virorum testimonio comprobare possumus.

Cum ergo ex effectuum nobilitate mensurari debeat nobilitas causæ, sequitur, astrum Solis, a quo emanant, primum nobilitatis locum obtinere inter astra omnia, planetas omnes, omniaque caelestia corpora: sed constat non habere supremum situm, ergo dicamus necesse est, non esse eundem ordinem nobilitatis, & situs inter planetas, nec inter planetas, stellas, & sphaeras caelestes, quamuis facta comparatione inter solas sphaeras idem sit.

Neque argumenta aliarum opinionum aliquid efficiunt: prioris quidem probant tantum de Sole, non eodem modo ordinari cū cæteris planetis, aut sphaeris caelestibus secundum situm, ac secundum nobilitatem: hæc sphaera tamen eius comparatione aliarum non probat esse nobiliorem, quia neque est certum Solem esse partem eius, neque ei continuum, sed nec eiusdem speciei, quæ probare oportebat, ut probaretur, non esse eundem ordinem situs, & perfectionis inter sphaeras caelestes. Quod intelligo, etiamsi quantum cælum tribus orbibus constet, ut asserit hæc sententia, de quibus omnibus mox erit statuendum.

Argumenta etiam posterioris sententiæ maiori ex parte solum probant, facta comparatione inter solas sphaeras. Quæ vero de peculiaribus, atque excellentioribus effectibus aliorum planetarum assumunt astrologi ad probandum, nobiliores esse Sole, commentitia planè sunt, (ut bene adnotarunt Patres Conimbricenses 2. libro de cælo, capite 5. quæstione 2. articulo 3. & licet

Ee vera

vera forent falsum tamen, quod nobiliores effectibus à Sole emanantibus: nam vniuersaliores sunt fusti, cum non solum ad inferiorem mundum, sed ad superiorem quoque extendantur, & modo longe nobiliori eos producit Sol, quam firmamentum cum suis stellis producat alios.

Quod etiam de signis Zodiaci afferitur confirmat potius maiorem nobilitatem Solis supra firmamentum, & stellas eius, cum effecta illa, quæ ex eis sequuntur, Soli potius nobiliori modo ad scribi debeant, quàm firmamento, atque stellis eius. Ac tandem, quod de perfectione continentis, aut comprehendentis corpus supra contentum, vel comprehensum afferitur, probatur eadem, sed de solis sphaera, inter quas continentia, ac circumscripção locum habet, non tamen de planetis, quæ neque se continent, nec circumscribunt (ut satis per se est manifestum) sed nec est certum, sed valde dubium, quod continui sint cum sphaera, & ideo tanquam partes earum se habeant, ut propterea sequatur superiorem sphaeram eo ipso, quod inferiorem continet planetam ei continuum, ac eius partem contineat: sed probabilius forte est oppositum, quare neque ex hac parte probatur, eundem esse ordinem situs, & nobilitatis, facta comparatione planetarum cum sphaera, sed de his plenius, & planetas innox loquemur. Et de distinctioque specifica orbium, & astrorum dicemus paulo inferius.

lo inferius.

(3)

QVÆSTIO VI.

An quolibet celeste corpus sub primo mobili continentiam duplici motu moueatur.

Communis est sententia Astrologorum, & Philosophorum, cælestes sphaeras præter primam duplici agitari ratione, altera, quæ à primo mobili rapiuntur, altera, per impetum à propria intelligentia impressum. Manifesto enim experimento compertum est, Solem, Lunam, & ceteros planetas ab Oriente in Occidens motu diurno cieri: ad sensum enim constat, tam stellas fixas, quàm errantes ab ortu supra nostrum Horizontem ascendere, pergere deinde in Occidum, & iterum in Oriente nasci. Sed non minus exploratum est, dissimili quodam gradu retromere, & non semper ab eodem Orientis puncto ascendere per nostrum Horizontem, sed modo ab vno, postea tardius ab alio mutata inter se, & cum stellis distantia; quod quidem nequit contingere, nisi præter motum raptus primi mobilis alijs proprijs, & distinctis inæqualiter planetarum orbis pergant. Hæc tamen communis sententia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Quidam enim vulgari trutina rem expendent, existimarunt, inferiores orbis duplici motu distincto, & quam modo opposito simul in orbem cieri: ita ut proprio motu, à propria

propria intelligentia in Orientem tendant, ac simul ab intelligentia primi mobilis motrice in contrariam partem versus Occidentem rapiantur. Ita ex recentioribus multi, quos sequi videntur Patres Combricenses hic capite 5. questione 4. articulo 1. qui omnes sibi habuerunt persuasum, hunc esse sensum communis sententiæ Sancti Thomæ, Doctorumque omnium mentem. Quorum fundamentum est, quia aliter non apparet, quia ratione stare possent ea, quæ in cælis peripicue deprehendi diximus.

Alij tamen proprijs ad veritatem accedentes ita communem sententiam intelligunt, ut quilibet orbis inferior in rigore, & proprietate physica unico dumtaxat motu moueatur, qui tamen a duplici virtute motrice opposita, seu à duplici intelligentiæ contrario impellente procedat, propria altera Orientem versus imprimente impetum, altera primi mobilis in contrarium rapienti. Et prior pars statim probabitur. Secundam vero ita suadere conantur, quia nisi hoc detur, intelligi nequit communis sententia adstruens singulam inferiorum sphaeram duplici motu rotari, quam tradit expresse Aristoteles hoc 2. libro. capite. 3. textu. 16. & capite. 6. textu. 35. & capite. 11. textu. 60. Diuus Thomas ibidem, lectione. 17. & 18. & omnes Philosophi, & Astrologi plane supponunt, quos citant Patres Combricenses supra, & Pater Clauis in capite 4. sphaeræ à pagina. 51. immo nec alia via conitare possunt diversi stellarum aspectus, coitus, & distantia. Si enim motum tantum raptus ferrentur, æqua-

biliter semper, motu que, & distantia vniuersim procederent. Cum tamen Astrologi certissime obseruauerint, planetas non semper in eodem puncto Horizontis oriri, sed nunc iuxta lineam æquinoctialem, nunc ultra, citraue, nec semper eodem temporis momento, sed tardius semper, ac denique inæquali interse, & cum stellis fixis distantia id quod stare nequit, nisi præter impetum primi mobilis alius a proprijs intelligentijs versus ortum inæqualiter inferioribus sphaera imprimatur.

Nostra in hac re sententiæ duplici assertione explicanda est. Prima sit, inferiores sphaera propriè non mouentur simul duplici motu Physico. Hæc cõclusio est Doctorum secundæ sententiæ contra primam: quæ hac ratione efficaciter probatur: Motus localis est acquisitionis localis præsentia, aut diuersi modi præsentia, sed inferior orbis non acquirit plures præsentias simul, aut plures positiones partium in loco, sed vnicam tantum versus Occidens, igitur non nisi unico motu mouetur. Perspicua est conclusio: quia nequit simul ab eodem corpore eadem præsentia acquiri duplici motu opposito, aut quasi opposito, neque id intelligi potest. Minor probatur ex comuni enim omnium sententia: non potest idem corpus naturæ visibus habere simul duas præsentias locales, aut duas diuersas positiones in eadẽ præsentia, sicut nec duo loca, igitur neque potest simul eas acquirere, quod nãque haberi repugnat, ita & acquiri. Nequit igitur hoc contingere, nisi cessate aliquo motu eo tempore, quo per alium

quasi oppositum orbis tendat in partē oppositam. Hoc vero nullus dixit, dicereturque sine vllō fundamento, contra experientiā, qua constat, semper orbem in occasum moueri, & contra rationem, cum semper eadem proportione impellantur orbis, ac proinde eadem ratione æquabiliter debeant semper moueri: Confirmatur, quia inferior orbis nunquam reperitur simul præfens duobus spatijs totalibus, aut partialibus, sed in vno tantum spatio, eadēq; positione, vt perspicue obseruant astrologi, ergo neque acquirit simul duas præfentias, seu duos præfentiarum modos, duoue loca: si enim duo simul acquireret, duo simul habere aliquando deprehenderetur. Ergo non mouetur simul duplici motu distincto.

Affertio secunda: idem motus inferiorum orbium prouenit à propria intelligentia, & ab intelligentia motrice primi mobilis, ita tamen, vt intelligentia propria non versus ortum, sed in occasum impellat. Prior conclusio nis pars est auctorum secundæ sententiæ, & valde communis contra Vallesium 3. Physicorum capite 5. & nonnullos recentiores. Probatur, quia non possunt non inferiores sphaera rapī motu primi mobilis, cum illud concitatissime moueatur, & inferiores omnes perfecte comprehendat, qui vt pote primo proximi, & contigui, solidæque naturæ apprime capaces sunt impetus recipiendi, vt cum illo circumuoluantur: Moueatur ergo inferiores orbis ab intelligentia primi, id quod in ore omnium Philosopharum, & Mathematicorum

frequentissimè est, & hac de causa octaua, seu decima sphaera primum mobile nuncupatur. At inferior sphaera etiam circumuoluitur à propria intelligentia, igitur illius motus ab vtraque intelligentia procedit. Minor inconfessa est apud omnes constituentes tot motrices virtute, quot sunt orbis cælestes: & ex eo constat, quia vt infra dicemus, nequeunt ab vna eademque intelligentia tot orbis tam vastæ mobilis simul diuersimode rotari. Et vltterius demonstratur, quia si inferiores sphaera solo primi mobilis raptu veherentur, æquabili, aut proportionata celeritate interse, & cum illo rotari necessarium foret, cum eodem modo semper raperentur, ac proinde semper planeta inferioribus sphaeris affixi ab eodem Orizonis puncto ascenderent, & eorum quilibet eandem semper seruaret cum alijs distantiam, quoad punctum natiuitatis, & lineam, per quam pergit; cuius oppositum euidentibus obseruationibus Mathematici experiantur. Fateamur ergo necessesse est, inferiorem sphaerarum motus non à solo motore primi mobilis, nec à solo proprio, sed ab vtroque prouenire.

Posterior pars nostræ assertionis, quam Vallesius supra cum alijs recentioribus contra plures alios tradidit, hac efficaci ratione à nobis probatur: Non est necessarius impetus à propria intelligentia impressus inferiori orbi versus ortum, sed sat est impulsus eiusdem in Occidentalem plagā impellens; & hic est naturæ cæli magis consentaneus, igitur hic, & nō ille ponendus est.

Antecedens

Antecedens, quoad priorem partem, probatur, & explicatur, quia ideo impulsus ille ponitur à suis auctoribus, quia inferior orbis retrorahi deprehenditur comparatione primi mobilis, seu (quod in idem recidit) planeta illi infidēs relatè ad inerrantem stellam: sed hoc stare potest ex eo solū, quod impetus illi impressus à primo mobili, & propria intelligentia non adeo efficax sit ad illum circumuolendum, ac impetus illatus ipsi primo mobili ad huius volutionem, vt per se patet: igitur impulsus ille versus ortum necessarius non est; vterque tamen ille impetus efficit motum in occasum nō per eandem lineam, & in eisdem polis, ac primum mobile: quamuis enim ad id inclinet rapiens impetus; attemperatur tamen impetu propriæ intelligentiæ illius sphaera inferioris, per lineam gyrationem mouere conantis, quæ etiam omino id non assequitur, sed ex vtroque impetu quasi attemperato per lineam aliquā gyrationem mediam inter lineam primi mobilis, & propriam particularis sphaera hæc fertur, non eadem, qua primum mobile, velocitate: quæ attemperatio specialis diuersaque est pro qualibet inferiori sphaera, quia qualibet speciali impetu, specialique via à propria intelligentia impellitur, & ideo qualibet sphaera proprijs polis, & per propriam lineam propriaque velocitate in orbem fertur: quæ omnia pro influxuum diuersitate congruenter attemperata sunt.

Secunda illius antecedentis pars de cōgruitate huius impulsus probatur primo, quia impetus ille ver-

sus ortum impressus aliquo modo esset contrarius impulsui à primo mobili impresso versus occasum, vt pote in contrariam partē inclinās, quæ contrarietas, & pugna parum consentanea est corpori incorruptibili, qualibet alia contrarietate experti. Deinde illi impetus perpetuo fraudaretur suo effectu per se, cum nunquam cælestis sphaera moueatur proprie versus Orientem, siquidem semper voluitur in occasum, & nequit simul in duas partes præfentim oppositas ferri, vt prima assertionem ostendimus. Denique si intelligentiæ inferiorum orbium illos impellerent in Orientem, nō possēt nō multū retardare primū mobile, cum illi contigui sint, (ob quod ab ipso rapiuntur) in gentis magnitudinis, & vehementer in contrariam partem impendent; quod quidem non deprehenditur, parum enim detinetur, ne absoluat perfecte circulationem spatio viginti quatuor horarum; id quod prouenit ex eo, quod inferiores orbis non nihil obstitūt per impetus sibi impressos, ne à propria linea gyrationem, per quam moueri exigunt ad lineam primi mobilis extrahantur, cuius ratione media pergunt via, vt diximus. Et sane incredibile est, & si ne vrgenti necessitate nequaquā adstruendum, intelligentiam primi mobilis motricem non solum rotare ingentem illam magnitudinem sui orbis, & simul rapere vastam reliquā molem inferiorum omnium sphaerarum, sed etiā id præstare contra oppositos impetus ab alijs motricibus intelligentijs impressos. Est enim magnanimis perfectio: limitata creatura

Ec 3 turæ

tura cancellos prætergrediens.

Ex dictis ad argumenta in contrarium adducta satis constat; iam enim demonstrauius quæ ratione diuersas planetarum distantias, & coitu inter se, & cum stellis fixis, motuum etiam inæqualitatem, constare possint, & reduci optime in duplicem illum impetum cuiuslibet inferiori orbi à duplici intelligentia versus occasum impressum, quod cuius diuersitatem dispari celeritate, in diuersisque Polis, quælibet inferiori sphaera intra superioris ambitum, & cavitatem in Orientalem plagam pergit, & hac ratione intelligendi sunt antiqui Doctores, præsertim Aristoteles, & Diuus Thomas, qui in vniuersum asseruerunt, inferiores sphaeras duplici motu moueri, quia scilicet a duplici virtute motrice, propria, & rapientis orbis, partim per lineam huius, partim per propriam, hoc est, per mediam inter veramque ob vtriusque impetus attemperationem cidentur, est enim diuersus motus, & per diuersam lineam, ac esset, si à sola propria intelligentia, aut solo primi mobilis raptu rotaretur, quod videtur expressisse Aristoteles textu illo 35. relato pro secunda sententia hæc verbis: *in his enim, quæ sunt sub illo (id est, primo celo) plures lationes in vnam iam conuenire.* Ac si diceret, est vnus motus inferioris sphaeræ à virtute tamen composita ex duabus diuersum motu seorsum postulantibus. Nonnunquam etiam Aristoteles, & D. Thomas tum citatis locis, tum alibi plures motus attribuunt cuiuslibet inferiori orbi totali scilicet, qui componitur ex

pluribus partialibus, quorum cuiuslibet suus proprius motus cõuenit, & ideo omnes simul totali orbi dicuntur conuenire. Et similiter cum docent, has sphaeras in Orientem etiam ferri propria intelligentiæ impetu, ex eoid affirmant, quia licet hæc in occasum impellat, segniori tamen impetu, & per specialem lineam gyrationem, qua propter minori velocitate orbis circumferatur, ac proinde cõparatione primi mobilis celerius pergentis, è contrario moueri, & retro meare dicitur eo modo, quo debilis potentia positiua relate ad perfectam potentiam impotentia nuncupatur, & aliquo modo contraria. Nec aliquid vnquam dictis aduersum in his Doctoribus per orium consultis inuenire potui.

QVÆSTIO. VI.

An planete, seu errantes stelle, sint partes continentis, componentes orbis, quibus insident, & ad motu eorū moueantur.

Rationem dubitandi præbuerunt planetæ, propter difformitatem quandam in propriis eorū motibus ostensam, quæ non ostendunt firmamentū astra; ratione cuius difformitatis, nunc propinquiores terræ, nunc vero remotiores ab ea apparent, & ex consequenti, nunc maiores, nunc vero minores. Vt igitur Phænomenas has, seu apparitiones saluare possint astronomi, singulis planetis concesserunt peculiaris

fiæres orbis, ac discontinuos inter sese, & à principali, eoque minores, ex quibusque idem præcipuus quodammodo componatur; ac tandem, qui proprijs motibus, ac distinctis à motu eius moueantur, non tamen eccentricos, sed concentricos, hoc est, habentes eundem centrum aliorum orbium, qui est centrum totius mundi. Pro hac sententia citantur Eudoxius, Callepus, Ciuillus, Thiletus in libris de celo. Erastorius, in libro de homocentricis, Aueroesæpe, immò, & Aristoteles 1. libro Metaphysicæ, textu 45. & 46. Astrologorum sententias recitauit, & hæc est prima sententia.

Alij vero putantes Phænomenas omnes, seu varias apparitiones non posse saluari per solos orbis proprios, ac discontinuos cõcentricos, posuerunt eos eccentricos, hoc est, diuersum centrū habentes inter sese, & à comuni totius mundi, addideruntque; ita hosce minores orbis se habere respectu planetæ, vt vnus eorū sit ei proprius, cui insit. Iste minor orbis vocatur quasi sphaerula, aut epicyclus, in quo mouetur planeta, ab Oriente in Occidentem habens motū eius tanquā propriū. Et hæc est 2. sententia.

Alij tandem, & non pauci, Phænomenas omnes, seu varias planetarū apparitiones veras esse negant, sed apparētes tantū esse cõsent ex varijs modis, quibus vapores inter planetā & visum intercedūt, quorū ratione deceptus videtur sibi propinquiores interdū, & maiores, interdū vero remotiores, & minores, ac propterea nō esse propter illas multiplicados orbis planetarū, aut ponendos plures, quasi partiales, ex quibus singuli eorū

orbis cõponantur, quia non sunt multiplicada corpora (præsertim incorruptibilia, & adeo perfecta) sine vrgēti necessitate, quæ nō probatur ad esse in re præsentī.

Vt autē veram in re difficili sententiā statuamus, explicare oportet, quonā modo excogitari possit cõpositio hæc eiusdem totalis orbis ex multis partialibus motui planetæ ita accommodata, vt per eā saluari possint vniuersæ apparitiones, circa eū contingentes, ita ergo excogitatur ab omnibus forme Astronomiæ peritis, vt quilibet orbis cuiuscumque planetæ cõpositus sit ex tribus saltem minoribus orbibus, quasi partialibus, distinctis, & inæqualibus inter sese, quia prius cõtinetur quodammodo ab altero, & necesse est, contētū minorē esse cõtinentē: Ex his autē tribus orbibus vnus dicitur eccentricus simpliciter, quia vtraque eius superficies, tam concava: quæ concuexa, habet centrū diuersum à centro sui orbis totalis, ac totius mundi, habetque iste idem orbis eādem profunditatem, seu grossitiem omnī ex parte, atque immensus est intra profunditatem, atque grossitiem sui orbis totalis, vocaturque deferens planetā, vel cui planeta proximē insidet. Hunc orbem simpliciter eccentricum circūdat duo alij orbis, etiam partiales, vnū versus concuexū eius, & alter versus profunditatis, aut grossitiei ambo, nam superior necessario est valde tenuis ex ea parte, quæ eccentricus orbis quē circūdat, maximē à centro mundi distat, maximam vero profunditatem habet ex parte opposita: E contrario vero inferior orbis, & quasi concuexus,

& internus; & ita fit, vt conuexa superficies superioris orbis, & concava inferioris, idem centrum habeant, quod totalis orbis planetæ, centrum videlicet totius mundi: concava vero superioris, & conuexa inferioris idem habent centrum, quod orbis simpliciter eccentricus, quem circumdant, ratione cuius hi duo extremi orbis eccentricum circumscribentes dici solent eccentrici secundum quid, quia secundum vnam tantum superficiem diuersum centrum habent à centro mundi, hi etiã duo orbis nõ mouentur motu eiusdẽ eccentrici, aut planetæ ab eo delati, sed motu alio diuerso. Et tandem in eodem eccentrico planetam deferentem datur rotunda quædam pars omnino solida, ac rotunda, quasi paruulus quidam orbiculus, quẽ epicyclum vocant, & in quo planeta reuoluitur ab Oriente in Occidẽtẽ: eiusmodi autẽ epicyclos attribuendos esse censent astronomi, omnibus planetis, propter Solem, cui sufficere arbitrantur orbis proprii, quorum ratione sufficienter saluantur omnes apparitiones eius. Lunæ vero ac Mercurio tribuunt motus alios, de quibus curandum non est.

Hanc vero compositionem orbium planetarum recentiores tertie sententiæ existimant, non esse necessariam pro motibus eorundem planetarũ: alij tamen omnino impossibilem: probatur hoc primo, nam positus duobus his orbiculis eccentricis, & in equalis proficiei, sequitur ex motu eorum penetratio, vel cõsio vtriusque, vel certe admittendum esse vacuum; probatur consequentia, quia cum vtrumque moueatur, necesse est,

partes grossiores aliquando coniungi, & aliquando etiam partes delicatiores, & aliquando etiam vtrasque separari, sed non possunt coniungi nisi ex parte se penetrando; cum non detur spatium sufficiens in quo simul extendantur, sed eandem saltem partem idem spatium occupare, necessearium sit, quod est ex parte se penetrare: dũ vero coniungantur tenuiores partes, minus spatium, quã grossiores occupabunt, immo quam grossiores vnus, & tenuiores alterius in alia parte motus coniunctæ: ex quo constat sequi, aliquam partem spatij occupatam in cõcursu grossiorum vtriusque, vel grossiorum vnus, & tenuiorum alterius, permanere vacuum in concursu tenuiorum vtriusque.

Secundo, ex eisdem orbibus ex parte saltem eccentrici sequitur, moueri cœlestia corpora motu recto, qui vocatur ad medium, aduersus expressam sententiã Aristotelis 2. lib. de celo capite 1. assertis, motum ad medium, & à medio cõuenire solis corporibus sub lunaribus, motum vero circa medium soli corpori cœlesti. Probat consequentia, quia his eccentricis positis, necesse est planetam per motũ aliquãdo esse terræ proximũ aliquãdo remotũ, remotũ quidem fuerit in puncto superiori illius orbis, qui conuexum eccentrici circumscribit: proximum vero terræ planeta erit, dum in puncto inferiori opposito fuerit: mouebitur ergo à puncto distanti à centro ad punctum proximum, quod est moueri ab vno in alterum locum, seu spatium respectu centri, & moueri ad medium, seu motu recto. Et potest virgeri argumentum,

mentum, quia si Luna, gratia exempli, circumuoluitur in suo epicyclo motu sibi proprio sequitur, non semper nobis ostendere eandem partem, seu eandem faciem, sed vnam, dũ est in parte superiori eius, & alteram, dum est in inferiori, aduersus experientiam manifestam, nam eandem partem maculatam eius videmus semper: & in hanc sententiã inclinare videtur D. Thomas 12. Metaphysicę, lectio 10. quãuis probabilis videatur censere, dari eccentricos, & epicyclos 2. libro de celo. Lectio 17. & parte 1. quæstione 32. articulo 1. ad 1.

Alij vero illam compositionem orbium hoc argumento probant, non esse necessariam: non enim alia de causa necessaria existimatur, nisi pro saluandis apparentijs planetarum, qui vno tempore proximio es apparent, & ideo maiores, altero vero remotiores, & ex consequenti minores, quod non posset saluari, si proprijs orbibus infiderent, sicut stellæ firmamenti, & ad motum eorum mouerentur, cum constet, stellas has eandem semper distantiam à terra habere, & eiusdem semper magnitudinis apparere: Sed apparentiæ istæ, etiam si veræ forent, sufficienter saluarentur; aut cum solis orbibus eccentricis, aut cum solis epicyclis, quia cum his, vel illis solis, eo ipso, quod motu distincto à totali orbe mouentur, necesse erit, ad partes eorũ remotiores à terra aliquando peruenire, atque etiam aliquando, ad proximiores, cum constet, remotiores esse partes eorum superiores, inferiores vero proximiores, & necessarium sit, planetam omnes

percurrere per circulationem; ergo saltem non erit necessarium orbis eccentricos ponere simul, atque epicyclos, sed sufficiet hi soli, vel soli orbis concentrici.

Probabilius tamen nobis videtur, totam compositionem explicatam non esse solum possibilem, sed necessario ponendam in orbibus planetarum; nam vtrumque in primis docent omnes Astronomi, & experientijs ita efficacibus probant, vt fidem facere mereantur. Vnde non solum non recedit ab eis Aristoteles, sed in multis eorum sententiã amplectendam esse à Philosophis arbitratur 2. libro de celo capite 8. textu 60. & 61. & vniuersaliter 12. Metaph. monet, Astronomos in Astronomicis rebus esse consulendos, & primum quidem, quod possibilis sit, ex eo solo conuenitur, quod nihil in eo repugnans naturæ cœlorum, aut motui eorum reperitur, vt singula à nobis exposita percurrenti facile constabit, & solutiones argumentorum in oppositum à nobis mox adhibendæ ostendent. Quod vero necessario ponenda sit, non solum secundum orbis concentricos, sed etiã secundum epicyclos, probant Astronomi manifestis experientijs, nam Sol, & Luna, vt sæpe obseruatum à se esse testantur, atque etiam ceteri planetæ, nunc remotiores à terra, nunc vero proximiores visuntur, & consequenter, nunc maiores, nunc minores; eorumque motus nunc vel citiores, nunc tardiores: cum certum sit eo maius apparere corpus, quoad minorem distantiam certantur, & eo minus, quoad maiorem, & eiusque motus tardior videtur ad

ad maiorem distantiam, & ad minorem velocior, sed impossibile id foret, si solo motu sui orbis moterentur, nam tunc eodem semper modo distarent à terra, & semper sub eadem magnitudinis specie cerneretur, ut ostendit stellæ fixæ quarû nulla magis, aut minus distans à terra apparet, & ideo, nec vno tempore maior quam alio: necesse est ergo proprio motu moueri planetas, & circa diuersum centrum à centro totius mundi, quod nisi ponantur orbis eccentrici, patet esse impossibile. Maior vero probatur, nam Sol existens in Capricornio, aut in alijs signis australibus maior apparet, quam cum in Cancro, vel in alijs signis Aquilonaribus existit: hæc vero inæqualitas paulatim tollitur, pro ut à prædictis signis recedit, ergo magis distat à terra, dum in his signis versatur, dum vero in illis propinquior est.

Sed respondent aduersarij, has apparentias non provenire ex maiori, vel minori distantia planetarum à terra, sed quia vapores, qui inrer Solem, & visum nostrum interponuntur, disgregant radijs visuales, ut contingit diebus æstatis, cum Sol in ortu apparet maior quàm in meridie. Contra hoc tamè est, quia apparentiæ istæ contingunt serenissimo celo, ac medio à vaporibus étundato, ac tandè planeta eadem elevationem habet supra Horizontem, ac propterea æstiuo tempore semper contingit caliginosum esse caelum, & me dium magis turbatum, ac permixtum vaporibus, quàm hyemalibus, ergo maior deberet apparere Sol in Cancro, quàm in Capricornio, quod constat esse falsum: Necessario ergo

fatendû est, hæc in æqualitate magnitudinis, sub qua apparet Sol, provenire ex eo, quod dum minor apparet, existat in parte orbis eccentrici, quæ circum scribit partem grossiorè orbis cõtenti inferioris, quando vero maior in parte continente oppositam, & minus crassam partem eiusdem orbis.

Secunda experientia est, quia Sol plures dies insumit, dum percurrit signa borealia ab æquinoctio verno vsq; ad autumnale, à die videlicet vigesimo Martij, vsq; ad vigesimû quartum Septembris, quàm dum percurrit Australia, tempore hyemali: Nam in prioribus signis insumit centum octuaginta septem dies, in posterioribus vero centum septuaginta octo, quod non potest esse, nisi moueatur in aliquo orbis eccentrico circa terram, ita ut maior pars illius respondeat maiori parti terræ, quæ opposita, ergo necesse est, orbis eccentricos admittere. Quod vero Soli orbis eccentrici non sufficiant ad saluandas omnes Phenomenas, seu apparitiones varias planetarum, sed necessarium sit præter illos, addere sphaerulas, seu epicyclos, probatur tertio experientia, quia cæteri planetæ (præter Solè) existentes in puncto auxieretrici, hoc est in puncto à terra remotissimo, non semper eodè modo se habent ad terram, sed modo sublimiores, modo vero humiliores visuntur, & ex cõsequenti, nunc diametri eorû maiores, nunc vero minores, & pariter ipsamet planetæ, ac præterea motus eorû velociores, aut minoris velocitatis. Sed tanta hæc varietas non potest ratione solius eccentrici saluari, quia cum auxieretrici semper sit in eadè distantia à terra, planeta in eo existens sem-

semper eodè modo apparet, quoad supra dicta omnia, & planeta idè in auxie existens deberet esse à terra remotissimus, & auxiliis opposito propinquissimus: Cum ergo aliquando remotior, aliquando propinquior in auxie eccentrici appareat, necesse est, sphaerulam, seu epicyclum ponere immersum iatra profunditatè, seu crassitiem eccentrici, ad cuius motum planeta reuoluatur, & ita posuit à varijs modis nobis apparere iuxta diuersitatem partium motus eiusdem epicycli sibi proprij.

Tertia experientia pro cõfirmatione epicyclis sumitur ex duplici eclypsi lunari, quæ contigisse referunt Astronomi, Sole, & Luna in eodè situ manentibus, ita ut in vtraque Sol eandè distantiam habuerit à terra, atq; adeo eandè utrobique terra umbram protexerit. Obseruarunt autè vnam eclypsim maiore fuisse, & plusquàm alteram durasse. Ex quibus hoc argumentum satis efficacè deducitur: maior, vel minor duratio eclypsis provenit ab ingressu Lunæ in maiore, vel minorem umbram terræ, sed in vtraque eclypsi eadè fuit umbra terræ, cum ponatur Sol æqualiter à terra remotus, necesse ergo fuit, Lunam in vna eclypsi minus fuisse à terra remotam, in altera vero longius à terra distasse; cuius ea est perspicua ratio, quia cum umbra terræ fiat admodum pyramidis, necesse est, eo ampliorè relinqui, quo propinquior terra sit, & eo angustiorè, quo remotior: quo fit, ut quo propinquior terræ fuerit Luna, eo maiorè pertranseat umbram, minorè vero, quò longius à terra recedit, & hinc procedit inæqualitas eclypsium, quoad magnitudinè, & durationè, sed constat Lunam (ut in Theorica planetarum declaratur) ex

Sola ratione sus eccentrici, non posse eiusmodi inæqualitates eclypsium pati, quia ratione illius in omni eclypsi eandè habet distantiam à terra, cum semper eadè in coniunctione eius cum Sole (in qua fit eclypsis Solis) quàm in oppositione (in qua fit eclypsis Lunæ) in auxie sui eccentrici existat; necessarium est ergo, præter eccentricum epicyclum ponere, ut ratione peculiaris motus, quæ in eo habet planeta, saluetur diuersa distantia eius à terra, tamen in eodè eccentrici auxie permaneat, & ex hac diuersa distantia amplior, vel angustior umbra, ac tandè maior, acque prolixior eclypsis, aut minor, & breuior.

Quod potest corroborari ex his, quæ refert Clauuis noster in sua sphaera, à fol. 443. vsq; ad 449. se vidisse duos eclypsis: priorè in ciuitate Conimbrica Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono circa meridiè, in qua directè interponebatur Luna inter visum, & Solè: ita ut Solè integrum non per minimû tempus cõtegeret, fueritque tenebræ quodammodo maiores, quàm nocturnæ, neque ubi quis pedè poneret, videre poterat, & clarissime apparebât stellæ in celo; & quod mirabilius erat, aues ex aère in terræ præ horre ex tanta terræ obscuritate incusso decidebant. Alia fuit Romæ anno 1567. etià circa meridiè, in qua etiam Luna inter Solè, & visum interponeretur, non tamè ita ut totum Solem obscuraret, sed (quod nunquam fortasse aliàs euenit) relinquebatur in Sole circumvisum quidam, vndique totam Lunam ambiens. Ex quibus colligitur primo, Lunam, & Solè in his eclypsibus non habuisse eandè distantiam à terra, nec inter se, nisi quæ eo

dem modo in vtraque ecclypsi obscurarentur, vt à perspectiuis clare demonstratur. Secundo, colligitur, nec moueri eisdem motibus suorum orbium totalium, tanquam proprijs, sed minores alios (vt sic loquamur) habere, & circa diuersum centrum à communi totius mundi, quod non est possibile, nisi præter totales orbis eis proprios, ponamus e centri cum simpliciter, & duos alios minores orbis, ex parte etiam, ac secundum quid eccentricos iam à nobis expositos. Tertio tandem colligitur, præter hos tres orbis eccentricos, ponendam esse in medio orbe simpliciter eccentrico sphaerulam quandam in profunditate, seu grossitie eius immerfam, quæ proprio motu moueatur ab Oriente in Occidentem, & in qua planeta insideat, & cum qua circumuoluatur. Quibus positis Phenomenæ omnes, seu apparitiones variæ planetarum non solum in suis motibus ostensa, sed etiam ecclypses, & varij modi earum saluantur. Ex his autem partialibus orbibus componi quodammodo dicuntur orbis totales planetarum, propter ordinem, quem cum eis seruant, & quia in profunditate, seu grossitie eorum immerfi ponuntur, & à motu eius suo modo dependent. Quod quidem, vt à nobis explicatum: licet euidens non sit, est tamen valde probabile, & in continua obseruatione Astronomorum fundatum, quæ circa effectus à nobis perceptibiles per sensus versatur, & ideo fide meretur efficere, id quod ex solutione argumentorum magis constabit.

Ad primam igitur negandam: sex eccentricorum motu se qui pe-

netrationem, aut scissionem eorum secundum aliquas partes, aut etiam ex parte dari vacuum: & huius ratio est, quia non ita mouetur, vt aliquando debeant coniungi in eadem parte spatij grossiores partes vtriusque, aut grossiores vnus cum delicatioribus alterius, sed proportionaliter ita simul mouentur orbis isti, quasi partiales ad motum totalis, vt partes grossiores vnus semper subint delicatioribus alterius, atque etiam è conuerso, cum regularissimus sit, & vniformis earum motus, eisque iuxta propriam naturam conuenit. Ex tali autem motu facile quisque intelligat, nullum ex illatis incommodis in argumento sequi.

Ad secundam neganda est consequentia, quod ex eccentricis sequatur moueri celestia corpora motu recto, nam ad motum rectum non satis est, corpus motum habere, vel acquirere diuersam distantiam à terra, vel ab alio corpore extrinseco, sed requiritur, quod per lineam rectam eam consequatur, cum notum sit, ex eodem Aristotele, atque eodem loco in argumento citato, motum rectum esse, qui per lineam rectam fit. Orbis vero eccentrici non mouentur per lineam rectam, sed per circularé non tamen circa centrum mundi, sed circa proprium. Et præterea habent partes quasdam grossiores, tenuiores vero alias, & ratione vtriusque acquirunt per motum circularé diuersam distantiam, non quidem à proprio centro, circa quod mouentur, nam hoc pugnet cum motu circulari, sed à terra, vel à centro eius, quibus non eomensuratur circularis eorum motus. Negandum est igitur, moueri ab vno loco, seu spatio in aliud, sed mouetur ab eodem in idem, vt postulat motus circularis.

QVAESTIO VII.

An omnes celestes orbis sine inter se contigui, nulla alio corpore interiacente.

Quamuis controuersia hæc à interpretes sacre Scripturæ spectare videatur, quatenus ex diuersis scripturæ locis ortum ducit: non tamen est à Philosophis aliena, quorum partes sunt naturam, & situm celi investigare. In qua controuersia duæ sunt præcipuæ sententiæ extremè oppositæ.

Prima negat contiguitatem omnium orbium celestium admittens veras ac elementares aquas inter omnes orbis mobiles, & celum Empyreum, quas dicitur diuidere ab aquis permeantibus terram, totus globus celestis mobilis. Ita sentit Pater Molina, 1. parte disput. 10. de opere sex dierum: & videtur manifesta sententiæ multorum Patrum: sic Iustinus Martyr in responsione ad questionem 93. Orthodoxorum, Basiliius homilia 3. Exameron, Theodoretus, questione 11. in Genesim: Ambrosius, 2. libro Exameron, capite 3. Chrysostomus, homilia 4. in Genesim, Hilarius in illa verba, Psalm. 135. qui fecit celos in intellectu, Gennadius, & Siueria relati à Lypomane in illa verba Genesim 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* ac tandem Augustinus 2. super Genesim ad litteram, his verbis: *Quomodo apte, & quales aqua ibi sint, esse eas ibi minima dubitamus: maior est quippe huius.*

circularis, sicut enim motu acquire-re possunt diuersam distantiam à terra.

Ad aliud vero, quod idem argumentum vrgetur, respondeo, non posse Lunam in circulo motam in proprio epicyclo nunc vnâ, nunc vero alteram faciem nobis ostendere, sed semper, & necessario eandem: nam cum uoluatur in circulo circa proprium centrum proprio motu proportionarum, necesse est, in stabili quodam libramento permanere semper: Diuis autem Thomas pro hac sententiâ relatus nihil afferendo docet, sed referendo Astrologorum sententiam loquitur semper, & nunquam eam refutando, vt ex eisdem locis in argumento citatis facile conitare cuique poterit.

Argumento tandem aliorum responderetur, varijs obseruationibus astronomis compertum esse, Lunam aliquando existentem in eodem puncto à terra remotissimo, non eandem ab illo habuisse distantiam, nec eiusdem magnitudinis apparuisse, & pariter in eodem puncto epicycli terræ propinquissimo, quæ etiam in alijs planetis obseruata sunt, atque repperta. Immo Clarius nos ter in sua sphaera, folio 444. testatur se vidisse paucis annis elapsis Martem sub tanta magnitudine, vt duplo maior tunc celo serenissimo appareret, quam alio tempore, ita vt multi mirarentur extimantes, nouum in celo sydus effulsisse, quæ nec in solis eccentricis, nec in solis epicyclis referri potest, sed necesse est, in vtroque referri, vt probauimus.

huius Scripturæ autoritas, quam omnis humani ingenij capacitas. Fundamentum huius sententiæ sunt expressa sacra Paginæ testimonia, quæ supra cælos aquas constituant: & cum supra Empyreum consistere non valeant, sic consequens, ut inter ipsum, & alium cælestem globum mobilem eas intercepti fateamur. Danielis 3. *Benedicite aquæ omnes, quæ super cælum sunt Dominum: Psalmo 148. Laudate eum cali caloribus, & aqua, quæ super calos sunt.* Et Psalmo. 103. *Extendens, cælum, sicut pellem, qui t egis aquis superiora eius.* Præterea firmamenti nomine in Scriptura intelligitur cælum stellarum, ut constat ex cap. 1. Genesis. *Vocavit Deus firmamentum cælum: Et rursus: Erant luminaria in firmamento cali.* Ac tandem: *Fecit que Deus luminaria magna: luminare maius, ut præfset dies, & luminare minus, ut præfset nocte: & stellas, & posuit eas in firmamento cali, ut lucerent super terram.* At firmamentum mediat inter aquas, eadē Scriptura ibidē testante, illis verbis: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis.* Igitur inter Empyreum cælum, & octavam spheram, veræ intercepti sunt aquæ. Quod vrgit Pater Molina supra ex eo, quod si in citatis verbis non intelligantur veræ aquæ elementares, non stabit veritas, proprietates, & sinceritas Scripturæ, sed violentia illi inferretur, siquidem vox aquæ ex propriis impositione significans elementares, ac veras aquas, a propria significatione extrahitur ad tropum, figuram, & metaphoricum sensum: quod si liceret, nihil stabile permanebit in Scriptura; nec illa ex illo dogma poterit

firmiter argumentò probari. Quæ doctrina præsertim vim habet in præsentia, cum omnia relata testimonia possint sine ullo incommodo de veris aquis intelligi: licet enim aquæ elementares, & corruptibiles inter cælos ponantur, & ideo alterentur, non ideo consequens necessario sit, ut corruptioni subdantur, siue propter ipsarum resistenciam, ratione multitudinis materiæ; siue ob qualitatem a Deo impressam, vel denique de negante Deo suum concursum ad actionem corruptivam ex aliquo occulto fine. Neque etiam sequitur, ibi esse violentas, solum enim tendent in locum firmamenti; nullam namque elementum gravitatis, aut leuitatis, nisi infra orbem Lunæ constitutum: Nihil igitur obitat, quo minus loca Scripturæ in sensu huius sententiæ intelligantur, ac proinde sic intelligi debent.

Quæ sententia intelligitur a suis patronis, de aquis elementaribus initio supra octavam spheram, à Deo constitutis, non quasi ex continua vaporum elevatione ibi indies generentur, ut improbabilis quædam opinio adstruxit; quam tetigit Augustinus. 2. super Genesis. ad literam c. 4. & Divus Thomas. 1. parte quæstione. 68. art. 2. ad finem brevissimè retulit, & sufficienter refutavit his verbis: *Videte enim quod aqua vaporatiter resoluta eleventur supra cælum sydereum, ut quidam dixerunt, quorum opinionem tangit Augustinus 2. super Genesis ad literam, est omnino impossibile, tum propter soliditatem c. 12, tum propter regionem ænis mediam, quæ huiusmodi vapores consistit: et quia locus, quo feruntur levia, & rara, est infra concavum orbis*

orbis Luna, tum etiam, quia sensibilibiter apparet, vapores non elevari usque ad cacumina quorundam montium: quod etiam dicunt isti de rarefactione corporum in infinitum propter hoc, quod corpus est in infinitum divisibile, (ut ideo vapores ad summam raritatem producti supra calos elevari possint) vanum est: non enim corpus naturale in infinitum dividitur, ut rarefit, usque ad certum terminum.

Probabilior tamen, & communis sententia tenet, supra cælestia corpora, aut inter unum, & aliud, nec aquam, nec corpus aliud extraneum reperiri, sed inmediate esse contigua. Sic scholastici communiter in 2. distinct. 14. D. Thom. q. 1. art. 1. Bonaven. art. 1. Durand. q. 1. Albert. Mag. artic. 1. & plures alij ibidem. Aegidius 2. lib. Examination. c. 14. Lyranus Abulensis, Caienus, & Catherinus in cap. 1. Genesis, & idē. D. Tho. 1. p. q. 68. art. 1. cum alijs. Probat ur ex ordine, ac dispositione universi, iuxta quam corruptibilia omnia, & elementaria corpora infra orbem Lunæ collocata sunt, unde sublevaria dicta. Pugnat igitur cum hac dispositione, eorum aliquod intra unum, & alterum cælum fuisse interiectum, in corruptibile vero corpus, præter cælum nullus agnovit. Præterea, si aquæ vere inter cælos continerentur, elementares foret, cum nemo alias præter elementares à Deo fuisse conditas exegitauerit, neque ad id exte fundamentum aliquod, sed hoc pugnat: natura earum ortus, & interitus capaci, quæ proinde calore cælesti alteraretur, ac solueretur, nec non ex earum materia aliud generaretur corpus, aut ipsa omni forma orba

ta maneret, quod natura rerum, & ordo nõ patitur. Nec prodest subterfrigidum nostri Molinæ. Nam si sua natura relinquantur aquæ non possunt non nimio calore dissolvi ex parte saltem, ac proinde ibi essent generationes, & corruptiones. Multitudo vero materiarum prodesse poterit solum, ne tantum diminuantur, vel etiam, ut continua reactione in contrarium partes deperditas restaurent. Asserere vero, Deum qualitatem aliam restituam aquis illis tribuisse, vel continuo proprium concursum ad aquarum alterationem cælo subtrahere, & liberum est, & parum philosophicū, cū miraculū in primaveru naturaliū conditione admittat contra omnes: & præterea nullam rationem necessariū, ut infra videbimus, ac proinde hoc solo titulo refellendū. Denique id ipsum confirmatur, quia aquæ supra cælum nõ possunt nõ violentè, & contra propriam naturam detineri, ut pote extracæstrū, in quod natura sua propèdit, sicut aliæ aquæ elementares, cum eiusdem omnino naturæ sine dubio essent; perpetuam vero, aut diuturnam valde violentiam rebus naturalibus concedere, alienum est à ratione. Nec satisfacit solutio P. Molina, scilicet, hæc solū continere corporibus elementaribus sub cælo Lunæ, constitutis, quia ubicūq; corpora collocentur, eiusdem remanet naturæ, & conditionis naturalis, sed esse sub alijs corporibus exigunt natura sua corpora graviora, sicut leuiora constitui super gravia, vel minus levia: igitur aquæ elementares ex natura sua postulant collocari sub elementis ignis, & aeris; & dū extra huc situm deventur patiuntur violentiam contra internum

inpetum, & tendentiam in proprium locum; quod concedendum nequaquam est, maxime cum nulla appareat utilitas, nullus eluceat finis, in quem huiusmodi aquae, & proprijs locis extractae, supra caelum fuerint relegate. Nam, quod nonnulli excogitarunt, relati à Beda in libro de natura rerum, vt testis est Petr. Pereira 1. commentariorum in Genesim, versic. 6. quibus accessit grauis quidam Doctor, referente Abulense in caput 7. Genesim, videlicet, Deum intra caelum seruasse aquas pro inundatione terrae efficienda, tempore diluuij, signum profecto est. Nam in primis, cum iam tempus diluuij praeterierit, dilapsae essent huiusmodi aquae, ac proinde modo non essent intra caelum, vt prima opinio assuecat, & ideo ineptè, immo falso, aunc ad diuinas laudes in Scriptura inuitantur, aquae, quae super caelos sunt: deinde eam aquarum locus perpetuo vacuus perdideret, cum aquae diluuij causa illam reliquerent, & non sit aliud corpus potens eum replere praeter caelum, quod nequit hoc praestare, nisi aut derelictione proprii loci, aut per rarefactionem, quorum neutrum naturaliter caelo conuenire potest, vt ex suprascriptis constat. Praeterea ad inundationem terrae, hoc non est necessarium, cum haec opsime potuerit accidere, ex fluxione aquarum maris, fontium, & fluminum supra terrae superficiem, & etiam per ingentem, & assiduam pluuiam, à media aëris regione continuo aquis dilapsis. Vterius, si tanta aquarum copia è caelo descendisset, non posset non subito extinguere tota sphaera ignis in itin-

tere eburnam sphaera. Denique non possent aquae in terram defluere ad efficiendum diluuium, nisi dirumpendo caelum, vel ipsum penetrando, cum aliter nullus illis esset aditus patere; vniun, que vero naturaliter est impossibile, ac proinde placitum hoc plane improbabile.

Nec minus prestandum est, quod venerabili Beda supra magis placuit, nempe, aquas supra orbem stellatum itas fuisse, ad temperandum ardorem stellarum: sine fundamento enim, & contra rationem est. Syderibus ardorem tribuere, alias incongruibile non essent ex propriis natura, cum istae qualitates ad corruptionem disponent subiectum, vt in superioribus diximus: solum ergo continetur in stellis eminenter, secus etiam Saturno insideret summa frigiditas formaliter, pro qua temperanda preparari debuisset inter eosdem caelos elementem ignis, & idem est de alijs planetis. Igitur in caelis continua actio, & reactio contraria, ac proinde substantialis in actio, & frequens vicissitudo generationum, & corruptionum contra experientiam, & communem sensum.

Superest, vt argumenta primae sententiae diluamus, & simul aperiamur per se, quae verum sensum locorum scripturae, quae in varias sententias auctores adhuc nostrae opinionis distraxerunt. Nam Boetius, Durandus, Albertus, & plures alij ex supracitatis, ita explicant, vt aquae, vel aquarum nomine intelligatur in Scriptura locis citatis, & similibus caelum crystallinum, situ supra octauam sphaeram, quae vocatur firmamentum suo

sive ipsum solum, siue etiam cum alijs planetarum orbibus, & hoc firmamentum dicitur, diuide re aquas ab aquis, id est, veras aquas elementares, & sublunares à caelo illo crystallino, quod aqueum, siue aqua appellatur æquiuocè, propter similitudinem cum veris aquis, eo quod perfluidum, & diaphanum sit omni ex parte, secus quam alij inferiores orbis Stellaris, & planetis distincti.

Sed tamen hic sensus nobis non placet, quippe, qui multa continet difficilia. Et in primis falso inititur fundamento, supponens supra Stellarum caelum esse corpora alia caelestia praeter empyreum, quod in superioribus salutaris conuicimus. Immo & si admitteremus, dari huiusmodi caeleste corpus supra octauam sphaeram, saltem hoc non est certum, sed valde dubium, & non solum rudi illi populo, cui alloquebatur Moyses, verum maiori, ac meliori Philosophorum parti, & antiquitati omni prorsus ignotum. Quo ergo pacto credi potest certissimam rem per eam, de qua valde dubium est, vel ignotum omnino, aut fuerit à Deo condita, enarrata, & explicata fuisse à sacro scriptore? Praeterea hac explicatione obscurissimus redditur contextus sacer, creationem describens, in eo enim tripliciter variaretur significatio vocis aquae, nam cum primo dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*; aquarum nomine intelligit Doctor, huius materiam primam, seu corpulentiam quandam massam: & cum dicitur: *Fiat firmamentum in medio aquarum*: eodem nomine agnoscuntur nonum caelum: cum autem subiungitur: *Congregata*

aquae, quae sub caelo sunt, in locum unum, planè est sermo de elemèto aquae, quod quidem in re tam graui, ac rudi populo enarrata, ab Scriptore canonico, admittendū non est.

Denique similitudo illa adducta inter nonam sphaeram, & elementarem aquam parui momenti est, cum ea omnia, in quibus similitudo consistere dicitur; in alijs etiam octo inferioribus orbibus reperitur; cum omnes sint lucidiores, & magis diaphani, quàm aqua, eiusdem etiam rationis, & apparentiae, secundum omnes suas partes: & saltem eadem prorsus ratio erat de decima sphaera iuxta eorundem opinionem; immo & de caelo Emphyreo, vt constat; nulla ergo specialis similitudinis ratio est in nona, ac in alijs sphaeris caelestibus.

Item secundo argumèto adducto refutatur sententia Origenis Homilia in Genesim non longe a principio, intelligentis nomine aquarum existentium super caelos substantias Angelicas; eo quod ad diuinas laudes excitentur, quarum materiales aquae capaces non sunt: quae sententia ab omnibus rejicitur. Epiphanius Epistola ad Iohannem Hierosolymitanum, & Hieronymus Epistola ad Pamachium, eam, vt errorem, referunt; Augustinus cum id docuerit 13. confessionum, capite 15. tanquam inconsideratè dictū, retractat 2. lib. retractationū c. 6. & Diuus Basilii homilia. 3. in Gen. tacito auctoris nomine, eam quasi somnium, anitem que fabulam refellit, infert enim verbis manifestam vim, trahens ea ad sensum, non modo non intentum, sed neque vlla ratione cum antecedentibus, & consequentibus coherentem, vt legen-

uiconstat. Et manifeste reuincitur ex cantico uim puerorum, ubi postquam inuitantur Angeli ad laudandum Deum, deinde memoratur aquarum, *Quæ super celos sunt*, cum alijs creaturis, quæ etiã si rationis expertes, dicuntur laudare Deum, quatenus sua perfectione, varietate, & pulchritudine, Deum auctorem commendant, & ad ipsius laudes creaturas ratione pollentes prouocant, quod ex mente Damasceni egregie docet D. Thomas de spirituali creat. artic. 6. ad 14. his verbis.

Ad decimum quantum dicendum, quod secundum Damascenum (scilicet lib. 2. cap. 6. in fine) celi dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum sunt hominibus materia laudandi, vel enarrandi, vel exultandi. Similia inueniuntur in Scripturis de montibus, & cellibus, & alijs inanimatis creaturis, & iuxta placitum origenis, nomine roris, glaciæ, & reliquorum non uiuentium, & expertium rationis, quæ ad laudes Dei inuitantur, deberemus intelligere alias creaturas rationales, quæ solæ laudandi Deum propriè capaces sunt, quod est absurdum.

Consequens ergo fit, ut cū pluri bus de ceteris nomine aquarum in Scriptura, veras, ac elementares aquas intelligamus, ut nomen ipsum præ se fert, quod nõ est cur à propria significatione in alienos, atq; etiam extortos significatus extrahatur, ut bene admonet Pater Molina supra. siquidem cū omni proprietate accipi potest, ac proinde ut sonat, sumi debet iuxta regulã Augustini interpretibus Scripturæ satis familiarem.

Qua propter veras, ac elementares aquas sunt, quæ dicuntur esse super celos, & à terrestribus aquis per firmamentũ diuidi. Pro cuius intelligentia scire oportet, *firmamentum* in sacra pagina propriè accipi nunc pro aggregato ex omnibus orbibus celestibus mobilibus cum elemento ignis, & aeris, nunc uero pro aliqua parte huius aggregati: qua etiam ratione non semel vsurpatur cælũ, quod tradit D. Thomas. 1. parte quæstione 68. artic. 1. adducens uerba Augustini ex 2. super Genesim ad litteram, commendantia hanc positionem hoc modo: *Hanc considerationem laude dignissimam iudico*, & expressius in solutione ad primum. Idem expressit D. Hieronymus Epistola 85. ad Oceanum his uerbis. *Inter celum, & terram medium extruitur firmamentum, &c.* Rupertus 1. libro de Trinitate capite. 22. sic inquit: *Firmamentum non solidum quid, aut durum, ut vulgo putatur, sed aer est extensus, &c.* Et statim: *Scriptura illud firmamentum nuncupat, id uidelicet, eo quod diuidat aquas ab aquis*: Beda in Genesim asserit, pro toto prædicto spatio accipi firmamentũ in historia creationis. Sequitur Durandus in 2. dist. 14. Eugub. in cosinopeia, Calenanus in 1. caput Genesim, ex auctoris Pater Pereira libro. 1. in Genesim. Et Pater Suarez 1. tomo Metaphysicæ disputatione. 13. sectione. 22. & vox firmamentum in Hebræo, ut apud peritos linguæ constat, significat extensionem, & quasi expansionem, explanationem, & explicationem eius, quod complicatũ erat: id quod egregie explicuit Regius Pfalles, Psalmo

17. *Extendens celum sicut pellem*, hoc est, sicut tabernaculum, quam uocis significationem expresserunt septuaginta interpretes, quod toti illi quasi aggregato, & cuilibet parti competit. Quæ eadem vox Hebræa, teste Lycopommano, Catena in caput primum Genesim. Interdum etiam significat stabilitatem, seu firmamentum; quo sensu Psalmo 107. Dicitur. *Terminum posuisti* (scilicet aquis maris) *quem non transgreduntur*. Et ideo septuaginta translaterunt illud uerbum Hebræum per Græcum significans, dans firmitatem, & uulgatus uertit *firmans*. Verãque egregie cõpletur Augustinus 2. super Genesim ad litteram capite. 10. his uerbis: *Nec nomen firmamenti conit, ut stare celum potemus; firmamentum enim non propter stat onem, sed propter firmitatem, aut propter intrãgressibilitatem terminum superiorum, & inferiorum aquarum intelligere licet. quæ ita a statu dicendi accipienda sunt*. Ratio igitur firmamenti propriè conuenit secundum utranque significationem toti huic globo inter cælum Emphyreum, & terram intercepso, ut illum consideranti persè constabit. Et propriè etiam conuenit infimæ regioni aeris nebulosæ dictæ, ob ingentem uaporem, & exhalationum admixtionem in ea errantem. Est enim expansio, seu extensio maxima, in qua aues, homines, & bruta, quasi in quodam tentorio degunt: Est præterea immobilis intercapedo, & firmus, seu fixus, & stabilis terminus. non immobilitate partium, sed quasi æquiualentia, & positione totius spheræ

partium aeris, inter aquas terrestres, & aëreas, hoc est inter aquas regentes terram, vel aliquam illius partem, & eas quæ in media aeris regio se ex continua uaporum eleuatione indefinenter generantur. De hac itaque regione aeris propriè dicitur firmamentum, & hoc est firmamentum, secundo die factum, in medio aquarum, diuidens aquas ab aquis, immediate utraque attingendo, propriissimè, & in rigorosa significatione. Idem firmamentum uocauit Deus cælum, ibi enim nequit intelligi de aliquo orbe celesti, cum secundum probabiliorem sententiam, iam omnes præsupponerentur facti primo die. Dicitur uero cælum (cuius sunt aues) per accommodationem, signanter tamen, ut egregie D. Thomas 1. parte quæstione 68. articulo 1. ad 1. hisce uerbis. *Per firmamentum uero secunda die factum intelligitur spatium aeris, in quo nubes condensantur, quod etiam cælum æquiuocè dicitur, & ideo ad æquiuocationem designandam, signanter dicitur, uocauit Deus firmamentum cælum, &c.* Nominè igitur firmamenti utitur sacer. Textus pro diuersis eius partibus, ita ut ex antecedentibus, & consequentibus semper possit intelligi, pro qua parte accipiatur, & ita tollatur æquiuocatio, ut dicitur Deus stellas in firmamento posuisse, sumatur dicitur pro cælo stellato: dicitur Soli, & Lunã collocasse in firmamento, accipiatur pro primo, & quarto orbe: cum autem asseritur, factũ fuisse firmamentũ in medio aquarum, aut diuidere aquas ab aquis, intelligenda uent

in aëra pars aeris; & idem dicendū est de celo, vt scilicet nunc proprie, nunc pro alio sumatur corpore, ex determinatione antecedentium, & consequentiam, subla- ta equiuocatione, vt dum dicitur, Deus principio condidisse cælū, pro omnibus corporibus incorruptibilibus simul, pro aliquo vero eorū speciatim, cum illius proprietas exprimitur, vt cælum Lunæ, Solis, Stellarum, cæli colorum pro Empyreo, aut omnibus incorruptibilibus: cum autem firmamentum secunda die factum, & diuidens aquas ab aquis, nuncupatur cælum, & supra cælos dicuntur esse aquæ, & in celo aues degere, manifestum est, non pro æthereo celo, sed pro aëreo vsurpari, cum ætheriū cælum aues non pertingant, & aquæ non possint supra cælos locari. Ponitur autem aliquando nomen cælum in plurali, etiam si vnum tantum corpus significet, iuxta Hebraicam Phrasim, quia hoc nomen in lingua Hebræa singulari caret. Diciturque hoc firmamentum, & cælum, eodem secundo die, quo factum est, aquas diuidisse, vel quia simul aquæ, seu nubes in media regione aeris, à Deo collocatæ sunt, pro similibus generandis, vel quia statim eleuati sunt aliqui vapores, & in nubes condensati, non enim sufficit, ad veritatem Scripturæ asserentis, firmamentum diuidere aquas ab aquis (vt putauit Pater Pereira supra) futuræ esse postea aquas in regione aërea, quas firmamentum diuideret à terrestribus.

Ex quibus iam constat ad argumenta prioris sententiæ, & in primis Patres ibi relati, iuxta ea,

quæ diximus, cum pluribus Patribus, & Doctõribus, de acceptionibus firmamenti, & cæli explicari optime possunt, vt legenti constabit. Ex eisdem etiam perspicue constat, verus, & germanus sensus locorum sacre Scripturæ, in quibus cælum, & firmamentum manifestè accipiuntur aliquando pro incorruptibili sphaera, vna, vel pluribus, non nunquam vero pro sphaera, aut regione aeris, præsertim infima, vt in superioribus ostendimus. Fatemur ergo, in Scriptura aquarum nomine veras, & elementares aquas intelligi: insciamur tamen eas esse supra cælum æthereum, sed supra aërem tantum, supra infimam scilicet aeris regionem, vt explicatum est. Quæ vero addit doctissimus Pater Molina, & falsa sunt, & supra à nobis refutata.

QVAESTIO VIII.

An cælestia corpora moueantur à propria forma substantiali, vel ab intelligentia.

PRæsupponit quæstio, moueri cælestia corpora motu circulari, quod manifestum est, ex motu stellarum, quæ eis insident, quas moueri videmus, seruata semper eadem distantia inter se se, quod constat, nõ posse fieri, nisi corpus ipsam cælestem, cui affixæ sunt motu circulari, euolueretur. Quod enim immoto celo non moueantur, vt quidam decepti crediderunt, hac ratione conuincitur, si stella

stella mouetur immoto orbe, vel mouetur intra proprium orbem, aut superficiem eius, sed ex vtroque sequitur aperte dari vacuum: ergo. Probatur minor, quia si intra proprium orbem mouetur, necesse est, vnum locum relinquere, & ad alterum se transferre per motum. Constat vero, non dari corpus aliud, à quo relictus locus repleatur, permanebit igitur vacuum: Et pariter, si moueatur per superficiem proprii orbis: nam inter illam, & superficiem alterius orbis immediatè permanebit vacuum spatium, per quod mouetur, cum nec detur corpus, à quo repleatur.

Quo præsupposito, in dubium reuocatur, an moueatur cælum, vnde forme substantialis propriæ, tanquam principij efficientis intrinseci, vel solū ab intelligentia, tanquam à principio externo, & quod priori modo moueantur, sicut viuentia effectiue à propria anima mouentur. Docuerunt nõ nulli, quos Diuus Bonauentura in 2. distinctione 14. articulo 3. quæstione 2. retulit, & sequutus est Albertus Saxoniæ 8. libro Physicorum, quæstione vltima: cui principio intrinsecò alij ex antiquioribus Philosophis à Connimbricenis sibus citati 2. libro de celo capite 15. quæstione 5. articulo 2. atque etiam Vallesius controuersia 11. ad tyrones post medium; addiderunt intelligentiam, ita vt, vel motus idem, partim ab interno principio effectiue, partim ab externo procederet, vel certè motus vnus à dextra ad læuam ab intelligentia, alter vero à læua ab intelligentia, postea ad dexteram à propria forma, vt asseruerunt alij. Probatum primo, quia si forma, cæ-

lestis non præstat efficientiam ad motum; ergo nullum concursum præstare potest, & sic erit otiosa, & ex consequenti frustra eidem corpori concessa: Probatum sequella prior, quia præter actiuum concursum, solum potest præstare passiuum; nam ad motum, nec finalem, nec formalem; præstare manifestum est. Sed passiuum concursum sola materia præstat, cum sit materialis causæ proprius, ergo nullum præstabit forma. Probatum Vallesius secundo, quia corpora grauiora, & leuiora ignobiliora sunt cælestibus; sed valde probabile est, moueri à proprijs formis, tanquam à principijs efficientibus intrinsecis: ergo probabilis erit, hoc idem orbibus cælestibus esse concedendum: præsertim apud Aristotelem, qui intelligentias veras eorum formas esse videtur docuisse.

Opposita sententia, quod cælestia corpora non moueantur à principio interno effectiue, sed ab externo, dum taxat, quod est Angelus, seu intelligentia, communis est in vtraque Schola, Theologica, ac Philosophica; quantum ad vtranque partem, vt optimè adnotauit Pereira noster, libro 1. sue Philosophiæ capite 1. & libro 2. in Genesim, quæstione 6. assertores, quasi per manus traditam fuisse inter antiquos Philosophos, & postea à Theologis acceptam, quod certè magnum est veritatis argumentum, præsertim eius rei, quæ non potest euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis Diuus Thomas, quæstione 6. de potentia, articulo 3. & 1. parte quæstione 70. articulo 3. Diuus Bonauentura in 2. distinctione 14. articulo 3; quæstione 2. Scotus

ibidem quæst. 1. Durandus, quæst. 25. Egidius quæst. 5. Albertus Magnus articulo 6. & 12. Metaphysicæ tractatu 1. cap. 10. Capiculus in 1. disputacione 9. quæst. 1. articulo 3. Ferraricensis 3. contra Gentes, capite 46. Sôrus 2. libro Physicorû quæst. 1. ibidem, Pater Tolerus, & patres Conimbricenses 2. libro de cælo, capite 5. quæstione 5. Pater Suarez, tomo 1. Metaphysicæ disputacione 18. Sectione 3. numero 36. iuxta quam duo asserimus. Primum est, non esse possibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinsecam, a qua cælum effectiuè se moueat, quod probauit Diuus Thomas 3. contra Gentes capite 13. ratione 4. hoc argumento. Motus localis non potest emanare a forma, tanquam à principio efficiens, nisi terminus, per talem motum posse comparari, sit debitus formæ eius, vel certe eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari potest, per singulos motus locales elementorum, & aliorum corporum discurrente, & ratio id ostendit; quia inclinatio actiua in motum, specie in capit à termino naturaliter debito, tanquam à proprio actu, per quem perficitur; sed conflat, nullam præsentiam, vel modum eius, quem potest cælum acquirere per motum, esse ei debitum ratione suæ formæ satis perfecte per eam, quam habet supra omnia alia corpora, & ideo nullam aliâ desiderantem, cū omnes sint eiusdem omnino rationis, ergo non potest esse motus cælo naturalis, ratione suæ formæ, tanquam principio efficiente eius: sed non potest naturaliter à potentia intrinseca alicuius corporis, & in quælibet possibilis

bitus mobili, ergo non est possibilis naturaliter talis potentia intrinseca cælo. Neque sit satis argumētum si dicatur, nō esse cælo motum debitum ratione termini, sed vt eō medio fiat proximum inferioribus corporibus, vt ita approximatum possit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam se ipsum, in quantum virtutes eius per exercitium suorum actuum perficiuntur. Hoc, inquam, non satisfacit, quia potentia motiua localis solum potest respicere posse præsentiam in loco, vel spatio loci, & solum per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua solum calorem, & ideo solum ordinatur per se ad calefactionem: ceteri vero motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius sunt, & per accidens ad illam se habent: ergo cū nō possit esse debita cælo alia præsentia localis, erit impossibile dari potentiam ad illam cælo intrinsecam; cum hæc nihil præter præsentiam localem secundum se respiciat. Nam quod corpus localiter motum fiat præsentis, aut illis temporibus, & quod præsens possit alterare corrumpere, vel generare, per accidens omnino est, respectu eiusdem localis motus, aut motiue potentie, quæ ex hoc nihil prorsus variatur, & per se solum ordinatur ad, perficiendum proprium corpus, cui concessa, & debita est. Est enim motus ex Aristotele 3. libro Physicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile existit, id est, qui solum per se ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad proprium terminum. Ergo idem est, non esse talem terminum posse potentie debitum, & in quælibet possibilis

talem motum, aut potentiam motiuam ad eum adquirendum. Probatur tandem idem assertum, quia impossibile est, corpus esse violentè in loco sibi naturaliter debito, cum sit nature eius consentaneus: sed id sequitur in cælo, si ei concedatur virtus, à qua effectiuè moueatur: ergo contradictionem implicat dari, vel ab ea moueri. Probatur minor, quia cum talis virtus, & motus, ab ea, eliciendus sit naturalis; eo ipso, quod ab ea cessauerit, permanebit in eodem loco violentè, cum permaneat contra impetum propriæ inclinationis: erit ergo in statu violento, quamdiu in eodem loco, aut in eadem præsentia sibi debita, aut modo illius permanferit: siquidem qualibet præsentia, aut modo illius dato ab interno impetu aliam præsentiam, vel modum adipisci conatur: & ideo contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia. Et vrget argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum, vel motum, nisi respectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi: cum motus ex propria essentia sit fieri alicuius termini; sed motus circularis cæli non tendit in aliquem determinatum terminum, vel præsentiam, quia cælum in nullam determinatam inclinatur, nec in villa quiescit, sed solum postulat supremam, respectu omnium corporum, quam constat habere, etiamsi non moueatur, & quam habuit in primo instanti, in quo non mouebatur; ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cælo ad motum.

Secundum assertum; orbis celestes à forma extrinseca mouentur, nempe ab intelligentiis; sic uenit nimirè omnes citat supra, ex quibus D. Thomas opusculo 10. articulo 3. & opusculo 11. articulo 2. docet esse omnino certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6. articulo 3. inquit: fidei sententiam esse, quod substantiæ separatae, siue Angeli, moueant corpora celestia. Bonauentura supra vocat sententiam fidei contentaneam illam statui Aristoteles 8. Physicorum, capite 6. textu 51. & libro 12. Metaphysicæ capite 3. textu 43. Plato. 1. de legibus, cum reliquis ferme omnibus uisus; Schole, qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maxime positus est, quod inferiora per superiora in proprijs functionibus regantur, & corporalis creatura coniugatur cum spiritali, atque à deo, sicut in paruo modo, homine uidelicet, corpus per spiritum gubernatur, similimodo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus, ex quibus ea vruntur D. Dionysius capite 5. celestis Hierarchiæ, & de Diuinis nominibus capite octauo, Diuus Gregorius quarto Dialogorum, capite 4. Diuus Augustinus tertio. de Trinitate capite quarto cum alijs. Idem etiam Philosophi sibi habuerunt persuasum. Quia cum celestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia, perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materia cōcretionem semotis, circumuolenti corpora celestia, consulo iudicauerunt: immo hinc illi aditum ad intelligentiarum notitiā inuenere, qui

qui fere omni ex parte præclusus illis esset, solis principijs Philosophicis ductis, si nullam haberet efficienciam, circa motus cælestium orbium, cum nec ex causa, vel alijs effectibus, in Angelorum notitiã possent ritè peruenire, nec alias constaret connexio rerum sensibilium, seu intelligibiliũ, seu mundi corporei, & incorporei quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite. *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cælestem mundum continuo circumuolentibus. Et de eisdem non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob capite 2. *Columnæ cæli commouentur, & tremiscunt, & paucæ ad nutum eius.* Et aliud ex capite 3. *Sicut cum melaudarent astra manu tua, & inuolarent omnes filij Dei;* Hi denique uidentur esse virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta *Matth. 24. subituro ultimum, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cælestia motu circulari perpetuo euoluuntur, ut in principio quæstionis excommuni consensu. & manifesta experientia stabilitum reliquimus, sed non mouentur à principio sibi intrinseco, ut etiam in primo assertio efficacibus rationibus probatum manet. Igitur euadens est, moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; si quidem nullum est medium inter principium intrinsecum, & extrinsecum. At hoc principium extrinsecum motus cæli nullum aliud congruenter potest esse, nisi Angelus. Ergo ipse est principium efficiens cælestis motus. Hæc ultima minor, in qua*

est difficultas, probatur; quia hoc principium nequit esse corporeũ, cum nullum eiusmodi naturaliter sit supra cælum, neque in ipso cælo esse queat, sine penetratione viribus naturæ impossibili. siquidem tam ipsum, quàm cælum proprijs quantitatis dimensionibus præditum foret. A corpore uero aliquo sublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo unquam excogitatum, & plane absurdum esse, quis non uideat? Superest ergo, ut à substantia aliqua perfecta à materia, & corpore iminuni cælum circumagatur. Hæc autè non est Deus ipse solo, quandoquidem hoc per Angelos præstare optinè potest, sicut innumera alia munia, & officia per suas creaturas, ipso cum illis cõcurrente, administrat. Quod naturis reũ, ordini, & connexioni uniuersi valde congruit: per Angelos ergo id præstat, cum non supersit alia substantia spiritalis completa ad id munus exequendum. Angelos uero posse propria uirtute mouere localiter cælum in confesso apud omnes est. Sunt enim insignis uirtutis, & efficacitatis, & quibus, ut pote longe perfectionibus, subduntur omnia corpora, saltem quoad motum localem. Concludamus igitur, cælestes orbis à formis extrinsece assistentibus, seu ab intelligentijs localiter moueri.

Superest uero argumenta prioris sententiæ diluamus; Ad primum negamus, formam cæli esse frustra, etiam si non sit principium efficiens localis motus; plura enim alia munera habet in genere causæ formalis, & efficientis etiam. Constituit namque simul cum materia

QVAESTIO IX.

An quilibet orbis cælestis à propria intelligentia moueatur,

tertiã compositum cæleste, & est principium efficiens saltem instrumentale naturalium passionum, & proprietatum cæli, nec non medijs proprijs potentijs, & qualitibus actiuis, effectiue concurrunt ad plures effectus, qui cælo attribuantur.

Ad secundum, concesso antecedenti, neganda est consequentia. Non enim negamus corporibus cælestibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem, sed quia naturaliter non possunt non esse in proprio loco, neque ab illo extrahi queant. Virtus autem motiua maximè in non uiuentibus, solum potest esse ad adquirendum proprium locum, & alias nunquàm esset cælum in statu naturali, sed in uolentibus, ut supra probauimus, necesse ergo est, ut cælestia corpora tantum moueantur ab intelligentijs, quas formas solum extrinsecas, & cælo assistentes possunt Aristoteles, ut legenti constabit. Cuius tamen ita, quod naturaliter moueantur, quia ut partes uniuersi naturaliter habet propulsionem, ut a potentia naturali perfectioris ordinis in bonum inferiorum circumuoluantur. Quæ inferiorum gubernationem, & exteriorum executionem, & ipharis cælestibus Deus commisit, ipso cum ipsis concurreat, semper tamen internam earundem directionem sibi reseruauit. Quo sensu intelligitur illud Iob. 33. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est, &c.* Et in eodem sensu loquitur Diuus Gregorius ibi, & Boetius libro 4. de consolatione Philoth.

prola 4.

Quamuis præcedenti quæstione stabilitum sit, orbis cælestes ab intelligentijs moueri, adhuc sciscitandum relinquatur, an ab vna omnes, vel singuli singulis cieantur, quod in præsentem examinandum proponimus.

Sed antequam in hæc varias proponamus sententiã nonnulla tanquam certa iam apud omnes præmittenda sunt, ut clarius postea & inoffenso pede curramus. Primum statuendum est, Deum se solo non mouere aliquod cæleste corpus, quod ut certum supponit omnes Doctores, cõmunitè cõ Boetiana in 2. distinctione 14. articulo 4. quæstione 1. & D. Thoma opusculo 17. capite 12. in uniuersum asserente, nullum corpus moueri immediate à solo Deo, quoad motus, qui facultati nature subduntur. Cuius ratio sumitur ex ordine diuina sapientiæ, & prouidentia, quæ supra ex patribus Gregor. Dionys. Augustin. & alijs ratum, & firmum esse diximus, ut scilicet ita à medijs, id est, corpora sublunaria à cælestibus, & media à summis, hoc est, cælestia ab Angelis moueantur. Sine fundamentum autem ab hoc ordine primum mobile, aliud uero corpus cælestis, excipitur maximè cum altioris ordinis munera, quæ sunt, quæ ad intellectum illustrandum, & excitandam uoluntatem spectant,

Hh ipis

ipsis Angelis, immo & hominibus, Deus saepe commiserit. Cum igitur possit Deus per Angelum primum mobile rotare, sicut Angelorum opera ex teras sphaeras circumuoluit, si quidem hoc non excedit virtutem Angelicam, ut supra ex communi consensu diximus, sine vilo profus fundamento, immo plane contra rationem inficiabitur quis, motu primi mobilis ab Angelo provenire. Qua propter in hoc plane erravit Aristoteles, existimans motorem primi mobilis specialem, & immediatum esse Deum. Ut testatur Plerho. capit. 2. lib. de ijs, quibus Aristoteles a Platone disidet. Alexander & Simplicius. 8. Physicorum Diuus Thomas. 12. Metaphysicæ ad textum 36. & alij, quos citant, & sequuntur Patres Conimbricenses in 1. de celo capite 5. quæstione 6. artic. 2. & constat ex 8. Physicorum, capite ultimo, vbi docetur Deum in parte supremi globi, quæ velocius agitatur, insidere, quæ scilicet eiusmodi motus ab eo efficitur. Præterea apud Aristotelem, primus motor est omnis mutationis expers, quod soli Deo conuenit, deinde 8. Physicorum ex motu primi orbis, primum sempiternum, quæ motorem intulit; & 12. Metaphysicæ cap. 8. textu 4. inter intelligentias mouens caelum, Deum recensuit. Non me latet, Auicena, Bonauenturam, Aureolum, Scotum, Heruum, & Ferrariensem, relationes a Conimbricensibus, maiori pietate, quam probabilitate ductos, asseruisse, Aristotelem motum primi sphaera Deo adscribere, non ut efficienti immediato, sed tanquam fini, eo quod. 12. Metaphysicæ capite 7. textu 38. dixerit.

Deum mouere primum debet, ut id, quod amatur. Verum loca nobis allata adeo expressa sunt, ut interpretationem non patiantur. Citatus vero ab his Doctoribus adstruit. Deum appeti, ut rerum omnium finem: quæ ratio communis est, respectu omnium motuum, & non excludit motionem cause effectricis.

Secundo animaduertendum est, fuisse sententiam Abulensis ad caput. 23. Exodi, quæstione 5. existimantis; fieri nequaquam posse, ut Deus corpus aliquod se solo moueat; ducebatur autem in eam sententiam, quia cum motus localis sit, quidpiam imperfectum, ut pote actus entis in potentia, si immediate a Deo solo procederet, aliqua actio diuina imperfecta esset, quod est plane absurdum, & impium. Et confirmari potest, quia infinita virtus mouet puncto temporis, teste Aristotele. 8. Physicorum capite 10. textu 78. cum infinita proportione exsuperet, quamlibet vim moticem creatam, at motus localis ex sua natura tempus exigat: implicationem ergo inuoluit, fieri a Deo, sed tamen hanc sententiam erroris nomine coarguit Diuus Thomas 1. par. quæstione 105. artic. 2. & nulla profus ratione sustineri valet. Nequit enim sine errore negari posse Deum per se immediate efficere omnes determinatos effectus naturales, quos se cunctæ creaturæ naturales efficienter edunt: cum ipse earum omnium virtutem, & efficacitatem in se excellentiori modo contineat. Etsi rationes Abulensis aliquid conuincerent, probarent sane de omnibus quibuscumque mutationibus, cum om-

nibus

nibus sit intrinseca imperfectio, & tendentia in terminum: ac proinde nil profus Deus extra se unquam produxisset, cum nequeat intelligi aliquid produci sine aliqua actione, seu mutatione. Saltem sumpta. Ac proinde prædictæ rationes nullius momenti sunt. Licet enim motus sit quid imperfectum, quia est via, & subiectum constituit in potentia, tamen in suo genere perfectum est; habens scilicet perfectionem, suæ naturæ congruentem, & ideo nullam dicitur imperfectionem in agente sed in mobili, ut per se patet. Aristoteles item solum ibi loquitur de virtute infinita ex necessitate mouente, ac proinde tota necessario applicata: non de libera exhibente concursum, iuxta exigentiã effectus producendi.

His præmissis fuit quorundam opinio, teste Fracastorio in suis homocentricis cap. 7. sectione 1. existimantium, vniuersam caelorum machinam ab eadem intelligentia circumuolui; quæ his argumentis potest confirmari. Primo, quia intelligentia mouens caelum, præstantioris loge naturæ est, ut pote totalis, & completa substantia, quæ rationalis anima incompleta, & partialis, et vna & eadem anima rationalis simul administrationes magis diuersas, quam sint motus caelestium orbium: ergo facilius negotio, hos omnes pariter præstare poterit eadem intelligentia. Minor probatur, quia ipsa nec anima rationalis secundum gradum vegetandi, coquit cibum in ventriculo, requirit in iecore, & venis, & tandem in substantiam viuentis conuertit. Præterea eadem, secundum gradum sentiendi, sen-

sum operationes elicit, & corpus localiter mouet, ac denique secundum intelligendi gradum spirituales operationes appetendi, & intelligendi habet: quæ omnia diuersæ speciei, & generis sunt. Cum tamen omnes motus locales caelorum eandem sortiantur rationem, & speciem ab eadem præsentia eodem circulari modo adquisita, emendicantur. Igitur, si illa, quæ magis diuersa, & magis etiam perfecta sunt, anima rationalis valet attingere: non est cur intelligentiam perfectiorem, valde ea, quæ minoris perfectionis, & discriminis inter se sunt, exequi posse inficiemur. Quod si intelligentia vna id valet efficere, plures ut pote superflue non sunt, ad id munus designata.

Secundo, caelum nulla ratione resistit intelligentiæ mouenti, ac proinde non plus vna, quam plures sphaeræ conuati Angeli obstant: ergo qualibet vis motiua sat erit ad caelorum omnium conuersionem efficiendam, vbi enim nulla adest repugnancia, a qualibet virtute etiam minima procedit actio. Antecedens probatur, quia non apparet, quæ ratione possit corpus resistere, nisi per grauitatem, vel leuitatem, aut etiam per impulsum contrarium, sibi impressum, corpora autem caelestia non sunt grauitate, aut leuitate prædita, ut in superioribus diximus, neque impulsu a aliâ de habent, quam ab intelligentiâ: ergo ex se non habent, quo resistant virtuti impellenti Angeli; aliâ defaigaretur intelligentia mouens, quæ proinde non potiretur beatitudinem.

dine, quæ secretis malis omnibus bonorum omnium complexio est. Quod plane est absurdum: concludamus ergo, omnia caelestia corpora ab vna eademque intelligentia in orbem cieri.

Opposita tamen sententia vera est, & expressa ab Aristotele. 12. Metaphysicæ, cap. 8. a textu. 47. ubi tot enumerat intelligentias motrices, quot orbes caelestes. Eandem sententiam supponunt semper Theologi, & sequuntur etiam omnes Philosophi. Ratio efficax illius est, quia Angelus habet determinatam spheram spatij, in qua potest esse præsens, maiorem, vel minorem, iuxta propriæ naturæ perfectionem, vt docent Theologi, in 1. distinctione 37. & 1. par. quæstione 52. vnde ex eorum, & multorum Patrum sententia nequit Angelus in cælo simul, & terra esse, ergo non potest idem Angelus simul omnibus caelestibus orbibus adesse, sed non potest eos impellere, & mouere, nisi eis adsit, vt per se patet. Quamuis enim necessarium non sit Angelum impellentem coniunctum, & immediatè esse, immediatione suppositi, vt aiunt, omnibus partibus mobilis, sed sufficiat ei coniungi incerto situ, & inde impetum toti spheræ communicare, tamen nec fieri, nec intelligi potest, vt ab eodem situ omnes orbes simul diuerso modo & prodiuersis motibus compellat, cum stare non possit, quod impetus, seu impulsus corpori distanti imprimatur, quin corpori medio capaci etiam communicetur, ac proinde illud eodem motu ac aliud distans moueatur, & ideo primò mobile, cui intelligentia insidere

diceretur, simul cum proprio motu, omnium aliarum spherarum motibus ageretur, quod & in auditum est: & experimento manifestò còtrarium. Quod si quis dicat, Angelum, licet eadem præsentia non possit ad esse omnibus caelestibus spheris, ac proinde nec eadè existente omnes ad motum impellere, possit tamen eundem, multiplicatis præsentijs, cui libet orbi, & omnibus simul, saltem secundum aliquam partem determinatam assistere, & impetum in ferre. Si hoc, inquam, dixerit non nemo, facile poterit explodi, quia etià si aliqui existiment, posse Angelum simul esse in duobus locis, inadæquatis per contactum virtutis, vt ipsi loquuntur, hoc est, ita vt moueat corpora in duabus vltimis, & oppositis partibus spatij, cui ad est, sine eo quod in medio illius spatij virtutem applicet. & moueat tamen nullus ferè hucusq; asseruit, nec sustinere licet, posse eundem Angelum naturaliter simul adesse pluribus spatijs adæquatis suæ virtutis, & in eis corpus agitare, & aliud nullum illorum esset, adæquatum, quâdo quidem ultra illud ad aliud se extrèderet virtus Angelica: & ideo plures Sancti Patres existimarunt, non posse esse simul Angelum præsentem tertiæ, & cælo, quod de vtra, & pluribus præsentijs intellexerunt, secus si pluribus præsentijs adæquatis id posset còtingere naturaliter, non bene inferrent Patres ex eo, quod Angeli in terra non nunquam appareant, localiter intelligentiâ moueri, quod ipsi intendebat: immo etià præsentia distincta inadæquata essent, extra spatium tamen adæquatum, quia inde etiam sequeretur, per illas posse Angelum simul

simul esse in cælo, & in terra contra Patres, & licet præsentia inadæquata distincta in eodem spatio adæquato continerentur, non posset vnus Angelus naturaliter illis affici simul, sicut nec id habere potest naturæ viribus idem corpus ex omnium sententia, vni enim rei vna tantum præsentia naturaliter debetur. Ad supernaturalem autè virtutem confugere in naturalium rerum dispositione, & ad ministracione, nec licet, nec decet Philosophum. Confirmatur præterea, quia virtus Angeli finita est, & limitata, vt potè ortum ducens à limitata, & finita natura, & quæ non valet quemlibet effectum attingere. Cum igitur tam insignis, & multiplex sit omnium caelestium spherarum motus, non est, cui eidem virtuti ad scribatur maximè, quia licet daremus omnes, vel plures caelestes orbes ab eadem intelligentia simul moueri posse, congruentius tamè naturæ est, plures effectus totales, & perfectos pluribus causis attribueri: & ideo magis consonaturis rerum, vt Deus cui libet orbi caelesti suum Angelum motorem designauerit, quando quidem cui libet homini suum constituit Deus Angelus Custodem, cum tamen illud vniuersalius bonum sit, vt potè ad plura se extendens, quæ est ratio Diui Thomæ de spiritalibus creaturis articulo 6. ad 2. Denique scripturæ loca, quæ adstruere videntur intelligentias motrices cælorum, eadè similiter adstruunt ipsarum pluralitatem. Concludamus igitur, tot esse intelligentias mouentes cælos, quot sunt spheræ mobiles.

Hoc vero duobus modis intelli

gi potest, aut ita, vt non plures constituantur Angeli, cælorum motus, quam constituantur orbes, quasi completi, & totales, octo videlicet iuxta nostram sententiam, seu decem, vel vndecim, secundum aliorum placitum; aut potius ita, vt tot adstruantur intelligentiæ mouentes, quot designantur orbes quasi partiales, eccentrici, scilicet, concentrici, & deferentes. Et priorem partem id confirmat, quod pro vno corpore còpleto, vna videtur sufficere virtus motiua, maximè perfectioris, & altioris longè ordinis: sicut ad motum localem totius animalis, etiam secundum diuersas sui partes, satis superque est vna, & eadem vis motrix ipsius. Denique argumenta supra allata, quæ intelligentiarum motricium multitudinem suadent, non plures, quàm totales orbes conuincunt. Verò similis nihilominus mihi apparet placitum Aristotelis 12. Metaphysicæ capite 8. & aliorum fere omnium Philosophorum, constituentium singulas intelligentias motrices pro singulis spheris minoribus, seu minus præcipuis constantibus maiores, & principales orbes. Fuius asserti fundamentum, præter Philosophorum, & Astronomorum, immo, & Theologorum auctoritatem, illud debet esse, quia ex eo spheræ istæ minores, & quasi partiales distinguuntur, quia diuersæ percipiuntur situs positiones, aspectus, & distantia: Astrorum inter se, & quoad nos. Hæc vera omnia nequeunt nisi in diuersis orbibus constare: sed hoc idem conuincit, has spheras minus præcipuas diuersis motibus perse moueri, siquidem per proprios motus diuersos hunc astrorum aspectum diuer

sum efficiunt. Consequens ergo necessario fit, has omnes minores sphaeras proprijs, motibus, & interse diuersis cietri: sed non possunt hi motus diuersi orbium quasi partialium ab eadem intelligentia causari, à qua orbis totalis circumuoluitur, ergo tot ponenda sunt intelligentiæ motifices, quot sphaeræ minores constituantur. Subsumptio hæc vltima, in qua tantum potest esse difficultas efficaciter probatur eadem ferre ratione, quæ supra stabilitum relinquimus, admittendas esse plures intelligentias calorum motifices. Quia scilicet huiusmodi effectus distincti distinctas etiam causas per se exigunt, maximè cum virtus Angeli mouentis suis sit circumscripta cancellis, quæ proinde effectus adeo diuersos non valet attingere. Præterea nequit idem Angelus, naturæ viribus simul esse præsens omnibus minoribus sphaeris constantibus eundem, totalem & maiorem orbem, neque eadem præsentia, cum per hanc tam vasto spacio respondere, & tam ingenti moli adæquari non possit: aliàs simul vna præsentia cælo, & terræ adesset, contra communem sensum Patrum, neque distinctis præsentijs, cum has simul eidem rei nullus communi naturæ lege concedat. Sed non potest Angelus has sphaeras simul impellere, nisi cuilibet secundum aliquam saltem partem assistet. Si enim vni mediante alia impetum imprimeret, non posset non sphaeræ illi mediæ eundem impetum, & motum cõmunicare, siquidè illius capax est: ac proinde illa cietetur simul omnibus motibus, quibus aguntur alia sphaeræ, quæ illa mediæ ab

intelligentiâ impellantur, quod in auditu est, & planè falsum. Fateamur igitur necesse est, tot esse intelligentias motrices orbium, quot sunt minores sphaeræ interse distinctæ quarum numerus assisnt ad astro nomis relinquamus, ex quibus alij quadraginta septè, alij quinquaginta quinque, ali aliter enumerat, dū modo nobiscū tantum agnoscant octo maiores orbis, qui circulariter ferantur. Quæ vero pro opposito modo philosophi aduocant adduximus parum vrgent. Propter diuersitatē enim, & distantia harum sphaerarū necessario exigunt, distinctas virtutes motrices pro diuersis motibus, vt probauimus: nec in hoc difsimilis est ratio de maioribus, & minoribus sphaeris, de virtute autē motrice animalis alia est ratio. eo quod cuilibet parti mobilis debitè est approximata, quod virtuti motrici calorum non contingit, vt factis ostendimus.

Hic tamē animaduertendū duxi, Christiano Philosopho nō sufficere eas tantū intelligentias agnoscere, quæ cælestibus sphaeris circumuoluentis assisnt, quarū numero contentus fuit Aristoteles 12. Metaphysicæ, tex. 47. & 48. in quo et si lapsus, venia tamen dignus est, cum ex solis principijs naturalibus, quibus ipse ducebatur, vix aliud colligi possit. Nobis vero Scholasticorū, & sanctorū Patrum consensus, & ipsa fidei veritas cõtrarium suadet. Quod aperte sumitur ex Iob. 25. *Numquid est numerus militiæ eius?* Apocalypsis 5. vbi dicitur, Angelorū numerus esse *millia millia*, & idē ostenditur ex custodia Angelorū, singulis enim hominibus singuli Angeli Custodes deputantur, vt cõstat ex Matth. 18. *Angeli co-*

rum super vident faciem Patris mei, adiuncta Sanctorū Patrū expositione, & traditione Ecclesiæ. Et ratio id ipsum comprobat. Natura enim rerū suo iure exigere videntur, ne substantiæ spirituales cõpletæ tam paruo numero claudantur, siquidè eademmet in rebus materialibus perfectione valde dissimilibus, maiorem pluralitatē, & numerum assequitur. Sed hoc vberius cõfirmare cælestis disciplina ratio non postulat, & ideo Theologis missū facimus, qui cum D. Tho. 1. parte quæst. 50. artic. 3. & alijs locis id ex instituto versant. Illud autē silentio prætereundū non est, videlicet, Angelos cælestiū orbium motrices esse ex ordine virtutum. Distinguitur enim Angeli ex sententia Theologorum, & Sanctorū Patrum iuxta doctrinā Dni Dionysij capite 6. & 7. cælestis hierarchiæ in tres hierarchias, quarū primæ proprium est illuminari, & doceri à Deo, ipsique intinuis adherere cognitione, & amore: partitur que in tres ordines, seu Choros in Seraphinos scilicet, Cherubinos, & Tronos. Tertiæ autē propriū est, homines custodire, & instituere, quæ etiā cõplectitur alios tres ordines, videlicet Principatus, Archangelos, & Angelos. Secunda deniq; est, quæ immediatè illuminatur à prima de vniuersalibus rebus, quæ ad hominum gubernationem pertinent, & potestatem habet in Angelos tertiæ hierarchiæ, illis inuigilans, quæ ab ipsis executiōni mandanda sunt, quæ similiter amplectitur tres Angelorū ordines, Dominationes, principatus, & quæ nullum immediatè ministrarum exequentur, sed dominium, & potestatem cõterrentur

circa duos alios ordines eiusdem hierarchiæ, & circa omnes tertiæ. Tertius ordo est. Potestatum, quæ gubernandi potentiam habent tantum circa Angelos tertiæ hierarchiæ: secundus vero Angelorum ordo, & medius huius hierarchiæ est eorum, Angelorū, quæ ea exequentur munera, quæ ad totius vniuersi ordinem, & communem omnium causarum dispositionem pertinent, ad quæ magna virtus requiritur, & ideo hi Angeli virtutes appellantur: ex hoc igitur ordine dicimus, esse intelligentias rotantes cælo, vt probabile videtur est Diuo Thomæ 3. contra Gentes capite 80. & opusculo 10. articulo 17. & sumitur ex Dionysio supra capite 8. dicente. Virtutum nomen diuinam quandam, & inconcussam viam ad cælestes operationes obeundas præse ferre, & ratio est, quia motus orbium cælestium maximè pertinet ad eorum munera, mundi ordinem, & gubernationem, quæ Angelis huius ordinis à Deo commissa dicitur. Idem colligitur ex illo Prefatij, *Celi, cælo, loquimur que virtutes, & ex 24. Martij Virtutes calorum mouentur*, quod loco virtutum nominem Angelos calorum motrices significari dicit D. Thomas ibidem cõmmentarij 3. Argumenta autē sunt adducta pro sententiâ negantē pluralitatem intelligentiarum in nono ceterum cælestes orbis, facilem habent solutionem. Ad primū inchoamus ingenue intelligentias calorum motrices perfectionis, & dignitatis esse, quæ in nūmeratione debent, & hanc etiam functionem possunt habere, & magis in ordine distinctas, quæ sunt calorum motrices. Insufficiamur tamē eadē intelligentiâ

posse simul rotare omnes caelestes sphaeras, non est enim eadem proportio Angeli ad caelestia corpora & animae rationalis ad suum corpus, nam anima rationalis eadem indivisibilis immediate informat totum corpus, & singulas eius partes, unde recte & absque ulla confusione potest in diuersis partibus, & per diuersas potentias, omnia illa munera quantumuis diuersa praestare. Angelus vero nequit esse praesens secundum substantiam omnibus caelestibus sphaeris, sed in situ quodam determinato, ex quo si diuerso modo ad diuersos motus caelos impelleret, non motus, sed tumultus potius caelestium orbium sequeretur.

Ad secundum distinguendum est antecedens, iuxta doctrinam Sancti Thomae de potentia quaestione 3. articulo 4. ad 16. quia etiam caelum non resistit virtuti mouenti per aliquam qualitatem in contrarium impellentem, sicut lapis resistit proijcanti sursum: obstat tamen quadam resistantia, quae in improportione consistit, quia scilicet corpus aut corpora pro sua magnitudine, & distantia maiorem impetum, & maiorem approximationem virtutis impellentis exigunt, & hac ratione concedendum est, omnes caelestes orbis simul in Angelo resistere, si omnes simul rotare tentaret. Ex hac tamen resistantia nulla sequeretur defatigatio in intelligentiae, cum sit omnino corporis expertus, defatigatio enim, aut lassitudo provenit ex resolutione membrorum, & spirituum, quorum ministerio motus exercetur. Plura hic supererant explicanda, quae quaestionibus sequentibus examinanda venient.

QV AESTIO X.

Qua facultate caelestes orbis ab intelligentijs mouentur.

Explicuimus in superioribus, quae nam, & quot virtutes caelorum motrices sint, explicandum superest, qua ratione, id est, qua facultate, seu virtute hoc munus exequantur, id quod in praesentiarum enodare conabimur.

Et in praesenti controuersia prima sententia aditruit, potentiam, qua Angelus localiter mouet caelum, aut aliud corpus esse eadem cum intellectu, & voluntate ipsius, quatenus ad motum referuntur. Hanc amplectitur Auerroes 12. Metaphysicae commentario 36. Argentina distinctione 8. quaestione 1. articulo 1. Basil. disputatio 14. quaestione 2. Capreolus distinctione 7. quaestione 2. articulo 1. Hieronymus distinctione 14. quaestione 1. articulo 4. Soneinas 12. Metaphysicae quaestione 35. & hanc sententiam valde probabilem iudicant Patres Conimbricenses 2. de caelo capite 5. quaestione 7. articulo 3. Citatur Pater Vazquez 1. parte disputatione 102. cap. 3. & 4. & disputatione 218. cap. 3. in fine, & Zamel 1. parte. Fauet Pater Molinas 1. parte, quaestione 34. in articulo 5. fauent alij, qui cum Scoto, Ferrara, & Canar. existimant in Deo potentiam non distingui ab intellectu, & voluntate, quos refert & sequitur Pater Vazquez primo loco citato. Fauet denique Dinus Thomas locis infra citandis, cum aliquibus recentioribus.

Quae

Quae sententia suaderi potest his rationibus; primo, quia iuxta commune proloquium, ea, quae in inferioribus dispersa sunt, colliguntur in superioribus, cum hoc ad perfectionem pertineat, ut constat in sensibus externis comparatione interni, & in his omnibus comparatione vnus intellectus. Igitur vis motiua, quae in nobis distincta est ab intellectu, & voluntate in Angelis ut potest superioribus, & perfectioribus cum intellectu, & voluntate coincidet, maxime, cum non videatur assignabilis alia potentia naturalis operatiua in rebus spiritualibus praeter intellectum, & voluntatem, & ideo Aristoteles 1. ethicorum has duas tantum potentias intellectuales constituit, per intellectuales idem intelligens, ac spirituales, & haec certe sufficere videntur ad motum, si enim intellectus imperet, & voluntas exequatur illius imperium, plane sequitur effectus: frustra ergo quaeritur alia facultas motrix praeter istas. Praeterea arguit Pater Vazquez, disputatione 102. capite 3. quia inseparatis a materia frustra ponitur alia potentia motiua praeter eam, quae est in corpore mobili, ergo tantum illis superest intellectus, & voluntas. Antecedens probatur ex Aristotele 3. de anima, ubi definitus, quae sit potentia secundum locum in anima, sic ait: *Hae igitur ambo intellectus, & appetitus mouendi, motu dicto principia sunt.* & statim ad vnum haec duo reducens subiungit: *vnus igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetitus.* Et circa finem capituli addit: *Id vero, quod mouet, atque mouetur, quia ipsum principium appetendi; id autem, quod mo-*

uetur, est animal ipsum, at, quo mouet: appetitus, ut instrumento id iam corpori tribuitur. Ex mente ergo Aristot. in separatis a materia non est aliud principium motus praeter appetitum, & voluntatem, licet quando corpori adiunguntur, exigant in ipso corpore instrumentum aliquod motus. Rursus facultas exequens ab intellectu, & appetitu, distincta ideo ponitur, ut illis pareat, & non nisi ad nutum appetitus operetur, sed haec subiectio nequit intelligi in simplicissima substantia, qualis est Angelus, quamuis incomposita, ut homine bene intelligatur, ergo non est ponenda talis potentia distincta. Denique in Deo non est talis potentia distincta formaliter ab intellectu, & voluntate, sed his praecise coalescit omnipotentia, utrum multis docet Pater Vazquez supra: ergo non est necessario ponenda haec distinctio realis potentiarum in Angelo. Antecedens praeter dicta probatur, quia talis distinctio omnipotentiae a voluntate imperfectionem Deo affert. Fit enim inde concipi voluntatem diuinam a nobis sine virtute perfecta, cum alia facultas nostro modo concipiendi super addatur, qua ut instrumento operetur, & sane perfectior conciperetur voluntas Dei, ita ut quidquid velit facere, perse ipsa aequatur: ergo non est ponenda alia facultas in Deo, ac proinde, nec in Angelo, eadem namque videtur ratio. Et hinc sententiae videtur fauere D. Thomas, quatenus 1. parte quaest. 25. artic. 1. ad 4. postquam etiam in oppositu primo docuerit, statim subiungit: *Vel dicendum scietiam, vel voluntatem diuinam, secundum*

dum, quod est principium effectuum habere rationem in potentia. Et quaestione 54. articulo 5 sic, unde de viribus anime non possunt eis (id est, Angelis) impetere, nisi in se. *Vis, & voluntas, & quaestione 79. articulo 1. ad 3. Dicendum, quod in Angelis non est alia vis, quam natura intellectiva, & voluntas, quae ad intellectum consequitur.* Et clarius quaestione 16. de malo, articulo 1. ad 14. his verbis. *Ad decimum quartum dicendum, quod in Angelo, aut Demone non est alia potentia neque operatio, nisi intellectus, & voluntas, & statim: Unde nulla virtus, seu potentia in Angelo potest esse, nisi pertinet ad apprehensionem, vel appetitum intellectivalem: non autem est inconueniens, quod Angelus aliquid corpora solo imperio voluntatis moueat motu dumtaxat locali. Videmus enim, quod anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus, sibi unitum.* Denique de spiritalibus creationibus articulo 6. ad 8. sic habet. *Probabiliter dicitur, quod imperio voluntatis substantia eius mouet corpus caeleste: Et statim Quod ei obedire ad motum possit secundum transmutationem localem, & in nobis apparet, in quibus statim ad imperium voluntatis sequitur motus corporalis membrorum.* Quamuis relata sententia mihi satis probabilis videatur, probabilior tamen apparet opposita, quae potentiam motiuam Angeli ab intellectu, & voluntate ipsius realiter distinctam agnoscit. Vt eorum diximus tractatu de anima separata quaestione octaua. Eam substantiant Henricus Quodlibeto 13. quaestione sextae Aureolus apud Capreolum in secunda distinctione septima, quaestione

secunda articulo 1. Macro. in 72 distinctione 43. quaestione 5. Godophredus Quodlibeto 1. quaestione 4. Pater Suarez tomo 2. Meta physicae disputatione 35. Sectione 6. numero 22. Patres Conimbricenses 2. de caelo. capite 5. quaestione 7. articulo 2. cum Caietano 1. parte, quaestione 54. articulo 5. Illam veriore, & probabiliorem censet, et si Caietanus iudicauerit, potentiam in Deo non differre formaliter ab intellectu, & voluntate diuina. Quam sententiam facilius amplectuntur plures, qui cum Darando in 1. distinctione 38. quaestione 1. & Patre Suarez supra disputatione 30. Sectione 17. numero 45. constituit in Deo potentiam formaliter, aut ex natura rei ab intellectu, & voluntate diuersam; quibus multum fauet. D. Thomas 1. parte quaestione 19. articulo 4. ad 4. & expressius quaestione 15. articulo 1. ad 4. vbi sic scribit: *Potentia non ponitur in Deo, ut aliqui differunt a se. ita, & voluntate, secundum rem, sed solum, secundum rationem, in quantum potentia importat rationem principii exequentis id, quod voluntas imperat, & ad quod se extendit. Et idem repetit ibidem articulo 5. ad 1. si enim in Deo potentia distinguitur ab intellectu, & voluntate, quia licet haec sit infinitas efficaciaris, non intelligitur operari ad extra eo ipso, quod vult, nisi nostro modo concipiendi applicet potentiam quasi executricem, posteriori iure denegandum erit voluntati creatae, Angeli posse per suam velle immutare res alias, & expressè docet nostram sententiam, quaest. 6. de potentia articulo 7. ad 12. quod argumē-*

tum contendebat, Angelum solo suae imperio voluntatis posse corpus mouere. Et D. Thom. respondet his verbis: *Ad duodecimum dicendum, quod imperium Angeli requirit executionem virtutis, unde oportet, quod sit quidam tactus spiritalis ad corpus, quod mouet.* Idem habet quodlibeto 9. articulo 10. ad 2. *Dicendum, quod Angelus agit in haec corpora, mouendo ea localiter per imperium: sed imperium non dicitur hic sine virtute actiua.*

Probatur efficaciter nostra sententia ratione. Primo, quia nulla potentia valet naturaliter, immò neque lege absoluta Dei, vagari extra suum proprium obiectum, & modum proprium versandi, & attingendi illud: sed motus localis non continetur intra obiectum intellectus, & voluntatis Angeli, nec intra modos operandi harum potentiarum: ergo nequit vlla ratione fieri ab his facultatibus, sed alia distincta necessario constituta est. Maior syllogismi per se est manifesta, & recepta ab omnibus; vni ea enim ratio constituendi, & distinguendi potentias emendicatur ex diuerso modo attingendi obiectum, seu quod idem est, ex distincto obiecto formali: hoc siquidè dat speciem, & distinctionem, quamlibet vero rem perfectio, ne propriae speciei circumscribi necesse est. Unde nec visus solum, neque auditus colorem vlatenus percipere valent: Minor vero non minus perspicue demonstratur. Quia ratio motus in nobis constituit, & dat speciem potentiae motricis essentialiter, & genere diuersa ab intellectu, & voluntate: Et ideo nec continetur; nec contineri potest intra limites obiecti intellectus nostri, & voluntatis: vt

omnes pleno ore fatentur. At intellectus, & voluntas intelligentiae sunt eiusdem rationis specificae, aut saltem genericae cum nostris, quandoquidem eandem veritatem, & bonitatem eodem modo saltem generico respiciunt. Igitur intelligi nequit, motum contineri intra cancellos harum facultatum Angeli, ac proinde ab illis procedere.

Neque eluditur vis argumenti, si quis dixerit, motum localem habere in se rationem veri, & boni, sub quibus possit contineri sub obiectis intellectus, & voluntatis, & ab his facultatibus attingi: quia si hoc sufficeret, idem intellectus posset elicere omnes operationes voluntatis, sensuum, & aliarum omnium facultatum, si quidem omnes, & earum obiecta ab intellectu attingi possunt, sub ratione veri, & idem cōtingeret in voluntate, quod figmentum nullus vniquam excogitauit. Inutilis ergo est illa identitas realis, sed attendi debet specialis ratio obiecti, aut effectus, sub qua nullomodo localis motus ad obiectum intellectus, & voluntatis spectat.

Secundo, diuersitas actionum, & modi operandi distinctionem facultatum, a quibus proueniunt, constituit, aut certe denotant perspicue, sed ea est diuersitas intellectiois, & volitionis à motu locali, quae sufficiat assignare principia omnino distincta: haec igitur in Angelo necessario admittenda sunt. Minor, in qua est difficultas elucidatur facilius, & in primis in nobis eadem operatio non diuersitas sat est, ad plures facultates distinctas constitruendas, et quae & vbiicumque. Cum iuxta ritum illud proloquium idem, in quantum idem est, semper sit natum facere idem. Deinde, in motu locali

claudat omnem perfectionem diuinam, & formaliter concipiatur: potens attingere perfectissimo modo quamlibet rationem obiecti voluntatis, in quo summa eius perfectio sita est, non in eo, quod ultra obiectum voluntatis diuagetur, & per suum met conceptum intelligatur exequi quicquid efficaciter vult. Alioquin perfectio voluntatis diuinæ, vt per se ipsam formaliter intelligeret, cum intelligere efficaciter vult, & non per intellectum, quod plane est falsum: & tamen non minus distat obiectum actus, & modus operandi potentie executricis ab obiecto, actu, & modo operandi voluntatis, quam ab his differt obiectum actus; & modus operandi intellectus, vt ex dictis manifesto liquet. Nō est ergo de perfectione formali voluntatis diuinæ, posse se ipsa formaliter, & proxime res executioni mandare, cum hoc sit extra suum obiectum formalem, & proprium modum operandi. Ac proinde in Angelo hoc nō pertinet ad eandem facultatem voluntatis, sed ad aliam distinctam.

Testimonia denique sancti Thomæ non suffragantur priori sententiæ, & in illa solutione 4. nobis fauet, vt fatetur Pater Vazquez. In primis enim loquitur de Deo, de quo non est eadem omnino ratio, ac de Angelo, vt ex Caietano, diximus; deinde primo loco, vt vidimus, nostram doctrinam dissertis verbis tradit, tanquam veriore scilicet, & postea aliam solutionem iuxta oppositam sententiam, probabilem adducit, vt sæpe fieri solet. Denique illa verba intelligi possunt, ita vt sensus sit: intellectum, & voluntatem

diuinam, habere rationem potentie non formaliter, sed realiter, ideo enim dicis, eas facultates habere rationem potentie, secundum quod sunt principium effectiuum, id est, non vt tales potentie sunt, sed sub alia ratione formali, quo tantum modo facultates, & attributa in Deo distinguuntur, in doctrina Diui Thomæ, vel potius intendit, eas, facultates formaliter habere suum potentie & causalitatis executricis modum, nō proximæ, & immediate exequendo, sed quasi mediate imperando, & dirigendo. Et hic videtur germanus sensus illorum verborum. Ad secundum respondetur, sensum esse de viribus animæ tantum, Angelo competere intellectum, & voluntatem, id est, ea ratione, qua sunt in anima, in qua illæ solū spirituales sunt, aliæ autem materiales, quæ Angelo non cōueniunt: ac si diceret, Angelo solum conueniunt facultates spirituales; at ex his duæ tantum sunt in anima, ergo ex facultatibus animæ duæ solum Angelo competunt.

Tertium minoris momenti est, solum enim contendit D. Thomas non esse in Angelis vires sensitivas, & nutritivas, sicut habet anima rationalis in corpore, sed tantum intellectivas, hoc est, spirituales, qua propter Angelus appellari potest mens, & intellectus, secus quam anima. Duo postrema loca Diui Thomæ magis vrgere videtur, verum cum in alijs adductis pro nostra sententia, illi expresse subscripserit, conandum nobis est, ea in bonum sensum interpretari, ne admitamus, Doctorem Angelicam adhuc iuniorem contrarium sibi extitisse, & ideo ad illud ex solutione

lutione ad 14. respondemus, ibi solum negasse Diuum Thomam, Angelis facultatem naturalem, quæ scilicet nō feratur ductu rationis, & imperio voluntatis, atque adeo omnis facultas, & operatio Angelii reducitur a D. Thoma, ad intellectum, & voluntatem elicitive, seu imperatiue, & propterea in sequentibus verbis solū dicit, nullam vim esse in Angelo, quæ nō pertineat ad apprehensionem, & appetitum, hoc est, quæ horum directionem fugiat: qua ratione dicitur Angelus, mouere se solo suo imperio, quia scilicet, vult applicare potentiam executricem motus, sibi omnino subiectam, & hunc esse sensum huius loci ex eo mihi habeo persuasum, quod illum cōfirmat, quia anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus sibi unitum, cum tamen ex cōmuni omnium sententia anima moueat localiter corpus, per virtutem motricem superadditam. In ultimo autem loco tātū docet D. Tho. probabili iter illud dici, quod nos fatemur, & eadē prorsus ratione, qua præcedere exponi potest: nā illud etiam cōfirmat ex eo, quod in nobis ad imperium voluntatis sequitur statim motus membrorum, quod sine motrice facultate ab intellectu, & voluntate distincta nō euenit.

QVAESTIO XI.

Quomodo sphaera celestes ab intelligentijs rotentur.

IN Hac quaestione nonnulla venient discutienda, quæ ad doctrinam traditam perfectione desiderari videbantur, ne in aliquo studiosis nostris deficiamus. ex

quibus vnum, vel alterum verbum a Doctoribus obiter prolatum reperies. Primum, & precipuum examinandum nobis erit, quo impetu intelligentia cælum circumuoluat, deinde quo operandi modo naturali scilicet, an libero. Tertium denique qua applicatione, & præsentia id exequatur.

Circa priorem quaestionem partem est prima opinio asserentium, intelligentiam efficere motum localem, per impulsum mobili impressum. Ita docet Pater Ludouicus Molina 1. part. quaestione 54. articulo 5. & obiter indicant Patres Conimbricenses 2. de cælo, capite 5. quaestione 5. articulo 4. in fine sequuntur aliqui recentiores, Quæ sententiam probabilem iudicat Pater Suarez, tom. 1. Metaphysicæ disput. 35. sessione 6. nu. 24. & eam P. Moli. intelligit tam de motu ipsiusmet Angeli, quæ rei externe. Alij sine distinctione loquuntur. Hæc sententia probari potest ex Sæcto Thoma de spiritualibus creaturis, articulo 6. ad 12. vbi sic habet. *Sicendum, quod corpus celeste, in quantum mouetur à substantia spirituali: est instrumentum eius: sicut ferrum aris, &c.* At instrumenta artis mouentur per impulsum impressum ab artifice: ergo ex mente D. Thomæ cælum mouetur à sua intelligentia per impulsum, & idē potest colligi ex corpore articuli quatenus dicitur, Angelos vniri cælis per modum, quo motor vnitur mobili, scilicet, in motuibus inferioribus, qui certe per impulsum corpora mouent localiter. Ratione etiam confirmari potest, quia proprius modus mouendi localiter ab extrinseco, est per impulsum, vt in nobis patet. S.

intelligentia est motor cæli extrinsecus, igitur per impulsum cælum impellit, maxime cum cælum non minus sit impulsus capax, quam aliud corpus inferius, & non appareat, qua alia ratione possit à motore impelli.

Secunda sententia est, Angelum mobili assistentem non imprimere illi impulsam, sed motum ipsam immediate. Hanc amplectitur Patrem Suarez loco citato, numero 25. & videtur sententia Divi Thomæ supra, articulo illo. 6. ad. 9. ubi hæc habet verba: *Substantia spiritalis, qua movet cælestia corpora videtur eis secundum moveri tantum*. Si autem intelligentia impulsam sphaeræ imprimeret, non secundum moveri tantum ei videretur, sed in actu primo etiam, & per modum potentiae, per impulsam diceretur unita contra Divum Thomam. Fundamentum huius sententiae, est, quia impulsus solum adstruitur, ut instrumentum mouentis se parati à mobili: at Angelus sphaeræ mouendæ adest, igitur necessarius non est impulsus, ac proinde inficiandus. Et hac ratione melius defenditur communis sententia scholasticorum cum Divo Thoma, affirmans, corpora Angelis non subdi, nisi quoad motum localem.

Nostra in hac re sententia media incedit via, iuxta quam duæ extremæ relatæ verum habere, & in concordiam redigi possunt. Quæ duplici assertionem explicanda est, quarum prima sit: Intelligentia sufficienter coniuncta, & approximated mobili, non imprimi illi necessario impulsam, sed proximè motum, hoc assertum

congruit secundæ sententiæ & alius fundamentis roboratur. Et confirmari potest, quia motrix facultas immediata, & per se est productiva motus, sed in Angelis est vis motiva secundum locum, ergo ab illa poterit immediate, & sine medio impulsam motus procedere. Illustratur maior. Primo, quia in animalibus ex communi sensu à virtute motrice præcise sepe provenit motus, & in omnibus corporibus sublunariis gratia, & sensitas, quæ sunt virtutes loco motivæ, sufficiunt vero corpora sine impulsam, etiam illum per accidens producere, iuxta aliquorum sententiam. Deinde potentia motrix ex propria ratione generica, & specifica proximè, & essentialiter respicit motum, & ubi, tanquam propriam causalitatem, & effectum, a quibus speciem desumit, sicut calefactiva facultas calefactionem & calorem, & reliquæ similiter. Igitur sicut a cæteris virtutibus immediate procedit actio, & effectus, tribuentes speciem, ita à facultate motrice intelligentiæ, quam esse necessario adstruendam ostendimus questione præcedenti, ex quo liquet consequentia prioris syllogismi, videlicet, à facultate motiva Angeli posse immediate, & proximè oriri motum localem, ac proinde quoties mobile debite approximatū est, sine interiacente impulsam, motus eveniet. Quod videtur convincere saltem de motu ipsiusmet intelligentiæ, contra Patrem Molinam, cum ibi nil omnino obitare possit, & adsit sufficiens virtus, & applicatio: sed minus efficaciter procedit ratio,

ratio, de motu cælestis sphaeræ, aut alterius rei spiritualis, vel corporeæ, Angelo immediate coniunctæ, licet enim non sit tam stricta coniunctio, & proportio, ac in priori casu sufficiens proculdubio existit ad hunc effectum, quia cum motus localis non sit actio immanens, sed transiens, sicut calefactio, effectrix illius viæ sola subiecti contiguitate, nimis contenta est. Quæmadmodum non plures exigit calor, & aliæ facultates, actione transeunti operatrices, non igitur est necessarius impulsus, cum approximatū est mobile sufficienter intelligentiæ motrici, ac proinde nec ponendus, tum quia superuacaneus, tum quia ex communi sensu nil Angelus corporibus imprimi præter rationem, vel ut plurimum, id, quod ad motum necessarium exigitur. Diximus inclusivè intelligentiam sufficienter coniunctam, quia si desit sufficiens, & debita applicatio, aut ratione separationis, aut magnitudinis corporis, alia est ratio, ut iam apperimus.

Secunda conclusio: quoties intelligentia à mobili diuisa illud agit, id præstat per impulsam impressionem. Quæ assertio contra Patrem Suarez supra, in fine, congruit primæ sententiæ, illiusque fundamentis fulcitur, & vltèrius corroboratur. Quia motor corporum per impulsam agit corpus à se distans, ut cum communi scholæ sensu diximus, 8. Phisicorum, ergo sine fundamento id intelligentiæ detrahemus, cum altioris, & efficacioris virtutis sit, præsertim ad movendum localiter. Denique implicat aliquid moveri, quia omnibus partibus, secundum

quas movetur, motus inhereat, sicut repugnat, constitui album sine albedine: sed intelligentia ad tam magnam distantiam localiter movetur, ad quam non possit motus ab ipsa immediate fluens pertingere: igitur in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda est, a qua motus illarum proveniat. Minor, in qua difficultas sita est, illustratur, quia intelligentia motrix primi mobilis, V. g. ex aliqua illius parte, cui tantum adhæret, ut statim dicemus, integrum illud mobile circumvoluit, immo & eodè motu inferiores sphaeras rapit, sed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia, existente in illo loco, per se ipsam attingere extremas partes valde inter se, & à potentia dissidentes, & saltim implicat illa eadem actione, & motu cæteri inferiores orbis, quia nec potest motus transire de subiecto in subiectum, nec reproducere aliam actionem, vel motum in alio subiecto, siquid detrahitur actionis non.

Et hæc, & terminus eidem semper inhaerens subiecto, igitur in his partibus, seu mobilibus extra sphaeram immediate processioneis motus à potentia Angeli existentibus, necessario ab ipso producit impulsam, quo ut in instrumento videtur ad rationem peragendam. Quanta vero sit sphaera facultatis motricis intelligentiæ, in qua per se ipsam immediate sine consortio instrumenti motum eliciat, nequit à nobis certo definiti. Illud tamen nobis statutum videtur, scilicet, intra illam sphaeram integrum cælestem orbem non claudere, esset enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis vero partibus, impulsam intelli-

gentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediare, vel immediate, aut tanquam conditione prærequisita, qui impulsus producit, medio alio producto, in proximioribus partibus, licet in his non esset omnino necessarius, ut probauimus: ille tamen & virtus motiua, cum voluntati Angeli subdaatur, ita producantur, & artemperantur mobili, ut ex eis constans, ut æquabilis oriatur motus cæli iuxta ipsius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano sensu Diuus Thomas citatus pro prima sententia, vere enim erigit impulsus intelligentiæ pro motu spheræ celestis, sed quatenus deest debita mobilis approximatio, non secus, & idem contingit in motu inferiorum, ut patet. Ad rationem respondendo, Angelum ita esse motorem extrinsecum, ut debite sit applicatus per suam virtutem motricem, & sibi ipsi, dum mouetur, & spheræ celestis secundum aliquas partes, & ideo sine impulsu motum in eis eliciet, pro distantioribus vero, defectu applicationis indiget impulsu, cuius fatemur esse capax. cælum, insiciamur tamen non posse aliter moueri.

Ad fundamenta secundæ sententiæ, quatenus nostræ aduertantur, facile est respondere. Et primo Diuus Thomas solum negat intelligentiæ vnionem, quæ non sit per motum, aut in ordine ad motum, sine informatione propria, quod duplici modo relatorum contingere potest. Ad rationem dicens impulsus requiri ad mo-

tum mobilis separati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cælo, ut explicauimus. Doctores autem communiter negant, corpora subdiu intelligentijs quoad aliquam formam, quæ non sit motus, aut principium, seu terminus motus, quibus nos libenter subscribitur.

In calce huius quæstionis aduertendum est, non nullis carpere Aristotelem teste Diuo Thoma, quæstione 16. articulo 10. quasi dixerit intelligentiam rotare suam spheram, non secundum intellectus regulam, sed necessitate naturæ impetum impertiendo, cuius fundamentum potuit esse, quia 12. Metaphysicæ capite 8. asseruit Philosophus, intelligentiam quoad virtutem motiuam ita suo orbi commensuratum esse, ut alium superiorum mouere non possit. Quod confirmari posset ex nostra doctrina, iuxta quam cum intelligentia moueat per potentiam & voluntate distinctam, & etiam per impulsus, naturam non est, si naturali impetu & determinatione impellat, ac proinde quantum potest, ita ut intelligentia motrix inferioris orbis non possit superiorem agitare. Verum etiam fundamentum Aristotelis nobis non probetur, inde ramen non necessario inferitur, intelligentias necessario mouere, aut id Philosophum existimasse. Fundamentum autem factum est, quia sine fundamento, & contra communem sensum: licet enim Deus ita efficere potuerit, ut scilicet vnaquæque intelligentia tantum valeat propria spheram impellere, nulla prioribus extaret ratio, ut factum putemus, immo oppositum naturis rationibus magis congruit. Verum cum

cum id conringere potuerit, etiam si intelligentiæ liberæ mouerent cælos, ut patet, non bene inferitur ex eo, quod Aristoteles dixerit, intelligentiæ virtutem ita suo orbi commensurari, ut nil vitra possit agitare, cum sensisse, intelligentias necessario impellere, sed cuiusvis fuerit hoc placitum, falsitatis conuincitur. Quia ut quæstione 10. retulimus. Diuus Thomas cum omnibus scholasticis perspicue docet, Angelum mouere corpora imperio voluntatis, seu per intellectum & voluntatem, quod intelligendum est, aut de potentia proxima motiua, ut plures ibi citati volunt, vel scilicet de facultate dirigente, & imperante, ut nos stabiluimus. Neque aliud potest cum fundamento dici, neque apparet a quo talis determinatio oriatur, nisi substantia omnino intellectuali, cum etiam in nobis, immo & in brutis applicatio virtutis motricis, & impressio impulsus imperio appetitus subdatur, & hoc ad perfectionem spectat, ac proinde natura Angelicæ perfectioni iniuncte detrahetur. Neque ideo verendum est, Angelos a motu calorū cessaturos pro sua libertate ante diem iudicij, vrger enim lex illis a Deo imposita de permanentia & æquabilitate motus, idcirco natura & ordine eam exigente.

Vltimo scire oportet id, quod in superioribus operetur id, quod in inferioribus circumuoluentem orbem, non toti orbis, sed determinata tantum illius parti assidero, non quia eidem parti continuo adherens cum ipsa in gyrum feratur, sed ita ut ex eadem determinata parte spatij impellat partes illac successiue transeuntes, & quasi

fluentes, & his medijs orbem integrum modo supra explicato. Hic videtur communis sensus. & verâque partem expressit sanctus Thomas de spiritualibus creaturis articulo 6. ad 6. ex mente Aristotelis, his verbis: *Ad sextum dicendum, quod secundum Philosophum in 4. phisicorum, motor calidus est in aliqua parte eius, & non in toto, & sic non circuit gyrum calidus.* Quæ lectore indigent, non expolitore. Ratio prioris est, quia intelligentia sicut est determinata naturæ, ita etiam virtutis limitata, in ordine ad præsentiam localem, quam virtutem plane excedit ubi in toto orbe, ut per se patet, & alias posset simul Angelus naturæ viribus cælo, & terræ adesse, cum plus inter se dissideat partes eiusdem orbis, quam earum aliqua & terra: Sequelam vero & falsam esse, & contra sanctos Patres, & Scholasticos, supra ostendimus. Secunda autem pars ex eo constat, quia nec decet naturam intelligentiæ beatæ, ut tam celeri & rapido motu, cum sua spherâ continuo ageretur, nec id est vlla ratione necessarium, siquidem eo modo quo diximus potest impellere & insensibiliter orbem mouere, cum nulli parti sit physicè vnita, sed non propterea insiciamur, posse intelligentiam motricem mutare spatium, sed tantum id esse necessarium ad exequendum motum.

Quantum vero ad spatium, & præsentiam motoris Angeli nihil potest certo definiti: communiter dicitur esse in aliqua parte superioris conuexæ sui orbis, quia inde optime videtur posse impellere, & ideo nuncupatur forma assidens, quia si exterius coniuncta. Posset etiam

non incongruè affirmari intelligē-
tiam existerē, in aliqua parte pro-
funditatis propriæ sphaeræ, quia ex
illa facilius in omnes sphaeræ par-
tes, utpote sibi propinquiores im-
petum transjiceret, maximè cum
intelligentia spiritalis omnes cæli
partes sine impedimēto possit trās-
meare. Forma vero assistens dici-
tur, non quia extra cælum sit, sed
quia illud non informat tanquam
propriū subiectum, & materia: fi-
nito autem rotationis tempore ad
communem beatorum sedem mo-
trices mentes, sicut & custodes ho-
minum perfecte & munere, se reci-
piunt.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

*Posthæc motum ipsius vni-
formem, & non diffor-
mem esse, demonstramus
oportet, &c.*

Breuis expositio textus.

Intentum Aristotelis est in præ-
senti capite probare motum pri-
mi mobilis, & aliarum sphaerarum,
quatenus ab ipso rapiuntur (de hoc
enim loquitur) esse vniuniformem, &
æquabilis semper velocitatis. Quod
probat aliquibus argumentis. Et
hæc est summa totius capituli, quod
ideo diuisione non indiget. Pri-
ma ratio Aristotelis est motus in-
æqualis habet intensionem veloci-
tatis, statum & decrementum eius-
dem, qui status est, aut in princi-

pio motus, aut in medio, vel fine,
ut in diuersis modibus videre est.
At motus cæli, utpote circularis, &
æternus, principio, fine, ac medio
caret: ergo & inæquabilitate. Præ-
terea inæquabilitas motus proue-
nit à mouente, vel à mobili, à neu-
tro tamen potest prouenire in cæ-
lo, cum hoc incorruptibile sit, ac
proinde semper eodem modo, &
motor eadem semper virtute mo-
ueat. Tertio, non est motus cæli
inæquabilis secundum totam sphae-
ram, quia talis remissio ab inbecil-
litate proueniret, nec quoad par-
tes, alias stellæ octauæ sphaeræ non
semper eandem inter se distantiam
seruarent. Tandem, motus cæ-
lestis non posset infinito tempore
augeri, & infinito diminui, alioqui
esset infinitus, & indeterminatus,
& nec haberet certos terminos,
nec tempus præfixum, sed nec au-
geri, & remitti potest quadam vi-
cissitudine, quia nulla huius vicissi-
tudinis ratio afferri potest, & sensu
ab omnibus perciperetur.

Doctrina huius capituli satis per-
spicua est, solum est animaduerten-
tum, motum cæli esse vniuniformem,
& æquabilem, secundum
omnes partes non æqualitate spa-
tij, quod decurritur, quâdoquidem
tempore æquali partes polis vici-
niores minus spatium peragunt,
maius vero distantes, seu æqua-
litate temporis, quod consumitur
in tali spatio peragando. In quo
sensu Aristoteles, & reliqui Phi-
losophi loquuntur, id quod ex-
perimento constat, alioqui non
possent Astrologi certo prænun-
ciare, quo die, & hora futurae es-
sent Solis, & Lunæ eclipses, &
syderum coniunctiones, quod vim
sensibus affert. Id autem ex eo
conuenit.

uenit, quod Angelus pro sua li-
bertate ita suam virtutem motri-
cem, & impetum attempérat per
continuum impressionem, ut re-
rum natura, & indefestibilis æqua-
bilis motus cælestis exigit, quo-
ties autem insoliti planetarum
coitus, & aspectus stellarum, statio-
nesque calorū deprehensæ sunt.
Id præter statutam rerum legem,
& supernaturali creatoris vi con-
tingit.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

*De his autem, quæ stelle
vocantur, deinceps dicen-
dum esse videtur &c.*

Breuis expositio textus.

Aggreditur iâ Philosophus dif-
putationem de partibus cæli,
nempe de stellis. Et diuiditur ca-
put in duas partes: in prima expli-
cat naturam, figuram, & motum
astrorum, in secunda quâdam dubi-
tationē mouet, & soluit. Et quod
ad primam attinet, breuiter dicit, ra-
tioni consentaneum esse, ut stellæ
eandem cum cælo naturam for-
tiantur, & idem intelligit de figu-
ra, & motu earum. Quod veterū
Philosophorum testimonio com-
probat. Qui licet falso existimaue-
rint, stellæ esse igneæ naturæ, con-
sequenter tamen, cum cælum ipsum
igneum posuerint. In secunda par-
te capituli obijcit hac ratione, nul-
lum corpus emittit, quod in se
non habet, at stellæ ignem emit-
tunt, sunt igitur igneæ. Respondet,
stellas non emittere à se ignem,

sed earum motu excitari. sicut co-
tingit in corporibus sublunariis,
licet hæc calefiant, non stellæ, quia
distantes, & ignis incapaces. Nec
ex hoc sequitur, inquit, quod sicut
cælestium sphaerarum motus æqua-
bilis semper est, ita aer æquabiliter
semper incalēscat, quia calorū in-
crementum prouenit etiam ex ma-
iori solis accessu, & radiorum re-
flexione, quæ non semper eadem
contingit. Unde non intendit Ari-
stoteles, ut adnotat Diuus Tho-
mas hic lectione 10. Vnicam cau-
sam calorū cælestis inferioris esse
aeris motum, & attritionem ortā
à motu cælestium sphaerarum, sed
etiam ad id concurrere radiorum
luminis reflexionem.

QUÆSTIO I.

*An Astrorum nature
sint eiusdem rationis
cum suis orbibus, & in-
ter se.*

Questio hæc procedit tã de
stellis fixis, seu inerrantibus,
quam de errantibus, & planetis. Ex
missa opinione (cuius meminere
Aristoteles hoc capite 7.) Philoso-
phorum ipso antiquiorum, afferen-
tium cælum, & astra eiusdem sub-
stantiæ cum sublunari mûdo esse,
quos & ipsorum inter se didensio-
nes, referunt Patres. Coniunctio-
nenses 2. de celo cap. 7. quest. 1.
art. 1. hanc tamen opinionem sa-
tis refutauimus 1. lib. cap. 2. que-
st. 6. & 7. inter eos, qui alleiunt, tam
astra, quàm cælestes sphaeras, ex quin-
ta Peryporetica substantia consistere
dissidium est. Nã stellæ in eadē in-

fima specie cum suis orbibus conueniant. Et affirmatiuam partem in vniuersum tenet Massalachus, libro de sphaera mota, Auerroes commentario 79. huius libri. Albertus Magnus tractatu 3. cap. 4. Maior quaestione 8. & idem videtur existimare Ricard. in 2. distinctione 14. articulo 3. quaestione 6. cum alijs nonnullis. Quae sententia probari potest primo ex Aristotele in hoc cap. 7. dicente, stellas eandem cum suis orbibus naturam sortiri, quod de idēitate specifica videtur intelligendum; idētitatem enim genericam etiā habent cum sublanaribus, siquidem in genere corporis cum illis conueniunt. Ratio praecipua, immo, & vnica huius sententiā esse videtur, quia nullum est sufficiens fundamentum eiusmodi distinctionis specifica inter stellas, & proprios orbis, igitur nō est adtribuenda, cum sint partes eorundem corporum simplicium, sicut aqua est pars aquae, & aer aeris. Antecedens probatur, quia si aliquid esset diuersitatis principium, seu signū a posteriori, maxime maior astrorū, dēfinitas, inuētor lux, & perspicua effectū diuersitas, adde diuersum planetarū motum; sed horum nihil ad hoc cogit, ac proinde non est cur hanc specificam distinctionē admittamus. Elucidatur minor, nam in primis illa omnia accidentia dūtaxat suat, & ideo non valent essentialē diuersitatem per se inducere. Deinde neq; illam distinctionem constitutam premittunt, quia in diuersis partibus homogeneis aquae, v.g. contingere solet, eandem accidentium dissensio. cū possit vna rarefieri, illuminari, aut localiter cieri, & per has qua-

litates diuersos edere effectus; aliter existente densa, tenebrosa, immota, & similes effectus non producente. Igitur, hęc omnia in astris, & eorum orbibus, cum specifica vnitate stare possunt.

Secunda sententia asserit, Planetas (Sole excepto) siue discontinuentur a suo epyciclo, vt Luna, siue non, vt reliqui, specie nequaquam distingui ab illo, nec a differente, bene tamen a ceteris; orbibus, stellas vero fixas ab octaua sphaera non differre. Ita docent Patres Conimbricenses 2. de celo capite 7. quaestione 1. articulo 2. de Sole vero dixerunt capite 5. quaestione 2. aequē probabile esse, a suo orbe discerni, & specie distingui. Primum probant, quia ceteri, tunc elementa specie distinguuntur pro ratione situum, & locorū. At planetae, epycicli, ac sphaerae differētes, eundem situm inter se habent, idemque percurrunt sparium, secus inferiores, aut superiores orbis, igitur illa inter se eandem habent speciem, ab his vero diuersam. Secundum, & eadem ratione, & argumentis prima sententiā falcitur; quod tamen fatentur hi Doctores esse contra Diuum Thomam.

Verior tamen nobis semper videtur sententia Diui Thomae 2. de celo, lectio 10. dubio 2. Concinatis 1. Metaphysicę, quaestione 10. Fonseca, tom. 2. Metaphysicę, quaestione 1. ad 3. Patris Molinæ. 1. parte, tractatu de operibus dierum, disputatione 15. & aliorum, adstruens specificam distinctionē inter quoslibet astrū, seu, planetam, & suum orbem totalem, aut partialem. Quae sententia infertur, & probatur efficaciter ex his.

his, quae diximus cum pluribus Doctoribus, lib. 1. cap. 2. quaest. 8. videlicet, materias caelorum inter se specie differre ex diuersa ratione formali respiciendi proprias formas, & alias caelos fore corruptioni obnoxios, quod eodem prorsus modo sequitur, si aliqua sphaera discontinuatur, seu astra eiusdem speciei constituerentur, vt legenti ibi dicta constabit: esset enim materiae huius sphaerae capax formae alterius incompossibilis cum priori in eadem materia, ac proinde ex natura sua haec sphaera esset corruptibilis. Quod si materiae quorūlibet orbium caelestium & astrorum specie differunt, potiori iure dissidebunt formae, & composita, quae a formis specie desumunt. Hic etiam vim habet, quae quaestione 4. praecedentis tractatus adduximus, ad probandum sphaeras caelestes specie inter se differre. Et confirmatur primo, de sphaerulis, & planetis discontinuis, quia ideo haec corpora inter se, & a suis orbibus realiter discernuntur, quia diuersis moribus, ciantur, quibus diuersas exhibent apparitiones: sed inde etiam inferitur, diuersitas specifica corporum mobilium: ergo haec adtribuenda est inter illa. Minor probatur, quia eidem corpori simpliciter secūdum speciem solum, potest naturaliter conuenire vna acquisitio termini, & vnus modus acquirendi, & existendi in illo, vt constat in elementis, & eorum partibus, quarum quaelibet separata, sicut, & contenta, ad idem vbi, & per eandem lineam, ac eodem modo, seipsum nata est tendere. At sphaerae caelestes, orbiculi, & planetae,

per diuersam lineam ex natura sua agitari exigunt, & diuersam termini acquisitionem, seu diuersum acquirendi modum perpetuo habent, ac alia corpora caelestia, a quibus realiter distinguuntur: igitur ab eisdem differunt speciei, siue enim motus ipsi specie inter se dissideant, vt fatentur Patres Conimbricenses, siue secus, sufficienter indicant specificam mobilitum corporum maxime simplicium, distinctionē. Et certe potior distinctionis ratio petitur a diuersitate motus, quam a situum, & locorum discrimine vnde eam inter orbis decerpunt. Conimbricenses ipsi.

Secundo in vniuersum confirmatur, quia vnicum principium discernendi a posteriori diuersas rerum naturas, & essentias semper extitit propriorum accidentium, & effectuum diuersitas, quod maxime vim habet in corporibus simplicibus; sed quilibet planeta, & astrum habet accidentia propria, & inseparabilia essentiae, & luminis, ac orbis, cui insidet, & diuersus effectus, & proprius illi attribuitur, necessario ergo inferitur astra quaelibet a proprijs orbibus essentialiter differre, & consequenter realiter discontinuari, & ideo inferitur de astris ipsis inter se, maxima de planetis, quibus diuersi effectus, & situs conueniunt: & idem dicendum esse de stellis fixis, ob priores praesertim rationes, licet Pater Molina super hoc non iudicauerit in vniuersum necessariam, quod amplius constat ex solutione argumentorum aliarum opinionum.

Ad testimonium Aristotelis in

fauorem prioris sententiæ adductum respondetur, ipsum plane loqui de unitate generica stellarum cum suis orbibus, solum enim contendit, eas non esse sublunaris naturæ, sed alterius quintæ substantiæ, sicut cælum ipsum, cui sunt affixæ. Ad rationem pro eadem sententiâ negamus antecedens primi entymematis, & minorem syllogismi in antecedentis confirmationem adducti. Ad illius vero minoris elucidationem non defuerunt aliqui relati a Diuo Thoma, quæstione 67. artic. 3. qui futilibus quibusdam argumentis ducti, existimauerunt, lucem esse formam substantialem, substantialem uero corpus, apud quos facile distingueretur astra ab spheris cælestibus per lucem, verum hac via non est soluendum argumentum, uerissime enim Peripatetica schola cum Aristotele 2. de anima capite 7. contra Academicam tenet, lucem esse accidentariam formam, & qualitatem, cum sub aspectum cadat, remissionem, & intensiorem patiatur, & cum alia forma substantiali aeris, v. g. in eadem materia existat, quorum nullum substantiali formæ conuenire potest: lux præterea transmeat per se pericua corpora, & in instanti per totum spatium porrigitur, quæ corpori plane repugnant. Alij uero fatentur argumento ex diuersitate luminis non posse colligi distinctionem astrorum (Sole excepto) à proprijs orbibus existimant enim, quidquid luminis singularæ stellæ habent, id totum à Sole haurire, quod alij ad Lunam restringunt. Horum tamen sententiâ falsa est. Quamuis enim contra Auiconam, & Macrobiûm, uerum iu-

dicemus, omnes stellas tam fixas, quam planetas lumen à Sole mutuari, id quod de Luna fatentur omnes, & luce clarius est, cum pro uario ad Solem aspectu uarie illustratur, diuersasque induat figuras, unde idem infertur de reliquis astris. Et confirmatur, quia planetæ, quo magis Soli propinquiores sunt, eo cæteris paribus magis lucent, ut in Marte, & Venere conuictum est. Quapropter in medio planetarum Sol uidetur collocatus, ut inde tam illis, quam fixis astris lumen commodè diffundant. Quamuis, inquam, hoc uerum sit, non minus uerum puto, cum Diuo Thoma hic cæteratione 10. post medium, tam stellas fixas, quam planetas aliquid ex se lucis possidere. Si enim alicui astro ignoto lux esset deneganda, maxime Lunæ, & ideo illi præsertim eam detraxerunt auctores citati, Anaximander, Antiphon, & Cleomedes. at Lunæ acquiri denegari, ergo multo minus reliquis astris. Minor ex eo liquet, quod dum Eclypsim Luna patitur, non nihil in ea lucis deprehenditur, cum tunc etiam rubeat, & tamen à Sole tunc temporis non illuminatur. Interdum uero pars Lunæ à Sole non illuminata nobis non apparet, quia licet aliquid habeat lucis, nimio Solis splendore obscuratur, sicut interdum obscuratur reliquæ stellæ, in quibus non deprehenditur defectus lucis, quia illustratio ni Solis nec terra, nec aliquid aliud impedimento esse potest, & ideo omnino semper ab ipso irradiantur: & si in Venere, & mercurio aliquis discessu. luci Solis contingit, non deprehenditur, & quia ualde exiguus, & quia eorum na-

tura lux uerior est, quam Lunæ: in qua etiam maxime in plenilunio secundum partes aliquas lucis defectus, seu macula deprehenditur, quia scilicet illius partes inæqualis sunt densitatis, & densiores plus luminis reflectunt, minus autem rariore, cum faciliorem traiectionem radijs solaribus præbeant.

Nos igitur ad prædictam minorem fatemur, densitatem, & propriam astrorum lucem accidentiam esse, ac proinde non constitutur diuersitatem specificam illorum inter se, & à proprijs orbibus, nec illam effectuum dissimilitudo causat, contendimus tamen eam distinctionem supponi, & ex his à posteriori deduci, non quia lux, & densitas uarij astri non sit eiusdem speciei cum densitate, & luce alterius, aut ipsius orbis, immo, & cum sublunariibus, ut bene D. Thoma cum alijs, in 4. distinctione 44. quæstione 2. artic. 4. nullam enim extat speciei discriminis fundamentum, cum eiusdem prorsus rationis in se formaliter omnia luminaria appareant. Immo contrarium conuincitur ex eo, quod lumen reliquorum astrorum, & inferiorum etiam corporum intenditur à lumine Solis, quæ uero se intendunt, in eandem coeunt entitatem, & rationem, ut per se patet. Illam ergo distinctionem astrorum inter se, & cum orbibus colligimus ex eo, quod astra singula ex natura sua specialia exigunt accidentia, seu specialem accidentium intensiorem, & modum, & speciales effectus diuersæ etiam speciei, quæ illorum orbibus non conueniunt ex natura sua, quod sufficientissimum signum distinctionis est (et si alia supradicta non

extarent) præsertim in corporibus simplicibus, quale est cælum. Hoc enim solo fundamento diuersitatis accidentium, aut intensiōnis illorum naturalis, ab omnibus distinguuntur specie elementata, licet aliter forte contingat, in partibus corporis mixti. Quod uero additur de diuersis accidentibus, & effectibus aquæ, friuolum est, quia illa diuersitas non prouenit aquæ à natura, & propria forma, sed ab extrinseco, secus quam in præsentibus. Ex quibus constat, ad secundam partem secundæ opinionis. Ad fundamentum primæ respondetur, diuersitatem illam situm esse signum distinctionis, præcipuam tamen esse à nobis assignatam, desumptam ex accidentibus, & effectibus proprijs.

QVAESTIO II.

Utrum calor à luce, uel motu ortum ducat.

Ad enodandam mentem Aristotelis in hoc capite hanc difficultatem uersant illius interpretæ res hoc loco. Ex cuius solutione constabit ad argumentum prioris sententiæ factum quæst. 3. prioris tractatus in caput 3. libri secundi. Et circa prioris quæstionis partem, Durandus in 2. distinct. 14. quæst. 1. singulariter existimauit, lucem suam non posse calorem producere. Cuius placitum hoc modo firmari potest, quia calor est prima qualitas, igitur ortum non dicit ab alia qualitate, maxime cum non appareat, quomodo in uirtute lucis continetur, & alias omnia corpora lucida calefacerent, cuius oppositum constat in aliquibus astris, quibus uir-

tas infrigidandi tribuitur, & in aliis quibus corporibus sublunaribus, vt Geminis, & similibus

Opposita tamē sententiā in schola recepta communi calculo Doctorum cum Arist. 1. Meteororum cap. 3. & saepe alibi, & D. Thoma hic, & alijs locis. & quotidiana experimentis euidenter suadet. Nullus enim non est expertus, inferiora corpora Solis luce calefieri, & ideo illius accessu, & recessu, aetatem, & hyemem contingere. Reflexione item radiorum Solarium magis incalefcit hęc infima aeris regio, & alia corpora opaca, quæ vt impediunt radiorum transiectionem sic eos supra se ipsos retorquendo occasionem intensionis caloris præbent, vsque adeo, vt aliquando ex radiorum coitu ignis euadat, quod tunc præsertim euenit, cū per lineas magis rectas radij retorquentur, magisque vniuntur. Et eandem caloris productio in alijs luminosis experimentis constat, vt videre est in lumine scintilla a Luna. Propter quod Aristoteles 4. de partibus animalium capite 5. asserit, noctes plenilunij tepidiores esse, eo quod Luna tunc vberiore lucem refundit. Et 4. de generatione capite 2. dixit, quia Sol per annum accessu, & recessu, aetatem, hyemem, & aetatem, ita Luna per mentem incrementum, & decrementum luminis inde scilicet intensiori, & minus intenso calore producto. Quod equidem nature valde consentaneum fuit, vt præstantissima qualitas primi corporis, hoc est essentiam haberet propria, si qualitate non esset, in qua inter se corpores alterabatur propria. Nullum enim est inconueniens, quod prima qualitate

tas corruptibiliū corporum, æquā aliæ secundæ oriuntur, ab alia qualitate propria corporis perfectissimi, & incorruptibili ortū ducat, & in eius virtute eminenter cōtineatur, & per hoc constat ad argumentum pro Durando factū. Ad illud vero, quod tanquā absurdū inferatur, fatemur ingenue, omnia, quæ lucē obtinent, habere, quantum ex se est, vim aliquid caloris imprimēdi in ea corpora, ad quæ lumē trāsmittunt: verum id sæpe non deprehenditur, aut præsumitur, quia lumen etiā per exiguū est, aut quia simul per alias virtutes frigus, seu humorē in eisdem corporibus producat, vt de corporibus cælestibus asseruit perspicue D. Tho. hic lectio. 1. versus finē, his verbis. *Quæ dum est ergo, quod omnia corpora cælestia secundis communem virtutem luminis habent calefacere, sicut secundas virtutes proprias præteritis. Singulis corporibus attributas, habent non solum calefacere, & infrigidare, et cetera omnes alios effectus corporum efficere in vniuersis inferioribus.*

Maiores difficultates est in secunda questionis parte definienda, quam us enim constituta sit, & semina explorata, corpora motu locali incalefcere, huius tamen modum enodare, & ratione reuocare adeo est difficile, vt in quoddecim sententijs Philosopherū agmen intraxerit. Ita 3. rem ipsam auct. Academica in nota cu ratione, in thesuro. perypatetica cū Aristotele hoc capite 7. textu 42. 1. Meteororum, capite 3. Sect. 1. 5. Probien arum questione 13. & Dico Thoma, lectione 10. cum cōmuni scholasticorum assensu, id quod quotidianis experimentis notum est. Videmus enim vniuersa duorum lapidum,

dum, & ferri, ac silicis confictum ignem elici. Item globos plumbeos è tormentis explosos per aerem incalefcere, & interdū liquefieri, sagittas, molas farinarias, currū axes, equorum soles, & aerem celeri rapm percussum, calefcere, splendere & igniri. Denique ipsa aqua maris suapte natura frigida crebro ventorū flatu agitata in tepescit, & animalium membratione mota, calorem concipiūt. Si quando verò per motum localem frigus conciliamus, id ex accidenti eueniet, aut quia calidi extrinseci præsentiam, seu reflexionem radiorum a via vitamus, aut quia aer ambiens à nobis calefactus discutitur, alio frigidiori succedenti, vt in respiratione v. g. aut denique, quia motione vapor calidus exhalatur & dissipatur, & natura frigiditas, aut ambientis corporis inualefcit. Semper igitur ex se motus localis est aliquo modo causa caloris, licet formaliter non sit calefactio, cum formaliter tendat ad præsentiam, & inde speciē sumat; ac proinde specie distinguatur, sicut termini ipsi calor, & præsentia. Quod constat ex Aristotele in Antepredicamentis, & 5. Physicorum capite 1. & 2. & ex omnibus alijs ibidem, qui omnes statuunt, lationem non esse per se causam caloris, quia vt pote entitas imperfectissima, nequit continere illum formaliter, aut eminenter in se, neque in proprio termino, qui etiam est entitas modalis imperfecta, & nullius rei efficienter actiua.

Circa rationem verò assignandam huius manifesti experimenti, missis pluribus sententijs, quæ longe ab scopo veritatis aberrant, & eas percurrere operosum

nimis, & inutile esset, prima earum, quæ magis ad veritatem accedunt, asserit, calorem motu editum oriri à calore virtuali, inherente corporibus, quæ fricantur. Ita philosophatur Durandus in 2. distinctione 14. questione 3. cū alijs quibusdam maximè è recentioribus. Verum hæc sententia non est vniuersim vera; Quamuis enim aliqua sublunaria corpora huiusmodi calorem virtualem continent, quæ motu quasi excitata calefciant, in omnibus tamen corporibus sub Lunæ orbe contentis, illum calorem constituere, fundamentum rationis caret, immo rationi aduersatur, cum aliqua sint corpora solida, aquea, vel terrea, ac proinde eximie frigida, ex quorum attritu calor oritur. Oportebat etiam calendere, quomodo calor ille latens, & virtualis per lationem exciteretur, vel augeatur, quod Durandus non explicat, & ideo quæstionem, non assequutus. Quam vt inueniat Thomas Garbius 2. libro suæ summæ, tractatu 2. quest. 6. in quolibet mixto partes dissimiles agnoscit, alias quidem subtiliores, & calidiores, igneas scilicet, & aereas, alias vero magis densas, ac frigidias, plus terræ, & aque retinētes. Hoc autē posito existimat, mutua corporū collisione partes illas igneas, & aereas, à cætro ad circūferentiā corporis euocari, & per diuersionē, & rarefactionē quasi diuelli à partibus frigidis, & sic ipsas calidiores apparere, & ad alia corpora cōiungua calorem fundere. Sed nec hæc positio placere omnino potest, quia insufficienter rem explicat, & falsa quædam assumit. Nā in primis nequit cum fundamento assignari in quibuslibet mixtis, vt in

crystallo, & similibus, ea partiu. dissimilitudo, quæ ad hoc sufficit. Libere enim omnino, & contrarationem supponitur, omnia mixta plus caloris habere in partibus abditioribus, quàm in extimis. Et quidem Garbius videtur sentire, formas elementorum actu late re in mixto contra Aristotelem, & communem sententiam à nobis corroboratam, in libris de generatione. Denique licet admitteremus, in qualibet re mixta partes illas dissimilares ab hac sententia excogitatas, & ex eis abditiores esse calidiores, nequit intelligi, qua ratione internæ partes solidorum corporu non uiuentium (de fluidis namque, & uiuentibus alia est ratio) exteriorum attritu, & centro ad circumferentiam euoluuntur, cum alijs extimis continuæ sint, & eas non possint penetrare, neque sicut fluidæ propriam in corpore positionem cum alijs mutare, adhuc ergo superest, adæquatâ huius effectus causam assignare.

Albertus Magnus 1. Meteororum tractatu 1. capite 15. & Zimara in suis Theorematibus propositione 45. eiusdem rei causam inuestigantes, eam reddidere, quia scilicet partes corporum, quæ colliduntur, rarefiunt, & media rarefactione excitatur calor, ad quem præuia dispositio est raritas; Verum neque hi Doctores quæsitam causam attigerunt, non enim apparet, qua ratione inducatur raritas per motum localem in corporibus solidis, nec minori hoc indiget explicatione, quàm id, quod inuestigamus, & factum non intro ducitur tanta raritas, quæ ad hoc sufficiat, cum sensu non deprehendatur in his corporibus statim post

collisione. Et ideo Patres Conimbricenses in hoc cap. 7. quæst. 6. arti. 1. cum alijs, quos ipsi citant, quibus sententia Alberti arridet, addiderunt, per motum non solâ raritatem induci in corporibus solidis se percutientibus, sed etiâ, & maximè, in aere intercepto, & alliso, quam raritatem calor consequitur. Sed tamè hoc modo, licet assignetur maior raritas, nondum ostenditur sufficiens causa illius, nedum caloris excitati per latione, quam quærimus, quia adhuc difficile, & inexplicatè relinquitur, quæ nam sit causa raritatis. Præterea, licet raritas affecta sit caloris, tamen non ipsam calor, sed calorem ipsa consequitur, iuxta communè sensum, ut pote qualitas secunda ex permutatione caloris, & aliaru primarum qualitatu ortum ducens, quæ ut pote qualitas secunda, specie distincta à calore, ex eolôgè imperfectior, nequit illud producere, nec formaliter, aut eminenter continere, ut constat ex Arist. 4. Physic. text. 87. Et si dicatur cum Patribus Conimb. non sequi calorem raritatem, ut ex causa, sed ut ex comitente, igitur adhuc est superassignanda causa caloris, quæ tamen ab his non assignatur. Et ulterius calor non solum est comes raritatis, sed illius causa, vel potius habens se ex parte causæ, ut dispositio præuia, igitur non potest esse effectus raritatis, aut comes præuius, alia ergo causa inuestiganda superest.

Deniq; D. Tho. hoc loco lect. 10. asserit, ideo motum localem eam habere prærogatiuam, ut calorem efficiat, quia est omniu motu primus & auctore Arist. 10. Metaphy. cap. 4. primum in vnoquoque genere est causa reliquorum. Hæc tamen Angelici Doctoris cõiectura, seu

seu congruentia verissima est, et si Theorema illud Aristotelis, ut alibi diximus, intelligi debeat de primo in aliquo genere causalitatis, superest tamen explicandum, qua ratione id contingat, & ideo alia verba inferius subiunxit Diuus Thomas, quæ in veriori huius rei explicatione expendemus. In qua facilius sane est, quid alij dixerint impugnare, & quæ non sit adæquata ratio ostendere, quàm proprium sensum, & perspicuam huius rei rationem demonstrare. Ut autè utrûque, quantum fieri potest, delucide assequamur, aliquot sunt conclusiones subjiciendæ.

Prima conclusio: motus localis in animalibus, peculiari ratione, est causa caloris, quatenus occasione lationis, maior spirituum vitalium, & animalium copia, ad externas animantium partes adueniat. Id quod duplici de causa videtur contingere: primo, quia facultas motrix huiusmodi spirituum ministerio, vitur ad motum exequendam, & ideo uberiorem spirituum copiam tunc temporis attrahit. Secundo mediante motu locali, aminantium pori protrahuntur, & liberiorem spiritibus aditum reliquant: ex quo fit, ut prolixiori motu animalia defatigentur, ob spirituum scilicet dispendium. Cum igitur huiusmodi spiritus calidissimi sint, hinc prouenit, ut eorum interuentu partes animalis incalescant. Accedit, quod etiam ad has partes, dum mouentur, plus sanguinis, & spirituum vitalium in se recepit, quæ ut in se multum caloris habent, in partes sibi proximas transmittunt.

Secunda conclusio: ex mutua corporum sublunarium collisione, tanquam ex conditione raritas ortum ducit. Hanc conclusionem supponunt communiter Doctores, ut videmus, referentes varias sententias: & probat experimentum ipsum. Constat enim corporum partes aeris præsertim, mutua attritione, non nihil inter se distrahi, & maius occupare locum, quod aliter, quàm per rarefactionem contingere nequit, cum id eueniat sine additione quantitatis: id quod ex sequenti assertione amplius intelligetur, & roborabitur. Dixi, tanquam ex conditione, quia sic non potest latio esse causa, seu causatio propria caloris, sic neque raritatis, cum per se solum tendat ad ubi, tanquam ad proprium terminu qui specie, vel genere, a raritate dissidet. Quia igitur motu locali varie agitantur partes mobilis, & maxime corporis medij, ratione cuius agitationis diuersimode disponuntur in ordine ad primas qualitates, ex quibus raritas pullulat, hinc fit, ut medio motu locali, tanquam conditione consurgat raritas: ex quo fit, priorem esse productionem caloris, quàm raritatis, ut diximus, tantum abest, ut raritas sit causa, aut præuia conditio ad effectum caloris.

Tertia conclusio: motus localis dicitur causa caloris, eo quod medio motu partes minus calidæ, & siccæ distrahuntur, relictis calidioribus, & siccioribus, in quibus proinde intensior calor deprehenditur, & producitur & per

quas in corpus contiguum transmittitur. Quæ conclusio prius explicanda est, deinde probanda. Pro cuius elucidatione in memoriam reuocandum est id, quod 2. libro de generatione, diximus aërem elementarem esse calidum, se re in summo gradu, & valde rarum, quamuis continuavaporum, exhalationūque terrestrium permixtione, frigiditatis & densitatis multum imbibat. Præterea, cum ex occurfu duorum corporum calor, seu ignis consurgit, aër intercipitur, & attenuatur, quod verum est, siue corpora sint distincta ab aëre, siue sint partes eiusdem aëris solidiores, quæ medijs tenuioribus se per motum ostendunt. In corporibus item solidis communiter sunt duo genera partium, aliæ crassiores, in quibus viget frigiditas terrea, alię minus crassæ, & magis diffecate, in quibus calor, & siccitas. illius aëre ela pollent. Licet hoc non eodem modo in omnibus corporibus mixtis reperiat, & ideo aliqua corpora dicuntur terrea, vel aquea, alia ignea, vel aërea: non quia in illis elementorum formæ maneat, vt aliqui decepti putarunt, sed quia alicuius elementi qualitates propriæ in aliquibus mixtis, aut in quibusdam eorum partibus magis relucet, in alijs vero proprietates elementi alicuius.

His igitur prælibatis nostra conclusio probatur hac ratione: motus localis est causa caloris; a hoc non potest haberi vlla ex his modis, quæ id explicant re late sententiæ, bene tamen in sententiæ nostræ conclusionis: igitur iuxta illam solum verum habere

potest propositio illa ab omnibus recepta. Minor quo ad priorem partem liquido constat, ex refutatione aliorum modorum explicandi prædictam axioma. Quoad posteriorem vero probatur primo, quia nulla alia probabilis via superest, hoc explicandi, deinde roboratur, ex ipsa rei natura, quia quoties duo corpora solida sibi inuicem occurrunt media latione, quo magis approximantur, magis atteritur aër interceptus (in hoc enim contingit, motum esse causam caloris, vel in hoc maxime.) hoc est, magis segregantur, & expelluntur partes illius crassiores, & aduentitiæ, terreę scilicet, & aqueę, & peregrinæ impressiones, quæ omnes vt pere magis densæ, magis impediunt occursum illorum corporum, & fortius ab illis impelluntur, & detruduntur, relictis interioribus, & defecatoribus partibus aëris, sed in his partibus aëris viget calor prope summus, natura sua, & si aliquid caloris ab extrinsecis impressionibus sublatum fuerit, illis remotis in statum pristinum a propria forma per naturalem emanationem se reducantur ablati impedimentis, inense percipietur calor in his partibus purioribus, ac in corporibus ipsi localiter motis simili calor in paulo minori intensio ne ab aëre produceretur, & idem est de siccitate calori congenea, & affecta raritate quibus medijs accedente contrariorum remotio ne forma ignis non nunquam introducit in ipsa præsertim materia aëris, qui frequenti exhalationum siccaram appulsu, & commixtione, ab ingenita summa hu-

miditate,

miditate, qua igni potest remittere, detruditur, & sic in flammam non nunquam cōueritur, quæ frequentius verus ignis non est, sed particule aëris nimis raræ & siccae. Quæ quasi segregatio, & eolutio partium optime potest in aëre contingere, cum fluidus sit fluxui, & refluxui obnoxius, cuius aliqua partes præsertim extraneis in factæ, habitibus facile resiliunt, & a corporibus solidis discedunt. In alijs autem corporibus non ita facile id euenit, vt cuiq; videre est: contingit autem facilius caloris, immo & flammę generatio ex percussione aliquorum corporum, vt chalybis, & silicis v. g. quia ea aptiora sunt ob ingentem duritiem, & angulorum distinctiōnem, ad prædictam aëris percussione, & attritionem, seu attenuationem in puriores, & minores partes. Accedit, quod aliquando ipsa corpora non parum caloris habent in partibus minus crassis, licet immixtum cum nimia densitate, & frigiditate in partibus crassioribus: attritu autem altius corporis hæ partes hebetiores ex parte diuiduntur, cum illas, vt que magis illi contrahantur, fortius agat corpus duriora, occurrēs, manentibus alijs, quæ & in se sunt calidiores, & ad calorem suscipiendum magis aptæ; quæ diu aëre, & diuilio partium laxiori, & in propria significatione videtur appellari non nunquam a Doctores raritas, seu rarefactio. In quo sensu possunt bene incepti præsertim aliqui ex Doctores relatis supra, & hanc viam exponendi commune illud axioma manifeste videntur ingressi Aristoteles, & Diuus Thomas, il-

le in hoc cap. 7. illis verbis: *Caliditas ab ipsis (id est, scilicet) lumen que ideo fit, quia aer ab illarum motione fricatur seu auri o aer ab eorum latione.* Diuus vero Thomas ibidem dicit, hoc contingere per contritionem, compressionem, siue conficationem aëris, non ita, vt calefactio sagittarum v. g. sic causa calefactionis aëris, sed è contrario, vt Alexander expressit Aristotelem, cuius rationem reddidit sanctus Doctor, quia scilicet aër est propinquior naturæ ignis: igitur ex eo aperte purant motum esse causam caloris in aëre, quia per illum magis relinquuntur aër suæ naturæ viciniore igni, quod non potest aliter euenire, nisi modo a nobis explicato, & satis indicato a Diuo Thomæ, & Aristotele. Et quæ non proueniat calor ex præcedenti aliqua raritate tradit sanctus Thomas eadem lectione his verbis: *Alteratio autem secundum omnes alia qualitates causatur ex alterat one primari in quantum: qualitatibus inter quas dua actiua scilicet, calidum, & frigidum, sunt priores.* Motus igitur localis est causa caloris vniuersaliter, per accidens, & vt applicans causam per se, quoties per ipsum partes aëris medijs attenuantur, & magis ab extraneis, & crassioribus purgantur intimius applicatis, vt explicauimus, & medio calore in causa est raritatis: in animalibus vero alia præterea est via concipiendi calorem, vt explicauimus, & hanc rationem explicandi commune ex motu locali subdistinguitur aliqui Doctores ex relatis, cui nullus id, quod mente conceptum plane expresserit.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem & stelle trās ferri videantur, & totum celum, &c.

Breuis expositio textus.

IN Hoc capite agitatur Aristoteles alteram quæstionem ad stellas pertinentem, & statuit, eas non moueri per se, sed motu suorum orbium circumuehi, id quod tribus rationibus concludit. Et hæc est totius capituli summa. Prima ratio est, stellæ, & cælum circumuoluuntur perpetua conuersione, sed hoc nequit contingere, stella, & orbe quiescentibus, cum id aduersetur manifestæ experientie: neque utroque motum subeunte, quia aliàs stella, æqua uelocitate moueretur cum orbe, cui coniuncta est, quod probat esse absurdum, quia in naturalibus, quo unumquodque maius est, eo uelocius motu proprio mouetur, ut in pergrandi saxu comparatione lapilli constat. Deinde hæc æqualitas nequit provenire necessitate naturæ, quia si stella minoris orbis in maiori ponatur, uelocior erit, & e contrariis neque euenire potest fortuito, quia sic non in omnibus circulis eodem modo se res haberet, & quæ casu eueniunt, sunt præter naturæ ordinem. Neque denique rationi congruit, ut orbis quiescant, & moueantur stellæ, quod ex eisdem absurdis probat, & quia cælum disseccaret;

consequens ergo fit, stellas non cieri proprio motu, sed in fixas suis orbibus ab eis circunduci.

Secunda ratio sic procedit; si stellæ proprio motu cierentur, cum sint rotundæ, & globosæ figuræ, ut aspectu ipso apparet, & omnes concedunt. aut is motus esset conuersio, hoc est, in eadem parte, in eodemque loco; seu uolutatio, id est, in orbem cum mutatione situs totius mobilis, & alternata facie, at neuter est, quia per conuersionem nunquam aliò transferentur contra experientiam, per uolutionem non semper eadem facies appareret, cum tamen aliter contingat. Quæ ratio solum contendit, non moueri stellas orbibus totalibus immotis, non tamen obitat, quominus in suis epyciclis motu distincto à totali orbe deferantur. Denique non mouentur astra motu progressiuo, cum eis ad eum motum organa necessaria non tribuerit natura, cum tamen in necessarijs non deficiat, & ad eundem inutilis sit figura globosa, qua præditæ sunt stellæ. Superest ergo, ut stellæ suo orbi sint continuæ, & motu illius ferantur.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Ex his autem patet id, quod dictum est à quibusdam, &c.

Breuis expositio textus.

Ostendit Aristoteles in hoc capite astrorum latione concentum

CAPVT X.

Textus Aristotelis. De ordine uero ipsarum, quomodo queque disposita est, &c.

Breuis expositio textus.

Astrorum planetarum præsertim, ordine, situ, & distantia; ad Astrologos horum considerationem remittit, quorum partes sunt, non Philosophi, magnitudines, portiones & distantiam scrutari. Subiungit breuiter id, quod ad Philosophum spectat, scilicet, quanto planeta altior est, & primæ spheræ propinquior, tanto proprius ipsius motu tardiore esse, minus uero, quo magis distat, in uerso tamen ordine contingit in motu, quo à prima spherâ rapiuntur.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

Ac, qui figuram uniuscuiusque stellarum uocandam, &c.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles hoc capite probare, singulorum siderum figuram esse rotundam; id, quod ex dictis satis liquebat; cum eadem siderum, & spherarum sit natura, ac proinde eadem affectio, & figura. Id uero probatur duplici ratione. Prima, natura nihil frustra facit; igitur cum stellæ haud aptæ sint moueri per se, eam illis figuram tribuit, quæ minus apta sit ad mo-

uentum aliquem non effici. Diuiditur caput in duas partes; in priori Pythagoreorum dogma cum suis fundamentis referent in posteriori illud confutat. Placuit itaque Pythagoreis astrorum motu sonum temperatum, & concentum quendam effici; quia apud nos is sonus euenit ex corporibus motis, & eo maior, quò plura sunt corpora grandiora, & celerius mota; igitur id eueniet in orbibus calestibus, licet huiusmodi concentus à nobis non percipiatur, ob assuetudinem, illi enim ab ipso ortu assuescimus: sicuti accidit artificibus æris sonum malleorum non distinguuntibus. Verum inquit Aristoteles, hoc concinnè & musicè dictum est, non tamen uerè & philosophicè, quia præterquam quod absurdum est asserere, non eiusmodi sonum non percepturos, non posset non hæc inferiora uehementer lædere: siquidem minor sonus tonitruum non solum animantia, sed & durissima saxa interdum frangit. Secundo id ipsum coarguit, quia quod in alio fertur & parte non mouetur, sonum non facit, ut patet in partibus nauigij, siuiter coherentibus; at astra feruntur in spheris celestibus illis affixa, ut superius ostensum est, non ergo efficiunt sonum, quem certe efficerent, si aerem, uel ignem suo motu rumpere. Ad naturam tamen prouidentiam spectat, ne detur talis strepitus, qui non posset non omnia apud nos turbare.

Quædam sunt...

Minimè

tum progressuum, hæc autem est rotunda cum nulla organa admitrat, in quo non committit circulum vitiosum Aristotelis, quia vt aduertit Diuus Thomas hic, antea non probauit Aristoteles, stellas non moueri præcise, ex eo, quod habeant rotundam figuram, sed alijs etiã rationibus. Secunda ratio eadem est figuræ ratio in Luna, & in reliquis astris, atqui Luna est rotunda, quia cū crescit, & decrescit, arcus similitudinem refert, & cum Sol Lunæ interpositione obscuratur, concauus apparet, igitur orania astra rotunda sunt.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Cum autem due sint dubitationes, de quibus quibus &c.

Expositio Textus.

IN Presenti capite duas proponit Aristoteles quæstiones discutendas, quod induas præcipuas partes diuiditur. In priori temeritatis, & arrogantia deprecata suspitione proponit dubitationes, difficileque reddit, in posteriori eadem dissoluit. Ad primã igitur accedendo partem, querit Aristoteles, quare errantes stellas non eo pluribus motibus ciantur, quo magis a primo orbe distant, cum hoc videatur rationi consonum, vt cū prima sphaera vna tantum motione feratur, proxima inferior rapiatur duplici motu, &

alia triplici, ac ita reliquæ deinceps: & non potius aliqui inferiores orbes paucioribus agitentur motionibus, quam superiores nonnulli, vt Sol. v. g. tribus tantum motibus fertur, & tamen alij situ superiores planetæ quatuor ciantur motibus. Deinde rursus querit philosophus, cur supremo orbem tam inuisibilis, & à nobis incomprehensibilis astrorum multitudinis insideat, inferiorum vero singulis singula tantum, non seruata in hæc proportione debita, in secunda parte capituli, quæstionibus iam satisfacit, & prius priori, cuius responsio, multis obscurè satis prelibatis sic breuiter formari potest. Corpora cælestia, vt pote vniuersales rerum omnium causæ, iam cum seipsum agitantur, vt sublunaris mundi effectus in lucem edant, & tuæ turgitur ex hoc fine & non ex finis ordine, plures, paucioresve motus sortiri debent: ac proinde loci dignitate non obstante vnusquisque globus ijs motibus exigit circumagitur, quos influendi est agitat ratio, qui pro singulis sphaeris ab astronomis numerantur. Posterioris quæstioni triplicem rationem assignat Aristoteles: primã desumitur ab excellentia primi orbis, proueniente à perfectiori intelligentia motrice, & à causalitate inferiora vniuersaliori; secunda est, quia voluit natura stellarum multitudine cõpensare motuum multipliciter, quam inferioribus sphaeris præ omnium primã contulit. Tercia denique, quia si in orbibus inferioribus essent plures stellæ, non esset proportionata virtus, & impulsus primi motoris communi lege primo mobili impressus, pro tam perfectis orbibus secum rapiendis.

QVAESTIO

QVAESTIO I.

Quo modo astra moueantur.

EX Ijs, quæ Aristoteles, his quinque proximis capitibus tractat, aliqua adeo perspicua sunt, vt altiori discussione non indigeant: alia ex superius dictis liquido constat, non pauca ad Astronomos spectant, ipso Aristotele testate. Reliquæ autem vnica hac quæstione quantum satis fuerit, perstringemus, prius examinantes, an stellæ moueantur, deinde de ijs, quæ motui astrorum accidunt, disseremus.

Et circa priorem partem, nõ de fuerunt, qui existimauerint, omnia astra in orbem peragimmo cælo. Constat enim vel ipsis oculis astra moueri, secus de orbe ipso, quod contingere potest, sicut im mota aqua euenit motus piscium in mari. Dicendum tamen est primo, orbes cælestes simul cum astris moueri. Hic est communis sensus Doctõrum vtriusque scholæ, Philosophicæ, & Astronomicæ, & ideo nullum in speciali referre oportet. Cuius asserti efficacissimum fundamentum est, quia si stellæ immoto orbe illum per lationem peragrarent, plane sequeretur, cælum esse corruptioni obnoxium aduersus supra dicta ex communi sensu: ergo non ita contingit. Illustratur sequela, quia stellæ æqueunt orbem permeare per penetrationem, cum vtrumque sit corpus quantum, cuius naturalis affectio est impenetrabilitas: igitur facta ipsius orbis diuisione, & defecatione, vt infert Aristoteles, capite 8. quæ plane incorruptibilitati re-

pugnat, cui non minus aduertatur, nunc orbem cælestem rarescere, nunc densari, vtrumque enim in sola corpora corruptioni obnoxia conuenit, & quantumuis rarefiat, non potest astro aditus, seu transitus patere, sine penetratione, aut scissione partium, vt per se constat. At constringet nõ nemo, in cælo quosdam quasi canales, quibus illabatur astra. Verum hoc figmentum facile falsitatis conuincitur, nam & sine villo fundamentum hanc cæli peregrinã constructionem mente architectaretur, cum altiori alia cælum constet, & contra rationem: nam vel canales illi essent oppleti aliquo corpore, vel secus, si hoc detur, dabitur & vacuum naturaliter contrarium ordinem, & communem sensum: si aliud; aut illud corpus esset sublunaris naturæ, aut cælestis, non primum, quia iam esset in cælo corruptibile aliquid, & violentum, quod proinde non posset ibi perpetuo conseruari, sed spatium relinqueret: non posterius, quia cum illud corpus esset eiusdem naturæ cælestis, cum orbibus, qui solidi sunt, vt supra probauimus, solida etiam naturæ erit, ac proinde inutile ad spatium per fluxum replendum. Accedit, quod cum astra non semper eadem incedant via, sed diuersa valde, vt astrologi admonent, totum orbem infinitis pene riuulis intercedi necesse foret, quod soliditatem, ac per consequens incorruptibilitatem cæli de medio tollit. Ex quibus fundamentum partis oppositæ solo manet æquatum.

Dicendum est secundo, astra firmamenti non alio, quam motu proprio, orbis moueri,

Mm 2 & idem

& idem est de planetis, respectu orbium partialium, quibus insident. Hæc asserunt quoad primam partem probavit Aristoteles ex instituto capite 8. præcedenti. Et conuincunt Astronomi ex eo, quod stellæ firmamenti eundem omnino interse seruant suum, quod certe non contingeret, si proprijs motibus agerentur, & non essent orbi infixæ, vt nodi tabulæ. Et certe huius rei argumentum efficacissimum est, quod nullam extet priuati motus fundamentum, siquidem nihil in stellis apparet, quod in motum propriæ spheræ reduci nõ posset, aut etiam in conditionem, seu diuersitatem medijs, per quod visuntur, quæ etiam probant de motu errantium siderum, & de peculiari orbis eâ differentes, qui eccentrici nuncupantur, vt consideranti patebit. Nec vllum est argumentum distinctionis motuum, cum eo præcisæ hæ spherulæ eccentricæ distinctæ constituantur, vt diuersè aspectus planetarum, & distantia inter se, & à terra, cum motu suorum orbium stare possint: (loquor de motibus circularibus planetarum, an vero eorum aliqui vterius ciantur cum suo epicyclo, Astronomis discutiendum relinquitur) Hoc tamen discriminis veritas, inter astra firmamenti, & errantia sidera, quod illa eodem, quo totalis orbis circumaguntur motu. Planetæ vero, licet latrone partialis spheræ circumferantur, diuersa tamen à latrone orbis totalis: propter quâ nunc magis, nunc minus à fixis stellis, & terra distant, & errantia nuncupantur.

Hic tamen animaduertendum est, cum Aristoteles capite 8. cit

to, etsi vnquam alibi asseruit, stellas esse orbibus proprijs continuas, non loquitur de continuitate strictè sumpta, quæ reperitur inter ea, quorum vltima sunt vnium, sed laxè pro coniunctione, & similitate inseparabili, etiam sine vnione. Colligit enim illa ex eo, quod non mouentur stellæ motu distincto à suis orbibus, ad quod proculdubio sufficit inseparabilis coniunctio sine vnione propria, nec alia inde inferitur, & supra probauimus omnia astra à suis spheris distingui specie, ac proinde non continuari.

Ex dictis constat Pythagoræ, & ipsius auditorum dogma, de sono, seu concentu astrorum, firmatum esse, & vt ait Basilus homilia 1. Exameron, imposturam, veteratorem, & ruinosam carie perflaccidam: nam præterquã quod, incredibile prorsus est, tam aeris astrorum sonum a nobis non audiri, vt argumentatur Aristoteles, cap. 9. corpus, quod non per se, sed omnino infixum alicui mouetur, qualiter astra moueri probauimus, implicat edere sonum, vt ipse prosequitur Aristoteles, cuius doctrina verissima est, non solum de motu astrorum, sed etiam ipsorum orbium, quæ præter primam rationem probatur à priori, quia vt ex Aristotele dicitur, 2. de anima in caput. 8. quæstione 2. productio soni exigit tria corpora realiter distincta, & si non semper discontinua, quorum duo se percutiant, resiliente altero, fit enim tantum modo sonus vel violenta percussione, vel diuisione violenta, vt omnes fatentur, & inter cælestes spheras, nõ est tertium corpus, quod resiliat. Nec contingere potest.

potest diuissio, seu percussio violenta, cum inter se sint omnino contigua, leues, & bene coherentes: igitur fictitius omnino est huius modi concentus cælestis, licet alium concentum celo non inficiemur. De quo Iob capite 38. dixit: *Concentum celi quis dormire faciet?* hoc est, vt Hieronymus ibi interpretatur, harmoniã, & pulchritudinẽ cælorum, quæ Angeli, hominesque inuitantur, & aliquid tur ad Dei factoris laudem, nemo obscurare, impedire, vel potest, qui concentus nuncupatur à Boetio, libro 1. musicæ. capite. 3. musica mundana, quæ scilicet, in nexu, consensu, ordine, ac proportione rerum interse sita est.

Circa posteriorem quæstionem partem plura tradunt astrologi, quorum hæc pronuntia non nihil tamen, pro vt instituti nostri ratio postulat, quàm maxima breuitate ex ipsa trademus. Et primo perspicue ostendunt, primum mobile suam explere circuitionem ab ortu ad occasum spatio vigintiquatuor horarum, quo motu incredibilis celeritatis secum rapit omnes inferiores globos, etsi non pari celeritate cum ipso, & interse. Saturnus vero (& quod de planetis dicimus, de suis differentiibus spheris dictum) proprium perticite motum ab occasu in ortum retrocedendo eodem modo, quo supra explicauimus, annis fere triginta. Iupiter irẽ annis fere duodecim. Mars annis fere duobus, Sol diebus trecentis sexaginta quinque, horis quinque, minutis circiter quadraginta nouẽ, quod spatium annus solaris nuncupatur: Venus, & Mercurius eodem fere tempore, quo Sol suum circulum peragunt,

Luna denique suum conficit motum diebus viginti septem, horis fere octo. Vbi animaduertendum duxi prædictum cælestium orbium ordinem, & situm, manifestis Astrologorum obseruationibus ratum esse, ita vt in dubium vocari nequeat: quamuis Aristoteles, vt ex capite 12. liquet, Solem, & Lunam infimo planetarum loco collocauerit, sicuti alia etiam nonnulla eodem capite asseruntur ab Aristotele, quæ longa Astrologorum obseruatione aliter se habere reperta sunt. Præterea, ex sententia Aristotelis, vt vidimus, capite 10. quo propinquo res sunt orbis planetarum primo mobili, eo velocius diurno motu rapiuntur, propriam vero circuitionem tardiorẽ habent, quod iuxta nuper dicta accipiendum est, vt verum habeat. Cuius ratione reddit D. Thomas hic lectione 15. quia scilicet motus ab Oriente in Occidentem est causa sempiternæ durationis rerum, & ideo perfectius competere debet cælestibus spheris, quo magis accedunt ad substantias spirituales composites immortalitatis: alius vero motus recessus ab occasu in ortum generationis, & corruptionis parens est, teste Aristotele, lib. 2. de ortu, & interitu, cap. 10. text. 56. & ideo natura rerum consonat, vt velocior reperitur in eis spheris, quæ ad res corruptioni obnoxias magis approxinantur. Et de inæqualitate motus rapti confirmari potest, quia cum inferiores spheræ à prima diurno motu rapiantur, mirum non est, quinimmo valde congruè, vt minus magis distantes impellat: minus, inquam, quo ad consumationem circuitationis, spatio vigintiqua-

uor horarū, non quoad agitationē partium, nā cum superiores vastioris molis sint ſōge maius ſpatiū eodem tempore percurrunt De in æqualitate etiā motus proprii ea potest eſſe congruens ratio, quia cū ſphæræ, quo inferiores ſunt ſitu, eo ſunt minoris magnitudinis, facilius poſſunt æquali impetu velocius agitari, quā maiores infra primum mobile, de hoc enim alia eſt ratio, propter conſtantē, & ratam diurnam aſtrorū reuolutionem.

De numero vero ſtellarū incurrentiū non fuit eadem ſententia. Alij enim plures, & penē innumerabiles, alij pauciores agnouerunt. Astrologi tamen noſtri temporis pugnaciliſimē tradunt, & ſe perſpicue obſeruaſſe teſtantur infirmamento duas de viginti ſupra mille dumtaxat ſtellas, quod verum ego exiſtimo, ſi intelligatur, vt illorum aliqui intelligūt, de ſtellis, quæ facile, & quouis anni tempore notari poſſunt, de alijs enim, quæ haud facile deſignari queunt, verē docēs cum alijs Patres Conimbricenſes 2. de celo cap. 12. quaſt. 1. artic. 1. multo plures inueniri. Dixit enim Arith. hoc cap. 12. eſſe penē innumerabiles, quod de numero illo ſtellarū ab aſtronomis aſſignato verificari non poteſt. & libro 1. Meteororum cap. 8. aſſerit. aliqua eſſe atra, quæ ſicu deprehendi non poſſint. Et idē tradit Auguſtinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 13. hiſce verbis. *Quanto quisque acutus ſtellas intuetur, tanto plures videt: Vnde & accerrime cernentibus alio quas occultas eſſe merito æſtimatur, exceptis hijs ſyderibus, qua in alia parte orbis à nobis remotiſſima oriri, & occidere perhibentur. Denique vrgētius ex ſacris literis inferri videtur*

tur innumerabilis ſtellarum multitudō. Genef. 15. dixit Deus Abi aha, *mo: ſpice caelum, & numera ſtellas, ſi potes.* Et capite 22. *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum; ſicut ſtellis caeli, & velut arena, quæ eſt in littore mari;* & Pſalmo. 146. *tanquam ingens Dei præconium, & ſpecialis excellentia dicitur, qui numerat multitudinem ſtellarum: Quæ quidem omnia maiorem proculatubio aſtrorum numerū conuincūt. Et aſtronomorum in hac re auctoritatem exhibent conuenientiam, vt teſtatur Auguſtinus ſtatim poſt verba ſupra relata hac ratione: Poſtremo quicumque vnū ſuū ſtellarum numerum comprehendit, & conſcripſiſſe iactatur, ſicut Aratus, vel Eudoxus, vel ſiqui alij ſunt, eos libri huius, deſt. Genefios, conuenit auctoritas. Quæ Auguſtini verba referret, & approbat Sanctus Thomas in caput 15. Genefis, ſi eius eſt illud opus. Aſtronomi autem ſtellas firmamenti à ſe perſpectas diuidūt in quadraginta octo conſtellationes, ſeu imagines, vt ſic facilius ſtella per partes diſtinctæ poſſint deſignari, in quibus præcipua ſunt duodecim ſigna caeleſtia ſplendentia in Zodiaco: eſt vero conſtellatione certus ſtellarum numerus, effigiem animalis, alterius ve rei repræſentans, de quibus imaginibus quam plura Aſtronomi, & iudiciorij ſicut de ſtellarum magnitudine plura plures pronunciauerunt: quas in ſex ordines magnitudine diſcretos artiſcioſa notatione diſtingere, quæ omnia libenter omitto, ne Philoſophiæ can-*

cellos tranſgrediamur.

(1)

De aſtronomia magis

CA:

Textus Ariſtotelis.

Reſtat autem de terra dicere, vbi nam iaceat, &c.

Breuis expoſitio textus.

Diſputat Ariſtoteles in hoc capite, & ſequenti de elemento terræ varias Philoſophorum ſententias, de terræ ſitu, quiete, & figura in præſenti commemorans, & expiodens, vt in alio propriā de hac re ſerret ſententiam, & corroboret. Præſens vero caput in tres diuiditur partes, in quarum prima proponit varia auctorum placita circa ſitum terræ, & quid momenti habeāt, expendit. In ſecunda, quid alij ſenſerint de figura terræ proponit, & diſcutit. In tertiadeniq; circa motum, & quietē terræ id ipſum præſtat, examinans præſertim plures rationes, quæ ab alijs aſſeruntur ad quietem terræ ſtabilendam, Ad primam igitur accedens parte, prima opinio fuit, inquit Ariſtoteles, conſtituentium mundum ſolitum, qui terrā in medio illius collocarunt. Hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, & Plato. Quod aſſerere non potuerunt infiniti molis aſſerentes, cum infiniti medium non ſit. Secunda opinio fuit Pythagoreorum, exiſtimanrium, ignem in medio mundi ſitum eſſe, vt pote perfectiorem, cui proinde perfectior locus, quaſi eſt mediū, & aprior ad conſeruationem, debetur. Terram vero dicebant circa medium mundi in-

gyrum moueri, cui aliam oppoſitam terram circa hanc in orbem moram adiungebant. Fundamento vero relatæ ſententiæ reſpōdet Ariſtoteles, non ſemper medium magnitudinis eſſe perfectius, licet medium naturæ, id eſt, in quo conſeruatrix virtus totius continetur, perfectius ſit.

Quoad ſecundam partem capituli, quidā ex antiquis arbitrati ſunt terram eſſe globolæ figuræ; alij latæ potius, quaſi tympani, ex eo, quod Sol, quando oritur, aut occidit, ſecundum rectam lineam ſecatur à terra: ſi vero terra globolæ eſſet, ſecaretur proculdubio ſectiōne circulari, vt conſtat in Solis Eclipſi. Cui reſpondet Ariſtoteles; hoc ita apparere ob nimiam diſtātiā. licet aliter, eueniat. Secundo, ipſum confirmant, quia lata figura maximē idonea eſt ad quietem, quæ terræ conuenit: ſphærica vero ad motum, quæ etiam ratio expendendis corruit.

Tandem circa tertiam partem prima ſententia eſt iam relatā Pythagoreorum, qui ex prædicto terræ motu exiſtimabant, provenire, vt plures ſint. Lunæ Eclipſes, quā Solis: neque huic poſitioni obſtare aiunt, quæ Orizon videatur ſecare ſemper caeleſtem ſphæram in duas partes æquales, hoc enim viſus deſceptione euenit. Verum licet hujuſmodi deceptio contingere poſſit, ſi terra parum diſtaret à medio, ſecus, tamen ſi ab eo longo ſpatio ſeiuncta ſit, vt Pythagorei conſtituant. Aliorū extitit ſententia conſtituentium terram in medio vniverſiſita tamen, vt in eodem ſemper circumuoluatur. Alij complures inid-

in id conspirarunt, vt terræ quietem concederent, diuersis ducti rationibus. Xenophanes causam quietis terræ esse dixit, infinitam eius profunditatem, radicibus in inferius spatium imensum diffusis, quâ sententiam derisit Empedocles. Thalys Milesius fertur sentisse, terram quiescere, quia ab aqua sublinetur, sicut lignû aquæ innatans. Quæ sententia confutatur primo, quia aqua eleuata descendit sicut terra, ergo oportet, assignari aliud, quod aquam sustineat, de inde grauiora naturaliter subsident leuioribus, terra vero grauior est quàm aqua. Tertio eadem est natura totius, ac partis: terræ autem pars, vt experimento constat, subsidet aquis: ergo & tota. Alij referente Anaximene, quietem terræ in eius latitudinem contulerant, propter quam nequit aërem subiectum dissecare, sed eum premit, qui loco fugæ non reperit, impositam terrâ sustinet. Quod reitur Aristoteles, primo, quia iupponitur terræ figuræ non rotundæ: item quia prædictæ sustentationis non tam videtur cauta latitudo terræ, quâ magnitudo, quod idem eueniret, si terra esset globosa: tertio, si quis in medio mundi est terræ violenta, motus, ad medium non erit ei naturalis, sed violentus, uel est absurdum.

Empedocles asseruit, ideo terram quiescere, quia cælum rapidissima sua conuersione eius motum nõ patitur. Quod ex eo refellitur, quia si hoc ita esset, cæli motu cessante, terra aliquo itura foret: quo igitur? Non sursum, nec deorsum, vt patet, & ipso Empedocle consentiēte, terra quiescebat, antequam cæli mouerentur. Et cõtra rationē

est, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphaera, & hoc probat motus partium terræ deorsum, sicut motus partis ignis sursum. Deniq; alij ideo terrâ immotâ consistere aiunt, quod æqualiter distet ab extremis, & ad neutrum magis inclinēt. Sed neque hæc ratio satisfacit, quia idem posset dici de igne, si in medio constitueretur. Præterea, partes terræ ad medium tendunt, cum tamen sit eadem natura totius, & partis, ac proinde non tantum quiescit in medio ob illam perplexitatem. Tãdem illud locum nõ habet in alijs elementis, & tamē similis deberet esse in omnibus quiescendi ratio: Videturq; sophistica ratio, quæ in alijs perplexitatibus fieri solet, & in sufficiens, cum non ostendat, quomodo corpora moueantur ad diuersa loca, & idem de igne in medio posito dici posset, qui tamen absque dubio mouebitur, perplexitate contempta.

C A P V T. XIII.

Textus Aristotelis.

Nos autem primo dicamus, verum habeat motum, an maneat, &c.

Expositio textus.

IN præsentī capite iam ex propria sententia definit Arist. quæstiones in præcedenti positas de quiete,

quiete, situs, & figura terræ. Quod caput in tres partitur partes, in quarum prima statuit terram non moueri circulariter, sed in proprio loco quiescere, in secunda docet, proprium terræ locum esse centrum mundi: & in tertia, figuram illius esse globosam. In priori igitur parte primum probat, quia nihil violentum perpetuum esse potest. At motus illic circularis violentus foret terræ, aliàs terræ partibus naturaliter conueniret, quod falsum esse constat. Fieret præterea, vt terra non vno, sed pluribus ciceretur motibus; quidquid enim in orbem fertur, prima sphaera excepta, plures subit motus. Fieret dein de contra experientiam, vt non semper in eisdem terræ locis, ipsæ quæ punctis Orizonis stellæ inerrantes nobis orientur, & occiderent. Tertio, pars terræ mediū mundi, quoad fieri potest, sortita quiescit; igitur tota in medio consistens, quietem habet; mouentur autem grauias ad medium mundi per se, & per accidens ad medium terræ, quia hoc cum illo coniungitur. Vnde si terra alio in loco esset, adhuc grauias ad medium mundi tenderent. Quod verò grauias ad medium tendant, ex eo constat, quod inde violentè extracta non lineis, parallelis, seu æquè ab se distantibus, sed ad pares angulos, ita vt ablato impedimento, si bi in centro occurrerent, moueantur. Quiescit igitur terra in medio mundi, cum nihil moueatur in loco, ad quem naturaliter tendit.

Ex quibus pro secunda parte capituli colligit, locum terræ esse centrum mundi, siquidem in illud sua

ptenariya fertur, & quiescit terra, & ab illo per violentiam auellitur, & aliàs non ita se haberent, quæ ab Astrologis circa ortus, occasus, magnitudinem, & distantiam stellarum obseruata sunt.

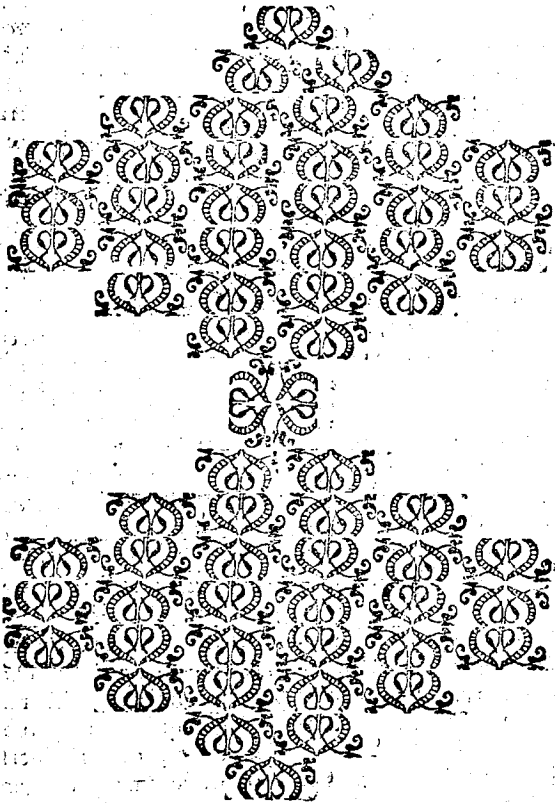
In tertia denique capituli parte probat Aristoteles, terram esse globosæ figuræ, primò, quia quælibet terræ pars suo pondere in medium nititur, & conglobatur, & omnes vndeumque motas vergunt ad angulos rectos, & sibi paulatim appropinquant. Omnibus igitur partibus compressis vndique versus centrum globosæ figuræ euadet, quod si ex aliqua parte ingentis magnitudinis pondera accrescant, adhuc terra in globosam ibit figuram, quia maius pondus versus aliam partem impellit, donec ad æqualitatem omnes partes circa medium cõeant. Affestat enim terra, vt ipsius medium, vniuersi medium sit. Confirmatur Astronomicis rationibus, quia Luna, cum deficit, per circulem sectionem secatur, ex eo scilicet, quod terra, cuius interiectu obscuratur, rotunda est, cum hoc semper eueniat, & nõquam aliàs. Præterea, si terra globosa non esset, Australibus incolis, & Aquilonaribus idem omnino esset Orizon, earundemque stellarum aspectus, quod experimento manifesto repugnat. Ex quibus euidenter colligitur, nõ solum terram esse figuræ sphaericæ, sed etiam non eximie magnitudinis, alioquin in tam parua distantia locorum, non tam diuersus accideret stellarum aspectus, ambitus autem terræ, iuxta Mathematicos, temporis Aristotelis, continere

onere dicebatur quadraginta stadiorum millia, quæ moles ad quantitatem stellarum relata nequam magna est.

Multa Aristoteles in his duobus capitibus, quæ longam hic videbantur discussionem suo iure exigere, verum quia in tertio, & quarto huius operis libro non pauca de elementis cum ipso Aristotele nobis sunt agitata, placuit

disputationem de elemento terræ in eum locum remittere, ut doctrinam de elementis eadem disputationis serie complectamur, ne forte iterum de elementis ex instituto acturi, eadem referre ad fastidium cogamur, & ideo hæc pro secundo libro dicta suscipiant.

(?)

ARISTO-

ARISTOTELIS
STAGIRITAE DE
COELO, ET MUNDO.

LIBER TERTIUS.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De primo igitur calo, ac partibus, & de stellis, quæ in ipso feruntur, &c.

*Per breuis expositione
textus.*

Postquam Aristoteles, i. libro de vniuerso, & eius attributis disseruit; & in secundo de cæli; & siderum figura, motibus, aliisque affectionibus egit, aggreditur iam his duobus libris disputationem de reliquis corporibus simplicibus, quatuor scilicet elementis, quatenus grauiæ & leuiæ sunt, motusque habet ad loca sibi iuxta vniuersi ordinem congruentia, nec non de alijs simplicium corporum affectionibus, est enim huius operis scopus, ut initio diximus, vniuersum, ut ex simplicibus coagmentatum corporibus, & hæc simplicia, quatenus partes vniuersi sunt; horum igitur disputatione nos quoque aggrediamur oportet. Verum, quia mens Aristotelis in his libris perspicua satis est, textum expositione pressius, & illorum doctrinam breuius deinceps perstringemus, nisi ad amicum expendere velimus, plus æquo opus excrescat.

Præmissa quadam præfatione, p. cula refert Aristoteles præsentis capite opinionem aliquorum Philosophorum negatiuam generationem, necnon alias sententias aliorum, variè de rerum ortu, & in exitu sentientium. Præsertim recenset Platonis placitum, existimantis, omnia corpora ex figuris planis componi, & iterum in easdem dissolui. & interire, in cuius refutatione, alijs interim omissis, totus est Aristoteles, probans non posse corpus ex superficiebus fieri.

ri, sicut nec superficies ex lineis, nec iste ex punctis: & quia partes componentes corpus graue, aut leue, prædicæ esse debent grauitate, & leuitate; superficies uero, lineæ, & puncta his uocant, hæ enim elementorum affectiones sunt, quibus corpora recta mouentur, quæ fufius persequitur Aristoteles.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Esse autem necessarium corporibus simplicibus natura motum aliquem uniuersis cõpetere, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare omne corpus physicum uendicare sibi aliquem motum naturalem. Quod probat ex eo, quod sensu constat, corpora simplicia moueri: mouentur ergo naturaliter, uel si uolentus est motus ideo est, quia est contrarius motui naturali, qui unus erit specie ab una natura, quæ principium est motus, & quietis. Deinde probatur ex quiete, nam uel corpus quiescit naturaliter, uel per vim: si naturaliter, motus ad eum locum naturalis erit. si uolenter, naturalis erit motus ad locum, in quem conatur. Deinde aliorum placita inter se comparat, & carpit, exprobatoque asserto colligit, omnia corpora, quæ recto motu feruntur, gau-

dere grauitate, aut leuitate, uel principijs motus naturalis, cum ad medium, uel à medio moueantur, & quibus motui uolento resistunt; ad utrumque autem aer conducit. Denique infert Aristoteles ex dictis, motum esse, & generationem, licet aliqua sint, quæ generari non possunt, ex quibus est mundus; quod inefficaciter probatur ex eo, quod alias antequam mundus generaretur, existeret in natura uacuum.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Restat autem dicere, quorum est corporum generatio, & quam ob causam est, &c.

Expositio textus.

IN Hoc capite, ut generatio nis principium inueniunt Aristoteles explicat naturam elementum, & quæplex sit, ac in rerum natura dari ostendit. Elementum, inquit, est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum uero in specie diuersa est indiuisibile. Dicitur: *Potentia, aut actu*, quia neutrum horum determinatur, & non diuidit in specie diuersa, sicut ætherogenea, quia homogeneum est. Ex qua definitione infert Aristoteles, dari quatuor elementa, ignem, aerem, aquam, & terram, cum illis conueniat definitio. Denique opinioni Thalæ, dicentis, unum tantum

tantum dari elementum, & Anaxagoræ admittentis alia, ut carnem, & ossa; præfert sententiam Empedoclis statuentis, quatuor uulgata elementa esse principia cæterorum, quod confirmat ex motibus simplicibus à medio, uel ad medium, qui proprii sunt elementorum: hæc igitur ponenda sunt in rerum natura.

CAPVT IIII.

Textus Aristotelis.

Consequens autem est uerum sint finita, an infinita, &c.

Expositio Textus.

INtentum Aristotelis in presentis capite est, probare elementa non esse infinita: quod primo probat contra Anaxagoram, deinde contra alios Philosophos: nam partes similes mixtorum sunt compositæ, cum resoluantur in terram, aerem, aquam, & ignem, elementum uero compositum non est, sed simplex. Præterea licet partes eiusdem rationis elementa essent, non ideo hæc infinita forent, cum non omnia, ex similibus partibus cõstent. Uterius elementorum differentie certo numero continentur, sunt enim calida, & frigida, sicca, & humida, ergo finita sunt elementa ex illis constituta. Reprehendit deinde Leucippum, & Democritum, constringentes principia, seu simplicia corpora infinita; quorum cõcursu omnia procrearentur, quia omnia ex numeris componebant, & si principia sufficiunt: determinataque sunt principiorum differ-

tie, ut diximus. Conuincuntur præterea negare multa, quæ sensibus conspicua sunt, & alia admittere experientie cõtraria, uel quod detur corpus, quod diuidi nequeat. Et ulterius, quod illa corpora magnitudine, & paritate inter se differant, nec non infinita esse, & tamen figuris distingui. Denique motus simplicis, qui proprii sunt elementorum, certo numero comprehenduntur, nempe à medio, uel ad medium, loca etiam, quæ his motibus comparantur, igitur & elementa.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem finita esse necesse est, considerare restat, &c.

Expositio textus.

Discuit iam Aristoteles in hoc capite, utrum elementum unum sit, uel plura, & refert prius aliorum placita: deinde eas refellendo, quid res habeat exponit. Plures Philosophi ex antiquis unum tantum esse elementum arbitrati sunt, alij medium, quid in ærem, & aquam, sufficiens generationis principium per raritatem, & densitatem, quos triplici ratione refutat Aristoteles. Alij unicum elementum posuerunt, ignem, diuersi modo tamen, quos etiam multipliciter refellit philosophus. Omnes uero unius elementi assertores, hac uniuersali ratione redarguit: quia si omnia naturalia corpora ex eodem principio coalescerent, eiusdem essent nature,

eodemque naturali motu cieren-
tur, ad eundemque locum: quod
palam à veritate abhorret, plu-
ra igitur sunt elementa supra enu-
merata.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Considerandum est autem
primo, verum sempitern-
na sint, an generentur,
& corrumpantur.

Breuis expositio textus.

VT Elementorum numerus
& vnus cuiusque affectio-
nes certo consent, inquit Ari-
stoteles, hoc capite. num elemen-
ta generationem, & interitum
subeant: & respondet non esse
æterna, sed reciprocis mutationi-
bus secundum partes dissolui, quæ
dissolutio infinita esse nequit,
quia aliàs infinita esset duratio-
ne elementi constructio, nec fi-
nem habere potest, id est, vsque
ad vltimam partem, quia hæc
non est indiuidua secus elemen-
tum conflatum ex indiuisibili-
bus, indiuiduum esset. Generan-
tur autem elementa, non ex non
corpore, neque ex alio corpore
antiquiore neutrum enim stare
potest, sed mutuo ex se ipso,
id est, vnum ex materia
alterius, & è con-
trario.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Rursum igitur consideran-
dum est, quis nam sit
mutuæ generationis ip-
sorum modus, &c.

Breuis expositio textus.

Pergit Aristoteles ad inuesti-
gandum generationis elemē-
tariū modum, & prius aliorum pla-
cita recer. set, & notat, expositu-
rus: deinde, quid verius sit. Empe-
docles, & Democritus putarunt,
elementa, etsi sempiterna, alterū
ex altero per secutionem ab alio
generari. Hi tamen fucaram tan-
tum generationem agnouere,
cum non eduçant formas ex ma-
teria præiis alterationibus dis-
posita, sed maiorem dumtaxat
raritatem. Restat igitur, vt vnum
elementum per transmutationem
ex alio fiat. Verum in hoc puplex
est sententia falsa, altera asseren-
tium, transmutationem fieri se-
cundum figuras, altera consti-
tuentium in diuisione per pla-
na: priores enim coguntur asser-
rere, prima corpora non esse di-
uisibilia, neque partes fortiri natu-
ram totius, cum figuræ hoc non
habeant, posteriores sensibus
repugnant, & aliqua ab-
surda concedere
teantur.

(?)

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Omnino autem enti sim-
plicibus corporibus figu-
ras tribuere, metas egre-
ditur rationis, &c.

Breuis expositio textus.

Totus est Aristoteles præsen-
ti capite in refellenda Plato-
nicorum opinione, varias elemen-
torum attributiones: id quod va-
rijs rationibus exequitur. Prima pro-
lix a satis sumitur ex figuris mate-
maticis, quæ si iuxta Platonicum
placitum elementis accommodē-
tur, plane sequeretur inter elemē-
ta vt cum dari, cum illis nequeat
vndeque esse contigua. Et
quod elementa nullam præfixam
vndicent figuram, ex eo constat.
quod eorum quodlibet vndiq; cō-
tingit, extremitatem rei, cui iun-
gitur, sese ad illius figuram accō-
modans: quod maximè elementis
congruit, cum sint quasi materia
mixtorum, & receptaculum: & a-
lias non possent elementa venire
in compositionem mixtorum, ne-
que in vnum continuum coales-
cere, si indelebiles ex se figuras ha-
berent. Præterea non rectè Plato-
nici figuras elementis aptant, ad
earum potestates, & motus expri-
mendos, quia igni tribuunt sphæ-
ricam, vel pyramidalem, quæ mo-
tū recto ignis non congruit: ter-
ræ cubicam, quæ etiam motui ter-
ræ non deseruit, etsi quidditas e-
lementi in ea consistat figura, cū

generet sibi simile, figura figuram
generabit, quod absurdum est, &
si vna figura est propria vnus ele-
menti, alterius contrarij contra-
ria erit figura, cum tamen figura
nihil possit esse contrarium. Deni-
que contradictionis Platonicos
arguit Aristoteles.

Tractatus de natura, nu-
mero, situ, & motu ele-
mentorum.

PLura in hoc tertio libro de ele-
mentis ediserit Aristoteles, de
quibus per ortum diximus, cū eo-
dem libro 2. de ortu & interitu,
qualia sunt, quæ ad generationem
& corruptionem, & ad qualitates
eorum actiuas spectant. Et ideo il-
luc spectantibus omisisis, solum in
hoc tractatu agitabimus, quæ hu-
ius loci sunt propria, quæ videlicet
spectant ad elementa, vt sint par-
tes vniuersi, quod, vt non semel
monuimus, huius operis scopus, &
adæquatam obiectum est.

QVÆSTIO I.

An sint elementa, quot,
& qualia.

VT ea, quæ titulus quæst. inquit,
dilucidè enodemus, operæ
presium erit, omnium firmū fun-
damentum iacere, quo firmius es-
se nequit, quasi ipsius met elemen-
ti definitio. Hæc igitur prius elu-
cidanda est, vt inde cætera ad e-
lementa spectantia facilis enu-
cleemus.

Arist.

Aristoteles tertio capite huius libri, sic definit: *Elementum corpus, quod mixtorum non est, id, in quod cetera corpora diuisantur, in quibus potentia sunt, ipsum vero in specie diuersa est indiuisibile.* Afficit Aristoteles se definire elementum corporum, quia elementum multipliciter sumitur, & ideo laxiori significatione illud definiuit 5. Metaphysice, capite 3. prout etiam conuenit elementis scientiarum demonstrationum, elementis literarum, & similibus. Dicitur vero elementum, in quod cetera corpora diuisantur, quia corpora mixta resoluantur in elementa, si quidem ex illis componuntur, & vnumquodque in ea diuidi, & resolui potest, ex quibus componitur. Dicuntur præterea elementa manere potentia in mixtis, id est, virtualiter, vt explicuimus lib. 2. de generatione, vbi animaduertendum est. Aristotelem dixisse, in potentia, vel actu, quia nondum stabilierat, elementa solum manere virtualiter in mixtis, quod præstitit postea in libris de generatione. Additur denique in definitione, indiuisibile in specie diuersa, quis licet elementum diuidi possit, non tamen in alias partes specie diuersas, sicut animal diuiditur in caput, pedes, &c. quia omnes elementi partes eiusdem sunt speciei.

Ex iacto tamen fundamento posset inferri, nullum esse in rerum natura elementum, quia nullum est sublanare corpus, quod non sit diuisibile in specie diuersa; nullum igitur erit elementum, quod in specie diuersa indiuisibile diximus. Antecedens probatur, quia quodlibet ex quatuor corporibus

simplicibus sublanaribus, quibus si cuiquam elementi ratio cogrueret, diuidi potest, in materiam & formam, quæ inter se specie dissident: insuper etiam in alia corpora completa, vt aer v.g. in ignem & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera vero aqua produci potest.

Ex eodem etiam fundamento videtur elici, non esse elementa quatuor, sed plura, vel pauciora, vt plures antiqui relati ab Aristotele præcedentibus capitibus 3. 4. & 5. arbitrati sunt. Plura quidem, quia partes homogeneæ, vt caro, & os, plures, quam quatuor sunt, & tamen elementi rationem sortiuntur, cum in eas ætherogeneæ partes diuidantur, & ipse in specie diuersa indiuisibilesunt. Præterea arguere possent, Eleucippus, & Democritus, hoc modo, corpora mixta coalescunt ex infinkorum simplicium concursu, & in eadum diuisantur: cum tamen simplicia ipsa, se in atomi indiuisibiles sine igitur in finita erunt elementa. Ratione non dissimili posset arguere Plato, pro sua figurarum multitudine, ex quibus, vt elementis, corpora constari existimauit. Quod pauciora sint elementa, quam quatuor, probare possunt, qui vnum tantum agnouerunt ex eo, quod vni primo tantum definitio allata competere possit, & sufficit, nec plura simpliciter prima concedere oportet, id, quod quilibet suo elemento pro libito accommodauit. Alij vero medio cuiusdam inter aerem, & aquam: & saltem quod non datur elementum ignis ad lunæ centrum, vt nonnullis placuit, ac proinde nullibi, hac via probare possumus: quia ex eo probat Aristoteles

teles 1. Metaphysicæ cap. 3. cælestia corpora non esse ignea, quia iam pridem reliqua contenta corpora incendio conflagrassent. Ast idem sequeretur, si ignis prope Lunam globum resideret, cum inferiora omnia suo ambitu comprehenderet. quæ, maxime propinquior aer valde calidus, paruum admodum summæ ignis voracitati resisterent.

Præterea, ignis nequit sine combustibili conseruari, vt experimento constat, at supra aeris spheram hoc pabulum non extat, igitur nec ignis: maxime, quia si sphaera ignis esset prope Lunam, omnes inferiores ignes eo tenderet, cum vnum quodque elementum in propriam sedem feratur, quod tamen aliter contingit. Denique hæc videtur mens Aristotelis 1. Meteororum capit. 4. dicentis, supra aquam esse aerem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen non est, quod quidem consonat sacris literis, quæ dum in libro Genesis primam rerum molitionem accurate tradant, nullam ignis mentionem faciunt. Ex quibus inferri videtur, nullum prorsus esse elementarem ignem, siquidem is, qui apud nos extat elementaris esse non potest, nec minus contineri valere in terræ centro, vt existimantur Pythagorici, teste Aristotele 1. de celo ca. 13. propter ignis leuitatem.

His tamen non obstantibus, dicendum est primo, cum Aristotele capit. 3. cælestium, & communium Philosophorum omnium consensu, esse aliqua elementa in rerum natura, id quod ex ipsa elementi definitione manifeste inferretur, quia aliqua sunt in vniuersi

so corpora, quibus omnes conditiones in definitione elementi posite apprime quadrant. Igitur aliqua necesse est concedenda sunt elementa. Roboratur antecedens, nam in carne, alio vbi mixto, in sunt in potentia terra, aqua, & alia, cum ibi horum qualitates reuelantur, & in ea prædicta mixta diuisantur: tabent enim, dum intereunt in puluerem, humorem, spiritum, & in partes igneas, quæ quidem elementis respondent. cum tamè hæc in corpora specie diuersa nequeant diuidi, siquidem partes elementorum eiusdem sunt rationis, & in nullo naturaliter continentur qualitates, & dispositiones alterius corporis mixti, aut etiam elementaris, ratione quarum dici possit in eo aliud potentia contineri, & hoc in illud resolui posse. Confirmatur, quia elementum in vniuersum ex Aristotele 5. Metaphysicæ cap. 3. est id, ex quo primo insito, & in aliam speciem indiuisibili, aliquid componitur. Sed mixtum componitur ex terra, aqua, aere, & igne, tamquam ex primis corporibus, quatenus actu continet quatuor primas qualitates illorum proprias: illa vero ex alijs corporibus non componuntur, cum nullius propriæ qualitates illis insideant; igitur sunt propria elementa, id quod ex solutione argumentorum clarius elucebit.

Dicendum est secundo cum eodem Aristotele ibidem, & sequentibus, quem omnes iam commitantur Philosophi, elementa corporum quatuor esse, nec plura, nec pauciora. Quæ etiam conclusio inferretur ex definitione elementi, & ex dictis in prædi-

conclusionem: corpora enim simplicia, quæ potentia in mixtis corporibus insunt, & in quæ mixta resoluantur, cum tamen ipsa in alia corpora diuersa specie non diuidantur, tantum sunt, ignis, aer, aqua, & terra, nec aliud est excogitabile, cui prædicta conueniant. His vero quatuor apprime quadrant, vt perse patet. Probatur secundo, quia negari non potest, terram esse, cum experientia constat, ipsam quiescere in medio mundi, & idem experientia conuincit de aqua, aere, & igne. Et ex eo, quod ponatur terra, quam ponendam esse infert Aristoteles libro. 2. cap. 3. ex eo, quod cum cælum circulariter ageret, eget centro immobili, quod nequid esse nisi terra, ex hoc, inquam, alia tria admittenda esse elicit ipse hac ratione, quia dato altero contrario in rerum natura, necessarium est dari & alterum (quod saltem verum est, & necessarium secundum naturam, & perfectionem vniuersi) sed ignis ratione sui caloris naturalis, & leuitatis, contrariatur terræ valde frigida, & graui: igitur posita terra, adstruendus necessario est ignis: igni, autem & terræ contrariantur aqua, & aer, per frigiditatem humiditatem, & media loca inter illa extrema vendicant: alia igitur duo simplicia corpora ponenda sunt, quæ omnia elementum naturam sortiuntur. Tertio arguit Aristoteles supra 2. lib. capite 7. quia motus localis rectus proprius est simplicium corporum simplicium: sed quatuor tantum sunt motus recti simplices, scilicet ad locum superum, & bitum ad inferum: ergo quatuor tan-

tum modo sunt elementa. Quamuis enim non omnes isti motus locales sint essentialiter diuersi inter se, sicut nec summa leuitas, & leuitas ex parte, aut maior grauitas, indicat tamē diuersitatem essentialis corporum, quibus ex se conueniant; cum consequantur speciale rationem formæ substantialis. Et aliàs, si corpus, quod sursum tendit, non esset essentialiter deorsum ab eo, quod mouetur deorsum, illud etiam naturaliter deorsum properaret: quaterna igitur differentia motus recti, facultatis motiue, & loci naturalis, quaternarium elementorum numerum plane adstruit. Idem probatur quarto, ex quaternario numero primarum qualitatum, & quadripartita illarum interse conuinatione, quæ propriæ sunt primorum, & simplicium corporum sublunarium: ex quarum interse commixtione emergunt alia corpora mixta. Id ipsum confirmat quaternarius humorum, & temperamentorum numerus, quæ omnia quatuor elementis iuxta diuersam attemperacionem respondent, id quod 2. de generatione fusius elucidatur.

Ex dictis manifestum relinquitur, dari elementum ignis ad Lunæ concavum, & in specie confirmatur, quia summus calor alicui corpori simplici debetur: prima enim qualitas corruptibilis primo corruptibilium corporum conueniat, necesse est: at non conuenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore vendicat, nec aquæ summæ frigida, & aliquantulum humida, nec denique terræ cum aliqua frigiditate, sum-

ma siccitatem præditæ: ergo igni. Cum igitur ex summo calore, & siccitatem, summa polluetur leuitas, quæ est principium motus sursum, sit elementum ignis supernum locum in sublunari mundo sibi vendicare. Quod confirmatur ex conatu flammæ ignis apud nos excitati supra aërem confestim ascendentis, qui nequaquam constaret, nisi proprius elementaris ignis locus supra aërem esset.

Inferitur etiam ex superioribus, ignem præcæteris elementis altiore naturæ gradum habere, id quod cum Diuo Thoma 1. parte. quæstione. 69. articulo 1. ad primum reliqui docent Philosophi. Quamuis enim terram multam commendet illius erga nos beneficentia, mira cum animalibus similitudo, & quasi affinitas, & optatæ quietis in proprio loco possessio: aquam etiam prædicet periculosam, & valde necessarium illius usus; & in animalibus procreandis incredibilis fecunditas: aërem denique plurimum extollat indispensabilis eius ad vitam tuendam continua reciprocatione necessitas: & quod ipse solus, vel ipse maxime fere omnium animalium domicilium, volatilis naturæ, luminis, & vocis vehiculum sit. Quamuis, inquam, hæc ita sint, ex his tamen maior horum elementorum præ igne inarrifeca dignitas nequaquam concluditur, ea enim oratorum dumtaxat calorem maiori ex parte præferant, cum tamen ignis in ipsamet intrinsicam, & substantiali perfectione,

ne exterioris elementis absque dubio præcellat: data calor inter primas corruptibilium corporum qualitates præcipuum obtinet locum, cum actuosior sit, & ad res efficiendas vniuersalior: sed is debetur natura sua igni in summo gradu, singulis autem alijs elementis singulæ ex primis qualitatibus calore imperfectiores: igitur forma substantialis ignis, à qua exigitur calor, perfectior est: ac per consequens ignis ipse. Confirmatur, quia rectus naturæ ordo exigit, vt quæ mobilia sunt corpora, maxime simplicia, & quæ præcipue vniuersi partes sunt, eo altiore locum obtineant, præstantioremque facultatem motiuam ad illum obtinendum; at ignis eminentiorem habet locum inter cætera elementa, nobilissimamque qualitatum motuum leuitatem: igitur dignitate superat cætera elementa. Id quod etiam probare videtur de cæteris elementis, in quibus etiam vim habere potest prior ratio, si assumatur non vna tantum qualitas, sed coniugatio duarum, vniuscuiusque elementi propria. Et confirmatur ex contentia inferioris elementis superiori, quæ quidem plane denotat maiorem perfectionem continentis, vt diximus libro secundo capite quinto quæstione quarta de orbibus cælestibus. Absolute igitur inter elementa idem assignari debet ordo situs, & dignitas.

Vbi animaduertendum est, licet quodlibet elementum

conineat, & quasi comprehendat inferius sibi coherens, non tamen semper illud magnitudine profunditatis vincere, vt nonnulli putarunt. Nam iuxta probabilitatem Mathematicorum sententiã, teste Patre Clauio ad cap. 1 sphaerae, terræ profunditas amplius 6070 miliaria continet, & tamen diameter aquæ (quæ loco superior est, vt in sequentibus dicemus) vix ad duo, vel tria miliaria pertingit, vt à nautis compertum est: à nemine tamen est certo exploratum, an maior, vel minor terræ pars sub aquis lateat, detecta ve sit aeris etiam profunditas, eisdem Mathematicis testantibus, circiter quinquaginta duo miliaribus continetur, vt ex ascensu exhalationum magna cum probabilitate ab ipsis colligitur. Qui tandem igni attribuunt profunditatem miliarium circiter centrum viginti mille quingentarum septuaginta cæto.

Tandem in fine huius questionis nonnihil dicendum est de figura elementorum, quam varijs modis sibi finxerunt Plato, & alij antiqui Philosophi. Nostri tamen Philosophi, & Mathematici vno ore elementis globosam tribuunt figuram, aliqua scilicet ex parte, non omnino perfectè, & simpliciter, hoc est, non ad normam Mathematici globi. Primum vniuersaliter probatur, quia totum vniuersum globosum est, & æthereus mundus: ergo idem de partibus illius primarijs sub cælis contentis, cuiusmodi sunt elementa, fieri necesse est. Et de igne ex parte conuexa constat, cum proxime cohareat su-

perficie concavae lunaris sphaerae, quæ speciem globi habet, ex parte tamen concavae superficie be- ne aliqui existimant, non esse ignem perfectè sphaericum: quia in partibus Soli propinquo ribus, & quæ velocius rapiuntur caelesti motu, vt sub æquinoctiali, plus aeris in ignem conuertitur, & è contrario, in remotioribus, & tardius circumactis, plus ignis in aerem conuertitur, ac proinde profundior est ignis regio sub æquinoctiali, quam sub polis, e conuerso vero aer, vnde neutrum ex hac parte, superficie scilicet concavae ignis, & conuexæ aeris, sphaericam habet figuram, sed oualem potius. De terra vero, & aqua probatur esse figuræ circularis, ex eo, quod orientales prius surgentia sydera vident, quam qui ad occasum habitant, & illis prius dies illucescit, & nox ingruit, quam his: si vero terra, & aqua, plana essent omnibus simul proculdubio astra orienterentur: & similis successio reperitur in Lunæ, & Solis ecclipsibus; & similiter ob eandem causam aliquæ apparent stellæ habitantibus ad septentrionem, quæ ad Austrum incolentibus non suat conspicuæ & contrario, & euntibus ad Austrum celsitudo Australium stellarum continue excrefcit, septentrionalium decrefcit; cuius oppositum experiuntur, qui contra pergunt. Præterea, umbra horum corporum circularis est: aut umbra imitatur figuram corporis, à quo editur, ergo & ipsa globosam habent figuram. Antecedens probatur euidenter ex

Ecclyp-

Ecclipsi Lunæ accidenti interiectu terræ, inter Solem, & Lunam, quæ proculdubio accidit in specie circuli. Denique corpora grauiora, ita mouentur ad centrum, vt quo magis descendunt, eo inter se magis coniungantur, & conglobentur; ergo natura sua exigunt, perungere centrum, vel saltem centro vndique æqualiter appropinquare. Sed nulla alia figura possunt fieri centro viciniora, quam sphaerica, ea igitur prædictum est elementum graue. Quæ omnia argumenta pariter probant de elemento aquæ, & terræ, immo clarius de aqua, quatenus experimento compertum est, æquã semper ad humiliora loca defluere, nequit igitur habere partes aliquas à centro remotiores, atque adeo semper in orbem componitur, & perfectius longe, quam terra, propterea quod terræ partes ob siccitatem, non semper ad inferiora dilabuntur, vt in montibus videre est.

Nonnulla possent aduersus supradicta obijci, quæ quidem facilia sunt, & cuiuslibet non hoscitantiperuia, & ideo breuitati studens omitto. Oportet tamen argumenta in questionis limine adducta soluere, & ad illud, quod contentum debet, nullum in rebus dari elementum, negamus antecedens: & ad illius confirmationem respondemus, elementum in eo tantum genere esse indiuisibile, in quo est elementum; cum igitur sit elementum corporum, debet esse indiuisibile in alia corpora specie diuersa, cui nihil ob est diuisibilitas secundum partes essentielles: in alia vero corpora diuidi nequit, aliquod ex elementis, quia licet ex mate-

ria vnius aëris v. g. educatur forma ignis, & aquæ, non dicitur aër diuidi in illa, sicut mixtum in elementa, nam aër non habet in sua materia dispositiones aquæ, & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum. Et ideo, hæc non dicuntur esse in aëre virtute, sed in sola radicali, & remota potentia materiae, ac proinde neque aër dicitur in illa rescui, sicut mixtum in elementa, quorum virtutes temperatas habet, in quo propterea dicuntur virtute, & potentia manere.

Ex quibus constat ad primum eorum, quæ quaternarium elementorum numerum etertere conabantur. Est enim hic sermo de elementis corporum, quæ in ipsis virtute manent, & in quæ cætera corpora diuiduntur, quæ partibus conuenire nequit. Quæ vero pro Leucippo, & Platone adduximus, inania sunt, & solum indigent assumpti negatione, ea que per otium censurauit Aristoteles, hoc tertio libro: nec maioris momenti sunt conficta ab vnius elementi assertoribus. Ad primum autem eorum, quæ ignem à Lunæ globo detrudere nitentur, neganda est minor propositio, cum enim actiuitas ignis tanta non est in materia valde rara, qualem purus habet, tum etiam, quia illa continuo astrorum, Lunæ præfertim, & Saturni influxu compescitur, nec non humoris aërei repugnantia obrunditur, quæ in cælo, si igneum esset, locum non haberet, vt patet.

Ad secundum dico, ignem egere combustibili ad sui conseruationem extra propriam sphaeram.

ram, secus in illa, quia illic, non hic contrariorum patet incurijs, & in materia pabuli densiori, & ampliori se melius tuctur: non tamen ascendit terrestris ignis ad Lunæ concavum, & si ascendere conetur ob contrariorum interia centium resistentiam. Aristoteles autem, teste Diuo Thoma ibidem, solum contendit ignem elementarem non propriè significari eo nomine, quo inferior ignis appellatur, quia scilicet eo nomine aliqua accidentia specialia terrestris ignis denotantur.

Ad vltimum tandem dicendum est, in prima rerum conditione omnia quatuor elementa simul fuisse in lucem edita, vt tradunt Diuus Damascenus secundo libro fidei Orthodoxæ capite quinto, Diuus Basiliius Homilia secunda de mundi opificio. Et Beda in libro Exameron, sacrum tamen scriptorem duo tantummodo elementa inferiora expressè enumerasse, quia hæc præ alijs rudi populo, ad cuius captum sese effingebat, conspicua sunt.

QVAESTIO II.

An terra in medio mundi sita sit, habeatque idem centrum magnitudinis, & grauitatis cum ipso.

Quamuis Aristoteles de hac re libro 1. capite 13. & 14. ex instituto differuerit, nos tamen alius discussionem in hunc lo-

cum referuamus, propter rationem in calce illius libri allatam. Et ideo postquam præcedenti quæstione de elementis in communi, ac in eense comparatis, non pauca dixerimus, operæ pretium duxi, ad explicandam mentem Aristotelis, de terra institue- re disputationem: de terra scilicet, quatenus situm in vniuerso habet, de quiete enim, & motu illius agemus quæstione quarta. Vbi multa facio plura, quæ de terræ magnitudine secundum se, & comparatione cælestium sphaerarum, nec non de illius diuisione per otium differunt Geographi, & Topographi, apud quos, vt pote quæ instituti nostri metas excedunt, quærantur.

Circa priorem igitur quæstionis partem, prætermittis antiquorum Philosophorum placitis, quæ citatis locis refert, & rejicit Aristoteles, concors Perypateticæ scholæ sententia est, terram in medio mundi esse constitutam. Probatur primo ratione Aristotelis capite illo 14. quia omnia corpora grauiia vndecumque dimissa efficiunt in terra angulos rectos æquales sibi paulatim appropinquando, & non per lineas parallelas, ita vt nullo existente obice sibi in centro occurrerent, siquidem quo magis cidentur, magis sibi appropinquant. Hoc vero nullatenus eueniret, nisi locus naturalis terræ esset centrum mundi, vt omnibus est manifestum: in eo igitur proculdubio, vt in naturali loco terra sita est.

Secundo idem probat, quia vt Astronomicis observationibus cõpertum est, Ecclipses Lunares accidunt

eidunt, quoties Sol, & Luna per diametrum opponuntur, hoc est illis in punctis sibi aduersis existentibus: aut hoc contingere non posset, nisi terra medium vniuersi obtineret, hoc ergo necessario fatendum est. Minor euidenter demonstratur, quia Ecclipsis Lunaris accidit ex interiectu terræ inter Lunam, & Solem, sed impossibile est terram semper intercepti inter hæc astra in punctis directè oppositis existentia, nisi ipsa existat in spatio æque distantia ab omnibus partibus cælestis sphaeræ, in hoc ergo iacere dicenda est, id quod naturalis ipsa rerum dispositio suo iure exigebat, vt scilicet elementum infimæ sortis infimum sibi vindicaret locum, & maximè à cælo disitum, huiusmodi autem est centrum mundi. Cuius ratio à priori est, quia grauitas est principium motus deorsum, & quietis in loco inferiori, igitur summa grauitas erit principium motus ad locum omnium infimum, & quietis in ipso: at terra est summa grauis natura sua, ergo ad infimum locum, qualis est centrum mundi, naturali pondere fertur, & in eo quiescit. Vt enim docet Diuus Thomas 2.2. quæstione 13. articulo quarto, eadem est causa, vt corpus moueatur in locum, & in eo quiescat. Quæ veritas exprimitur in scriptura dum dicitur Psalmo 103. Terra fundata super stabilitatem suam, & à Deo firmari dicuntur columnæ eius Psalmo 74. Et terra super nihilum appendi. Iob 16. Hoc est, naturali pondere terra in medio mundi constituitur, sine alterius corporis adminiculo. Hoc autem

intelligi debet de globo exteriora, & aqua conflato, vt rationes priores probant.

Secunda assertio idem est centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, non tamen cum centro magnitudinis eiusdem. Probatur conclusio quoad priorem partem, quæ communis est Mathematicorum præsertim, quia centrum vniuersi est locus omnium infimus, & à superioribus maximè distans. Est enim punctus, à quo lineæ omnes ductæ ad circumferentiã primi mobilis sunt æquales: ergo illud ex natura rei occupare exigit corpus graue, & quod grauius est, perfectius, & ideo grauius corpus, perfectissimè. Si enim grauitas principium est ferendi deorsum, & quiescendi in loco inferiori, maior grauitas perfectius principium erit, & maxima perfectissimum. At terra est corpus summa præditum grauitate, vt omnes fatentur, igitur natura sua exigit centrum vniuersi perfectissimè modo, quatenus grauis est, obtinere, & id re ipsa consequitur, siquidem nihil naturaliter obest, sed perfectissimus obtinens diuotus est, vt centrum vniuersi intime penetraret, seu identificetur cum centro grauitatis terræ. Hoc ergo necessario fatendum est. Minor hæc vltima probatur: quia perfectissimè corpus graue, & grauitas illius quiescet, si æque secundum omnes partes grauitatis ad centrũ accedat, aliàs si versus aliquam partem circumferentiæ sit excessus grauitatis, secundum hanc partem, vt pote grauiorẽ conabitur descendere: sed centrũ grauitatis est punctus medius Lunæ restat.

diuidentis corpus in partes graues & leues; igitur tunc terra, ut pote corpus summe graue, propriam sedem perfectissime obtinebit, cum ceterum grauitatis illius idem sit cum centro totius vniuersi, Cum ergo nullam sit corpus, quod huic tendentiae obesse possit, terram re ipsa hoc situ sibi debito gaudere necesse est. Quae ratio plane conuincit, non solum de vulgari quadam, & laxa penetratione, ut recentiores nonnulli existimarunt. Sed de similitate Mathematica admodum, & exacte considerata; falso enim requirunt praedicti ad strictam hanc penetrationem, quod globus sit perfectae circularis, constans ex partibus aequalis grauitatis: quamuis enim hoc necessarium sit, ut idem sit centrum magnitudinis, & grauitatis sphaerae inter se, & cum centro vniuersi, non tamen, ut sit idem centrum vniuersi cum centro grauitatis terrae, quia in partibus inaequalis magnitudinis potest residere aequalis grauitas, ut per se euidens est. Quae ratio probat de centro grauitatis totius globi ex aqua, & terra constati.

Posterior conclusionis pars (quam contra Fernellium in sua Cosmotheoria libro primo capite primo, alioque nonnullos, quibus fauent Patres Conimbricenses secundo de caelo, capite 14. quaestione tertia articulo secundo, amplectuntur aliqui recentiores) euidenter probatur, quia terra non habet proprie centrum magnitudinis, ergo nec habere potest illud penetratum cum centro vniuersi. Euidens est consequentia, antecedens probatur: nam cen-

trum magnitudinis est punctus medius lineae rectae diuidentis corpus, versus quamlibet partem, in duas magnitudines aequales: sed in globo terrae nullus est punctus lineae diuidentis illum in aequales magnitudines, saltem versus quamlibet circumferentiae partem, ita ut ex illo ad quamlibet partem circumferentiae lineae aequales duci possint. Hoc enim nequit reperiri, nisi globus sit perfectae circularis, ut per se patet: quod certum est terrae non convenire propter vallium depressiones, & montium eminentias: nullum igitur est centrum magnitudinis terrae rigorose sumptum. Sed nec datur centrum terrae, sumptum pro puncto lineae, diuidentis corpus in duas aequales magnitudines versus aliquas partes: licet enim hoc fieri posset, sine fundamento tamen diceretur, in vna medietate circumferentiae terrae easdem profus esse elationes, & profunditates terrae, at in alia medietate. Praeterea, etiam si daretur centrum magnitudinis terrae, probatur conclusio, quia centrum grauitatis terrae est idem cum centro vniuersi, ut probauimus: sed centrum magnitudinis terrae non est idem cum centro grauitatis eiusdem, ergo nec cum centro vniuersi. Euidens est consequentia, minor elucidatur. Nam partes terrestres globi non sunt aequalis grauitatis, ergo non est eadem proportio magnitudinis, & grauitatis earum, & totius globi. Antecedens constat, cum aliqua pars terrae solidiores sint alijs, & praeter alijs humiditate, lapidibus, & metallibus referta: quae inaequalem grauitatem praefereunt. Sine fundamento enim

enim quis fingeret, aequa portione ea omnia versus omnes circumferentiae partes esse distributa. Tandem probatur, nam vel sermo est de centro magnitudinis solius terrae, vel de centro magnitudinis totius globi ex terra, & aqua compacti: aut neutrum potest esse idem cum centro vniuersi. Vera igitur omnino est nostra conclusio. Maior probatur de centro solius terrae, nam terra ea parte, quae aquis tegitur depressior valde est, ut ex quaestione sequenti constabit: igitur minus habet profunditatis, ac proinde centrum magnitudinis illius non erit simul cum centro vniuersi. De centro autem magnitudinis totius globi similiter probatur. Primo, quia partes terrae, & aquae inaequalis sunt ponderis: ergo non possunt habere idem centrum magnitudinis, & grauitatis. Cum igitur habeant idem centrum grauitatis cum centro vniuersi, nequeunt habere idem centrum magnitudinis cum ipso. Deinde in hoc globo, ut quaestione sequenti probabimus, excelsior est terra discooperta, depressior aqua ergo non aequae distat superficies conuexa, utriusque a centro vniuersi, atque adeo non est idem centrum magnitudinis globi ex utraque coalescentis, & vniuersi.

Addendum tamen est, praedictas globi inaequalitates praeter illius magnitudine parum momenti habere, atque adeo communiter non censeri impedire illius rotunditatem, & ideo vulgari quadam aequalitate dicuntur omnes circumferentiae partes ad centrum vniuersi comparari: licet enim Oceani cavitatis amplissima sit quoad lon-

gitudinem: quoad profunditatem vero comparatione totius globi perexigua est, ut diximus quaestione 1. & idem est de montium altitudine: & hac forte de causa communiter Mathematici asseruerunt, idem esse centrum magnitudinis & grauitatis, huius sphaerae inter se, & cum centro vniuersi: maxime, quia frequentius loquuntur de hoc globo, relati ad stellatos orbis, quorum comparatione instar puncti se habere demonstrant. Si igitur globus integer in hac consideratione, insensibilem habet magnitudinem, illius depressiones, & prominentiae non poterunt alicuius momenti esse. Obiter tamen admonitos velim Philosophos nostros, ne facile moueantur quouis Mathematicorum asserto. Cum dicitur globus terrae, & aquae instar puncti se habere comparatione caeli, non esse id accipiendum absolute, sed quoad nostrum aspectum, absolute enim verum habere nequit, cum diuisibilis sit, & tot regionum spatijs longe, lateque diffusus, & proportionem cum caelo habeat, siquidem aliquoties repetitus caeli magnitudinem aequabit; quae puncto conuenire repugnat: intelligitur ergo quoad nostrum aspectum, & adhuc non relati ad inferiores orbis: comparatione enim orbis Veneris, Mercurij, & Lunae fatentur Mathematici habere hunc globum inestimabilem magnitudinem, & ratio id demonstrat, quia terra, ut ex Geographorum disciplina constat, multo maior est quam Luna. At Luna comparatione sui orbis nobis non apparet instar puncti, sed sensibilem exhibet quantitatem: igitur id potiori iure de sphaera

terre, & aquę afferendum est. Quę ratio accommodari potest orbibus Veneris, & Mercurij, & idem suo modo admittunt Mathematici de spheris Martis, & Solis, licet cōparatione horum parvę admodum magnitudinis globus noster videatur. Comparatus igitur ad complexum firmamenti Iouis etiam, & Saturni, instar puncti se habet, nobis non ostentans sensibilem magnitudinem, quod vno consensu tradunt Mathematici cum Aristotele 1. Meteororum capite 14. vt testatur Pater Clavius ad caput 1. spherę pagina 149. & Patres Contimbricenses libro 2. de cælo ad caput 14. quęstione 2. articulo 2. Probat, quia qualibet stellarum, quę in firmamento micant, se habet ad nostrum aspectū instar puncti indivisibilis, sed quęlibet stella firmamenti, quę visu percipi potest, magnitudine vincit terram, & aquam simul sumptas, Astrologis testantibus. Spherę igitur terrę, & aquę non plus momenti habebit comparatione firmamenti, quàm punctum. Præterea ex quavis terrę parte eodē tempore, eadē magnitudo, & distantia eiusdem stellę deprehenditur à diversis Astronomis, sed hoc non posset evenire, si nostri globi magnitudo alicuius momenti esset, comparatione cæli quoad nostrum aspectum, vt per se liquet: igitur quamvis terrę partes inter se distitę sint, nullam habent sensibilem distantiam, respectu firmamenti.

Tertio denique ex quacumque terrę, marisque plaga, medietas cæli, & sex signa Zodiaci, supra Ozontem apparent, sex alijs infra absconditis, ac proinde cælum

diuiditur in duas partes æquales; quoad nostrum aspectum, vt observant Mathematici, igitur globus terrę, & aquę habet se ad circumferentiam firmamenti, vt quidēpiam indivisibile; probatur consequentio, quia si hæc spherę comparatione firmamenti aliquid haberet magnitudinis sensu perceptibilis, etiam ea spherę portio, quę inter eius centrum, & extremam superficiem intercipitur, alicuius esset quantitatē, ac proinde hæc superficies vltima non divideret cælum in duas æquales partes, sicut divideret oculus in centro existens contra manifestam Mathematicam observationem. Concludamus ergo, globum ex terrę & mari compactum instar puncti se habere, quoad nostrum aspectum relate ad firmamentum, & idem est, si referatur ad spheram Iouis, & Saturni, secus comparatione aliorum orbium, vt diximus.

QVÆSTIO III.

An terra sit altior mari, depressior ve.

Conveniunt Doctores Philosophi, & Mathematici communiter ex terra, & aqua, vnum componi globum, eodem communi circulo conclusum: Quamvis enim aquę natura sua totam terram tegere exposcerent, & illis prima die creationis vndiq; globus perfectus circularis terrę fuerit cooperatus; vt tradi videtur Genesis 1. & docet D. Damascenus 2. de fide capite,

parte 9. & Io. Pater Molina 1. par. tractatu de opere sex dierū dispensatione 11. licet D. Thom. 1. parte, quęstione 69. ad 1. oppositum indicet. Ob animalium tamen habitationem, hominum præsertim, in vno locum, tertia die redactę sunt, ex ipsis, & terra vnica spherę cōpacta. Quod ex eo demonstratur à Pater Clavius ad caput 1. spherę, quia aqua, & terra demissę per eandē lineam quā brevissimam sublati impedimentis deorsum feruntur, non minus quàm duę partes terrę, vt experimento cōstat manifesto: at hoc nullatenus stare potest, nisi idem esset vtriusq; centrū, cū nequeant diversa centra eadē via occupari, igitur aqua, & terra idem petunt centrum, & eundem globum constant.

Secundo idē cōiunctur, ex Lunari eccl. pñ, quia eam non patitur Luna, nisi cū ex diametro Soli opponitur, & tunc vnica tantū obscuratur umbra, sed si alius esset globus distinctus aquę, duplex in Luna umbra deprehenderetur, & his planetis existētibus, sine diametrali oppositione, ecclipsis cōtingeret, siquidē posset globus aquę extra centrum mundi situs illis in terponi: manifestū igitur est, ex vtroq; vto elemēto vñā confici globum, et si non ad Geometricā rotunditatem perfectum, eminentiā tamē, & inæqualitatis non magni momēti. Quod si sensus globosam figurā non discernit, sed potius planam esse iudicat, ideo est, quia magnitudo huius globi ita sensum in tumorem se attollit; vt per sensum non discernatur.

Verum in hac globi inæqualitate explicanda magnū est inter

Doctores disputandum, quidā existimant, mare elevatius esse terra, hoc est, conuexā aquę superficiē distantiorē esse à cætro mundi, propinquioreque cælo, quàm eam superficiē terrę, quę aquis discōpacta est. Ita Burgensis ad caput 1. Genesis, ibidem Catherinus, addens non putare se quenquam sapientem vquā de hoc dubitasse. Accedit Iullius libro 2. de natura deorum. Et fauet D. Thom. 1. parte, quęst. 69. art. 1. ad 2. necnō D. Basiliius homil. 4. Examerō, quāvis nō eodem modo id explicent. Probari potest primo hæc sententia, ex facta pagina, in qua sepe significari videtur, aquas esse terra altiores, & nō sine miraculo, & Dei imperio cohiberi, ne iterū operiant terrā. Prius habetur Pal. 103. *Abyssus sicut vestimentū amicti eius, id est terrę. Super montes stabunt aquę; hoc est, eminentiores erunt mōtibus, & eos regent, idē significatur Psalmo 68. Veni in altitudinē maris, & Eccl. 3. In verbo eius stetit aqua; sicut ongeries; quę plane indicant, mare eminentius esse litore. Et posterius traditur infra. *Terminū posuisti, quē nō transgredientur: neque conuer. entur operire terrā. Id ipsum sumitur ex Prover. 8. *Legem ponebat aquis, ne transiret terminos suos. Deniq; Ieremię 1. dicit Deus: *Meli non timetis, qui posuit arenā terminos mari præceptū sempiternū, quod non præteribit. Si autem terra esset elevatior mari, quid mirum si aquis non operiretur? aut in quo potētia Dei cōmēdaretur? cū terrę altitudo naturaliter aquę ne id faceret, impediret. Secūdo probatur, quia flumina à mari decurrunt originem, iuxta illud Ecclesiastes 1.****

Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Igitur altius est mare quam terra. Probatur consequentia, quia flumina è montium fastigijs frequentius effluunt, atque aquæ naturâ suâ ascendere nequeunt, vt pote graues, & quæ non plus per meatus, & venas ascendant, quam prius descendunt, vt testatur experientia. Igitur mare, vnde exire dicuntur, eleuatus est montibus, ac per consequens vniuerso terræ globo, id quod experientia confirmat, constat enim sensuum iudicio, teste Basilio supra, mare rûbrum terrâ altius esse, & in vniuersum id nauigantes affirmant, quibus ad litus properantibus terra infra mare videtur iacere, & quo magis accedunt, eo montium vertices v.g. magis attolli videntur, quod neutiquam eueniret, nisi terra mari esset depressior.

Tertio à priori probare videtur, quia terra naturas rerû, corpus minus graue constitui debet supra illud, quod grauius est: sed aqua minus grauis est, quam terra. teste Aristotele primo de celo capite octauo, & Diuo Thoma ibidem, communique sensu igitur natura sua supra terram quiescere exigit: Sic ergo à natura, naturæ ve auctore constitutum est, cum fieri potuerit: & aliàs neutrum elementum in naturali sede resideret, sed perpetuo essent violentia, cum necessario ad hoc fuerit, terræ partes attollere, vt aquæ in earum cavitatibus exciperentur, ac proinde frustra esset aquæ inclinatio concessa, vt supra terrâ sifteret & terræ, vt supponeretur aquis. Quarto denique hæc sententia corroboratur, quia, vt quæ-

sione præcedenti diximus, centrum grauitatis huius globi ex terra, & aqua compacti, debet esse simul cum centro vniuersi, sed hoc fieri nequit, nisi aqua elatior sit terra, hoc igitur fatendum est. Minor, in quo tota est difficultas elucidatur, quia cum globus constet partibus inæqualis grauitatis, ita vt versus aliquam partem circumferentiæ partes grauiores existant, versus aliam minus graues, implicat, idem esse centrum magnitudinis illius globi, & grauitatis eiusdem, vt ex dictis supra constat. At partes aquæ minus graues sunt, quam partes terræ, igitur secundum illam partem circumferentiæ, qua est aqua, eleuatus est globus iste, vt sic partium multitudine compensetur defectus grauitatis, & huius centrum cum centro vniuersi penetrerit.

Quamuis relata sententia probabilis satis sit, verisimilior tamen nobis apparet opposita, quæ scilicet tenet, aquas maris non esse eminentiores, sed depressiores potius ea parte terræ, quæ aquis discooperata est. Hanc sententiâ amplectitur Lyppomanus, Caictan. & Honcala ad caput 1. Genes. Aigidius libro 2. Exameron. cap. 27. Contrarius lib. 2. de elementis, Pater Clauius ad caput 1. spheræ, pag. 528. P. P. Conimbricenses 2. de celo, c. 14. quæst. 4. art. 1. Pereira in opere tertie dici, circa illa verba, *congregentur aquæ*, & præ omnibus P. Moli. 1. par. tract. de opere sex dierû, disputatione 11. cum pluribus recentioribus, & quod plus est, eam tuentur D. Hierony. in illud Psal. 32. *Congregans sicut in vire aquas maris.* Diuus Chrysostomus Homilia 9. ad populum Antiochenû,

Diuus

Diuus Augustinus in Psalmum. 135. & idem videtur sentire Diuus Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 9. & 10. Quæ sententia probatur primo ex sacris literis, quæ testantur, Deum super aquas contiuuisse orbem terrarû. quod in alio sensu non potest aptè accipi, Psalmo 23. *Ipse super maria fundauit eum.* Et Psalmo 135. *Qui firmavit terram super aquas.* Dicantur etiam ibidem qui navigationi se tradunt, descendere, Psalmo 106. *Qui descendunt mare in nauibus,* & id ipsum comprobant plura loca allata præ prioribus sententiis: & illud Psalms 32. *Congregans sicut in vire aquas maris.* Hoc est, in cavitatibus terræ. Idem habetur Job 26. & 38. vbi dicitur Deus circumdedit mare terminis, ostijs, & vestibis, quæ intelligi nequeunt, nisi de terra mari eleuatiore. Probatur præterea nostra sententia duplici experimento, nam manifeste à nautis depressum est, cum nauis è portu soluit, æquali vento, velocius ferri, quam cum portum petit. Præterea, qui è veteri nauigant in nouam Hispaniam, quindecim gradibus transactis obseruant, vna hora citius oriri, & occidere Solem Lusitanie incolis; sed neutrum contingere posset, nisi mare depressius esset terra, hoc igitur necessario asserendum est. Minor probatur, quia nauis æquali ventorum flatu velocius pergat, cum descendit ipso naturali pondere deorsum impellente, segnius vero, cum ascendit eodem pondere reluctante: at si mare in tumorem supra terram eleuaretur, nauis, cum se in altum dat, proculdubio ascenderet, tardius igitur

tur tunc moueretur contra experientiam. Altera verò pars minoris ex eo liquet, quia existentibus in locis sublimioribus, etiam si ab oriente longius absint, citius Sol apparet, vt in montium fastigijs constat. Igitur, si mare supra terram eleuaretur, non postertus, sed prius nauigantibus Sol oriretur, contra quod experimento compertum est. Deinde probatur ratione quia in medio maris plures visuntur insulæ supra aquas eleuatae, ergo in vniuersum terra discooperata sublimior est mari. Probatum consequentia, nam si aqua esset altior terra, & in tumorem globosum coiret, medium maris proculdubio elenarius esset: ergo si in ipso maris medio, partes terræ eminent, falsum omnino est, mare esse terra superius, sed oppositum fatendum est. Vltterius probatur, quia flumina omnia prono cursu intrant in mare: sed fieri hoc nequit, nisi mare ipsum depulsiori loco iaceat; hoc igitur asserendum est. Maior, præterquam quod expressa est, in sacris literis, nulli non ad sensum patet. Minor probatur, quia flumina aquæ naturaliter mouentur ab infra grauitate, ergo mouentur motu deorsum; aliàs ascendere dicerentur, non sine violentia: igitur mare, in quod tendunt, depressius terra est, vnde descendunt. Maxime cum non moueantur flumina, per cacumina montium, sed frequentius per inferiores valles.

Vltimo, tandem à priori probatur, quia aquæ postquam reductæ sunt in vnum locum eiusdem prorsus naturæ, & inclinationis naturalis sunt, ac intriduo,

antequam congregarentur, cum eadem semper perfluerit substantialis forma; eadē semper motrix facultas. Sed ante collectionem earum inclinabant ad centrum vniuersi, ad existendum videlicet, quo viciniore posset, centro, salua consistentia terrę circa illud ad decliuora semper fluentes. alioqui tunc temporis violenter detentę essent: aquę regentes terram; igitur ad idem modo etiam propendent. Quod etiam confirmat euidenter aquę motus naturalis, quo sublatis impedimentis per eandem omnino lineam, qua terra, quam breuissime in centrum vniuersi tendit: igitur fieri nequit naturę viribus vt aqua super terrā in tumorem eleuetur, sed inferior semper existet. Probat hęc vltima consequentia, quia nullum habet impedimentum, quominus deorsum profluat: ruet igitur, & terram operiet, vel saltem semper aqua niteretur terram obruere, & ab eo conatu inhibita perpetuā vim pateretur, Deo indefinenter miraculum patrante.

Nec satisfecit Caietanus, respondens, ideo aquas non descendere ad operiendam terram, et si eleuationes sint, nec violenter detineri, quia in figuram circulem natura sua effinguntur, nam in primis inde fleret, aquas in prima conditione violenter terram vniuersam operuisse, & ideo productas non fuisse in statu naturali, quod absurdum est. & contra Augustinum li. 7. de ciuitate Dei capi. 30. & idem dicendum esset de tempore diluuij, vnderunt duplex contingeret miraculum, imo superflueret ruptio. casarata

rum cęli, cum ad id sufficeret, mare terra eminentius supra ipsam descendere. Pręterea ex eo quod aqua descenderet, & operiret terram, non amitteret circulem figuram, sed eam haberet, sicut habuit in prima conditione, denique licet modica aqua figuram efficiat circulem, vt a contrarijs tueretur, eam tamen nequit retinere in magna quantitate accessu grauitatis appetitum illud longe superante, vt experimento liquet, & alias flumina in mare non laberentur nec defluerent aquę ad terram depressiorem operiendam, sed in circulem figuram super terram excolerentur. Et cōtra responsum, & doctrinam Caietani manifeste reuincitur ex motu aquę ad centrum vniuersi per lineam rectam.

Et aquam non extolli supra terram in figuram globosam demotrant etiā dux raciones initio allatę ad ostendendum ex terra, & aqua vnum effici globum. Quamuis igitur initio temporum aquę vt natura elementorum postulabat, vndique operiret superficiem terrę omni ex parte rotunda, teste Damasceno supra, tertio iam creationis die in vnum locum segregatę sunt, terra discooperta maxima ex parte relicta, id naturali sine in quem condita est, exigente, vt scilicet, apta redderetur, ad hominum; tetrastrumque animalium; ac volacilium habitationem, & procreationem, nec non ad frugum, plantarumque generationem. Id quod in hunc modum rerum conditor Deus effecit, extulit quibusdam ex partibus terram, ita vt super aquas emineret, manerentque cauita-

tes maximę inter terram hinc inde varijs in locis eleuatam, & tunc naturali motu aquę defluerunt ad cauitates interceptas, quibus vt albeis continerentur, & per varios anfractus terram ferme totam permearent, quo etiam ipsa clementis prouisum est, vt sic terrę partes magis inter se humore aquo cohererent & fructus in feratioribus redderentur. Aquę etiam continua aeris inclusi in terrestribus cauernis conuersione, tacturam ex Solis, & astrorum virtute prouenientem indefinenter resarcirent. Quomodo omnia quidem recte constant, iuxta ipsarum rerum naturas, & indicat exigentiam, quod amplius ex argumentorum solutione constabit.

Ad quorum primum desumptum ex varijs Scripturę locis respondetur, ex doctrina Caietani ibidem, Psalmo illo 103. vsque ad illa verba, *ab increpatione tra fugient*, loqui Vatem Regium de terra, & aquis, vt erant a principio, antequam tertia die separarentur in vnum locum, vt pendenti Psalmum illud fiet manifestum, in sequentibus vero, de ipsarum congregatione, & de termino illis posito. Sumitur autem futurum, stabunt, & fugient, propter iterito imperfecto, teste Eugubino ibidem, quia illo carent Hebręi, dicitur super montes, hoc est super terrā, quę nũc in montes extollitur. Pręterea dicitur altitudo maris profunditas illius, nõ quia sit terra eminentius: cũ vero aqua stetit dicitur, vt congeries, intelligitur bene a Lyrano de aqua Iordanis, & maris Rubri, intrāitu filiorum Israel, vnde nihil contra nos colligitur. Et licet intelligere

tur de prima illa congregatione aquarum in vnum locum, pro nobis locus stare, statim enim additur: *sicut exceptoria aquarum*, id est, cauitates extiterant, in quibus aquę congregatę sunt. Posteriora Scripturę loca nostram confirmant sententiam, siquidem in illis dicitur, Deus terram, vt terminam aquis posuisset, ad quod eleuatio esse debuit: commendatur tamen diuina potentia, in eo, quod cum natura elementorum exigat, vt aqua terram operiat, Deus sua potentia in terrę cauitatibus aquam inclusit, terram super aquas eleuando, quam fluctus maris intumescens non transgrediantur.

Ad secundum argumentum multi multipliciter respondent, aliqui fatentur flumina proxime, & perse ex mari oriri, & ideo altius esse mare his terrę partibus, in quibus scõtes, & flumina nascuntur. Absolute tam esse depressius, quia non esluent ex partibus terrę: quę prope mare discoopertę sunt, verũ hęc solutio ab omnibus fere refellitur, & merito quidem: cum enim ex terra, & aqua vnicus conficiatur globus, vt diximus, si terra secundum partes discoopertas prope ipsum mare, & flumina altior est aqua, reliquę omnes partes terrę, eadem cum illis superficie contentę; propinquiores erunt cęlo, & a centro mundi distātibres, quã aqua, ac proinde non poterit in illas aquę maris erumpere, nisi ascenderet. Et ideo respondet Dñs Thomas in 2. distinctione 14. quęstione 1.

articulo 1. ad 4. cum alijs, aquam fluuiorum ē mari sursum trahi virtute corporum cęlestium, cōmunis boni gratia, quę responsio difficilis apparet ex eo, quōd ad virtutem occultam, vt ad asylum confugit, & non apparet, cur cęlorum influxu in hoc portus, quam in alio loco continuo erumpant aquę, sursumque euocentur, maxime cum influendi ratio pro diuersitate cęlestis motus, accessus, & recessus stellarum, respectu eiusdem loci passim diuersificetur. Quapropter recentiores nonnulli doctissimi in huius solutionis explicationem addiderunt, licet verum sit, aquam non plus natura sua posse ascendere, quā descendere cęteris paribus, ratione tamen extrinseci impellentis optime id posse contingere, & hac de causa fontes, & flumina ē mari oriuntur in partibus terrę eminentioribus, quia scilicet dum aqua maris per terrę criptas, & cauernas descendit, & quasi transcollatur, subtilior fit, & minus grauis, de posita terrestrium concretionum admixtione, vnde ex amara, & salta reditur dulcis, cum igitur pars aquę præcedens deseccatior, & leuior sit posteriore, illi cedit, & locum relinquit, & quoties aliunde non patet aditus, sursum ascendit per terrę cauitates, impeliēte posteriori ratione suę grauitatis, & densitatis id quod in fontibus arte factis non semel vidimus, & quia in montibus maiores esse solent terrę anfractus, & foramina, hinc prouenit, vt ex illis facilius flumina prærumpanť. Quę solutio mihi valde aridet, & non

videtur aprior alia excogitari posse, in doctrina sancti Thomę, existimantis flumina, & perennes fontes copiosos ē mari proxime oriri, quę quidem multum consonat, & sacris literis, & rationi: incredibile enim videtur, tam ingentem, & perennem aquę copiam ē mari non egredi, sed aliunde perpetuo generari.

Si autem amplectamur sententiam Aristotelis 1. Meteororum capite 13. quam proficitur schola Parisiensium, & cum alijs pluribus Pater Molina supra, asserentem, flumina non immediate a mari ortum ducere, nullius momenti esset argumentum factum. Quę quidem sententia congruenter satis, & magna comprobabilitate defendi potest hac ratione: terra, vt pote sicca, vim habet attrahendi ad se humorem, eam quasi suggendo, vt in alijs rebus siccis, spongia v. g. videre est, quę virtus in aliquibus terrę partibus magis vigere potest, ratione cuius humiditatis, & vaporum, qui virtute Solis in aliquibus terrę cauernis, excitantur, & aggregantur, aer ibidem inclusus in aquam continuo conuertitur, & foras erumpit, ad quod plurimum iuuat pluuias aqua, tūm quia in eisdem cauernis recipitur, vnde paulatim illabatur, & ad orificium fontis accurrit, & etiā per terrę superficiem vndique ad fluuiorum alueos profluit. Tum quia, inde maior vaporum copia, quę in aquam conuertatur, extat: tum denique, quia terra pluuias aquas madefacta, minus consumit aquę pluuias, & ex vaporibus, & aeris condensati intra ipsam

ipsam genitę, potentiorque euadit, ad maiorem aeris copiam condensandam, & in aquam conuertendam: quoniam verō tam aqua pluuias, quam subterranea ex vaporibus, & humore, ac frigiditate aquea ortum ducit, ideo merito dicuntur fontes & flumina ex mari exire, ad quod iterum reuertuntur. Vno igitur, aut alio philosophemur modo, nihil probat argumentum. Ad experimenta verō in illius confirmationem adducta respondeo, negando prius, & pari ratione negari posset posterius, verum utroque dato respondendum est, plane decipi sensum, cuius deceptionis causa ea est, quia terra comparatione maris, atra fere videtur, qui color iuxta candidiorem positus profundior, & depressior apparet, ob quod putei, aut alterius rei, profunditatem colore atro depingunt, circumposito candido, seu ad candorem magis accedenti.

Ad tertium respondetur, intergrum syllogismum probare de elementis, iuxta proprię naturę exigentiam, & de triduo creationis, non deinceps: licet enim aqua natura sua terram tegere postulet, in eum finem, quem diximus, in vnum locum terrę terminis inclusa redacta est: & ideo vtrumque elementum non remansit ex toto in sua natia sede, neutrum tam en violentiam patitur, quia terra non nititur aquę, nec hæc habet supra se, nisi aerem, sicut in puteis, neque aqua inferior, neque superior terra circumdans concuum putei violenta est, quia scilicet hæc non aquę, sed terrę inferiori existenti perpendiculariter

versus centrum innititur, & aqua solum supra se aerem habet: neque ideo frustra est inclinatio aquę, vt terram tegat, cum initio, & diluuij tempore eam amiserit, maxime, quia aqua non exigit per se primo terram circumdare, sed versus centrum moueri, & prope illud quā proximē possit, quiescere, nullo corpore minus leui interiecto, & ideo si terra substraheretur, & via aquę ad centrum pateret, illuc vsque naturaliter moueretur, in eoque naturaliter quiesceret, solum igitur contra naturam vtriusque elementi esset, si grauius, nempe terra, ab aqua minus graui sustentaretur, quod nullatenus hic accidit, ideoque argumentum non vrget.

Ad quartum respondetur, maiori admissa, negando minorem, & ad illius confirmationem dicendum est, maiorem illam veram esse, si aliunde illa maior grauitas non compensetur, vt in presenti contingit, partes enim terrę, quę aquis subiacent, ratione humoris aquei, absente etiam ventorum afflatu, & Solis ardore plus habent densitatis, & grauitatis, quā sicciore alię, quę supereminet. vt per se constat: & ideo licet minoris sint profunditatis, & aqua regens minus grauis, quā terra, vtraque simul æqualis grauitatis est, cum alia circumferentia terrę aquis discooperata, ideoque optimē potest esse idem centrum grauitatis huius globi, & vniuersi, quamuis terra eleuatio sit aqua.

Si verō aliquis nobis obijciat, quōd, præter morem nostrum

amplexi sumus opinionem contrariam sancto Thomæ, & Diuo Basilio, huic facillè respondemus, quamuis sanctus Doctor oppositam insinuauerit, non tamen ex instituto docuisse, sed ad soluendum quoddam argumentum, ad quod eligi sæpè solet. Et sufficit opinio tantum probabilis, & ideo ipsius commentator Caietanus supra nostram tradidit sententiã, existimans sine dubio, in hoc sancto Thomæ non contrariari. Basilius autem non dicit ipsa, sed de eo, quod sensibus apparet, loquutus videtur. Cum tamè plures Patres supra citati nostram sententiam perspicuè tradiderint.

QVÆSTIO III.

Verum terra in medio mundi quiescat, vel aliquo modo moueatur.

Quamuis ex superius dictis breui possit hæc controuersia definiti: tamen vt clariùs eius sensus innotescat, operæ pretium erit, diuersa auctorum placita circa ipsam referre, quæ quidè tot ferè extiterit, quot capita. Fuit enim de hac re magnum apud auctores antiquiores præsertim dissidium, vt apertè constat ex Aristotele supra libro 2. capite 13 & 14. Nicheas enim Syracusius existimauit, terram summa velocitate volui, cui addidit Philolaus in gyrum verti instar Solis & Lunæ, circum ignem tamen. Ponticus Heraclides, & Lephantus iudicauerunt, terram velut rotam agi circa ipsius centrum, ab orien-

tè in occidentem. Aliqui verò ex Mathematicis recentioribus non dubitarunt pronunciarè, terram circulariter fieri ab occasu in ortum corporibus caelestibus omnino immotis. Democritus ipsam à prima origine aberrantem posuit ob exiguitatem, leuitatemque. Thales denique credidit, terram aquis more nauigij vehi. Quorum omnium fundamentum ex aliquibus obseruationibus desumptum videtur.

Alij vero ex opposito asseruerunt, terram omnino immotam, semper persistere, ex diuerso tamen principio, vt ex Aristotele libro 2. cap. 13. retulimus, vbi diuersas huiusce rei explicationes, & earum refutationes videti possunt, neque enim hoc loco repetere fas est. Hanc sententiam multi hoc tempore indiscriminatim amplectuntur, amplexique sunt à tempore Aristotelis omnes ferè Philosophi, & Mathematici, quæ probari solet multis argumentis. Et quòd non moueatur motu circulari demonstratur primò ex Scriptura Ecclesiastes cap. 1. *Terra autem in æternum stat, oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyra: per meridia:* Et de eodem Sole dicitur Psalm. 11. *Exultauit vt Gigas ad currèdam viam, &c.* Quòd verum nullatenus esset, si Sole quiescente terra in orbem circumuolueretur, quò certè ad rem presentem confirmandam nil clariùs dici potuit. Ratione id ipsam probatur primò, quia nequit terra circulariter moueri naturaliter, nec mouetur ab extrinseco impressa: nullò ergo modo. Antecedens ostenditur.

Terra

Terra enim natura, virtute, & potèdere deorsum fertur, vt constat ex partibus terræ a loco superiori demissis, & tamen eadem est inclinatio totius simplicis, & elementaris, ac partium illius, ergo natura sua & a virtute propria nequit terra circulariter volui; cum nequeat eidem corpori simplici duplex motus naturalis à principio intrinseco conuenire; sed neque terramouetur in gyrum ab extrinseco, tum quia nullum est mouens, a quo hoc motu moueatur tota terra, tum quia talis motus esset violentus, cum eueniret ab extrinseco reluctante propria grauitate, & nullum violentum perpetuitatem patitur. Præterea probatur, quia si terra circulariter moueretur, à Septentrione ad Meridiem, aut e conuerso, fieret inde contra id, quòd experimur, vrbes horis singulis mutare distantiam ad polos; & nunc nos Arcticum intueri, postmodum Antarcticum: si verò ab occasu in ortum, vel e contrario, sequeretur singulis noctibus easdem stellas nobis diuerso tempore occidere, & nasci: nec certo posse ab astronomis obseruari solis & lunæ eulypsis, siquidem pro hæmispheriorum diuersitate, planetarum, & syderum aspectus quò ad nos variari necesse est, quibus sanè manifestum experimentum aduersatur. Denique nullum corpus inanimatum a propria virtute mouetur circulariter in proprio loco, nec à motore extrinseco in ordine ad propriam perfectionem, cum hæc potius sita sit in permanentia in loco naturali, sed neque est finis extrinsecus, in què motus circularis terræ ordinari possit, sicut contingit in motu caelesti, igitur ter-

refræ globus nulla ratione in orbè cietur, id quòd ex dicendis amplius constabit. In vniuersum tamè, quòd terra in medio mundi nulla ratione moueatur, probari potest primo ex sacris literis, quæ omnimodam terræ immobilitatè videtur planè commendare. De ea enim dicitur Psalm. 74. *Ego confirmauit celum eius.* Iob. 26. *Qui appèdit terram super nihil.* Sed expressius Psalm. 92. *Firmauit orbè terræ, qui non commouebitur.* Idè habetur Psalm. 103. *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi.* Et Paralypom. ca. 16. *Deus fundauit orbem immobilè.* Quid expressius pro presenti instituto? Ratione probatur de motu recto: aut terra moueretur in medio mundi motu recto per propriam virtutem, vel ab extrinseco motore: neutrum dici potest, quiescit igitur omnino. Antecedens probatur, quia virtus motiua naturalis terræ est sola grauitas, sed hæc solum potest esse principium motus deorsum, ergo per eam nequit terrasursum ascendere. At si terra in centro mundi moueretur per lineam rectam, plane ascenderet, siquidè à cætro mundi omniù locorum in summo recederet, accederetq; ad locum caeli propinquiorè ac eleuationè: proinde igitur repugnat naturæ viribus in centro terræ motu recto moueri a proprio potèdere, & tamen illi nõ conuenit alia vis motrix, cum vni corpori simplici vna motiua facultas, vniuscque naturalis motus tantum competere possit, sicut constat, partibus ipsius terræ conuenire. Quòd autem ab extrinseco terra in centro non cietur, ex eo liquet primo, quia talis motus esset violentus, vt potè ab

extrinseco impressus, terra ipsa proprio pondere reluctantem, ac per consequens nequiret esse diurnus. Deinde non apparet, à quo terra extrinsece impelleretur. cum non sit aliud corpus grauius, quod eam cogat, locum infimum deserere, nec à cælo is motus provenire potest; si enim cælum raperet terram non linea recta, sed in orbem secum ferret. Denique hanc partem efficacissime suadent experimenta illa Mathematicorum in secundo argumento adducto ad motum circulare in terræ relegendam.

Hæc secunda sententia communis Philosophorum verissima est, terræ siquidem immobilitatem, & nativam eius gravitatem, & inclinatio persuadent, & experientia indicat, & relata Scripturæ testimonia ita confirmant, ut prædictum à terra motum excludere necesse videatur, unde, quæ de motu trepidationis ab aliquibus Philosophis dicta magis ostendunt, disputantium acumen, & arguentium exercent ingenia, quam fidem mereantur, & terræ trepidationem stabiliant.

Et Probatur primo, si enim terra cuiusvis ponderis accessu aliquo modo trepidaret, quo maior fieret additio, maior resisteret motus, qui nullo modo sensibus posset occultari, & cum tam multiplex sit inde quaque in varijs terræ partibus ponderis additio, ut dum copiosissimi exercitus inter se præliantur, aut magnis ventorum flatibus, turres, aut cacumina montium concutuntur, aut terra paulo ante sicca pluviabilibus aquis madida se ipsa grauior existit, tam multiplex, variaque esset

terræ trepidatio, ut non minus illa trepidationis motu, quam ventorum flatibus vnda maris hinc inde ageretur: at terra nec trepidare, nec contremiscere sentitur: quis enim ex his, qui hoc astruunt huiusmodi trepidationem expertus est, quo solum argumento Pythagoricum illum cælestium orbium concentum rejicit Arist.

Probatur secundo ex solitis terræ motibus, qui per vim terræ solent accedere ex ingenti copia exhalationum terræ cavernis inclusa, siue ibigenita, siue aliunde delata, quæ Solis ardore, & maxime ratione antiparistalis introrsus collecta nimis rarefit: qua propter sursum ascendere conatur, ocluso tamè exitu, nec parentibus natibus super positam terræ partem magno impetu, nec sine ingenti strepitu interdum concutit, agit, sursumque ascendere cogit, de quibus ex instituto disserit Arist. 1. Meteororum, c. 7. & experientia patet cum aer terræ inclusus conatur erumpere sæpe concussis montium fundamentis, & euulsa magna terræ parte, etiam vrbibus excidio est: solum illam partem terræ, quam sua commotione conuenit, & eruptione labefactat contremiscere, reliquas vero etiãsi propinquæ sint, omnino quiescere, nullusque est huiusmodi violentus motus, qui non percipiatur. Quis ergo dicat minutissimi ponderis additione, hanc terræ balancem in alteram partem vergere: tanta vero erumpentis aeris concussione eiusdem terræ motum non posse sentiri.

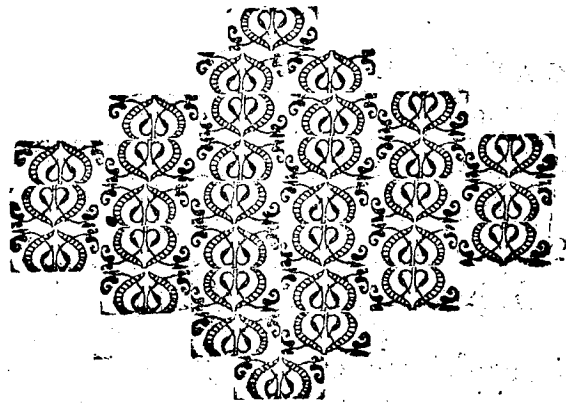
Probatur tertio, ex doctrina Aristotelis qui lib. 2. de cælo in fine docet, contra rationem esse

terre propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphaera, & c. 3. eiusdem libri. libri docet, ex eo quod cælum circulariter mouetur, egere centro immobili. & lib. 4. c. 5. docet, terram insuperum locum non tendere. Testimonijs autem eiusdem Aristotelis, quæ in contrarium citari solent facilitate potest satisfieri, de impulsu enim virtuali, & de propensione nativam terræ ad suum centrum accipienda sunt, ut legenti aperte constabit. Illis enim Philosophus terræ propriam quietem potius probat, quam aliquem ipsius motum stabiliat.

Probatur quarto, quia globus ex terra, marique compactus (ut altitudines montium, valliumque depressiones manifestant) non mathematicè, sed physicè considerandus est, quamvis ergo addito, aut detracto quolibet pondere centrum terræ mathematicè sumptum variari concedamus, & ita censetur terra ponderibus librata suis,

ex mathematica consideratione motus physicus eliciendus non est, sicut ex non dissimili argumentatione malè inferebat Zenon, 3. Phys. impossibilitatem motus per continuum ob infinitatem partium & punctorum, quæ redderet spatium impertransibile, quem Aristoteles confutavit, & nos, nostra, ipsiusque experientia facillime confutamus, qua experimur nos moveri, & spatium quodcumque pertransire, ita adstruentes talem trepidationem nostram & ipsorum quiete conuincemus.

Nativam ergo gravitatem terræ (cum maxima sit) efficit, ut ea locum maxime a cælo remotum, hoc est, medium mundi appetat, & naturali natu eo feratur, ibique fixa conquescat, ne alio sum, nisi per vim educi possit: siquidem oportet illam quocumque motu, vel trepidatione è centro vergeret, contra naturam ascendere.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE, DE
COELO, ET MVNDO.

LIBER QUARTUS.

D Rosequitur Phi-
losophus in hoc
libro 4. eandem
simplicium cor-
porum disputa-
tionem, de eo-
rum præsertim facultatibus moti-
uis, gravitate scilicet, & leuitate
accurate tractans, nec non de lo-
cis, ad quæ his virtutibus ferun-
tur, & hic est præsentis libri sco-
pus, qui proinde longiori non in-
diget præfatiuncula.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

*De gravi autem acque leui,
quid est utrunq; & que
næ est natura ipsorū, cō-
sideremus oportet, &c.*

Brevis expositio textus.

Postquam Philosophus in ca-
pituli limine demonstravit dis-
putationem de elementis, quæ nunc

gravia, & leuia sunt, ad naturalē
Philosophum propria pertinere,
cum ad motum ordinentur, cuius
consideratio ad illum spectat; do-
cet graue, & leue non comparatē
solum accipi debere, vt antiqui
vsurparunt, sed etiā absolute, pro
eo scilicet, quod naturaliter ten-
dit in medium, & quod à medio
sursum fertur. Sine fundamento
enim antiquiores aliqui inficiati
sunt, dari locum sursum, & deorsum:
extremitas namque, quæ est
ad concavum cælestis sphaeræ, pla-
ne sursum existit, deorsum vero,
quod illi respondet in medio vni-
uersi.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

*Eorum igitur, qui prius
ad horum consideratio-
nem venerunt, &c.*

Expositio Textus.

Refert Aristoteles in hoc ca-
pite aliorum Philosophorū
placita circa corpora grauia, & le-
uia,

nia, qui quidem non ex posuerūt.
quid graue, aut leue sit absolute,
sed cōparate ad alia. Plaro in Ti-
moæo asseruit, grauius id esse, quod
ex pluribus partibus eiusdem ge-
neris constat; leuius, quod ex pau-
cioribus; quod ex eo coarguit
Aristoteles, quia nullam facit mē-
tionē de corpore simpliciter gra-
ui, & leui; cum tamen ista cæteris
natura priora sint: deinde, quia ex
eo sequeretur, quod maior ignis
plus grauitatis haberet, minor plus
leuitatis: immo & maior portio
aeris grauior esset, quàm minor
aquæ. quod patet esse falsum, &
ideo Democritus, & Leucippus
proprius ad veritatem ecedentes, ar-
bitrati sunt; causam grauitatis, &
leuitatis esse solida in aliorū com-
positionem vehementia, ita tamē
vt grauitas à pleno corporū pro-
ueniat, leuitas vero a vacuo cor-
poribus interceptio. Quod vt insuf-
ficiens refutat Aristoteles. Potest
enim esse maius solidum cum ma-
iori vacui copia, & in magno ig-
ne tot possunt esse partes solidæ,
quot in exigua terræ portione:
cum tamen hæc grauior sit, vel
ipso restante experimento, non-
nulli, qui vacuum negarunt, aut
grauitatis, & leuitatis nō memine-
rūt, aut illorū causas nō attigere.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

*Nos autem primū id defi-
niamus oportet, &c.*

Explanatio textus.

Accedit iā Aristoteles ad pro-
priam sententiā explanandā,

& prius supponit lationem, sicut
alij motus versari intercontraria,
& non ē quocuis in quoduis tende-
re, & lationis sursum, & deorsum,
non omnia corpora capacia natu-
raliter esse, sed grauia dumtaxat,
& leuia, quæ ad hos motus, & illo-
rum terminos, dicuntur esse in po-
tentia, & ideo pro illos perfici, dū
à generante mouentur, quia pro-
prius locus propria corporis per-
fectio est, continens enim habet
rationem actus, & perfectionis:
grauia igitur & leuia deorsum fe-
runtur, & sursum, quia ad talem
motum facultatem naturalē gra-
uitatis, & leuitatis sortita sunt, &
quidem valde perfectam, & ideo
latio absolutissimus motus est, vt
pote ortus à re suam perfectio-
nem, absolutionemque obtinen-
te. Ratione ergo harum faculta-
tum corpora in loco inferiori, vel
superio consistunt, aut ad illa ten-
dunt, nullo existente impedimen-
to; & quia hæc virtutes cum sub-
stantialibus formis à progenito-
ribus concessæ sunt, ideo motus
grauis & leuis à generanti prouē-
nere dicuntur.

CAPVT IIII.

Textus Aristotelis.

*Differentias autem, & ea,
quæ accidunt circa ip-
sa, nunc dicamus oportet, &c.*

Explanatio textus.

Assignat Aristoteles discrimē
simplicium corporū inter se,
prout grauia, & leuia sunt, quo-
rum aliqua, terra scilicet, & ignis,
simpli

simpliciter graua. & leuia existunt: alia vero, vt aer, & ignis talia sunt comparatè, leuia scilicet, collata ad terram, & graua comparatione ignis, quas affectiones mixta participant: pro diuersitate simplicium, ex quibus constant. Quod autem ignis sit leuis simpliciter, & terra simpliciter grauis, ex eo probat Aristoteles, quia illa super omnia corpora nature impetu fertur: hæc vero ad medium vniuersi omnium infimum, vnde nec ignis aliquid grauitatis, nec terra leuitatis quidpiam cõtinet: sed hæc summe grauis, summe leuis ille cõferri debet, siquidem ad extrema loca opposita pergunt, quæ determinata existere compertum est; tum quia nequit corpus in infinitum, & in indeterminatum tendere, tum quia, quo magis leuia ascendunt, & descendunt graua, minus inter se distant, per æquales angulos sibi appropinquando, ac proinde coniungi in aliquo puncto remoto obice necesse est. Inter extrema autem pugnantia medium dari oportet, quod vtriusque naturam sapiat, huiusmodi est graue, & leuè comparatè, aer scilicet, & aqua; inter quæ simplicia corpora is seruatur ordo, vt superius, & perfectius rationem sortiatur forma, vt pote continens, ac terminans; quod eorum materijs suo modo conuenit, pro vt diuersas elementorum formas in potentia habent, et si secundum se eiusdem nature sint.

62

Textus Aristotelis.

Id igitur, quod talè materiã habet, leue est, semperque sursum fertur, &c.

Brenis expositio textus.

EX Superius dictis infert Philoſophus, quaternarium elementorum numerũ, quia corpus habens materiam perfecte dispositam ad leuitatem est simpliciter leue, & omnia supereminet, quod verò contrariam habet affectio nõ graue est simpliciter, omnibusque substat. Oportet autem duo alia intermedia esse, quæ mediomodo se habeant, & extremorum naturam participant, ac proinde graua, & leuia sint comparatè: & totidem sunt materiæ affectæ quadruplici dispositione, non solum primarum qualitatum, sed grauitatis etiam & leuitatis. Ex elementis media, inquit Aristoteles, in proprijs locis grauitant, si enim inferiora elementa subtrahantur, tendunt deorsum, vt aqua in locũ terræ, & in locum aquæ aer: cum tamen sursum non ascendunt, nisi ad supplendũ vacuũ, habent enim materiã in hoc simillè terræ; terra vero in superũ locũ nõ tendit, neque ignis in inferiore, quia nec illa in proprio loco leuitat, vt pote summe grauis, nec hic grauitat, quippe summe leuis: quatuor igitur sunt differentie qualitatum motiũ, & totidè materiæ, scilicet vt delictet, quadruplici vi motiua affectæ.

CA

Textus Aristotelis.

Figurae autem causae non sunt, vt aut sursum, aut deorsum absolute ferantur, &c.

Expositio textus.

ALiquorum sententia reiecta, duplicem dubitationem Aristotel. proponit, & soluit in hoc capite. Falso itaque existimant nonnulli, figuras in causa esse, cur alia sursum, deorsum alia ferantur. Licet enim figurae multũ cõferat ad motuũ celeritatẽ, & tarditatẽ, ipsos tamẽ motus per se haudquaquam efficiunt. In dubiũ de inde vocat Philoſophus cur graue corpus latae figurae aquis innatet, cũ tamen aliud minus graue rotunda, seu oblonga figura præditum submergitur. Cur item particulae grauium corporum in aere suspensae volitent? Quibus dubijs responderet Aristoteles reiecta solutione Democriti, id reducens ad atomos calidas ab aqua emissas vtriusque rationem esse, inquit, quia vt corpus per aerem, vel aquam descendat, ea diuidit, & rumpit, sed corpus latae figurae difficilius diuidit elementum subiectum, quam alia alijs figuris prædita, cũ sua latitudine multum de subiecto corpore comprehendat, quod proinde magis sectioni resistit: minutissimum etiam corpus in aere suspensum minoris virtutis est ad disrumpendum aerem, vel aquam quam hæc, vt diuisioni repugnent. Mirum ergo non est, si suspensa sustineantur.

De natura grauitatis, & leuitatis simplicium corporum.

OMnia, quæ his sex præcedentibus capitibus tradidit Aristoteles, duplici quaestione examinanda sunt, ita vt nihil eorum, quæ ad naturam facultatum motiũ, elementorum enodandam spectet, missum faciamus; & in hac quaestione breuiter explananda est natura grauitatis, & leuitatis. Quid scilicet grauitas, & leuitas sint, & quomodo inter se, & ab alijs differant, circa quod communis sententia est, grauitatem, & leuitatem esse qualitates secundæ speciei realiter, & specie distinctas inter se, & a substantia. Primum probatur, quia istæ virtutes sunt principia immediata lationis à medio, & ad mediũ. At omnis facultas, quæ est principium proximum operationis, spectat ad secundam qualitatis speciem; nõc potentia sit, vel in potentia, atque igitur pertinet grauitas, & leuitas. Quod vero realiter distinguantur à substantia, & inter se, demonstrat mutua separatio experientia comperit. Est enim leuitas in vno subiecto, & grauitas in altero, & vtraque deperditur, aut remittitur, eadè per se substantia aquæ, g. vel aeris in motu cõtrario etiam euenit, vt videre est in speciebus consecratis, in quibus grauitas, & leuitas percipitur, cũ tamen substantia panis, & vini iam euauerit. Cuius ratio prior est, quia grauitas, & leuitas teste Arist. de partibus animalium cap. 1. 10. aq; auente schola Philoſophorum, consequuntur quantitates.

Kr tes

res actiuas elementorum. At haec separari optime queunt ab illorum substantijs, & inter se naturæ viribus, & separatæ existere absoluta factoris lege igitur, & facultates istæ motiuæ virunq; habere possunt, ac proinde realiter à substantia, & inter se distinguuntur, vt res a re: hoc enim euidenter conuincit mutua extremorū separatio. Denique, quod grauitas, & leuitas specie inter se differant, probatur (à substantia enim non modo specie, sed & prædicamento dissidere nullus iam ambigit) primo ex Aristotele, qui id expresse docuit 5. Physicorum cap. 6. lib. 8. cap. 8. & lib. 1. de celo, capite 1. & 3. vbi D. Tho. & cum illis omnes alii Doctores. Deinde ratione, quia hæc facultates cōsequuntur per se corpora essentialiter diuersa, & diuersa semper exigunt primarū qualitatum tēperiem in ordine ad diuersum motum, locumq; diuersum, & oppositum occupandum: essentialiter ergo inter se differunt. Ex principijs enim à deo diuersis in ordine ad fines, & effectus etiā diuersos, nequit per se eadem vis ortum ducere. Id quod confirmat ex diuersitate motuum sursum, & deorsum, quorum sunt principia: vel enim, vt 5. Physicorum quaestio. 1. probauimus, hi motus differunt specie, vel saltem modus à deo diuersus causandi illos sufficiens est ad distinctionem specificā principiorum inter se inducendam, aut inferendam.

Rogabit fortasse quispiā, an grauitas terræ, & aquæ specie inter se differant, & similiter leuitas ignis, & aeris: & affirmant: partem multas probant recentiores aliqui, quorum præcipui fundamentū est, quia grauitas terræ, & aquæ (& id est est

deleuitate ignis, & aeris) adiueris principijs essentialibus, & à diuersa primarū qualitatum temperie, per se dimanāt, ac in diuersa loca natura sua inclināt, nēpe grauitas terræ ad centrum vniuersi, grauitas vero aquæ ad superficiē cōuexā terræ: igitur specie inter se differunt, ob hanc enim rationē specie distinguitur grauitas à leuitate. Confirmatur, quia grauitas aquæ, & leuitas aeris non sunt simplices facultates, sed mixtæ, grauitas verò terræ, & leuitas ignis simplices sunt. At facultas simplex, & mixta nequit esse eiusdē speciei; vt in alijs omnibus sperse patet, igitur nec grauitas terræ, & aquæ, aut leuitas ignis, & aeris eiusdem sunt speciei. Maior videtur expressa ab Arist. capite 4. & 5. proximè præcedentibus, afferente aerē, & aquā partim esse, grauiā, partim leuiā, & extremorū naturā participare, quæ quidē elementa extrema simpliciter talia sūt; id quod ex eo etiam cōstat, quod aqua à loco terræ ascendit, & aer à loco ignis descendit: facultas ergo motrix cuiuslibet elemēti mediij principium est motus sursum, & deorsum, ac proinde mixta, & specie distincta à facultate cōnomina elemēti extremi.

Mihi tamē probabilior semper est vis opposita sententiæ, quā tradidit Philop. vt refert Simplicius 2. huius operis cōmentario 11. & communiter recipiunt recentiores. Ratio verò, quæ me ad hoc asserendū impellit, sic efformatur. Nefas est multiplicare entitates, perfectiōnes ve essentialē, nulla vrgētē necessitate; at necessitas nulla cogit constituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias specie distinctas, fas igitur non est, eas distinguere.

fluere. Minor in qua tota posita est difficultas elucidatur, quia grauitas teste Arist. cap. 1. huius libri, & sequentibus, cui omnes consentiunt, est principium motus deorsum, seu ad mediū, & leuitas principium motus sursum, seu à medio: grauitas terræ, & aquæ sunt principia motus deorsum eodē modo, & leuitas aeris, & ignis motus sursum; ergo nō sunt ponenda principia specie diuersa. Minor proximè præcedens demonstratur, quia pars aquæ è superiori loco dilapsa innatè pondere seorsum fertur per eandē omnino lineā, qua descenderet terra in eadem emissā, solo intercedente discrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certū est non sufficere ad distinctionē specificā principiorū inferendā. Confirmatur, quia grauitas aquæ non solū est principium naturale motus deorsum, sed etiam motus ad centrū vniuersi, quantum est ex se, si grauius aliud corp⁹ nō supponatur: igitur natura sua est causa motus deorsum in eūdē loco, & eodē modo, ac grauitas terræ, ac proinde eiusdē speciei cū illa. Illustratur antecedens, nam si terra superna vi à loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, aut in ea foramen aliquod ad centrum vsq; mundi constitueretur, proculdubio aqua suæ relictæ naturæ, qua pollet grauitate, ad centrū occupandū descenderet; ex quo euidenter inferri videtur, grauitatē aquæ, & terræ eiusdē esse speciei, & solū accidentaliter differre penes maiorē vel minorē intensiōem: & idē prorsus est de leuitate ignis, & aeris, id quod ex solutione fundamētī oppositæ sententiæ cōstabit clarius: cuius prior antecede

tis pars distinguenda est: principium enim grauitatis terræ, & aquæ tam remotum quam proximum diuersum essentialiter est secundum se, & quasi materialiter, non tamè formaliter, & in ratione principij illius: est enim substantia aquæ, & propria primarū qualitatum coniugatio grauitatis principium in ordine ad motum deorsum eiusdem omnino rationis cū motu naturali terræ, ac proinde in ratione formalis principij vtraque conuenit. Quod autē additur de locorū diuersitate, ex dictis cōstat, esse intelligendū ex suppositione, quod terra grauior in cōtro vniuersi cōstituitur: secus verò si inde extrahatur, aut locus detur aquæ descendētī, tūc enim ad centrū vsq; aqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui, & graui, vt per se cōstat, & ideo grauitas, & leuitas specie inter se dissident, vt diximus. Ad cōfirmationē verò negandā est prior pars maioris propositionis, quod scilicet grauitas, & leuitas aquæ, & aeris mixtæ sint, quin potius sunt omnino simplices, vt cōtra Niphium: & alios docet Marsilius 2. de generatione quaest. 7. Albert. de Saxonia lib. 3. de celo quaest. 1. & supponit D. Thom. lib. 1. huius operis lectione 4. & amplectuntur recentiores. Probare potest, tū quia qualitas mixta secūda est propria corporis mixti, supponens mixtionem primarū qualitatum contrariarū, tum, quia auctore Arist. 1. de celo c. 2. cōtra proprii simplici, quale est quodlibet elementū, cōuenit motus simplex: de huius autem ratione est, ab vna simplici potētia prouenire. Arist. 1. verò in confirmationem maioris adductus solum contendit, aquam non esse simpliciter grauem.

& aerē simpliciter leuē comparatione extremorū, hoc est aquam non esse maximē grauem, sed cōparatione terræ leuē reputari, non quia in se aliquid leuitatis habeat, sed quia minori grauitate quā terra prædita est. Eo modo, quo in prædicamento qualitatis poteriam debilē comparatione potentia perfectioris impotentiam appellauit. Cum igitur aqua à loco terræ ascendit, & descendit aer ab ignis loco, non a proprijs virtutibus motus id euenit, sed ab extrinseco impellente, terra scilicet, aut igne, ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neq; aliud principiu constringere necessarium est; cū assignatum sufficiat, maximē cum grauitas non sit principium contrariorū motuum, & idē est de leuitate. Ascensus tamē aquæ v. g. à loco terræ vere contrariatur descendui eiusdem ad eundē locum, immo ab eo differt specie, vt 5. Physicorū probauimus, igitur nequeat provenire ab eadem grauitate, vel ab eadē leuitate, in quo nobis non probatur sententia Patrum Conimbicensiu hīc quæstio ne 2. articulo 2.

Quæritur in vniuersum mihi verū videtur, nullā grauitatē, aut leuitatem, etiā mixtorū corporū propriē mixtam esse, sed simplicē, ac proinde omnes grauitates inter se esse eiusdē speciei, & omnes inter se leuitates. Probatursumptū, quia licet grauitas, & leuitas possint simul eodē mixto corpori secundū diuersas partes, aut etiam secundum eandē in gradibus remissis, conuenire, & ex mixtione quatuor primarum qualitatum ortū ducere; numquam tamē grauitas secundum se dicitur propriē mixta leuitati, neque leuitas

grauitati, neq; hoc fieri potest, si cut, neq; quod calor secundum se misceatur frigori, vt pote, quæ diuersæ qualitates sint, & cōtrariæ ad effectus cōtrarios inclinātes: Quod autē subiectū mixtū sit, ac mixtione primarū qualitatum affectum extrinsecum est grauitati, & leuitati; & quod earū naturas, & entitates intrinsece non immutat: atq; adeo grauitas, & leuitas secundū se semper sint qualitates simplices, sicut calor, & frigus; ac proinde grauitas quælibet quantumuis remissa, & simul existens in subiecto cū leuitate, semper est eiusdē speciei, & leuitas similiter. Quamuis verū sit, has facultates extrinsece dici posse aliquo modo mixtas, scilicet ratione subiecti mixti, & mixtionis primarū qualitatum, etsi in se maneāt eiusdem rationis semper, subiectum tamen vtriusq; participans, aut virtus motiua illius, quatenus grauitatē, & leuitatem complectitur, proprius rationem mixti sortiuntur. Ex quibus conitar, ea quæ diximus de grauitate, & leuitate simplicium corporum optimē adaptari posse grauitati, & leuitati mixtorum secundum se, quæ ex illis coalescunt.

QVAESTIO II.

Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & anim naturalibus facultatibus grauent, vel leuient.

Circa priorem proposita quætionis partem, paucis statuamus oportet id, quod communis Doctorum calculi cum Aristotele capite 4. proxime præcedentis recipitur, videlicet ex elementis duo

duo esse leuia, duo grauia, alterum summe, & simpliciter leue, alterum summe & simpliciter graue, id quod hac ratione demonstrari potest. Nam illud corpus dicitur graue, vt etiam tradit Aristoteles 1. huius operis capit. 3. quod ad medium mouetur, & alijs naturaliter subest; leue, vero, quod mouetur à medio, & alijs supereminet: sed terra, & aqua ad medium feruntur, aerique, & igni subesse exigunt, aer, & ignis ciuntur à medio, & alijs natura lege præeminent: illa igitur grauia, leuia hæc asseramus oportet. Præterea ex eodem Aristotele supra, grauisimum corpus, seu quod idem est, graue simpliciter, est quod alijs omnibus substat, leuissimum vero, aut leue simpliciter, quod supereminet omnibus, quæ sursum feruntur: at illud tantum conuenit terræ, hoc igni, vt per se constat, cum illa ad centrum vniuersi, hic ad Lunæ concuum sponte propria feratur: igitur elementum terræ summe graue, ignis vero summe leue necessario existit; hoc autem intelligendum est de elementis suæ naturæ relictis, aut in sua puritate, sic enim nihil terræ grauius, aut igne leuius reperietur, cum eorū beneficio mixta grauia, & leuia existant. Secus est, si viciniorum elementorū cōcrectione permixta sint, & ideo plumbum, aurum, argentum, & quædam alia grauiora sunt terra, quæ apud nos est, non tamē terra prope centrū oblitescente: terrestris etiam ignis, ad concuum Lunæ nō ascendit, & propter cōtrariorum obfistentiam, & ob exhalationem terrestrium per mixtionem.

Præterea animaduertendū est,

duo elementa media non excludi à ratione summe grauitatis, & summe, leuitatis, ex eo quod aliqua aliquid habeat leuitatis, & aer; aliquid grauitatis: hoc enim plane falsum est, alioqui nō conueniret illis motus simplex, cū hic à virtutemotrici simpliciter effici debeat, vt supra ex Aristotele tradidimus, & hæc elementa non simplicia corpora, sed mixta potius essent appellanda: nec ad vnum tantum locū per vnam simplicem lineā nata essent moueri, quæ plane absurdæ sunt, & natura corporis simplicis manifeste contraria. Dicuntur igitur elementa media, & nō summe, aut simpliciter grauia, nec leuia, quia medium sua natura exigunt locum, & non subesse omnibus, aut præminere: obquam tantum rationē appellatur ab Aristotele cap. 4. leuia, vel grauia cōparate, quia sedes elementi medij respectu inferioris superior, respectu superioris inferior merito dicitur, vnde virtus motiua aquæ cōparatione terræ quodammodo leuitas apparet, quia ad locū supra terram inclinatur, relate tamē ad ignem, vel aerem grauitas nuncupatur, quia ad inferiorem locum descendit, & idem est de facultate motrice aeris, si conferatur ad extrema elementa, vt patet: secundum se tamen, ac simpliciter terra grauis est, leuis aer, vt diximus.

Ex dictis inferre licet, quoniam motus naturalis sit elementis, qui violenti, qui præternaturā in vniuersum enim quoties elementum graue descendit proprio pondere naturaliter mouetur, vt pote innata facultate, idē est, quoties leue ascendit: cum tamen graue sursum, & deorsum leue tendit, per vim idē

ascendit, nisi forte ad supplendum vacuum id contingat, si quidem in eo casu motus euenit à principio extrinseco passo proprio ponderare actiue renitente, quod verū habet de quo libet ascensū grauis, & descensū leuis, etiam si aqua à loco terræ ascēdat, descendat aer ab ignis sphaera, semper enim eius modi motus erunt contra internum impetum propriæ grauitatis, vel leuitatis, quæ determinate sursum inclināt, aut deorsum, vt diximus quæst. 1. si vero motus eueniat circa proprium elementi locū, ita vt nec sit ascensus, nec descensus, sed parte cum eadē prorsus distātia interse, & ad centrum, qua relicta quiesceret omnino, in orbem moueātur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab ære lunæ. eiusmodi motus, nec naturalis, nec violenti dicēdus est, sed præter naturā, quia nec à principio intrinseco actiue, nec passiue, cum ad id elementum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passiue, cum nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obstitens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est nec naturam ipsa exigente, neque renitente. Ex quibus principijs haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorū moribus, quos sigillatim recensere, & operosum, & inutile censeo.

Circa posteriore quæstionis partem videtur fuisse sententia Aristotelis hic cap. 4. & 5. asserentis, aerē, & aquam in proprijs locis grauitate deorsumque propēdere id, quod hisce probat argumentis. Quia vtresque aere pleni grauiorē sunt, ma-

gisque deorsum propendunt, quāsi ipsi sine aere, quod quidē aliunde prouenire nequid nisi ex eo, quod aer grauitet in proprio loco. Præterea ligna centū librarum velocius per aerem descēdit, quā plumbi libra, cum tamen plumbū vnius libræ celerius per aquā descendat, quā lignū eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aeris in poris continet, quam plumbum, qui quidē in propria regione deorsum tendat, & ideo plus aeris velocius corpus vehit, minus autem impellit in aqua, & ideo per eam plumbū celerius descendit, quia minus aeris, continet, & melius à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur igitur aer, & aqua in proprijs locis grauitant. Hæc adduxit Aristoteles cap. 4. confirmat id ipsum cap. 5. ex eo quod, vt experimento cōpertum est, aer substructa aqua naturaliter descendit, & similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elementa media in suis locis semper grauitate, atque deorsum niti.

Cōmunis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementū in naturali sede grauitaret, leuitare vel ita sentiunt Mathematici fere omnes cū Archimede, & Ptolomæo, & fere omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hic, ita vt iam vt cōmune circūferatur axiomā, elementa in proprijs locis nec grauitant, nec leuitāt. Vnum legi Villalpandum, qui oppositā tueri sententiā tentauerit 4. de celo c. 5. sed adeo rationis momento, & robore eam destitutā comperit, vt coactus fuerit, liberam cuique facultatē concedere tutiā quamauerit,

Inerit. Probatū ergo hæc cōmunis sententia experimēto, & ratione experimēto quidem, quia nullus non expertus est aerem non degranare nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus nō experiuntur: si vero aer, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur non possent nō subiecti homines ouis magnū sentire, sicut sentiūt, qui terrā, vel aquā à proprio loco extractā sustinent. Probatū ratione, & primo de elementis extremis terra apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quo vterius ascēdat, neque terra quo plus descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere, vel descendere conatur, esset enim frustra talis conatus. & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem vt illis optata fruuntur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorū ad hunc solum terminum propēdet, & inclināt: hoc ergo adeptū non erit principium vltra tendendi, atque adeo repugnat, quod si elementa in propria sede perfecte constituta sint, vterius, citius, ac naturaliter niterentur grauitando, aut leuitando, aliās aut illa nō esset propria elementis sedes, vt supponimus, aut elementum haberet naturalē virtutem descendēdi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod plane est absurdum, cum elementis solum sit concessa motrix facultas ad propriū locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi si in propria sede perfecte collocentur, si enim aliqua ex parte à

proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquæ distet à proprio centro, propriae sphaera, grauitabunt proculbio, aut leuitabunt. Experimur namque grauiā vbiunque sint superiore locum leuibis, aut minus grauibis concedere, & e contrariū, vt constat, in terra supra aquam, aut aerem, ignem ve posita, & in aqua compressis: quod quidem non aliter euenit, quam mutuo grauium descendentiū, leuiamque ascendentiū conatu, & motu, id quod etiam in imxtis videtur est, vt in liquoribus, quorum alii qui, quia leuiorē grauioribus innatant, grauiorē vero alijs subsident. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximus possit, accēdere, vsque quæ quiescere naturaliter potest, donec id assequitur perfectē, ita vt centrum grauitatis simul, & grauitatis partes æque ab ipso distent, proportionē seruata grauiorē cum minus graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si substraheretur grauior pars, aut leuior, minus grauis, & minus leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concuum pertingeret, vt supra monstrauimus.

Superest, satisfaciamus argumētis in contrariū adductis, quæ quidē parūm negotij facessunt. Ad primū enim dicimus, id quod vtresque aere plenos grauiorē extiteret, quia aer circa terram degēs-

impurus est, terre scilicet sciatens
 habitibus, & corpusculis, ut in So-
 lis radio videre est, secus vero con-
 tingeret, si puro ac elemētari aere
 adimplerentur. Ad secundum,
 utrunque sciatemur experimētum,
 insiciamur tamen, causam illius ef-
 se rationē, quæ in argumēto asig-
 natur, quin potius ideo huiusmo-
 di lignam velocius per aerem des-
 cēdit, quam plumbi libra, qua gra-
 uitas ligni excedit grauitatem
 plumbi multitudine materiæ, atq;
 pluralitate partium extensionis,
 quæ ad perfectiorem operationē
 cōducunt. Leuitas item aerea lig-
 no existens non retardat descen-
 sum grauitatis, quia aer in propria
 sphaera non leuitat, per aquam ta-
 men velocius descendit plūbum,
 tum quia minus aereq; leuitatis cō-
 tinet, quæ ipsum detinere possit,
 ne deorsum labatur: tum quia pau-
 ciores aque partes comprēhen-
 dit, & diuidit, quæ proinde mi-
 nus diuisioni resistunt. Ad vlti-
 mum Patres Connimbricenses
 hic quæstione 2. artic. 1. cum ali-
 quibus recentioribus negant, a-
 quam subtracta terra, nec aerem
 extracta aqua descensurum pro-
 prio pōdere nisi vacui periculum
 imminet. Mihi tamen, vt supra
 dixi, verius apparet, aquam infra
 grauitate descensuram ad centrū
 vsque vniuersi, si terra inde extra-
 heretur, saltē ex parte, ita vřfora-
 men aliquod vsque ad centrum
 constitueretur, grauitas enim que
 libet est naturale principium mo-

rus deorsum, donec vniuersi cen-
 trum perfecte obtineat, aut per se
 ipsum, aut per centrum graui-
 tatis corporis, in quo est, ita
 vt suble leue aliquid, aut mi-
 nus graue non patiatur: fate-
 mur ergo argumēto, in eo casu, a-
 quam descensuram naturaliter a
 propria virtute, aerem vero solum
 ad supplendum vacuum vniuersa-
 li virtute, ex se enim vřpote leue
 solum ferri potest sursum, inde ta-
 men nequaquam infertur, aliquod
 ex his elementis in propria sede,
 quando grauius supponitur, & e-
 minet leuius, grauitare, aut leuita-
 re, cum graue descendere non ni-
 tatur, nisi cum infimum locum nō
 occupat, aut grauius non subij-
 citur, nec leue ascendere, nisi di-
 stans a loco supero, aut leuiori nō
 supra posito. Quod ad mentē Ari-
 stotelis attinet, plane in hac re illi
 aduersari profitentur vniuersi fe-
 rē eius expositores cum Mathema-
 ticis. Mihi tamē satis p̄babiliter
 intelligi posse videtur, de elemen-
 tis medijs non in sua puritate, sed
 vt apud nos sunt, cum ea corporū,
 & halituum permixtione, qua ra-
 tione plane grauitare videtur. Et
 hoc probant argumenta Aristote-
 lis, vt expendenti cōstabit: & ideo
 hæc censenda est mens Aristotelis.

Et hæc de celo & mundo dixi
 se sufficiat: vřnam Deo accepta,
 & studiosis nostris vřtilia: cedant
 quē in Dei gloriam, Virginis Dei
 paræ, Angēliciq; Doctoris Sancti
 Thomæ.

L A V S D E O.

